Riksdagens protokoll 1990/91:7

Torsdagen den 11 oktober

Kl. 9.00–22.29

Protokoll 1990/91:7

1 § Allmänpolitisk debatt

(forts. från prot. 6)

Allmänpolitisk debatt

Ekonomisk politik

Ekonomisk politik

Anf. 1 Finansminister ALLAN LARSSON:

Herr talman! För ett par år sedan var jag inbjuden att medverka i en konferens i den amerikanska kongressen. Den handlade om arbete och företagande i Sverige. Det var ett av de många inslagen i Sverigejubileet i Amerika. Vi som var där fick på Sveriges vägnar ta emot mycket beröm av de amerikanska ekonomerna och politikerna. Sverige hade vänt pessimismen till optimism. Budgetunderskottet hade ersatts av balans. Industrin hade byggts ut och moderniserats, och arbetslösheten hade pressats ned. De amerikanska bedömarna var imponerade.

I dag är bilden av Sverige en annan. Den internationella nyhetsförmedlingen tar mera fasta på våra problem, inflationen, lönebildningen och den svaga tillväxten. Det är ofrånkomligt. Men jag skulle ändå vilja vända på bilden av Sverige.

Då, för två år sedan, när ekonomerna gav oss beröm, borde vi egentligen ha blivit utsatta för kritik för att vi vilade på lagrarna. Nu, när kritiken får stort utrymme, borde vi egentligen få rejäl uppmärksamhet för de stora och viktiga förändringar, de strukturella förändringar, som nu genomförs och som kommer att ge oss en starkare ekonomi under kommande år.

Jag vill med detta på intet sätt förringa de problem som vi nu brottas med, men jag vill ändå ge ett perspektiv som kan vara nyttigt för den debatt som vi skall föra här i riksdagen i dag. Det är lätt, alltför lätt, att fångas av dagsläget, att förlora perspektivet och missa morgondagens möjligheter.

Jag vill gärna inleda debatten genom att redovisa hur regeringen ser på det ekonomiska läget och på den ekonomiska politik som måste föras. Jag skall göra det på grundval av den prognos som vi publicerar i dag och på det material som långtidsutredningen tidigare lagt fram och som är grunden för den ekonomisk-politiska propositionen.

Den ekonomiska aktiviteten försvagas, på det sätt som vi kunde förutse redan i våras. Till det kommer nu effekterna av konflikten i Mellanöstern. Den utgör en tung börda på Sveriges ekonomi. Vår tillväxt stannar i år vid

en enda procent. Nästa år skapar vi över huvud taget inga nya resursr, om vi inte snabbt kan bryta jakten mellan löner och priser.

Allt vi vill göra under de närmaste åren måste därför underordnas den stora uppgiften att återskapa vår ekonomiska styrka. Varje beslut om nya åtaganden blir en skrift i vatten, om vi inte klarar av denna, den grundläggande uppgiften att skapa nya resurser. Vi måste använda de kommande åren för att låta omvärlden hinna i kapp Sveriges kostnader. Vi måste ge Sverige chansen att hinna i kapp andra länders konkurrenskraft.

I klartext innebär detta långtgående restriktioner för lönebildningen, för statens utgiftsprogram samt för kommunernas och landstingens åtaganden. I klartext innebär det samtidigt stora krav på en energipolitik, en Europapolitik, en näringspolitik och en arbetsmarknadspolitik, som främjar tillväxten.

Lönekostnaderna har ökat lika mycket på ett år som de gör på två år i våra konkurrentländer. På tre år har lönekostnaderna ökat med 28–30 %, medan de ökat med 14 % i Västtyskland eller med 15–17 % i Danmark och Norge, för att nu ta några näraliggande exempel.

Men det mesta av de stora löneökningarna har varit inflationen. Reallönerna har på dessa tre år bara ökat med ca 2 % i Sverige. Resten är bara luft i lönekuverten, men en tung börda på de företag som är utsatta för internationell konkurrens. Det är löneökningar som tillkommit inte bara genom avtal utan också genom lokal löneglidning. Det är kostnader som arbetsgivarna accepterat och som visar att arbetsgivarna inte klarat sin uppgift.

Detta leder till att arbetstillfällen omfördelas från Sverige till utlandet. Vi har tappat mer än 20 000 jobb i industrin enbart under första halvåret. Vi får nu varje vecka nya besked om företag som skär ner produktionen i Sverige. Jag anser att det är en dålig fördelningspolitik att omfördela arbetstillfällen från Sverige till utlandet. Därför måste kostnadsutvecklingen brytas.

I våras kunde vi här i riksdagen med bred majoritet besluta om riktlinjer för den ekonomiska politiken. Det var ett viktigt beslut. Det bidrog till att skapa klarhet om den ekonomiska utvecklingen. Det innebar en förstärkning av finanspolitiken. Det medverkade bl.a. till att de höga räntorna kunde börja pressas ned. Sedan dess har konflikten i Mellersta Östern inträffat. Den har drivit upp oljepriset, spätt på inflationen och bromsat den ekonomiska tillväxten över hela världen.

Vilka slutsatser kan vi dra för vår del? Det har från en del håll sagts att det nu skulle vara dags att släppa efter på finanspolitiken. Jag vill bestämt avvisa alla sådana tankar. Finanspolitiken måste bedrivas med fasthet och konsekvens. Den måste vara fortsatt stram. Därför har vi avvisat förslag om stora skattelättnader, som flitigt förekommit i debatten, förslag som saknar finansiering.

När det gäller bensinpriset har vi kunnat anvisa en ansvarsfull finansiering, och valt en form som ger goda effekter för dem som bäst behöver en lättnad, alla som har långa resor till och från arbetet. Detta förslag kan därmed väl förenas med en stram finanspolitik. För innevarande budgetår är statsbudgeten balanserad och denna inriktning skall fullföljas i nästa års statsbudget.

Målet för budgetpolitiken är att hävda välfärden och samtidgt minska de offentliga utgifternas andel av BNP för att på sikt sänka skattetrycket. Utgif-

ternas andel har minskat från rekordhöga 67 % 1982, det sista av de sex borgerliga åren, till knappt 62 % i år. Vi skall fortsätta på den vägen under de kommande åren.

På samma sätt måste vår valutapolitik föras med fasthet och konsekvens. Det har sagts och skrivits mycket om valutapolitiken under de senaste månaderna. Jag vill slå fast att vi måste klara anpassningen av våra kostnader och priser genom inhemska åtgärder, inte genom valutapolitik.

Vi är också fast beslutna att åstadomma ett genombrott i förhandlingarna med EG om ett EES-avtal. Vi ser mycket positivt på den stabilitet som skapats inom EG när det gäller valutapolitiken. Det är i vårt intresse att uppträda så att vi blir en trovärdig samarbetspartner, och till det hör att hålla fast vid målen för valutapolitiken. Detta är ett faktum som gäller för varje regering, som vill ha till stånd ett utvidgat och långsiktigt samarbete i Europa. Därför följer vi noga utvecklingen vad gäller det europeiska valutasamarbetet och bevakar Sveriges möjligheter till ett närmande till detta samarbete.

Regeringen kommer inte att motverka en fortsatt nedgång i den ekonomiska aktiviteten med en allmän påspädning av efterfrågan. Erfarenheterna från tidigare försök här hemma och utomlands är inte goda. Det blir i stället arbetsmarknadspolitiken som får en viktig roll. Varje person som blir arbetslös skall ges allt stöd för att komma tillbaka i arbetslivet. Insatserna skall även i fortsättningen vara inriktade på aktiva åtgärder som förmedling, utbildning och rehabilitering. Arbetslinjen skall gälla.

Detta är några viktiga förutsättningar när det gäller att bryta kostnadsutvecklingen och stabilisera Sveriges ekonomi. I den uppgiften är lönebildningen den mest akuta uppgiften. Det gäller nu att växla om från inflationslöner till reallöner för att på så sätt skapa en grund för sysselsättningen och tryggheten.

Förutsättningarna att åstadkomma detta 1991 är mycket goda. Skattereformen ger hushållen en bättre köpkraft, prisstegringstakten dämpas under 1991 och 1992 och överhettningen på arbetsmarknaden avtar.

I de förhandlingar som gäller nästa års löner måste parterna själva ta ansvaret för avtalen. Några Hagasamtal eller Rosenbadsöverläggningar blir det inte fråga om. Någon inkomstpolitik blir det inte tal om. Regeringen skall inte delta som en tredje part i förhandlingarna.

Men det är min och regeringens uppfattning att det behövs medverkan för att få in ett samhällsekonomiskt synsätt i förhandlingarna, att det behövs medverkan för att skapa överblick över hela arbetsmarknaden och att det behövs medverkan för att undvika en situation med vinnare och förlorare som leder till ständigt nya kompensationskrav. Därför har vi gett Bertil Rehnberg och hans förhandlingsgrupp i uppdrag att nu undersöka förutsättningarna för ett stabiliseringsavtal för i första hand 1991, men helst också för 1992.

Gruppen har nu lämnat sin redovisning av hur den ser på den ekonomiska situationen och begärt att parterna skall svara om de är beredda att ställa upp i förhandlingar om ett stabiliseringsavtal. Jag tror att förhandlingsgruppen kan ge de besked om det ekonomiska läget som är nödvändiga. De som ingår i gruppen är trovärdiga därför att den inte är en part i förhandlingen.

De kan utgöra den samlande kraft som behövs för att det skall komma till stånd realistiska avtal.

Men först som sist handlar det om att arbetsgivare och löntagare tar det ansvar som följer med deras självständighet. De måste ta ansvar för avtalens innehåll och för konsekvenserna av avtalen. Det behövs en nationell samling på den svenska arbetsmarknaden för att bryta kostnadsutvecklingen. Det finns ingen annan åtgärd som har så gynnsamma effekter för att hävda sysselsättningen och för att bekämpa inflationen.

Herr talman! Att reformera den offentliga sektorn är en viktig del av den ekonomiska politiken. Däri ligger stora möjligheter att åstadkomma förbättringar i välfärden utan att tillskjuta nya anslag.

När vi senast debatterade den ekonomiska politiken här i riksdagen angav jag några områden som särskilt viktiga reformområden, nämligen skolan, äldreomsorgen, de socialförsäkringar som är knutna till arbetslivet, barnomsorgen och sjukvården. På dessa för medborgarna viktiga områden satsar stat, kommun och landsting över 300 miljarder kronor. Vi lägger nu i dag fram förslag till reformer på flera av dessa områden.

När det gäller socialförsäkringarna, ambitionerna att etablera en arbets- och rehabiliteringslinje, så förbereds ytterligare steg. Förslag kommer senare.

De reformer som vi nu lägger fram innebär förenklingar, avreglering och decentralisering. Det kommer att ge de anställda inom dessa områden större möjligheter att forma verksamheten efter medborgarnas behov. Det innebär samtidigt en bättre hushållning med knappa resurser, så att vi kan tillgodose de stora behov som vi kan se framöver.

För att återskapa tillväxten i vår ekonomi måste vi alltså hejda kostnadsutvecklingen. Vår konkurrenskraft måste återställas. Detta är den främsta uppgiften.

Därutöver behövs insatser av många olika slag av strukturell art.

Det gäller Europapolitiken, där vi nu bör kunna se fram emot ett politiskt genombrott i förhandlingarna mellan EFTA och EG. Det gäller energipolitiken, där vi nu står inför stora och viktiga förhandlingar för att skapa långsiktigt hållbara uppgörelser i riksdagen. Det gäller investeringarna i infrastruktur, i vägar, järnvägar och telekommunikationer, som har avgörande betydelse för både medborgare och företag. Det gäller arbetsmarknadspolitiken med insatser för att alla skall ha arbete, det goda arbetet. Det gäller insatser för att stärka konkurrensen inom näringslivet. Det gäller sparandet, som skall göra det möjligt att investera och bygga nytt. Det gäller sist men inte minst skattepolitiken, där vi nu får ett enklare och rättvisare skattesystem, som gör att både hushåll och företag kan handla på ett sätt som är riktigt från samhällsekonomisk synpunkt. Denna reform är den enskilda åtgärd som kommer att ha den största och mest gynnsamma effekten på hela vår ekonomi.

Jag vill med detta ange bredden och inriktningen på de insatser som regeringen vidtar för att få i gång en uthållig tillväxt. Det är ett omfattande arbete som kommer att resultera i förslag till riksdagen vid flera tillfällen under det kommande året.

Detta är huvuddragen och inriktningen i regeringens ekonomiska politik.

Den innebär att de riktlinjer som vi drog upp här i riksdagen i våras ligger fast samtidigt som nya initiativ tas på flera olika områden.

Mot den här bakgrunden vill jag avslutningsvis rikta mig till oppositionens representanter med två frågor: Är ni beredda att stödja en fortsatt stram finanspolitik för att därmed pressa ned inflationen? Är ni beredda att ge ert stöd till ambitionerna att åstadkomma ett stabiliseringsavtal som bryter kostnadsutvecklingen och räddar jobben?

Anf. 2 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Finansministerns presentation av sin ekonomisk-politiska proposition stöder övriga prognosmakares entydiga bedömning att Sveriges ekonomi mycket snabbt går mot en hemmagjord avmattning, en självförvållad kris. Det är inte något tillfälligt konjunkturfenomen. Nedgången bottnar i strukturella svagheter, som regeringen i skydd av devalveringen och den ekonomiska expansionen utomlands kunnat underlåta att göra något åt sedan 1982.

Finansministern efterlyste tidigare kritik för detta. Det har ni sannerligen inte saknat från vårt håll. Det kan därför inte bli något beröm i dag. Att man ser på olika källor spelar ingen roll. Alla – ifrån OECD till olika bankekonomer – beskriver Sverige inte bara som ett lågtillväxtland utan som lägsttillväxtlandet bland industrinationerna. Produktionsökningen blir mindre än 1 %. Om dagens höga oljepris står sig, får vi inte ens stagnation utan en tillbakagång i reala termer.

Samtidigt är vi bland jämförbara länder inte bara ett höginflationsland utan högstinflationslandet. Prisstegringen väntas bli tvåsiffrig både 1990 och 1991. Det är ingen tröst att den till betydande del är bestämd på politisk väg. Utgiftsökningen skall ändå betalas av vanliga medborgare. Tvärtom är det egendomligt att socialdemokraterna och folkpartiet finansierar marginalskattelättnader, vilkas syfte bl.a. sägs vara att motverka kostnadsökningar, med kostnadsdrivande höjningar av andra skatter.

Med den kraftiga kostnadsstegring Sverige uppvisar förvånar det inte att det redan stora underskottet i bytesbalansen förutses växa ytterligare i snabb takt. En omläggning av statistiken under sommaren gör att balansbristen ser mindre ut i absoluta tal. Men fortfarande ökar bytesunderskottet med bortåt 20 miljarder om året, och något trendbrott finns inte i sikte. År 1992 kan det väntas överstiga 70 miljarder, vilket motsvarar 4,5 % av bruttonationalprodukten. Ser man till det inhemska finansiella sparandet, som med den gamla definitionen var lika med bytesbalansens saldo, har minussiffrorna t.o.m. vuxit mer än vad som förutsågs i våras.

Omfattningen av den finansiella obalansen understryks ytterligare, när man beaktar den pågående utströmningen av investeringskapital. Svenska företag och privatpersoner placerar i häpnadsväckande omfattning pengar i aktier, fastigheter och företag utomlands. Bara i juli månad var utflödet 15 miljarder. Problemet är, som jag sagt så många gånger tidigare, inte att svenskar investerar i andra länder, utan att utländska placerare är så föga intresserade av Sverige. In- och utgående kapitalströmmar för dessa ändamål förhåller sig i storleksordningen 1 till 10.

Det säger sig självt att med dessa tendenser krävs det höga räntor för att

kapitalbalansen skall gå ihop. Men dessa avhåller ju i sin tur ytterligare från satsningar i Sverige, vilket driver den negativa spiralen vidare.

Jag frågade finansministern i riksdagens slutdebatt i våras, om inte denna utveckling oroar honom men fick inget svar. Något besked om vad regeringen tänker göra återfinns inte heller i dagens proposition, varför jag upprepar min begäran att finansministern måtte klargöra sin syn på den pågående kapitalemigrationen och ange hur han tänker sig att balans i kapitalströmmarna över våra gränser skulle kunna uppnås.

Herr talman! När åttaårsdagen av 1982 års devalvering passerades i början av veckan, vimlade det av jämförelser, som visade att den tredje vägen, i enlighet med vad vi moderater så många gånger förutsagt, fullbordat sin cirkel och att läget i viktiga avseenden nu faktiskt är sämre än vad det då var. Det förekommer t.o.m. varningar – som t.ex. i Veckans Affärer – för att Sverige skall bli nästa kraschade planekonomi.

"Så här kan det inte få fortsätta." Så sade Allan Larsson i vad som föreföll vara en gästföreläsning för den socialdemokratiska partikongressen. Det är lätt att instämma. På samma sätt väcker många nya resonemang i dagens proposition hos mig en igenkännandets glädje från tidigare moderata motioner. Det talas om att minska den offentliga utgiftsandelen och t.o.m. skattetrycket – om än först på sikt. Men som vanligt måste jag efterlysa vilka handlingar finansministern vill sätta bakom orden. Det räcker inte att tillsätta utredningar – inte ens om det gäller ökat oberoende för riksbanken.

I våras var det mycket tal om utbudsekonomi, om att frigöra arbetskraft. Inför det "arbetslöshetens stålbad" som nu nalkas har detta tonat bort som problem. I stället är det lönebildningen som skjuts i förgrunden. Regeringens förhandlingsgrupp under Bertil Rehnberg har nyligen på ett bra sätt beskrivit det ekonomiska läget men sedan inte förmått mer än att inbjuda parterna till överläggning. Har inte regeringen lärt sig att varningar och förmaningar är verkningslösa?

Enligt finansministern finns det inget utrymme för lönepåslag nästa år. Men konjunkturinstitutet bedömer att timlönekostnaderna inom industrin kommer att växa med drygt 8 %. Ändå har KI beaktat den försämring som väntas i arbetsmarknadsläget. Regeringens förhoppning i propositionen om 4 % i lönestegring är lika orealistisk som vårens förutsägelse om 3 %. Vad som står i avtalen spelar liten roll, herr finansminister. Allt utom ca 2 % i KIs prognos beror på överhäng från föregående år, löneglidning och kostnadsökningar som har åstadkommits på politisk väg. Och redan de 6 à 7 % som detta ger, dvs. utanför avtalen, överstiger nivån i våra viktigaste konkurrentländer.

I förra veckans regeringsförklaring noterade jag att uppgiften att nedbringa inflationen nu skall överordnas andra ambitioner och krav. Liknande uttalanden finns i propositionen. Innebär detta att regeringen verkligen är beredd att ge kampen mot inflationen högsta prioritet? Härpå tyder uttalandet att inte försöka motverka en uppgång i arbetslösheten med generell efterfrågestimulans. Men hur långt vågar Allan Larsson låta arbetslösheten stiga? Vad säger övriga regeringen? Hur länge håller arbetsmarknadsministerns nerver? Och godtar LO detta?

Herr talman! Förfallet i den svenska ekonomin har gått för långt för att

rättelse skall kunna åstadkommas med bara några enkla grepp. Det krävs ett långt och mödosamt arbete – säkert under åtskilliga år. Vi måste ta oss an våra grundläggande strukturproblem, som bottnar i ett för hårt skattetryck, en för stor offentlig verksamhet samt för mycket regleringar och planhushållning inom viktiga samhällssektorer. Vad som ändå kan göras med verkan på kort sikt är att sända tydliga signaler om att en sådan genomgripande omläggning av den ekonomiska politiken är på väg. Det skulle betyda mycket för att få till stånd ett mera optimistiskt stämningsläge såväl i näringslivet som bland medborgarna.

Vilka är då dessa signaler? Ja, till att börja med vill jag nämna en som *inte* får sändas. I en tid när socialismens misslyckande är uppenbart, när östeuropeiska länder av all kraft strävar efter att övergå till marknadsekonomi, får inte Sverige slå in på en väg som leder till ökat kollektivt sparande och förstärkt offentlig kontroll över näringslivet. Den socialdemokratiska partikongressens beslut att öppna AP-fonden för aktieköp, och ännu mer LOs framstötar om att trefaldiga fondbildningen i ATP-systemet och tillåta full placeringsfrihet inom landet, är ett långt större hot mot den enskilda äganderätten än löntagarfonderna. Om sådana planer sätts i verket, blir resultatet obönhörligen att kapitalflykten ytterligare påskyndas. Vi moderater vill i stället stärka det enskilda sparandet. Förslag med den innebörden skulle betyda mycket för att återställa framtidstron i vårt land.

Men den just nu kanske allra viktigaste signalen vore att knyta kronan till det europeiska monetära samarbetet. Även om medlemskap i EMS till följd av aktuella reformplaner inom EG inte omedelbart kan uppnås, är det fullt möjligt att låta vår valuta följa utvecklingen av ecun. Storbritannien, som till skillnad från andra tidigare höginflationsländer inom EG, t.ex. Danmark och Frankrike, fortfarande dras med en hög inflation, förde häromdagen in pundet i den europeiska växelkursmekanismen. Resultatet blev omedelbart en rejäl räntesänkning. Sverige, som också plågas av hög inflation och hög ränta, skulle på samma sätt kunna uppnå att marknaden bedömer devalveringsrisken som mindre.

Med förvåning konstaterar jag att regeringen i den nu framlagda propositionen endast säger sig följa utvecklingen och inte klart uttalar sig för en svensk anknytning till det europeiska valutasamarbetet. Vi moderater började tala om detta redan efter 1982 års devalvering och lade våra första förslag om EMS-anknytning före 1985 års val. Mycket hade sett annorlunda ut om vi hade fått vår vilja igenom den gången. Jag är alldeles övertygad om att detta steg måste tas i en nära framtid.

Vidare är det naturligtvis nödvändigt att genast lägga fram förslag om ett första steg i en successiv sänkning av skattetrycket. Sverige har ju alltid tillhört högskatteländerna inom OECD, men nu ligger vi i särklass. Vi är – om jag får återknyta till tidigare jämförelser – högstskattelandet. När gränshindren raseras, går det inte – som jag framhöll i gårdagens Europadebatt – att undvika en anpassning nedåt. Ett klart besked om att skattetrycket framdeles skall sänkas med i genomsnitt en procentenhet om året skulle kunna fungera som en ljusglimt i slutet av en lång och mörk tunnel.

Under inga omständigheter får skattetrycket ytterligare skärpas, oavsett hur detta sker. Genom oljeprishöjningen blir den i våras beslutade ökningen

av bensinbeskattningen ungefär 1 miljard större än vad som var avsett. Vi moderater motsatte oss den gången användningen av ett höjt bensinpris för att finansiera marginalskattelättnaderna. Men när nu så ändå skedde, måste det vara rimligt att staten avstår från den merskatt som bensinbeskattningens konstruktion medför. Gårdagens undanmanöver innebär ju endast en anpassning av reseavdraget som ändå borde ske, och den skall betalas med högre skatt på försäkringssparandet. Jag vill fråga såväl Anne Wibble som Allan Larsson varför ni inte med en allmän bensinskattesänkning kan tillmötesgå kraven från hårt pressade bilister och samtidigt undvika intrycket av att Sverige, till skillnad från andra högskatteländer, obekymrat fortsätter att höja skattetrycket.

Vad det här handlar om är att med olika åtgärder återställa lusten och viljan till sparande och företagande i Sverige. Utöver skattesänkningar förutsätter det avregleringar och ett brytande av de monopol som i sant planekonomisk anda gäller inom områden som omsorg, utbildning och vård. Utrymmet för privata initiativ och personliga satsningar måste bli större!

Jag vill också framhålla betydelsen av en tryggad elförsörjning och av en direkt medverkan i Europasamarbetet. Det räcker inte att som regeringen hittills gjort bara öppna för en omprövning av gamla hindrande ståndpunkter. Det krävs också ett klart besked om att kärnkraften i enlighet med folkomröstningens utslag skall vara kvar så länge det är ekonomiskt och säkerhetsmässigt motiverat. Dessutom behövs det – som vi moderater framhöll i går – klarspråk om att Sveriges intressen bäst gagnas av att vi redan nästa år ansöker om medlemskap i EG.

Herr talman! De åtgärder jag här föreslagit skulle verksamt bidra till att återföra Sverige till kretsen av världens främsta välfärdsländer, även om det nog kan ta en hel del tid att nå det målet. Snabba besked om viljeinriktningen skulle dessutom omedelbart stärka tron på Sverige och därmed kunna lindra svårigheterna under den nedgångsperiod som vi under alla omständigheter måste gå igenom. Tyvärr finns det inga signaler av det slaget i regeringens proposition om den framtida ekonomiska politiken. Men kanske kan finansministern råda bot på den bristen genom att här i debatten klargöra sina avsikter? Man kan då gå längre än vad man gör i en proposition, som återigen till stor del består av allmänna resonemang, målsättningar, avsikter, tillsättande av utredningar osv. Det finns alltså inte ett enda konkret förslag om vad man nu skall göra för att få en vändning på den ekonomiska kursen.

Anf. 3 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! I måndags ordnade Handelshögskolan i Stockholm en hel dags konferens om devalveringen 1982 och vad den har lett till. I stället för det glada åttaårsjubileum som en del kanske hade hoppats på blev det ett gravtal över den tredje vägens ekonomiska politik.

Fr.o.m. 1985 har det gått snett. Den ekonomiska politiken har inte varit tillräckligt stram. Uppsatserna som presenterades då är fyllda av tal om en "alltför expansiv ekonomisk politik".

Av dagens proposition tycks Allan Larsson så smått så småningom komma till denna insikt även han. Men han vill skylla ifrån sig på andra för att det

har blivit så. Det är då inte sin föregångare på finansministerposten han tänker på – vilket i och för sig hade varit naturligt och riktigt – utan han skyller först på börskraschen 1987 som inte fick tillräckligt dämpande effekter i Sverige och sedan på riksdagen som avvisat regeringens åtstramningsförslag.

Denna historiebeskrivning är inte bara direkt felaktig, den lider också av en mycket egendomlig lucka. Valåret 1988 har helt fallit bort! Det finns inte med i historien. Det var då regeringen plötsligt lovade att man inte behövde betala utlovade reformer som längre föräldraförsäkring och längre semester. Någon stram finanspolitik behövdes sannerligen inte enligt regeringens egna påståenden. Jag måste tyvärr, herr talman, ta avstånd från Bengt Westerbergs påstående för en vecka sedan att Allan Larsson har en ovanligt välprogrammerad hjärna.

Det som hände i våras har också fått en konstig redovisning. Regeringens förslag var nämligen att fortsätta expansionen av föräldraförsäkringen och semestern och samtidigt genomföra stopp-paketet. Stopp-paketet var principvidrigt, men även om det hade genomförts tillsammans med de aktuella reformerna hade det sannerligen inte blivit någon åtstramning. Det blev det däremot i och med det stabiliseringspaket som folkpartiet medverkade till. Det var med andra ord precis tvärtemot vad regeringen påstår i propositionen. Det var uppgörelsen i riksdagen som skapade en åtstramning, inte regeringens egna förslag.

Denna historiebeskrivning som framkommer i dagens proposition är ett ovanligt fult försök att undkomma ansvaret för egna misslyckanden. Det kommer inte att lyckas. Det är regeringen och ingen annan som har ansvaret för dagens och morgondagens dåliga ekonomi.

Man kan nu avläsa stora och växande problem i den svenska ekonomin. Nolltillväxt, låg produktivitetsökning, lågt sparande, hög pris- och löneökningstakt. Dessa problem är en direkt följd av att regeringen har misslyckats med den ekonomiska politiken. Alla prognoser visar nu en stigande arbetslöshet, på några års sikt upp till 3 % eller mer. Det är dessa personer, som nu blir utan jobb, som får betala notan för socialdemokraternas misslyckande.

Löneökningstakten har utpekats som boven i dramat. Regeringen fäster uppenbarligen en mycket stark tilltro till att om bara löneökningstakten kan bringas ned, så löses alla problem.

Rehnbergkommissionen och dess medverkan i avtalsförhandlingarna tycks vara det enda recept som Allan Larsson har. Detta kan – tyvärr – inte bli mycket mer än en förhoppning.

Löneökningarna påverkas i första hand av läget på arbetsmarknaden. Mot en överhettad arbetsmarknad hjälper varken kommissioner eller förmaningstal. Det är alltså inte löntagarna, eller ens arbetsgivarna, som bär skulden. Det är regeringen, eftersom regeringen har ansvaret för en alltför expansiv finanspolitik och en därav följande överhettad arbetsmarknad.

Jag tror alltså att Rehnbergkommissionen – tyvärr – har ganska små chanser att nå det som Allan Larsson önskar sig, nämligen en prolongering – vilket vore bra för landet. Förutom skattereformen är regeringen då alldeles tomhänt i den ekonomiska politiken. Skattereformen är bra, det är inte tu tal om det, men den kan faktiskt inte lösa alla problem samtidigt.

Resultatet kommer att bli att bördan kommer att falla ännu hårdare på

riksbanken och dess penningpolitik. Det betyder i praktiken ännu högre räntor.

Sverige har redan en högre räntenivå än omvärlden. De extra procenten i hög ränta är en direkt följd av att omvärlden saknar förtroende för den svenska ekonomins förmåga att utvecklas. Räntedifferensen till vår nackdel har ökat i höst. Den höga räntan är ett elände för skuldsatta personer, för villaägare, för hyresgäster, för bostadsrättsinnehavare, för belånade företag och inte minst för företag som annars hade övervägt investeringar för framtiden. Den höga räntan driver på prisökningstakten, och medverkar därför till att förvärra problemen.

Både svenska och utländska placerare på kapitalmarknaden ser att finansministern är tomhänt. De vet att läget kommer att förvärras och befarar att han då tar till växelkursförändring – igen, trots att det inte har fungerat tidigare och trots allt tal om en fast växelkurs.

Jag tror inte att Allan Larsson överväger devalvering, varken nu eller nästa år. Jag är också övertygad om att riksbanken på alla sätt kommer att värja sig mot spekulationer genom att höja räntan. Problemet är att det inte räcker med ord för att övertyga marknaden. Marknaden har hört orden förut. Då återstår räntan. Riksbanken kan tvingas höja räntan rejält för att visa att den menar allvar med att försvara växelkursen.

Det finns en åtgärd man kan vidta. Handling övertygar mer än ord. Sverige borde gå med i det europeiska monetära samarbetet, EMS, och dess växelkursmekanism, ERM. Det är kanske för sent nu – socialdemokraterna har missat den chansen – men det är inte för sent att ansluta kronan till EMS-valutorna. Det kan enkelt göras genom att man ändrar valutakorgen.

Herr talman! En sådan åtgärd skulle tas som en mycket positiv signal. Det skulle i handling vara en en bekräftelse på att växelkursförändring är utesluten. Både den politik som innebär en kamp mot inflationen och ett närmande till EG skulle öka i trovärdighet. En EMS-anslutning löser förvisso inte alla problem, men det hjälper. Sveriges ekonomi behöver all hjälp den kan få.

Allan Larsson tar i dagens proposition ett litet steg framåt. Det är välkommet, men det är för litet. Där finns en lång text om hur bra det europeiska växelkurssamarbetet har fungerat och hur det har ökat trovärdigheten i kampen mot inflationen. När Allan Larsson nu själv tycker att det är så förträffligt borde vi väl gå med! Men det vågar inte regeringen. Det är dumt, mycket dumt.

Allan Larsson och riksbanken har sagt att vi inte kan gå med nu, utan att inflationen först måste ned. Detta påstående vederlades dock effektivt för några dagar sedan när Storbritannien gick med i ERM, trots lika hög inflation som den svenska. Då sjönk deras ränta. Troligen skulle även den svenska räntan sjunka, om vi gick med. Det skulle glädja alla dem som är oroade över höga boendekostnader och företag som skall investera. Det skulle också dämpa prisökningarna. Inser inte Allan Larsson att han genom att vägra anslutning av kronan till EMS ökar omvärldens oro och misstro mot Sverige? Inser han inte att han lägger en ytterligare börda, en onödig börda, på löntagarna genom för hög ränta?

Herr talman! Jag tolkar finansministerns tal om att kampen mot inflatio-

nen överordnas andra mål så, att han inte tänker sig någon ny överbryggningspolitik. Jag vill gärna för folkpartiets del svara ja på den första frågan han ställde, om man är beredd att medverka till en stram finanspolitik, under förutsättning att detta sker genom åtstramning på utgiftssidan. Några skattehöjningar kan vi inte vara med på. Det är bra att finansministern säger nej till en ny överbryggningspolitik. Det återstår att se om han orkar hålla fast vid detta när arbetsmarknaden blir sämre.

Reformer, sägs det i propositionen, blir det bara om de kan finansieras utan skattehöjningar inom ramen för en stram finanspolitik. Det låter också bra. Men det är tydligen bara en fras som man tar till. Den verkar inte hålla ens under dagen. Nu skall det nämligen komma ett förslag om bostadsfinansiering som av allt att döma betyder en ganska kraftig ökning av bostadssubventionerna. Jag delar helt önskemålet att man skall minska bostadssubventionerna. Men det är sannerligen inte rätt väg att först genomföra en stor ökning.

Den viktigaste strukturförändringen framöver gäller just den offentliga sektorn, eller snarare de totala offentliga utgifterna. Där behövs både förnyelse, konkurrens och privata alternativ. Här säger Allan Larsson att regeringen har inlett "ett omfattande förändringsarbete". Kanske det. Jag tycker att det verkar som om det mesta får göras i kommuner och landsting under ganska hårt motstånd från socialdemokraterna.

Den viktigaste åtgärden på detta område hittills är det kommunala skattestoppet. Det kommer att tvinga kommuner och landsting till hälsosamma omprioriteringar, strukturella åtgärder och översyn av många byråkratiska rutiner. Detta arbete försvåras dock av socialdemokraterna och deras nedvärderande tal om "kommersiella företag" inom vård, omsorg och utbildning. Propositionen är fylld av tal om hur bra det är med konkurrens, men det får inte förekomma i vad gäller de sociala tjänsterna som är så viktiga för enskilda människors välfärd. Jag tycker att det är beklämmande. Det vittnar inte om någon förmåga till nytänkande.

Det tog två år innan socialdemokraterna övergav sitt motstånd mot föräldrakooperativ inom barnomsorgen. Det har tagit mer än fem år till, dvs. totalt nästan sju år, innan personalkooperativ genom dagens proposition behandlas likvärdigt med andra alternativ. Skall det ta ytterligare sju år innan vanliga privata företag tillåts på samma villkor för att lösa krisen inom barnomsorgen? Talet om krafttag skorrar en aning falskt.

När den stora skattereformen nu är beslutad blir nästa steg att sänka det totala skattetrycket. För att detta skall vara möjligt måste de offentliga utgifterna bringas ned. Det är framför allt transfereringarna som fortfarande växer lavinartat. Där behövs en samlad strategi. Eftersom Allan Larsson, enligt propositionen, dessutom kraftigt vill öka överskottet hos stat och kommun och öka det offentliga sparandet måste han ha en strategi som minskar utgifterna riktigt rejält. Det handlar inte om småsummor, utan om tiotals miljarder kronor. Jag skulle vilja fråga finansministern om han har någon strategi för hur detta skall gå till. Han kanske kan beskriva den strategin för ledamöterna i kammaren.

Det finns inslag i transfereringssystemen som direkt bromsar den ekonomiska tillväxten. Det går inte att återställa balansen mellan löneökning och

produktivitet utan att få upp just tillväxten och produktiviteten. Därför borde regeringen ägna sig betydligt mer åt att förändra transfereringssystemen, så att de inte fortsätter att bromsa produktivitetsökningen.

Till slut, herr talman, kan jag inte underlåta att kommentera den nya fonddebatt som socialdemokraterna i höst har givit oss. I propositionen följs detta upp. Det sägs att AP-fonden skall få köpa mer aktier, och det aviseras dessutom något slags nytt fondsystem för de statliga avtalspensionerna. Hur kan socialdemokraterna vara så dumma att de nu – när hela världen i övrigt avskriver socialism och statligt ägande och när det verkligen är befogat att öka intresset att investera i Sverige – tar initiativ till mer förstatligande, fler socialistiska fonder och mindre privat ägande? Kan Allan Larsson verkligen med berått mod genomföra åtgärder som ytterligare försämrar tillväxten och klimatet för industriell utveckling i Sverige?

Anf. 4 KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! När man blir äldre tycker man att tiden går fortare. När århundradet och årtusendet går mot sitt slut tycker man att utvecklingen går snabbare. I det sammanhanget är det viktigt att inte förlora perspektivet.

I går debatterade vi Europa. Berlinmuren som symbol för gräns mellan öst och väst är borta. De socialistiska kommandoekonomierna har bevisat sin oförmåga att skapa välfärd.

De västliga marknadsekonomierna har visat sin överlägsenhet i att skapa resurser, låt vara att dessa resurser många gånger är orättfärdigt fördelade. Men det är ändå bättre att ha något att dela.

Nya marknader och nya möjligheter blir tillgängliga i vår nära omvärld. Detta förhållande leder sannolikt till att en eventuell försvagning i den internationella konjunkturen i varje fall inte kommer att ledas från Europa. Tvärtom är Europa nu ett starkare ekonomiskt kraftfält i den internationella ekonomin än på länge.

Sverige ligger centralt i ett nytt Europa. Ibland fungerar Sverige tyvärr som en ö, både geografiskt och ekonomiskt. Men vi i Sverige är mycket utrikeshandlande och utlandsberoende. Rätt skött bör vårt geografiska läge vara en tillgång.

Sverige har dessutom betydande naturtillgångar och en förhållandevis väl bevarad miljö. Dessa faktorer borde göra att vi skulle kunna skapa såväl en hållbar utveckling som en hållbar tillväxt, i synnerhet om vi förmår komplettera det bristfälliga BNP-begreppet med mjuka mänskliga värden och miljövärden.

Varför är vi på nytt på väg in i en ekonomisk kris? Kanske är den redan ett faktum.

Den största boven är, vilket jag tror att vi är överens om, inflationen. Kostnadsutvecklingen är snabbare än i våra konkurrentländer, över 11 % under en tolvmånadersperiod, vilket är nästan tre gånger snabbare än konkurrenternas.

Grunden i inflationens väsen är brist på tillit till systemet och växelvisa kompensationskrav.

En intressant fråga nu är vad som utlöser kompensationskraven. Det som vanliga löntagare, barnfamiljer och pensionärer nu måste ha kompensation

för är till stor del politiskt beslutade och ökade levnadsomkostnader. Dessa är en effekt av socialdemokraternas och folkpartiets överenskommelse om finansieringen av skattereformen.

Jag fick i förra veckan, som medlem, ett brev från Svenska arbetsgivareföreningen om att företagen inte skulle budgetera ökade lönekostnader för 1991. Detta krav kan verka både orealistiskt och angeläget.

Men vad skall jag säga till en arbetare som tjänar 12 000 kr. i månaden, som inte tjänar på skattereformen och som vet att boendet, bilkörningen och maten blir dyrare? Jag skulle naturligtvis kunna säga: Vi riksdagsledamöter kan avstå från löneökningar, så det kan du också! Det är ju bara det att kunskapen om att vi inte skulle få löneökning hjälper ju inte den som tjänar hälften så mycket, när han vet att kostnaderna stiger.

Det är därför jag säger att det handlar om att skapa tillit och trovärdighet. Och det går inte att skapa trovärdighet till samhällets tal om minskad kostnadsutveckling om inte samhället bestämmer sig för att göra någonting åt de faktorer som utlöser kompensationskraven.

Ungefär hälften av alla som arbetar använder bil för resorna till och från jobbet. Den andelen blir naturligtvis mycket större i områden där det inte går några tåg och där det inte finns några bussar som passar.

När socialdemokraterna och folkpartiet gjorde upp om skattereformens finansiering tillkom moms på bensin med 1:50 kr. Den totala skatten uppgår nu till 4:75 kr. per liter. Ju mer priset på bensin stiger på grund av kriser, krig i andra länder eller andra händelser, som vi inte kan påverka i Sverige, desto mer pressas våra långpendlare. Så är det med det skattesystem som socialdemokraterna och folkpartiet har valt.

Men skatteomläggningens majoritet lade, trots allt, ut en räddningsplanka. Majoriteten motiverade nämligen sina avslag på centerns förslag med följande formulering: "Skulle det visa sig, att icke avsedda effekter uppkommer utgår utskottet från att erforderliga åtgärder kommer att vidtas." Nu säger finansministern förstås att han just föreslagit ökad avdragsrätt motsvarande ungefär 1 kr. per liter i sänkt bensinpris.

Men, snälla finansministern, att få rätt att göra avdrag för en kostnad för inkomstens förvärvande är väl en självklar rätt och inte någon särskild ynnest? Och fortfarande är avdraget betydligt lägre än den verkliga kostnaden. Och glesbygdsbornas bilresor för att komma åt vanlig service beaktas ju inte. Detta är inte vad centern avser med "erforderliga åtgärder". Ivar Franzén kommer senare i dag i debatten om skatterna att utveckla detta vidare.

Socialdemokrater och folkpartiet tycks inte ens ha noterat att principen om generell moms står i konflikt med principen om skatt efter bärkraft. Människor har nämligen inte bosatt sig efter tjockleken på plånboken. De som tvingas ha långt till sina jobb, därför att jobb saknas i hemorten, tillhör rimligen inte de mest privilegierade i vårt land.

En skattereform var nödvändig och måste genomföras. Hade vi kunnat sänka skattetrycket samtidigt hade det varit lättare. Nu kan vi inte det. Vi från centern stöder en stram finanspolitik.

Eftersom det inte handlar om skattesänkningar utan om omfördelningar blir frågan om rättvis fördelning central. Tyvärr innebär socialdemokraternas och folkpartiets förslag och riksdagens beslut om skattereformens finan-

siering mindre rättvisa och ökade klyftor. Den ökade skattebelastningen på nödvändig konsumtion ökar ojämlikheten, då den framför allt drabbar låginkomsttagare, barnfamiljer, särskilt ensamföräldrar, och pensionärer.

Till råga på eländet drabbas ofta samma grupper av höjda oljepriser och hög ränta.

Jag vill här upprepa vad vi från centern sade i debatten om skattereformen:

- Inför ett system med differentierad moms med lägre moms för nödvändig konsumtion som basmat och boende.
- Använd punktskatter på energi i stället för energimoms för att styra mot inhemska, förnybara och miljövänliga energislag och mot bättre hushållning.

Det hade naturligtvis varit bäst om man redan då följt centerns förslag. Nu har vi med anledning av vad som hänt under sommaren – framför allt avseende oljepriserna – förnyat våra krav i en motion vid riksdagsstarten.

Låt inte prestigeskäl vara avgörande, utan ta hänsyn till våra förslag till gagn för en stabilare ekonomisk situation, baserad på lägre kompensationskrav.

Inom den offentliga sektorn – och den är stor – har politiska beslut fått ersätta marknadskrafterna, och det är i och för sig riktigt. Vi måste genom politiska beslut garantera likvärdiga förutsättningar för välfärd i olika delar av landet. Men då det gäller att skapa välfärd leder frånvaron av marknadssignaler till ineffektivitet och centralstyrning. Det krävs en helt annan mångfald av lokala lösningar för välfärdens produktion.

Marknadens förmåga till flexibilitet, effektivitet och förnyelse skall medvetet utnyttjas i välfärdens tjänst, så att dessa fördelar kommer inte bara ett fåtal till del. Däremot får naturligtvis avgöranden om välfärdens organisation och fördelning inte utlämnas till en okontrollerbar marknad.

I välfärdens förnyelse ingår också att man skall avgränsa det offentliga ansvaret. Till det offentliga ansvaret hör sådant som hänger samman med människors trygghet, t.ex. polis och försvar, men även vård, omsorg och utbildning. Den offentliga sektorn måste starkare rikta sina resurser till det som är kärnan i det offentliga ansvaret. Verksamheter som gäller allmän service eller varuproduktion bör frigöras från den offentliga sektorn.

Finansministern har lärt av sin företrädares misstag och inte satt sig i rollen som tredje part i förhållande till arbetsmarknadens parter. I stället använder han idén med ett "mellanlägg" i form av den s.k. Rehnbergkommissionen.

Jag vill gärna svara på en fråga och säga att centern välkomnar Rehnbergkommissionens förslag om ett stabiliseringsavtal.

Det är också självklart att ett sådant avtal skall omfatta alla, även politiker och näringslivets chefer. Det är självfallet de som tjänar mest och som också gynnas mest av skattereformen som har de största möjligheterna att avstå från lönehöjningar.

Med de grundförutsättningar som jag inledningsvis pekade på bör det vara möjligt att utforma en politik som ger framtidstro hos svenskt näringsliv och svenska arbetare, en politik där man tar till vara naturresurser och miljö, kunskap, kreativitet, arbetsvilja och därmed inte låter kapitalet flöda ut ur

landet. En sådan inriktning ger då av sig själv möjlighet till sänkt räntenivå. Ingen behöver känna oro för att det grundläggande kravet i vårt internationella samarbete på fasta växelkurser inte skulle gå att uppfylla.

Herr talman! Finansministern föreslår i sin proposition att riksdagen skall godkänna den föreslagna inriktningen av den ekonomiska politiken. Jag saknar en bit, nämligen frågan om regionala skillnader i en trolig ökning av arbetslösheten. Den tas inte upp. Frågan är om detta är vanlig socialdemokratisk nonchalans mot människor i glesbygden.

För övrigt innebär propositionen i stora stycken en kraftfull kritik av den förda socialdemokratiska politiken med den stora devalveringen 1982 och den därpå följande kostnadsstegringen och försvagade tillväxten. I den kritiken instämmer naturligtvis centerpartiet, liksom i finansministerns förhoppning att 1991 skall bli en vändpunkt – det är ju val då!

Anf. 5 LARS-OVE HAGBERG (v):

Herr talman! Enligt finansministern och de s.k. ekonomiska experterna lider Sverige av alltför låg tillväxt och produktivitet och samtidigt av ett för högt kostnadsläge. Lönestopp är tydligen lösningen. De arbetande arbetar för dåligt. Vårt statsöverhuvud talar om dålig arbetsmoral. Vad kungen tycker om finanshajarnas, direktörernas och skatteflyktingarnas moral och dess inverkan på samhällsmoralen har vi inte fått höra.

Vad är bakgrunden till dagens klagan på de arbetande? Ja, de ekonomiska och sociala klyftorna har vidgats i vårt land i mycket hög grad under 80-talet. Antalet miljardärer och miljonärer har mångdubblats och lyxkonsumtionen har ökat. Rekordvinster och marginalskattesänkningar har inte fördelats till de lågavlönade. Samtidigt har många slagits ut. Vi har ungefär 10 % av arbetskraften utslagen i dag.

En LO-studie visar att de rika drar ifrån – inkomstklyftorna ökar. För de breda löntagargrupperna har realinkomsterna stigit med 4 % under 80-talet. För dem i de höga inkomstskiktena har ökningen varit 98 % under samma period.

Lönsamheten inom industrin under 80-talet har varit mycket god. Trots detta avlöser SAF-direktörer, "ekonomiska experter" och politiska företrädare varandra i en klagolåt och pekar ut arbetarnas löner som orsak till problemen.

Ett lönestopp drabbar de lågavlönade, inte minst med tanke på skatteomläggningens andra etapp, eftersom de välavlönade redan under 80-talet försett sig med gigantiska löneökningar och förmåner och får stora marginalskattesänkningar nästa år. Då är det mycket flott av direktörerna att avstå från löneökningar 1991. Ett lönestopp drabbar naturligtvis de lågavlönade.

I den politiska propagandan försöker man få oss att tro att inflationen beror på de arbetandes magra löneökningar. I själva verket är det framför allt företagens vinster, prissättning och spekulation tillsammans med skatter, räntor och politiska beslut som är huvudorsaken till inflationsspiralen. Genom en prispresspolitik kan spekulationen och oskäliga vinster, som nu urholkar Sveriges ekonomi, angripas.

Vänsterpartiet accepterar inte ett allmänt lönestopp i avtalsrörelsen. Däremot kan lönestoppet omfatta redan privilegierade grupper. Här kan jag

konstatera att vi har fått stöd av Stig Malm. Det är vår gamla inställning sedan löne- och strejkstoppsdebatten i vintras.

I en stabiliseringspolitik måste kompensation utgå till de arbetande för inflationens härjningar. Vad som krävs är reallöneökningar, främst för de breda LO- och TCO-grupperna. Det kan åstadkommas om full kompensation utgår för inflationen utan att stora generella löneökningar behövs. Därmed sätts pressen på prissättarna. Reallöneökningen skulle säkras. De nominella löneökningarna kunde hållas nere om prissättarna är återhållsamma.

Det går inte att enbart inrikta sig på de lågavlönades löneökningar för att mota inflationen. Försök, finansministern, att sätta stoppa för prisökningar genom prispress! Det är ett ansvar som vänsterpartiet vill ta för att garantera en stabil lönepolitik och god ekonomisk utveckling i vårt land.

Ett lönestopp är som sagt förödande för de lågavlönade. 1991 kommer skatteomläggningen att få full genomslagskraft och då är inte särskilt gynnsam för de lågavlönade. Inflationen gör skatteomläggningens effekter än sämre, och de aktuella ökningarna på bensinpriser, oljepriser, hyror och kollektivtrafiktaxor skapar inte särskilt stora förväntningar hos aktörerna i arbetslivet, dvs. de vanliga arbetarna. Med vänsterpartiets förslag skulle vi inte ha haft de våldsamt höga priserna på bensin och olja. Prisökningarna drabbar orättvist både glesbygdsbefolkning och de lågavlönade. Höjda reseavdrag, som nu aviseras, är välkomna, men momsen på energi måste tas bort.

Beräkningarna visar att lågavlönade, pensionärer och ensamstående är förlorare i skatteomläggningen. Kvinnorna drabbas också mycket ogynnsamt. Prisökningarna på mat ökar kraven på att någonting måste göra. Vänsterpartiets gamla men mycket goda krav på att momsen på mat skall bort måste börja förverkligas. För låginkomsttagarna skulle detta vara ett verkligt lyft.

Borttagande av moms på mat har avvisats av regeringen i många år. Ett stående argument är att det är för komplicerat. Lika handlingsförlamad är tydligen regeringen när det gäller att beskatta den finansiella sektorn. Det skjuts åter på framtiden, för det är för komplicerat. Men när man skulle genomföra skatteomläggningen var ingenting komplicerat, för det gynnade välavlönade. Då fanns det ingen handlingsförlamning. Det var full fart med genomförandet. Det var inga mäktiga grupper som man trampade på tårna. Rättvisa och jämlikhet med förhinder, kan man kanske säga.

En rättvis fördelningspolitik har under 80-talet fått en sådan knäck att det nu borde vara dags för en låginkomstutredning. En sådan utredning skulle kunna visa på orättvisan och ojämlikheten i samhället och vara början till en vändning i fördelningspolitiken. Frågan är om Allan Larsson och regeringen är beredda att tillsätta en låginkomstutredning. Eller skall orättvisorna tigas ihjäl?

Vårt land uppvisar stora krisfenomen. Det är turbulens med jämna mellanrum, med börsen som centrum. Spekulationsekonomin med dess förväntningar och inteckningar i framtiden tål inga dalar. Aktörerna på denna marknad har de kortsiktiga vinsterna för ögonen och överreagerar.

Produktionen av varor och tjänster i vårt land går samtidigt i stort sett i sin normala lunk, med några undantag i vissa branscher som har svårigheter. Exportindustrins traditionella marknader har problem och viker, vilket inger

farhågor. En längre tids högt oljepris kan ställa oss inför mycket djup lågkonjunktur.

Regeringens politik inger oro. På minst två ställen i den av finansministern aviserade propositionen poängteras att några försök att motverka en uppgång i arbetslösheten med generell efterfrågestimulans inte kommer att göras. Är det inte en signal på att man ger upp den fulla sysselsättningen som det främst prioriterade målet? Kärleksförklaringen till växelkursmekanismen – EMS – och en prioritering av inflationsbekämpningen kan inte leda till annan slutsats än att regeringen kommer att spela med arbetslösheten som ett medel att bromsa inflationen, vilket klart framgår av långtidsutredningen. Det är en metod som de flesta remissinstanser ifrågasätter.

Den positiva utvecklingen är LOs ställningstagande, som går ut på att man inte anser att en anslutning till EMS, en ekonomisk monetär union, är aktuell och att man inte kan acceptera att starka maktgrupper utanför demokratisk kontroll skall fastlägga den svenska penningpolitikens inriktning. Dessutom prioriterar regeringen höga företagsvinster, samtidigt som den erkänner att vi kanske har Europas gynnsammaste skatt för företagen.

Den låga tillväxten och produktivitetsutvecklingen bekymrar naturligtvis inte bara regeringen. Man kan diskutera vad tillväxten skall ha för innebörd. Men en rad orsaker påverkar faktiskt tillväxten i samhället. Investeringarna har varit relativt höga men en kraftig minskning väntas nästa år. Frågan är vilka investeringar som gjorts, långsiktiga framtidsinvesteringar eller investeringar i kapacitetshöjande åtgärder i befintlig verksamhet. Är investeringarna framåtsyftande, då är de ett viktigt bidrag till den nödvändiga självständighet, som vi måste ha för att inte bli helt beroende av utländska intressen, t.ex. EG. Kan vi dessutom ha någon självständighet och använda AP-fonders och löntagarfonders kapital för framtidsinvesteringar, då skulle vi vara inne på rätt väg.

Om investeringarna i industrin har varit höga är det sämre ställt med investeringar i kunskap. Fortfarande har vi inte någon ordentlig vuxenutbildningsreform. Det var många år sedan dåvarande framtidsminister Ingvar Carlsson, jag tror det var i Gävle, talade om en ordentlig satsning på vuxenutbildning. Kunskapen är vårt främsta konkurrensmedel. Vi har förlorat tillräckligt med tid genom att den tredje vägens politik inte har prioriterat kunskapsutbyggnad på bredden. Dessutom är kunskapen ett viktigt instrument för demokratisering av arbetslivet.

Något som kan komma att få en bumerangeffekt är bristen på offentliga investeringar. Grunden för en stor del av tillväxt och produktivitet, som bl.a. regeringen vill åstadkomma, är att den offentliga verksamheten fungerar.

När man talar om produktiviteten skall det erinras om årtiondens försummelser med arbetsmiljön, vilket innebär att ca 10 % av arbetskraften har ställts utanför. Skulle dessa utslagna kunna återföras till arbetsmarknaden på rimliga villkor, skulle det innebära en enorm resurs, och vi skulle kanske kunna klara både tillväxten och produktivitetsutvecklingen. Det saknas inte resurser i samhället, men det gäller att använda dem.

Beror nu bristerna i produktivitetsutvecklingen på dålig arbetsmoral, som kungen uttryckte det i en tidningsartikel? Det är ett påstående som inte är så lätt att bevisa. Men skall kraven ställas på människorna i arbetslivet,

måste det finnas rimliga villkor – en bra arbetsmiljö och en fungerande demokratisk arbetsorganisation. Det går inte att bygga upp ett samhälle och arbetsliv som grundar sig på ojämlika individer med förmåner och bra villkor bara för några få. Skall vi få engagerade människor måste arbetslivet grunda sig på jämlikhet och lika villkor för att man skall kunna utveckla arbetet och arbeta tillsammans.

Det är bara att konstatera att den kapitalistiska marknadsekonomin är effektiv till en viss gräns. I ett högutvecklat industrisamhälle är den uråldrig, eftersom systemet inte tillåter en utveckling av arbetet. Demokrati i arbetslivet är nödvändig om vi skall kunna utveckla samhället och ta till vara den viktigaste resursen vi har, människan.

Bland de problem som vi nu upplever är främst krisen inom kommunsektorn den mest kännbara för vanliga människor. Regeringen stryper sektorns resurser. Välfärdsinnehållet i vård, omsorg, skola och kommunal service är hotat. Den linje regeringen följer – att förändringar inom den offentliga sektorn skall ske i resursknapphet – får bara ett resultat, en katastrof med omfattande privatiseringslösningar som följd.

I förlängningen av en sådan politik öppnas vägen för vård, omsorg, skola, kultur och service – och här blir plånboken avgörande.

Vi behöver effektivisera offentlig verksamhet, avbyråkratisera och förnya. Men målen beträffande rättvisa, jämlikhet och solidaritet skall vara vägledande i den gemensamma sektorn. Statsbidragen till kommunernas socialt viktiga verksamhet måste öka. Det är oförsvarligt att föra en åtstramningspolitik på dessa områden. Det strider mot den sociala rättvisan. Överskott i staten och underskott inom kommunsektorn innebär inte en framsynt politik.

För att vi skall få en sund demokratisk och rättvis ekonomisk utveckling i vårt land krävs det faktiskt att aktörerna i arbetslivet ställs i centrum för utvecklingen, inte de välmående direktörerna och finansmännen.

Herr talman! Vi är mycket intresserade och ställer gärna upp när det gäller att bryta nuvarande utveckling. Vi vill ta ett ansvar när det gäller att vända den nuvarande kursen, högerkursen. Men vi är inte beredda att understödja en regering som anvisar högerlösningar. Vårt parti är en god samtalspartner och ställer upp på allt som leder till en utveckling för vanliga människor, för de breda lagren i samhället, som går åt rätt håll. Vi avvisar alltså den väg som den aktuella propositionen anvisar och som innebär ytterligare en högervridning. Om det skulle bli verklighet är vänsterpartiet det enda parti som står för arbetarrörelsen ideal, traditioner och ära framöver. Det är alltså med sorg som jag åser detta. Men hoppet finns ännu.

Anf. 6 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Regeringen föreslår en politik som under 90-talet innebär att bruttonationalprodukten och den materiella förbrukningen skall öka med 2 % om året, en utveckling som den vill se långt in på 2000-talet. Men det är obegåvat och perspektivlöst, och det är också utmanande!

Skall det betyda att vi om 35 år skall konsumera dubbelt så mycket som i dag? Kan ni föreställa er att vi år 2025 skall äta dubbelt så mycket, ha dubbelt så mycket kläder, bo på mycket större yta, vara dubbelt så sjuka, läsa dub-

belt så många böcker, använda dubbelt så mycket toalettpapper – vi skall ju äta dubbelt så mycket – och fälla dubbelt så många träd som i dag?

Skall vi då gå dubbelt så länge i skolan och ha barnen dubbelt så länge på dagis?

Menar regeringen att det då skall finnas dubbelt så många bilar på Stockholms gator och på landets vägar?

Skall vi då ha dubbelt så många TV-kanaler med dubbelt så mycket reklam, för vi måste ju bli köplystna för att kunna fördubbla konsumtionen? Klarar vi en fördubblad alkoholkonsumtion – samtidigt som miljöskadorna skjuter fart i hela landet?

Ja, hur skall vi klara allt detta och hålla oss friska och ändå ha tid att arbeta, älska, leva, träffa vänner och barn och kanske t.o.m. hinna med politik? Vill vi verkligen allt det här?

Tiden kan vi dock inte fördubbla. Vem skall då hjälpa oss med allt arbete – för inte orkar vi med att bli dubbelt så effektiva när vi skall ägna oss åt all konsumtion?

Har regeringen månne ett hemligt vapen, ökad konsumtionsproduktivitet, så att vi kan konsumera mera på kortare tid? Om det står det ingenting i propositionen. Det blir kanske ett nytt skolämne för den driftige skolomdanaren Göran Persson.

Om det inte är aktuellt måste vi få hit folk som orkar, kan och vill göra jobbet! Om det skulle vara sant att ni verkligen vill ha denna utveckling, måste det vara inledningen till en radikal ändring av flyktingpolitiken och till att Sverige öppnas för en massiv invandring av arbetsvilliga från våra östra grannländer.

Är det så, ja, då måste vi också ställa oss frågor om politikens innehåll:

Hur överenstämmer förslagen till ekonomisk politik med en jordbrukspolitik som innebär sänkt produktion om vi skall bli många fler i landet och med statsministerns tal om att vi skall ställa om samhället till en ekologiskt uttålig livsform på tio år enligt regeringsförklaringen? Och kommer världen att acceptera att Sverige tar för sig av jordens resurser och förstör på det oblyga och hänsynslösa sätt som nu föreslås?

Men kära nån! Visst är väl detta en mardröm! I morse när jag var på väg in i uppvaknandet blev jag kallsvettig och ångestfylld av Allan Larssons profetior och vilja till handlingskraft. Jag såg sopbergen torna upp sig och skogar försvinna. Jag såg de svältande barnen i u-länderna och de stigande vattennivåerna Herr talman! Det är mycket nu – ja, det är för mycket! Jag kände att jag inte skulle klara av det föreslagna tempot i konsumtionen. Jag skulle vara en broms i utvecklingen. Jag skulle vara en illojal medborgare, som var nöjd med min konsumtionsstandard.

Nej, det är helt fel. Jag tycker att jag har det materiellt bra. Jag vill och kan leva lättare på jorden. Jag försöker minska min konsumtion, och det vill flertalet svenskar enligt opinionsundersökningar, för att kunna rädda miljön.

Nu ställer Allan Larsson och regeringen mig inför en fasansfull konflikt: Skall jag vara solidarisk mot mitt lands regering eller mot världen? Jag och miljöpartiet väljer demokratin, solidariteten med världen och framtiden.

Är det någon vid sina sinnens fulla bruk verkligen tror att vi kan fördubbla vår förbrukning på 35 år?

Vad händer när vi skall konsumera resurser på detta sätt, när natur, miljö och människor förslits i ett ständigt ökande tempo?

Vad händer när det goda håller på att ta slut och när vattnens och jordarnas produktionsförmåga kvävs och förstörs av alla föroreningar?

Blir det inte de starka, de mäktiga, som kan ta över? Solidariteten mellan människor och nationer tynar bort, och demokratier hotas.

Allan Larssons och regeringens politik hotar framtiden och det demokratiska samhälle som vi med rätta är stolta över. Vad ni än gör, inled inte en politik som kan leda till antidemokrati och som är osolidarisk.

Vi kan inte längre bara debattera den närmaste framtiden. Vi måste i den ekonomiska politiken också arbeta ansvarsfullt på längre sikt.

Regeringen har sagt sitt. Vi vet vad socialdemokratin vill! Men vem ställer upp på den ohämmade överkonsumtionen och på framtidshoten? Gör centern det? Gör vänsterpartiet det? Gör moderaterna det – ja, det tror jag faktiskt? Gör folkpartiet – man tycker ju för det mesta som moderaterna? Men svara gärna på de här frågorna och tala om för oss om ni tror på den ohämmade överkonsumtionen.

Det är klart att den framtidsväg som regeringen föreslår är omöjlig. Den leder in i en återvändsgränd av dästhet, övergödning av människor och hav, samt förgiftning och skövling med hotande förfall för det demokratiska samhället.

Det är grym politik, den är orimlig rakt igenom.

Regeringen har undertecknat en rad internationella konventioner som säger att vi skall minska utsläppen rejält. Kärnkraftsepoken skall vara avslutad senast år 2010, och avveckligen skall börja 1995. Statsministern betonar att miljön är den viktiga framtidsfrågan. Gäller detta, ja, då måste politiken vara annorlunda. Betyder konventioner och beslut något för regeringen?

Jag vill inte ägna mig åt att tvivla på regeringens ord, trots vad den säger. Jag vill hellre tro att den är vilseledd och att den har missförstått viktiga framtidsfrågor. För hur länge tror regeringen att det skall vara möjligt och acceptabelt att öka konsumtionen med 2 % om året? Det finns väl ändå gränser för vad regeringen tror oss om att kunna klara av? Det vill jag ha besked om – i dag!

Byt rådgivare, så att vi får synliga samband mellan ord, löften, beslut och omedelbara handlingar!

Så här skulle en grön regeringsförklaring kunna se ut:

Vi ser allvarligt på landets och världens miljösituation. De flesta svenskar har samma uppfattning. Vi kan inte tillåta att den materiella förbrukningen ökar totalt. Vi måste återanvända, återbruka och se till att soporna minskar. Energiförbrukningen måste minska med ungefär 2 % om året. Vi måste använda våra samlade kunskaper för att effektivisera energianvändningen och hushålla och använda förnybara energislag.

Vi måste klara ändringarna på ett socialt acceptabelt sätt. Vi vill föra en solidarisk ekonomisk politik, kompletterad med ekologiska kunskaper och präglad av en stark ansvarskänsla för dem som ännu inte har fötts och dem som inte har röst i Sverige.

Kärnkraften skall avvecklas i enlighet med riksdagens beslut.

Ett prissystem för elkraft, som innebär att all nytillkommande elförbruk-

ning betalas i förhållande till de verkliga produktionskostnaderna, skall införas.

Flyget skall belastas med drivmedelsskatter som är jämförbara med dem som gäller för vägfordon.

Kollektivtrafiken till lands och på hav skall momsbefrias liksom basmaten.

Systemet med företagsbilar måste bort. Alla som kör privat måste stå för sina bilkostnader.

Möjligheterna att börja sänka kostnaderna för kollektivtrafikåkande på land och vatten måste snabbundersökas. Det måste finnas en rejäl kostnadsfördel med att åka miljövänligt.

Hastigheterna på vägarna skall sänkas för att spara människoliv, minska utsläppen och sänka bensinförbrukningen.

Skärpta miljöavgifter för att reformera marknadsekonomin och göra den effektivare skall införas. Samhällskostnaderna skall räknas in i produkternas kostnader. De som tillverkar energi- och miljösnålt får konkurrensfördelar. Låga priser skall hädanefter normalt betyda att vi som konsumenter sparar miljö och sköter vår ekonomi.

Miljöavgifterna skall användas så, att man med kraft kan bygga ut och modernisera spårbyggen kollektivtrafik och hjälpa industrin till att komma fram till miljörimliga processer. I TV skall det finnas en fullödig konsumentinformation. Vi vill att kunniga konsumenter skall styra marknaden.

Det blir ingen bro över Öresund.

Skatt på energiråvaror skall sänka löneskatterna.

En aktivt framtidspolitik innebär att vi också kan börja klara befintliga ekonomiska problem.

God miljöpolitik är god ekonomisk politik.

Växlingen mellan skatter på energiråvaror och löneskatter minskar inflationen.

Ett intensivare kollektivtrafikåkande och sänkta hastigheter minskar behovet av bensin. Effektivare energianvändning minskar oljebehovet. Vi minskar belastningen på bytesbalansen. Vi lånar till slut inte pengar till konsumtion. Vi betalar för det vi gör *nu* och skjuter inte på betalningen till kommande generationer.

En miljörimlig politik medför färre sjuka och skadade och därmed blir trycket på vården mindre.

Arbetslinjen i arbetsmarknadspolitiken ligger fast i kombination med en aktiv regionalpolitik. Hela Sverige skall ju leva.

De som vill minska sin arbetstid skall ha rätt att göra det.

Vi vet nu vad regeringen vill med vår framtid. Det är en dyster bild som vi kan teckna med anledning av regeringens vilja. Det är dags för regeringen att tänka om.

Uppsatta miljö- och hälsomål samt ekonomiska mål fordrar en ny miljöinriktad politik.

Solidaritet med u-länder fordrar att vi sliter mindre på naturen.

Vi måste leva lättare på jorden. Regeringen och stödpartierna på högerkanten vill få oss att leva mycket tyngre.

Kortsiktigt är inflationen vårt stora problem. Ett sätt att kunna börja komma till rätta med den är att de som har höga löner visar vägen genom

att avstå från löneökningar. Därför kan vi riksdagsledamöter avstå från vår lönehöjning.

Jag vill återkomma till några frågor: Tror verkligen finansministern och hans stödpartier att det är rimligt och acceptabelt att fortsätta med en ökning av den materiella förbrukningen med 2 % om året? Kan vi människor klara ytterligare överkonsumtion?

Varför inte gå till historien som återtågets hjältar i stället för att irra in i framtiden som om ni ingenting vet och ingenting ser?

Varför väljer ni alltid fel samarbetspartner? Ett vågmästarparti måste vara ett sådant och våga välja rätt, våga välja socialt ansvar med ekologiska förtecken i stället för den blå egoismen och förstörelsen.

Vi måste ge kommande generationer en chans. Vi måste ta ett långsiktigt ansvar.

Rött är dött. Nu gäller det grönt i stället för blått.

Jag vill gärna svara på finansministerns två frågor. Vi säger ja till en stram finanspolitik om den har de gröna förtecken som vi tidigare har visat på i en lång rad motioner och under förutsättning att den strama finanspolitiken är socialt rättfärdig. Det får inte vara så, att de redan rika får ännu större skattesänkningar, medan de som har det dåligt ställt belastas med olika enorma momshöjningar osv. Vi måste alltså ha en socialt rättfärdig ekonomisk politik med ekologiska förtecken. Sådant ställer vi upp på, dock inte på den typ av stram finanspolitik som regeringen förespråkar. Vi kan också tänka oss att säga ja till ett stabiliseringsavtal om det omfattar alla och om det kan göras socialt acceptabelt och i kombination med en ändrad skatteskala till förmån för de lågavlönade, så att vi får en process som går i riktning mot en större social rättfärdighet i det här landet. Det handlar alltså inte om den starkt högervridna och fula ekonomiska politik som socialdemokraterna står för i dag.

Anf. 7 Finansminister ALLAN LARSSON replik:

Herr talman! Jag har lyssnat med stort intresse på oppositionens företrädare. Jag har särskilt lyssnat till svaren på den fråga jag ställde, om huruvida ni är beredda att medverka till en ansvarsfull finanspolitik, för att därmed pressa ned inflationen. Det jag har mött i den här diskussionen är ett stort antal förslag om skattelättnader. De är självfallet mycket populära att gå ut med, men det är mycket svårt att förena den typen av förslag med viljan att leva upp till ett ansvar för en stram och riktig finanspolitik. Det är förslag som saknar täckning. Lars Tobisson har redovisat ett antal sådana förslag och det finns, vilket vi tidigare har diskuterat, i den moderata skattepolitiken någonting som ser mycket allvarligt och oroande ut för svensk ekonomi.

Det ni talar om är egentligen ett da capo, en upprepning, av det som hände under de borgerliga åren, då vi fick ett stort budgetunderskott. För mig återuppstår de där åren varje gång vi går igenom budgetläget. Då ser vi kostnaderna i form av stora räntor som skall betalas på statsskulden. Det är den ständiga påminnelsen om den typ av finanspolitik som ni i dag, i flera olika inlägg, har talat er varma för. Vi vet vad det innebär och vi vet också vilket tungt lass det har varit under de här åren att återställa ordning och reda i

statens finanser. Jag vill på det bestämdaste varna er för det lättsinne som nu visas upp.

Får jag också i det här sammanhanget ställa en fråga om skattepolitiken? Både centern och moderaterna har tagit upp en kritik mot den skattereform som vi har beslutat och som nu skall genomföras. Det kommer en diskussion om detta i eftermiddag, då Erik Åsbrink återkommer närmare till de frågor som har behandlats här. Men på en punkt vill jag ta upp detta och se var ni står. Vad skulle bli alternativet i skattepolitiken om ni fick som ni ville, att ni fick regera? Kommer Anne Wibble att ge upp den uppgörelse som vi har eller kommer Lars Tobisson och Karl Erik Olsson att ge upp den kritik som de har redovisat i dag? Har ni något alternativ i skattepolitiken? Jag tror att det är viktigt att vi nu får veta var ni står, så att vi på ett meningsfullt sätt kan bedöma era förslag och ståndpunkter samt den fortsatta diskussionen.

Lars-Ove Hagberg vill ha kraftiga löneökningar. Han vill också ha en kraftig utbyggnad av den offentliga sektorn, han vill ha kortare arbetstid och han vill ha lägre skatter. Han vill kort sagt ha allt gott, och det är lätt att säga: Låt oss göra detta. Men alla dessa önskningar skall betalas, det skall finnas resurser till dem. Man hade väntat sig att Lars-Ove Hagberg, för att klara allt detta, skulle ha sagt någonting om tillväxten, som är förutsättningen för detta. Det Lars-Ove Hagberg har sagt i dag är precis det som ni alltid har sagt. Jörn Svensson gav detta en sådan träffande beskrivning när han blev intervjuad i samband med er partikongress i våras. Han sade så här, och han vet verkligen, för han har suttit på samma plats och företrätt vänsterpartiets politik: Det går inte ihop, det kan väl ingen vettig människa ta på allvar.

Till Carl Frick vill jag säga att det jag möter bland människor runt om i landet som jag träffar på mina resor, möten och besök är inte det som Carl Frick säger, att människor lever i ett stort överflöd. Jag möter på arbetsplatser och pensionärsmöten människor som visserligen kan säga att de har det bra i Sverige, men som också ser stora brister och som känner det angeläget att kunna förbättra sina livsvillkor och samhällets villkor. Man vill ha bättre vård och omsorg, man pekar på behovet av förbättrad infrastruktur och man vill också ha en bättre miljö. Allt detta kräver resurser. Därför tycker jag att är det oerhört angeläget att arbeta för en ekonomisk utveckling som skapar de nya resurser som gör det möjligt att uppfylla dessa önskemål. Vi skall förena strävan efter en ökad tillväxt, efter att återvinna den tillväxt som vi har haft under 80-talet, men som just nu saknas, med strävan att få en god resurshushållning. Jag har tillsatt utredare som skall visa hur vi även i nationalräkenskaperna skall kunna bygga in ett sådant hänsynstagande. Vi aviserar också i denna proposition förslag som gäller ett nytt sätt att se på nationalförmögenheten, att se till de samlade resurserna och de samlade tillgångarna.

Med Karl Erik Olsson vill jag ta upp en fråga som gäller barnfamiljernas ekonomiska situation. Karl Erik Olsson säger att skattereformen är orättvis mot barnfamiljerna. Nu har det gjorts mycket ingående beräkningar av fördelningseffekten. Vi kan konstatera att skattereformen står sig bra. Jag skulle vilja ställa en fråga till Karl Erik Olsson: Varför motsätter ni er att barnbidraget höjs kraftigt? Det är en viktig del i skattereformen. Er reform

innebär ett sämre utfall, framför allt för dem som har många barn. Vi är angelägna om att även de skall få en god utveckling.

Anne Wibble är irriterad över att jag anser att det var synd att det inte gick att få ett ordentligt stöd i riksdagen för en åtstramningspolitik förra året, 1989. Men nog måste Anne Wibble hålla med om att det var olyckligt att folkpartiet tyckte att det var för sent att åstadkomma en åtstramning våren 1989. Hur kan man annars hävda att det var lagom att göra det 1990, men inte 1989? Jag tycker inte att det finns någon logik i det ställningstagandet. Jag sätter värde på den uppgörelse vi kunde träffa i våras, då vi lade grunden för en stramare finanspolitik. Men vi hade haft en lättare uppgift om det skett tidigare, redan 1989.

Till Lars Tobisson vill jag apropå frågan om bensinskatten och reseavdragen säga, att det förslag som Lars Tobisson nu för fram kostar statskassan 1–2 miljarder. Det är naturligtvis lätt att ta ut en sak i sänder och säga att detta vill vi göra. Men om man inte har en ansvarsfull finansiering, utan drar i väg med ett stort budgetunderskott, kommer vi ofelbart att få effekter i form av en höjd ränta. De avdrag som vi nu genomför har en ansvarsfull finansiering och innebär en klar förbättring för dem som verkligen behöver det bäst. För dem som har fem mil till arbetet innebär dessa avdrag en lättnad på 1:30 kr. per liter bensin. Detta är, menar jag, det vi nu kan åstadkomma – och samtidigt känna att vi har ansvar för den ekonomiska politiken.

Slutligen ett svar om det europeiska samarbetet och valutaområdet. I dag har vi en valutakorg som till två tredjedelar består av EMS-valutor. Vi följer med intresse utvecklingen inom det europeiska valutasamarbetet. Vi kan också konstatera – det tror jag att samtliga kan vara överens om – att EMS i dag inte är en öppen association som man kan träda in i; det har prövats i diskussioner från bl.a. norsk sida. Det viktiga är att vi redovisar en fasthet när det gäller att upprätthålla målen för vår valutapolitik.

Anf. 8 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Ännu inga konkreta åtgärder från finansministern! Han hade ingenting att säga om den pågående kapitalutflyttningen, trots att den rimligen borde vara det dominerande bekymret för den som har hand om Sveriges ekonomi.

Det finns ingenting som tyder på en vändning av de nu aktuella tendenser som jag beskrev i mitt tidigare anförande. Jag tar bara ett enda exempel: Det stora försäkringsbolaget Skandia, som naturligtvis förfogar över stora kapitalanhopningar, har nu beslutat att lägga all nettoplacering utomlands, därför att man söker sig till en bättre avkastning. Och det är naturligtvis så att om ekonomin är hygglig på andra håll, medan vi har svåra år i Sverige, då får vi den reaktionen. Vi kan inte möta den på annat sätt än genom att anpassa villkoren för företagande och sparande i Sverige så att det verkar attraktivt för både svenskar och utlänningar att vända sig hit.

Det största problemet är naturligtvis skattetrycket. Men vi har där mera speciella inslag. Skatterna på företagande och sparande har en särskild betydelse, och som jag har påpekat behöver vi också besked om energipolitiken. Det räcker inte med att öppna för en omprövning. Det gäller att klart säga

att det från ekonomisk synpunkt inte går att göra sig av med kärnkraften i förtid – och dessutom är det inte miljömässigt motiverat.

Det räcker inte heller att tala om att man avvaktar utvecklingen och kanske kan se en situation någon gång då vi kan bli medlemmar i Europa. Vi måste säga det nu – att vi skall söka medlemskap i EG.

Finansministern hann på övertid med några ord om EMS. Han sade tidigare att det gäller att bevara trovärdigheten utomlands genom en oförändrad valutapolitik. Jag vill sätta ett frågetecken för detta – så som diskussionen har gått. Kan det verkligen minska vår trovärdighet om vi skulle åta oss förpliktelsen att knyta kronan till ecun? Det skulle ju verkligen vara ett tecken på att vi inte slår vakt om en handlingsfrihet som tidigare har använts för att åstadkomma konkurrensdevalvering.

Det har sagts tidigare att vi först måste få ned inflationen. Jag har till en tid varit benägen att hålla med om detta – det är klart att det vore bra. Men det har ju visat sig att det inte går, alldeles som det inte gick i Storbritannien, och alldeles som det tidigare inte hade gått i Danmark och Frankrike. Inträdet i EMS, fick emellertid en disciplinerande verkan på de ekonomiska aktörerna, så att man på det sättet kunde få ned prisstegringen.

Nu säger finansministern att man följer och bevakar utvecklingen. Jag tolkar det som ett svaghetstecken. Varför inte göra slut på devalveringsspekulationerna genom en anknytning till EMS-valutorna? Om nu inte Allan Larsson tror på mig eller vill slå följe med mig, lyssna på Anne Wibble! Ni har haft ihop det förr. Hennes anförande här om betydelsen av en anknytning av kronan till EMS kan jag helt skriva under på, och jag önskar att ni på det här området i varje fall skulle kunna komma till en uppgörelse.

När det gäller lönebildningen menar jag att finansministern fäster alldeles för stort avseende vid möjligheten av ett stabiliseringsavtal. Jag påvisade detta genom mina exempel tidigare. Det egna konjunkturinstitutet säger att timlönekostnaden för industriarbetare nästa år stiger med 8,3 %. Av detta är ca 2 % förväntad avtalsökning; det andra ligger vid sidan av avtalet. Träffas det ett avtal som säger att det blir noll i avtalsökning, så kommer det ändå löneökningar, eftersom lönerna är marknadsbestämda. Det gäller att skapa villkor på marknaden som gör att man kan komma ner till måttliga löneökningar. Återigen: Det är framför allt skatterna det hänger på.

Finansministern frågade om vi är beredda att föra en stram finanspolitik. Nu vill jag säga att det inte är budgetpolitiken som är problemet, utan problemet ligger på andra områden, som jag här har varit inne på. Men självfallet skall vi ha en finanspolitik i balans. Det är bara det att finansministern och jag menar olika saker med åtstramning. För socialdemokraterna innebär det skattehöjningar. Och så är fallet med den förändring som ni gör på bensinskattesidan; den innebär totalt sett en höjning av skatteuttaget.

Vi moderater vill strama åt genom att minska på utgiftssidan. Det ger i sin tur utrymme för successiv sänkning av skattetrycket. I Sverige gick förra året 56,8 % av våra samlade inkomster till skatter och obligatoriska socialförsäkringsavgifter. Närmaste konkurrentland när det gäller jumboplatsen är Danmark, som ligger på 50,8 %. Men danskarna har redan antagit en budget som syftar till att föra ned skattetrycket under 50 %. De är medvetna om att de inte klarar sig i jämförelse med andra länder när gränshindren rivs, om man

inte gör den här anpassningen. Det kommer inte vi att göra heller. Den främsta anledningen till vårt problem är det höga skattetrycket, och vi måste se till att få ned det.

Som svar på Allan Larssons fråga vill jag säga att vi sjävfallet inte kommer att ge upp vår kritik mot det höga skattetrycket. Detta skattetryck var ju vår huvudinvändning mot skatteomläggningen, och den kritiken kommer vi att föra vidare. Liksom när det gäller marginalskatterna räknar vi med att andra kommer att instämma. Jag läser i den här propositionen ord om att finansministern kan tänka sig att sänka skattetrycket – visserligen på sikt och visserligen bara i ord. Men kom igen med handling! Det är vad jag efterlyser, och det kommer Sveriges ekonomi att behöva.

Anf. 9 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Först till historieskrivningen. Allan Larsson hade fortfarande en egendomlig minneslucka när han talade om årtal. 1988 var inte med. Det är väl ett år som inte existerar i den socialdemokratiska historien. Det var nämligen då regeringen svängde mitt under valrörelsen, det var då som grunden lades till den överhettning som nu alla, även Allan Larsson, anser vara felaktig.

Det var också intressant att höra att det som kom 1989 var tvångssparande, arbetsmiljöavgift och liknande. Det har tydligen inte i Allan Larssons historia någon större positiv symbolik.

År 1989 sade folkpartiet nej till en kraftig ensidig skattehöjning. Ja, det kommer vi faktiskt att göra ständigt. Att bedriva den typen av stabiliseringspolitik, med enbart stora skattehöjningar, tror vi är direkt felaktigt.

Jag fick en fråga av Lars Tobisson, i hans första inlägg, angående bensinskatten. Jag skall svara med en motfråga. Antag, Lars Tobisson, att det blir frost i Brasilien, så att kaffeskörden blir usel. Råvarupriset på kaffe kommer då att stiga. Många kommer att fortsätta att dricka kaffe. Det betyder att staten kommer att få in mera skattepengar på momsen vid kaffeförsäljningen. Kommer Lars Tobisson då att föreslå att staten skall sänka skatten på kaffe, för att konsumenterna inte skall drabbas av momseffekten i det högre kaffepriset?

Detta är med förlov sagt ett utomordentligt konstigt synsätt hos en person som i andra sammanhang påstår sig företräda marknadsekonomi och fri prisbildning. Lars Tobisson måtte väl förstå innebörden av att rörliga priser är själva kärnan i marknadsekonomins signalsystem.

Får jag ställa en fråga till Karl Erik Olsson, som här utgöt sig över det som han anser vara negativa effekter av skattereformen. Han tyckte att den alldeles för mycket drabbar dem som bor, dem som äter, dem som reser osv.

Detta framfördes även av hans partiledare för en vecka sedan, och Bengt Westerberg frågade då Olof Johansson varifrån dessa 10 miljarder kronor skall tas. Ungefär hälften finns kanske att ta i det centerförslag som innebär att man inte skall höja barnbidraget. Men barnfamiljerna måste väl bo, äta och resa de också. Så det stämmer inte riktigt.

Det fattas en väldig massa pengar, och det förslag som har framförts i centermotionen, att det skall tas från utlandet, har med förlov sagt ingen trovärdighet alls.

Lönepolitiken upptar en mycket stor del av den här debatten och även av finansministerns inlägg. I ett för någon månad sedan utkommet nummer av tidskriften Tiden, en socialdemokratisk tidskrift, det nummer som kom till socialdemokraternas kongress, läste jag en artikel skriven av Rudolf Meidner – det var han som var pappa till löntagarfonderna. Han vill nu introducera ett nytt slags fonder som han kallar lönepolitiska fonder. Förslaget har möjligen samma innehåll som det LO brukar kalla för förhandlad överskottsdelning, för tydligen skall det vara något slags outtagna vinstmedel från företag och liknande som skall avsättas till fonderna.

Eftersom förslag från det hållet har haft en viss tendens att så småningom återkomma i socialdemokratiska förslag, kunde det ha sitt värde om Allan Larsson kunde uttala någon åsikt om dessa lönepolitiska fonder. Är de nästa steg i hans lönepolitiska ansträngningar? Är det vad han tänker sig att möjligen behöva ta till, om annat misslyckas? Jag tror för egen del att detta skulle vara ett utomordentligt förödande slag mot den svenska ekonomins möjligheter att återvinna balansen.

Det grundläggande problemet i vår ekonomi är att vi har en felaktig konstruktion av tillväxten i landet. Vi har under hela 80-talet fått tillväxt egentligen enbart genom att jobba flera timmar. Vi har däremot fått mycket liten ökning av utbytet av varje arbetad timme, dvs. produktiviteten. Detta är så att säga samma sak som långtidsutredningen ser för 90-talet, och det är ett hot mot en god realinkomstutveckling, för reallönen styrs faktiskt av produktivitetsökningen.

Alla de prognoser som regeringen bygger sin politik på tyder på att vi har mycket liten produktivitetsökning att vänta framöver. Då tycker jag att det hade varit naturligt, om finansministern hade använt några av sina inlägg – åtminstone en del av något inlägg – åt att beskriva hur han vill åstadkomma en förbättring av produktiviteten, som är det långsiktigt grundläggande problemet i svensk ekonomi.

Finansministern kunde då börja med den tredjedel av hela ekonomin som är offentlig konsumtion och utgifter. Men just på det området skall det verkligen inte vara någon konkurrens, som skulle kunna öka produktiviteten. Det är en motsägelsefull politik.

Anf. 10 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill svara finansministern med att säga till att börja med att jag inte tar något ansvar för Lars Tobissons eventuella lättsinne. Finansministern försöker med ett gammalt trick avkräva ett svar från oppositionen, som om vi hade ett tvåpartisystem här i landet. Nu har vi faktiskt ett flerpartisystem, där partierna har egna sammanhållna lösningar.

Vi var inte emot skattereformen, men vi har varit emot sättet att finanisiera den. Vi har full täckning i vårt finansieringssätt, och jag har redan tidigare i dag understrukit att det finns nu inte underlag för att sänka skatterna. Vi måste fortsätta med den strama finanspolitiken. På sikt skall vi sänka skatterna, men det skall jag återkomma till.

I frågan om barnfamiljerna kan jag bara notera att finansministern är fast i rundgångssystemet med kostnadshöjningar, ökad inflation och ökade krav på kompensation. Detta leder till även på det här området behov av kraftigt

ökade barnbidrag. Med vårt förslag behövs det inte, med socialdemokraternas och folkpartiets förslag behövs det.

Detta blir ju än mer märkligt, eftersom särskilt Anne Wibble här i dag har talat om behovet av att minska transfereringarna. Men i ert gemensamma förslag ökar ni behovet av transfereringar.

I dagens nummer av Svenska Dagbladet står det att Kommunförbundet har tittat på behovet av bostadsbidrag. Till följd av vad som nu har hänt är det inte aktuellt med en ökning med 40 %, som man tidigare trodde, utan en ökning med 60 %. Antalet bidragsberättigade kommer att öka med i storleksordningen 50 000.

Detta är den verklighet som ligger bakom ert förslag, och det skorrar väldigt illa när ni sedan säger att nu gäller det att få ner transfereringarna. Det är ju ni som har byggt upp motiven för att öka dem.

Anne Wibble klagar över att jag har utgjutit mig. Jag kräver inte att Anne Wibble skall tro på våra beräkningar – jag behöver ju inte tro på era – men jag tycker i och för sig att vi bör respektera varandras beräkningar i det här sammanhanget. Vi har också täckning för vårt sätt att räkna.

Sedan tänkte jag ställa en fråga till finansministern som bekymrar oss i centerpartiet. I propositionen och i finansministerns tal sägs att vi nu får ett skattesystem som är enkelt och rättvist. Frågan är då vad det är som är viktigt. Har enkelheten och konkurrensen på något vis blivit en ny helig ko för socialdemokratin i samband med det nya skattesystemet?

En illustration kan man få om man läser ur regeringens proposition om mervärdeskatten, där det står: "Av konkurrensskäl bör skatteplikten omfatta alla typer av resetjänster, oavsett om det är fråga om statlig, kommunal eller enskild, regional-, när- eller fjärrtrafik, taxiresor, turistresor, sightseeingturer eller annat. Det bör heller inte ha någon betydelse vilket trafikmedel som används eller om resan företas till sjöss, till lands eller i luften." Sedan har man visserligen medgett några undantag, men det är inte alls på det som är för vardagen livsnödvändigt, t.ex. persontransporterna och resorna till och från jobbet.

Här är det en övergång till ett system där man bortser från skatten efter bärkraft och i stället hyllar principen om enkelhet och konkurrens.

När det gäller förnyelsen av offentligsektorn, som jag tycker att det är angeläget att vi arbetar med på alla håll, sade finansministern att det krävs förenkling, avreglering och decentralisering. Det låter bra så långt. Jag vill då fråga, eftersom jag hade det med i min inledning och jag kan anknyta till den, om finansministern och socialdemokraterna också är beredda att, som jag uttryckte det, låta marknadens flexibilitet och effektivitet vara med i välfärdens produktion, för att effektivisera och decentralisera funktionerna, samtidigt som jag hoppas att vi är överens om att när det gäller välfärdens fördelning skall de politiska besluten vara avgörande. Det vore intressant att få ett svar på den frågan.

Vad beträffar den hållbara ekonomiska utvecklingen vill jag understryka att det är viktigt att värna miljövärdena. Jag vill bara påpeka i anslutning till Carl Fricks anförande att produktion och konsumtion av varor i dag inte är allt, utan att produktionen och konsumtionen av upplevelser ökar. Turismen, tyvärr felaktigt beskattad i skatteförslaget, är ett exempel på det. Jag

tror att Carl Frick, som ligger och svettas på morgnarna, skulle behöva litet mer trevliga upplevelser. Den ökningen skulle vi kunna klara av utan belastning på miljön.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 11 LARS-OVE HAGBERG (v) replik:

Fru talman! Regeringen talar om förnyelse inom kommunsektorn. Ett sådant exempel har jag upplevt på mycket nära håll, den s.k. Dalamodellen. Den bygger på decentralisering av resurserna, så att de kommer närmare människorna. Det är en bra utgångspunkt, som kan minska byråkratin och demokratisera vården.

Men om resursknapphet blir uppenbar kan samma goda intentioner bli ett utmärkt utsorteringsinstrument, där de icke-produktiva människorna i samhället kommer i strykklass. Därför är det ett mycket högt risktagande från regeringen att strypa den kommunala sektorn på det sätt som man gör för närvarande. Regeringens egna uttalade mål om välfärd och tillväxt kan spolieras med denna politik.

Kommun- och landstingsförbunden kräver en högre volymtillväxt, men regeringen säger att det är absolut omöjligt och inte förenligt med samhällsekonomisk balans.

Man kan fråga sig varför. Detta har tydligen någon på departementet skrivit med den högra hjärnhalvan. Sedan kommer någon och säger, med den vänstra hjärnhalvan, att det är klart att vi måste ha välfärd och tillväxt. Där spelar kommunen en mycket stark roll. Investeringar skall ske i utbildning och infrastruktur. Barnomsorg, hälso- och sjukvård är exempel på verksamheter som verkligen skall bidra till dessa förutsättningar. Men det kanske inte var samma person som skrev det sista.

Jag tror att det kan vara detta som ligger bakom vad landstings- och kommunförbunden vill åstadkomma, men som regeringen på något sätt vill strama åt.

Har man i denna debatt färdigskrivna repliker och tror att var och en säger som de sade förra året, då blir det som det blir, Allan Larsson.

Allan Larsson säger själv att tillväxt är att införa sjuklön, lönestopp, åtstramning på kommunerna, arbetslöshet, närmande till EMS, höga vinster i företagen och ett mycket lågt skatteuttag i företagen. Det är tydligen detta som skall klara tillväxten.

Halva mitt anförande handlar om tillväxt, om att ta till vara den resurs som skall stå för tillväxten: de arbetande människorna.

Jag har inte sagt att vi skall ha kraftiga löneökningar, jag sade snarare tvärtom. Vi behöver inte stora generella löneökningar om vi sätter press på dem som sätter priserna. Om vi först gör ett lågt generellt påslag och sedan ger kompensation för inflationen, då behövs det inga höga nominella lönelyft om prissättarna håller igen. Men den vägen vill inte regeringen och finansdepartementet gå in på.

Sex timmars arbetsdag skall väl knappast införas 1991. Men det är helt

klart att införande av en sådan kvalitativ reform omkring år 2000 kräver en omprioritering från privat konsumtion till offentlig. Det måste vi nog ta.

Dessutom är det så, herr finansminister, att båda de förslag jag har talat om i dag – energimoms och moms på mat – har totalfinansierats i vårt skatteförslag i våras. Ingen kan säga att det har varit något fel på det. Vi föreslog högre kapitalbeskattning och företagsbeskattning än regeringen och vi klarar av det. T.o.m. i vår balansräkning blir det en överfinansiering.

Men det är regeringen som säger att vi skall ha lägre skatt. Lars Tobisson berömde finansministern, men hur är det nu med de dynamiska effekterna? Spär de inte på köpkraften? Betyder inte det att de välavlönade, som får ut mycket av skattereformen, får en ökad köpkraft?

Jag har varit mycket intresserad av hur finansministern tog upp tråden om låginkomstutredningen. Förnekar man att 1980-talet har varit ett förlorat årtionde för låginkomsttagarna, då har man inte mycket med verkligheten att göra.

Vänsterpartiet står inte ensamt med sina krav. Jag såg att också den socialdemokratiska broderskapsrörelsen ställt motsvarande krav, och jag tror det är mycket nödvändigt att föra fram dem i politiken.

Jag kan ge finansministern ett exempel när det gäller sextimmarsdagen och kommunsektorn, och hur allvarligt det kan vara om man stryper dem.

Vänsterpartiet i mitt partidistrikt har gjort upp med socialdemokratin om ökad kvalitet i vården. Vi har fått igenom en uppgörelse med Allan Larssons partikamrater om försöksverksamhet med sex timmars arbetsdag i långvården. Det lönar sig på sikt, det är vi helt övertygade om, det kanske t.o.m. blir en besparing i den offentliga verksamheten. Men om regeringens politik har inriktning på stor resursknapphet kan detta försök gå om intet. Jag undrar vem som tjänar på det? Är det Allan Larssons och regeringens intentioner att vi skall ha tillväxt i samhället eller inte?

Jag tror inte på Allan Larssons politik. Jag tror att vi måste se till att uppfylla de behov som finns på det sociala området. Det är oerhört viktigt för vår tillväxt framöver.

Anf. 12 CARL FRICK (mp) replik:

Fru talman! Det vi i miljöpartiet vänder oss mot, Allan Larsson, är slöseriet. Den politik ni förespråkar leder till en våldsam ökning av resursförbrukningen i vårt land. Det leder till ett omfattande slöseri. Sopberget är ett typexempel på vad vi håller på med, och det måste vi komma till rätta med.

Sedan gäller det att ta vara på de resurser som finns och hushålla med dem på bästa sätt. Vi måste också se till att vi fördelar detta så att utsatta grupper får det bättre. Man behöver inte alltid gynna dem som redan har det bra.

Det verkliga långsiktiga problemet i vårt land är ju, som vi ser det, den fixa idén att den materiella förbrukningen måste öka vartenda år. Konjunkturrapporten som kom förra veckan visar att vi nu är på väg in i en stabil privat konsumtionsökning på över 2 %. Mellan 1985 och 1988 ökade konsumtionen realt med 10 %. Det är inga dåliga grejor! Vi vet att ständigt ökad materiell förbrukning skändar naturen och förstör de långsiktiga livsförutsättningarna. Vi måste med andra ord sträva efter att minska den inhemska materiella förbrukningen för att kunna få en dräglig framtid.

På kort sikt är det största problemet att vi har så hög inflation. I en marknadsekonomi med en ständigt ökad materiell förbrukning, alltså stor efterfrågan, får man lätt en överhettad arbetsmarknad. Då finns det ingen broms på spiralen med löner och priser. Det är ju precis som det fungerar i en marknadsekonomi, och då kan man inte klaga om man får detta resultat.

Problemet är att vår export blir så dyr att den stannar upp och kanske minskar, samtidigt som den inhemska efterfrågan driver på importen. Bytesbalansen rasar ihop, och vi får låna utomlands för konsumtion. Detta är ju inte hållbart.

Vi kan inte fortsätta att bara öka den inhemska köpkraften. Den driver på inflationen, och skattepolitiken, som den nu är, driver upp köpkraften och därmed också inflationen.

Vi har flera goda skäl för att hålla tillbaka konsumtionsökningarna, det är miljön och ekonomin.

Varför då inte utforma en politik som är ett samlat grepp för att klara både miljö och ekonomi? Att dämpa den inhemska efterfrågan måste vara ett primärt mål i en ekonomiskt rimlig och socialt ansvarig ekologisk politik. Om vi kan minska inflationstrycket, minskar också kraven på lönekompensation för stigande kostnader. Då kan vi minska importen, förbättra bytesbalansen och komma till rätta med denna lånefinansierade konsumtion. Vi kan öka industrins utrymme för export, såväl prismässigt som kvantitativt, för att bidra till en förbättrad bytesbalans. Vi kan få håll på marknadsräntorna och diskontot, och vi kan på sikt bidra till att säkra god tillgång till lönearbete och på allvar börja minska miljöbelastningen.

Är det något i detta som finansministern inte ställer upp på? Vad då i så fall?

Varför inte komma med förslag som från årsskiftet – eller så snart som möjligt – medför att vi får skatt på uran och fossila energiråvaror? Vi kan fördubbla reklamskatten och höja skatten på sprit, vin, tobak och annat onödigt. Vi kan se till att flyget betalar samma miljö- och energiskatter som vägtrafiken och att systemet med företagsbilar försvinner. Vi kan få i gång rejäla kampanjer i landet för att minska den materiella förbrukningen och slöseriet i syfte att främja återbruk, återanvändning och hushållning.

Vi kan sänka hastigheterna på vägarna för att minska användningen av bensin och slopa momsen på de inhemska, förnybara energislagen. Vi kan slopa momsen på kollektivtrafiken till lands och till havs. Vi kan skjuta på en del av marginalskattesäkningen för höginkomsttagarna, så att vi inte driver på köpkraftsökningen ännu mer. Vi kan se till att skatteskalan får en låginkomstprofil.

Vi måste se till att få bort momsen på basmaten och höja momsen på andra varor. Vi måste kunna inflationsskydda punktskatterna och miljöskatterna på energiområdet och se till att vi får en skatteväxling mellan energiskatter och arbetsgivaravgifter.

Om vi överför tillverkningskapacitet till exportindustrin och håller ner löneinflationen, har vi faktiskt goda chanser att komma till rätta med bytesbalansen.

Vi kan inte gärna tvinga kommande generationer att betala för vår överkonsumtion nu.

Hur kommer det sig, finansministern, att regeringen aldrig föreslår åtgärder som kombinerar socialt och ekologiskt ansvar med god ekonomi? Varför har ni kommit överens med folkpartiet om en inflationsdrivande skattepolitik, när inflationen är ett så stort problem? En stor del av den inflation vi har i dag beror ju på skattereformen. Var finns logiken i detta? Var finns logiken i miljöpolitiken? Vart tar det sociala ansvaret vägen, när man ger högavlönade stora skattesänkningar och låter det gå ut över dem som har låga löner och tvingar dem till intensivare lönearbete för att de skall kunna klara sin ekonomi? Och vart tar den internationella solidariteten vägen, när vi överkonsumerar resurser från andra delar av världen där dessa så väl skulle behövas?

Vi måste få en sammanhållen ekonomisk politik, som tar miljöansvar och socialt ansvar, och en långsiktig ekonomisk politik som gynnar flertalet medborgare i det här landet och inte bara ett fåtal.

Anf. 13 Finansminister ALLAN LARSSON replik:

Fru talman! Får jag börja med att till Carl Frick säga att det under eftermiddagen blir tillfälle att närmare diskutera skattereformen. Men jag vill mycket bestämt tillbakavisa den beskrivning han gjorde av skattereformen. Vi har i dag ett dåligt skattesystem, som innehåller stora orättvisor. Skattesystemet är förklaringen till de orättvisor som har uppstått under 80-talet. Kombinationen av inflation och vårt gamla skattesystem är en viktig förklaring till rådande orättvisor. Vi får nu ett sunt och bättre skattesystem, som också kommer att bidra till att dämpa inflationen och inflationsförväntningarna. Skattesystemet har också en fördelningsprofil som bidrar till rättvisa. Våra undersökningar och de beräkningar som Landsorganisationen har gjort bekräftar att skattereformen har en rättvis fördelningsprofil.

Hagberg klagar över nedskärningar. Den kommunala sektorn har ökat med 25 % under 80-talet. Det finns många ytterligare behov att tillgodose, men tillväxten har varit snabb inom den kommunala verksamheten. Vi kan för närvarande inte fortsätta med en så snabb ökning med tankte på de anspråk som finns också på andra områden.

Hagberg säger också att vi måste omprioritera från privat till offentlig konsumtion. Men samtidigt vill löntagarna – något som också Hagberg brukar reflektera – ha en ökad köpkraft. Hur skall det gå ihop, om man skall omprioritera till den kommunala verksamheten och samtidigt skapa ett ännu större utrymme för löntagarna? Svaret på den frågan är just det som Jörn Svensson har gett: Det går inte ihop. Ingen vettig människa kan tro på vänsterpartiets beskrivning av sin politik.

Låt mig svara på en punkt – det gäller låginkomstutredningen. Vi har tillsatt en utredning som skall se över effekterna av skattereformen. Vi kommer därför att kunna belysa inkomstfördelningen, och jag ser med stort intresse fram emot det resultat som utredningen kan komma fram till.

Till Anne Wibble: Vi kan säkerligen spilla mycken tid att diskutera historia. Låt mig bara säga att folkpartiet år 1989 sade nej till åtgärder för att åstadkomma en åtstramning. Den uppläggning som vi, tillsammans med centerpartiet, då hade, innehöll många bra inslag, inte minst satsningen på arbetslivet. Men vi vet nu att detta inte var tillräckligt. För framtiden – som vi

kanske skall ägna mer tid åt att diskutera, Anne Wibble – delar jag uppfattningen att frågan om produktiviteten är oerhört viktig, både i näringslivet och i den offentliga verksamheten. Jag har själv ägnat en del tid åt detta, praktiskt och i utredningssammanhang, och jag tror att vi där har ett gemensamt intresse att ta fram de nya grepp som kan behövas. Men det vi nu och som redovisas i dagens proposition och i särpropositioner om den offentliga verksamheten med decentralisering och avreglering kommer att bidra till är att inom denna sektor öka produktiviteten. Jag tror också att vi behöver ett mått på den offentliga verksamheten, så att de offentliganställda kan visa upp att de också åstadkommer bra resultat och bidrar till framstegen. Den gamla tekniken på det området är kanske inte den allra bästa.

Sedan undrar jag hur det står till med skattepolitiken – jag har inte fått något klart besked på den punkten. Var står Anne Wibble? Kommer folkpartiet att falla undan för moderaternas krav eller kan vi räkna med att den skattereform som vi nu genomför kommer att bli bestående, oavsett vad som kommer att ske i ett politiskt val?

När det gäller Karl Erik Olsson vill jag bara notera det betyg han gav Lars Tobisson om lättsinne i den ekonomiska politiken. Jag kanske inte är van vid så starka uttryck som Karl Erik Olsson använde, men min bedömning ligger nära den som Karl Erik Olsson gjorde.

Som svar på Karl Erik Olssons fråga om den offentliga sektorn vill jag säga att jag är öppen för att pröva nya vägar. Jag tycker inte att man skall dra upp kritstreck och säga att det och det kan vi inte pröva. Jag har själv i en del sammanhang försökt få fram nya former, bl.a. när det gäller arbetsmarknadsutbildningen. Jag anser att det är bra att skilja mellan beställare och producenter av tjänster och att pröva alternativ utanför den egna verksamheten. Jag har en pragmatisk inställning i dessa frågor.

Slutligen vill jag om utlandsinvesteringarna till Lars Tobisson säga att det i dag, 1990, investeras dubbelt så mycket i den svenska industrin som år 1982, det sista borgerliga året. Jag är mycket angelägen om att vi kan upprätthålla en omfattande investeringsaktivitet i det svenska näringslivet, och därför vill jag på allt sätt bidra till att bryta kostnadsutvecklingen och därmed skapa ett gott investeringsklimat.

Anf. 14 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Till finansministern vill jag återigen säga att ekonomisk politik är någonting mer än bara budgetexercis. Jag har här försökt framhålla betydelsen av att man uppmärksammar och gör någonting åt den obalans som finns i våra kapitalflöden över gränserna. Dessa står nu när det gäller direkt- och följdinvesteringar i förhållande 1:10.

Jag tror faktiskt inte att Karl Erik Olsson om mig använde ordet "lättsinne". Han anspelade på någonting som finansministern hade sagt. Men jag kan returnera detta genom att säga att jag finner det vara lättsinne att på det här sättet bara bortse från problematiken och mest uppehålla sig vid de finanspolitiska frågorna.

Jag skulle vilja ta upp någonting som haft en tendens att komma bort i den här debatten, nämligen de anslag mot framtidstro och investeringsvilja i Sverige som det naturligtvis innebär när man från socialdemokratiskt håll

lanserar tanken på att öppna AP-fonden för aktieköp. Jag skulle vilja säga att den stora ideologiskt skiljande frågan i svensk politik under 1990-talet med säkerhet kommer att bli var sparandet skall ligga. Vi moderater vill sprida sparandet och ägandet bland de enskilda människorna. Socialdemokraterna säger: Det är klart att det vore bra om hushållssparandet kunde öka, men det går nog inte och det skulle leda till förmögenhetsklyftor; alltså måste vi i stället satsa på det kollektiva sparandet. Det sker då till priset av en ökad överbeskattning av människorna.

Vad skall man då göra med dessa pengar? Jo, de skall in i fonder. Trots tidigare utfästelser om att löntagarfonderna var det enda steget och trots att man en gång sade att AP-fonden inte skulle användas som socialiseringsinstrument, är det nu den vägen man slår in på. Man gör det under utläggande av rökridåer; man skall trygga pensionskapitalet. Det är ju helt vilseledande. Genom socialdemokraternas egen försorg blev detta system ett fördelningssystem, där fondering inte hör hemma annat än i utjämnande syfte. Det blir inga högre pensioner på grund av avkastning av pensionskapitalet, utan detta skall i stället användas för att socialisera fler företag.

ATP-systemet förutsätter tillväxt. Socialism ger inte tillväxt – det har vi med all tydlighet märkt.

Anne Wibble gjorde en egendomlig jämförelse med kaffepriset. Det finns ingen särskild kaffeskatt, som socialdemokraterna och folkpartiet kunde höja för att finansiera skatteomläggningen. Det gjorde man mot vår vilja med bensinbeskattningen. När sedan det underliggande oljepriset höjdes, blev resultatet en överfinansiering, en höjning av skattetrycket som folkpartiet medverkat till. Det är denna merskatt på ca en miljard som vi föreslår slopad.

Fru talman! Trots välmenande ord i propositionen och från Allan Larsson här i dag tror jag inte att det blir någon nedgång av räntan, någon dämpning av löneanspråken eller någon förändring av kapitalflödena vid gränserna. Härför hade det krävts förslag om åtgärder för sänkning av skattetrycket, tryggad elförsörjning, medlemskap i EG och, i avvaktan på det, en anknytning av kronan till EMS.

Anf. 15 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Fru talman! Först till Karl Erik Olsson: Barnbidragen innebär inte någon rundgång, utan de är en del av skattesystemet. Jag bara konstaterar att centerpartiet går emot de ökade barnbidragen.

Karl-Erik Olsson vill ha respekt för centerns sätt att räkna. Jag räknar på vanligt sätt: 1, 2, 3, 4 och 1 plus 1 är 2. Om Karl Erik Olsson har något annat sätt att räkna tror jag inte på det. Med mitt vanliga sätt att räkna fattas det tio miljarder i centerns förslag.

Lars Tobisson säger att kaffe och bensin inte alls är samma sak, eftersom vi inte har någon punktskatt på kaffe. Låt mig ta ett annat exempel. På tobak har vi en punktskatt. Om tobaksskörden slår fel, så att tobakspriset blir högre, blir momsintäkterna också högre vid en oförändrad konsumtion. Skulle Lars Tobisson i ett sådant läge föreslå en sänkning av punktskatten på tobak? Eller är det skillnad på vara och vara? Lars Tobisson vill kanske

bestämma att bensin är någonting bra medan kaffe och tobak är någonting onyttigt och att man därför inte skall sänka skatten.

Det synsätt som Lars Tobisson nu gör sig till tolk för, att man skall kunna manipulera med priserna, stämmer inte med marknadsekonomin, och det vet Lars Tobisson.

Jag vill till sist ta upp en problematik i propositionen, en problematik som kommer att skapa problem för Allan Larsson. Han beskriver där två oförenliga mål. Det finns ganska gott om oförenliga mål i politiken – för närvarande är de oförenliga målen inom energipolitiken föremål för diskussion – och det skapar onödiga låsningar. Jag vill varna för att sätta upp oförenliga mål inom den ekonomiska politiken.

I propositionen säger Allan Larsson att han ganska rejält vill öka det offentliga sparandet. Med mindre bokstäver står det att Allan Larsson också är intresserad av att på längre sikt sänka skatterna. Detta kommer att ställa extremt höga krav på de begränsningar i utgifterna som han då skall åstadkomma. Jag tror inte att Allan Larsson klarar detta. Då är frågan: Vad är det som får stryka på foten? Det finns i den här propositionen tydliga tecken på en önskan att sänka skatterna, något som för min del är helt avgörande.

Propositionen innehåller t.ex. ett litet käckt förslag om att investeringsskatten skall utökas i Stockholms län till att omfatta ytterligare en kommun, Nynäshamn. Man tänker sig möjligen att införa en ny regional skatt i Stockholm och man beklagar att det automatiska inflationsskyddet som nu finns i skatteskalan stoppar ökningen av statens skatteinkomster. Jag ser för min del ett stort framtida problem i detta och kan bara beklaga att Allan Larsson inte förstår att det verkligt viktiga i den svenska ekonomiska politiken är att flytta över en betydande del av det kollektiva sparandet till de enskilda hushållen för att därmed lägga grunden för en god ekonomisk utveckling.

Anf. 16 KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Fru talman! Jag vill först tacka finansministern för beskedet när det gäller förnyelsen av den offentliga sektorn. Det var mycket positivt att höra att han är fri att pröva olika modeller och också beredd att se skillnaden mellan beställare och producenter av den välfärd som behövs i samhället.

Sedan är frågan när dessa utlovade fördelar som skattereformen innebär egentligen visar sig. När vi nu befinner oss mitt i problemen med inflationen, talar finansministern om att skattereformen skall ge en sänkt inflation, och LO har påpekat att det nya skattesystemet ger ökad rättvisa. Men varför går då LOs ordförande Stig Malm ut och säger att det behövs satsningar på låginkomsttagare bl.a. av det skälet att skattesystemet har förändrats? Detta stämmer inte, och det tar jag som intäkt för att vår bedömning från centerpartiets sida från början var riktig. Det finns en snedfördelning i det skattesystem som en majoritet här i riksdagen har beslutat om.

Jag vill bara slå fast att centern har gått i spetsen för stödet till barnfamiljerna och för flerbarnsstödet. När kompensationskraven ökas, vilket blir en följd av det skattesystem som socialdemokrater och folkpartister har fått igenom, behövs det ett ökat stöd till barnfamiljerna. I det läget har vi i centern också ställt oss bakom detta krav. Men vi ansåg att det inte var nödvändigt att öka behovet, och det var det som var den grundläggande skillnaden.

Avslutningsvis vill jag säga att det i ekonomiska debatter lätt blir så att alla målar i mörka färger. Man inriktar sig framför allt på problemen och tycker nästan att det är viktigt att peka på att allting har lett till problem. Det är möjligt att en anslutning till det europeiska valutasamarbetet som något slags stödkorsett för den svenska ekonomin skulle vara bra. Man skall dock komma ihåg att det viktiga och grundläggande är vad vi i Sverige förmår att själva åstadkomma om vi kan utnyttja de resurser som vi har. Det finns en hel del resurser: betydande naturresurser, en bra miljö och en arbetskraft som är kunnig och kreativ. Vi har beslutat om att utnyttja vår landareal i jordbruket inte bara för mat, utan också för energi. De mindre och medelstora företagen bör stimuleras för att bättre kunna utnyttja kreativiteten och den arbetsvilja som finns hos alla människor. Om vi lyckas med detta, kan det gå ganska bra för Sverige.

Anf. 17 LARS-OVE HAGBERG (v) replik:

Fru talman! Människor upplever att det i dag är kris i den kommunala sociala sektorn. Utvecklingen är krisartad, och den sociala rättvisan kan inte uppnås bara genom åtstramningar. Om behoven är större än tillväxten, är det nödvändigt att denna sektor tillförs resurser.

Utvecklingstakten i den privata tjänstesektorn är däremot galopperande. Det gäller då att kunna styra ekonomin – något som vi i vänsterpartiet tidigare har föreslagit.

Visst går våra förslag och lösningar ihop. Införandet av sex timmars arbetsdag kräver stora insatser och engagemang. Vi tror att det vore oehört värdefullt om den reformen genomfördes, och den kan också utgöra en stor tillväxtfaktor.

Beskedet att det inte skulle tillsättas någon låginkomstutredning utan att det bara skulle ske en utvärdering av skattereformens effekter innebär att regeringen inte vill se på de klyftor som finns i samhället. Det är verkligen beklagligt. I klartext är detta ett nonchalerande av utvecklingen i landet och av de stora grupper, inte minst inom arbetarrörelsen, som tycker att det har gått oerhört snett.

Regeringen och finansministern är kanske inte de rätta att tala om trovärdighet. Om jag var i finansministerns kläder, skulle jag vara väldigt försiktigt med att ta ordet trovärdighet i min mun. Aktörerna ute på arbetsmarknaden, de vanliga människorna, sätter inte längre stor tilltro till socialdemokratin. Om Allan Larsson och jag skulle slå varandra i huvudet med partikamrater, skulle min lista bli väldigt lång på socialdemokrater som kommer till mig och uttrycker sin oerhörda besvikelse över regeringspolitiken och den socialdemokratiska politiken, och inte minst kongressen. Jag tror att min lista skulle bli mycket längre än Allan Larssons.

Allan Larsson nappade inte alls på förslaget om lönestopp för högavlönade för att därigenom pressa priserna, utan Allan Larsson tänker fortsätta att jaga de lågavlönade. Om man arbetat inom industrin i många år är det svårt att hysa förståelse för tillväxt och ett gott arbetsliv, när unga spolingar i 25-årsåldern tjänar miljontals kronor, medan arbetare med gedigen erfarenhet får börja kl. 7 på morgonen och arbeta långt in på eftermiddagen. På vintern är det mörkt både när de går till och när de går från jobbet. Den

politiken, den inriktningen och den prioriteringen kommer aldrig att fungera.

Anf. 18 CARL FRICK (mp) replik:

Fru talman! Den gamle president Nixon talade gärna om "the silent majority", och den använde han sig mycket av. Här i riksdagen har vi en tyst majoritet för ökat slöseri och ökad materiell förbrukning. Eftersom ingen svarade på min fråga om man ställer sig bakom den ökade överkonsumtion vi kommer att få med regeringens politik, kan jag inte tolka det på annat sätt än som ett ja till ökad miljöförstöring.

Debatten har som vanligt hamnat i ett läge där man använder sig av den vanliga retoriken om det korta perspektivet. Debatten har inte förmått lyftas till framtiden och vad som händer när man hela tiden vill öka slöseriet. Det finns ingen politisk konsekvensanalys. Debatten kunde ha lyfts till att handla om framtiden och om hur det skall gå för kommande generationer när vattnens och jordarnas produktivitet tynar under miljöförstöringen. Vi kan dagligen ta del av vad miljöförstöringen ställer till med som ett resultat av den livsstil som vi har valt. Som alla känner till är Östersjön ett tragiskt exempel på detta.

Den föreslagna politiken gör egentligen bara allt värre genom att man föreslår åtgärder som späder på det som har ställt till det så illa för oss och försatt oss i dagens situation med vår dåliga miljö och ekonomi – denna slöseriekonomi som bara syftar till att öka konsumtionen. Vi måste få en politik som klarar våra grundläggande ekonomiska och ekologiska problem. För detta fordras det en grön ansvarsfull politik med socialt ansvar, och det är riksdagen ännu inte mäktig, vilket är att beklaga för framtiden och för medborgarna i det här landet. Tack för debatten.

Skatter m.m.

Anf. 19 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Fru talman! Jag har här i min hand en informationsbroschyr från socialdemokraterna om det nya skattesystemet. I denna står bl.a. att pensionärer med låg pension slipper skatt. Det är inte sant.

Den från TV-programmet Glashuset numera välkända folkpensionären Maja Magnusson i Torhamn förlorar 200 kr. i månaden på skatteomläggningen. Hennes redan mycket låga överskott till livets nödtorft, 780 kr. per månad, sjunker således till 580 kr. Hon oroar sig med all rätt för hur hon skall klara av att bl.a. köpa olja till sitt hus för vintern.

Socialdemokraternas ombudsman i Karlskrona har offentligt fått erkänna att Majas uppgifter är korrekta. Hans cyniska råd till hennes problem med uppvärmningskostnaden i sitt hus var följande: Sälj ditt torp som du och din man köpte för trettio år sedan!

Maja Magnusson är inte ensam. Det finns tusentals och åter tusentals människor i vårt land som förlorar på skatteomläggningen.

I det av Spardelegationen anordnade seminariet om skatteomläggningen

och hushållssparandet bekräftades också denna bild. Det ofta återkommande påståendet från statsråden Larsson och Åsbrink om att alla tjänar på skatteomläggningen stämmer inte med verkligheten.

Eftersom socialdemokraterna envist biter sig fast vid världens högsta skattetryck är det ju självklart att dessa effekter uppkommer.

Det motstånd mot ett sänkt skattetryck som socialdemokraterna medverkar till får allvarliga följder för svensk samhällsekonomi. Det finns nämligen ett klart samband mellan höga skatter och låg ekonomisk tillväxt. Den socialdemokratiska skattehöjarpolitiken under 1980-talet har bidragit till den höga inflationen och till att det inte längre finns någon ekonomisk tillväxt i vårt land.

Det svenska välfärdssystemet knakar därför i fogarna. Trots världens högsta skattetryck drabbas dagligen många människor i vårt land av att inte få vård och omsorg i rätt tid. Dagligen drabbas föräldrar av att inte kunna ordna med omsorg för sina barn.

Jag återkommer till den socialdemokratiska informationen om skattesystemet. I denna står också att man skall ta ut skatt efter bärkraft.

Jag vill fråga Erik Åsbrink om han tycker att man lever upp till begreppet skatt efter bärkraft

när Maja Magnusson förlorar 200 kr. i månaden på skatteomläggningen,

när en trea i allmännyttan på grund av bl.a. skatteomläggningen, men utan hänsynstagande till effekterna av Irakkrisen, stiger med cirka en tusenlapp i månaden,

när bensinskatten driver upp kostnaden i sådan grad att man inte längre har råd att bo kvar på landsbygden,

när gotlänningens resekostnad till fastlandet enbart på grund av momsen stiger med nästan 25 %,

när man inte klarar sig på lönen efter skatt?

I den dagliga debatten använder socialdemokraterna en försåtlig debatteknik. Man talar nämligen om att skatten på kapital skärps. Man försöker inbilla svenska folket att det är kapitalisterna som står för en stor del av finansieringen av sänkta marginalskatter. Låt oss i stället konstatera att en höjd kapitalbeskattning i realiteten innebär en kraftigt höjd boendebeskattning, som drabbar alla hushåll i vårt land.

Fru talman! Vi moderater vill sänka skattetrycket. Ett sänkt skattetryck bidrar till en ökad ekonomisk tillväxt. Den är nödvändig för att människorna i vårt land skall komma i åtnjutande av en välfärd som bl.a. skapar förutsättning för vård och omsorg i rätt tid.

Ett sänkt skattetryck skall i första hand åstadkommas genom att sänka de skatter och avgifter som berör de enskilda människorna. Vi vill i samband härmed stimulera till ett ökat enskilt sparande. Vi vill därför sänka skatten på det egna boendet. Vi vill slopa skatten på det långsiktiga pensionssparandet.

Genom att inte införa moms på persontransporter, genom att sänka skatten på bensin med 30 öre per liter redan från den 1 november i år och genom att sänka momsen på hotell- och restaurangverksamhet till den tidigare skattenivån, 12,87 %, åstadkommer vi två betydelsefulla effekter. Dels reduce-

ras skatteuttaget hos de enskilda människorna. Dels får vi en gentemot Europa mera konkurrensmässig beskattning inom turistnäringen. På så sätt får de många små- och medelstora företagen inom turistnäringen i bl.a Norrlands inland och på Gotland en reell möjlighet att leva vidare. Sysselsättningssvaga orter gynnas direkt med en sådan skattepolitik. Den negativa utvecklingen av resevalutan kan därmed också vändas.

Vi har länge efterlyst en förändring av bilreseavdraget. Vi gjorde det senast i samband med riksdagens beslut om skatteomläggning den 30 juni i år. Det är emellertid inte tillräckligt. En sänkning av bensinpriset måste ske för att skapa förutsättningar för människor på landsbygd och i glesbygd att få råd att bo kvar i sin hembygd. För deras del är det inte bara fråga om arbetsresor. Ert förslag innebär ett fortsatt lika högt skattetryck, och det motsvarar en sänkning av bensinskatten med 12 öre per liter.

För att Erik Åsbrink inte skall kunna glida undan alla mina frågor vill jag i varje fall ha svar på följande fråga: Är det rimligt att Maja Magnusson måste sälja sitt torp för att lindra de negativa effekterna av skatteomläggningen?

Anf. 20 KJELL JOHANSSON (fp):

Fru talman! Tecknen på en konjunkturnedgång blir för varje dag som går allt tydligare. Arbetslöshetssiffrorna ökar snabbt och antalet lediga platser minskar. Stora svenska exportföretag signalerar neddragningar av produktionen.

Också krisen i Irak bidrar till den dämpning som vi kan notera i den svenska ekonomin. Konjunkturnedgångar och internationella kriser brukar ju inte betraktas som någon särskilt positivt, och så är det naturligtvis inte heller denna gång.

Likväl kan – paradoxalt nog – dagens situation även vara till hjälp då det gäller att komma till rätta med våra problem i ekonomin. Dämpningen i ekonomin tillsammans med skattereformen ger oss bättre förutsättningar än på mycket länge att få ordning på den fråga som jag före sommaruppehållet betecknade som en ödesfråga för oss, nämligen lönebildningen.

Skattereformen medverkar starkt till en ökning av den reala köpkraften med ca 3,5 % före 1991. När engångseffekterna på priserna klingar av, kan vi också förvänta oss en betydligt lägre inflation framöver, under förutsättning att vi lyckas ta oss samman och hålla löneökningarna i nivå med våra konkurrentländers eller helst under.

Fru talman! Skattereformen öppnar nya spår. Växeln läggs om, bort från straffbeskattning av arbete, sparande och initiativtagande i riktning mot en neutral beskattning av konsumtionen. Människor får behålla mer av sin inkomst, och staten styr inte genom punktskatter och skatterabatter. Det kommer således att löna sig mera att arbeta och spara, och det blir mindre lönande att skatteplanera. Det kommer att kosta att förstöra miljön. Miljöavgifter införs på miljöfarliga utsläpp. Inflationen skall inte tillåtas att höja skatteuttaget. På alla dessa principiella punkter har folkpartiet haft framgång under utformningen av reformen.

Fru talman! Under arbetet har vi också lagt mycket stor vikt vid en rättvis utformning och ett rättvist utfall av reformen. Målsättningen har varit att

ingen grupp skall betala skattesänkningarna för någon annan grupp i samhället. Denna regel har varit något av en oskriven lag för arbetet. Utöver detta har vi också klart uttalat vår ambition från folkpartiets sida att noggrant följa upp reformen.

Den höjning av avdraget för arbetsresor som tillkännagavs redan i går utgör en sådan uppföljning. Irakkrisen ger konsekvenser som självfallet inte kunde förutses vid tiden för beslutet. Det är viktigt i en ekonomiskt ansträngd situation att utforma en lindring så, att den främst kommer dem till del som har långa resor till arbetet och saknar allmänna kommunikationsmedel. Därför har vi från folkpartiets sida ställt upp på förslaget om höjda reseavdrag. Höjningen kan ses som ett uttryck för vår ambition att se till att utfallet blir rimligt och rättvist med bibehållande av en ansvarsfull ekonomisk politik.

Fru talman! Under debatterna om skattereformens första såväl som andra steg har jag tillåtit mig att efterlysa åtminstone litet mera ansvarskänsla från de partier som kritiserat reformen, främst centerpartiet och moderaterna. Tyvärr har denna vädjan klingat ohörd. Genom en kampanj landet runt har man gjort sitt bästa för att sprida missnöje med reformen. Man har inte dragit sig för att medvetet använda felaktiga uppgifter.

Då det gällt exempelvis kollektivtrafiken har man spritt uppgifter om prisökningar på mellan 30 och 40 % när de rätta siffrorna legat på 5–15 %. Det är omöjligt att en skattehöjning på 25 % kan öka kostnaderna med mer än 25 %. Det är matematiskt omöjligt. Om man dessutom beaktar den utökade avdragsrätten, blir prisökningarna lägre.

Den utvidgade momsen – som genom reformen gjorts neutral med några få undantag – har utpekats som den del av finansieringen som skulle förorsaka misär i landet. Av hela finansieringen av skattereformens andra steg på 70 miljarder svarar indirekta skatter för drygt 14 miljarder. Koldioxid- och miljöskatterna är beräknade till 3,6 miljarder. Kvar står ca 11 miljarder. Det är denna summa, utgörande några få procent av konsumtionen i vårt land, som påstås ställa till ett sådant elände. Egentligen faller detta resonemang på sin egen orimlighet.

Fru talman! En reform med syftet att sänka marginalskattesatser som hamnat på en orimlig nivå ger med naturnödvändighet på papperet störst skattesänkningar för högavlönade. Genom finansieringens utformning och de minskade avdragsmöjligheterna minskar i praktiken dessa skattesänkningar. Kvar står då uppgiften att åstadkomma ett rättvist utfall för dem som inte har någon hög marginalskatt eller rent av inte betalar någon statsskatt alls. För att få ett rimligt utfall har därför barnbidrag, studiebidrag, bostadsbidrag, pensionstillskottet och KBT höjts. Vi kommer från folkpartiets sida att följa utvecklingen noga framöver.

Viktigast, fru talman, är nog ändå att skattereformen utgör en förutsättning för att på nytt få i gång tillväxten och därmed se till att Sverige inte fortsätter att halka efter.

Anf. 21 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Fru talman! Jag konstaterar att Kjell Johansson inte uttryckte något önskemål från folkpartiet om att man vill sänka skattetrycket. Han nämnde inte

ordet skattetryck, om jag uppfattade hans anförande korrekt. Det är märkligt att folkpartiet inte har ambitionen att vilja sänka världens högsta skattetryck.

Folkpartiet har tillsammans med socialdemokraterna bidragit till att vi har världens högsta moms, 25 %. Men samtidigt säger folkpartiet att man vill att Sverige skall bli medlem i EG. Hur harmoniserar folkpartiet en sådan ambition? Skall vi kunna bli medlemmar i EG – vilket jag hoppas att vi blir så snart som möjligt – krävs det att vi kan konkurrera på något så när lika villkor med skattenivåerna inom den gemensamma marknaden. Då måste momsen sänkas med i runt tal 50 miljarder. Hur tänker folkpartiet åstadkomma detta?

Kjell Johansson talade också om hur viktigt det är med en generell och likformig moms. Skattehöjningarna beträffande hotell- och restaurangverksamheten har gjort att denna verksamhet har fått vidkännas en volymminskning på 10–12 % redan nu. Detta har folkpartiet accepterat i uppgörelsen med socialdemokraterna. Jag läste i tidningen Nu, det nummer som utkommit i dag, att folkpartiet internt hävdar att man inte ville ha en generell momshöjning för hotell- och restaurangverksamheten men förlorade i den uppgörelsen med socialdemokraterna. Folkpartiet bidrog alltså i denna uppgörelse till att denna volymminskning åstadkoms. Den kommer att förstärkas genom att det nu blir moms även på resor. Jag befarar allvarligt att de små och medelstora företagen i Norrlands inland inte kan klara sig. De små företagen på Gotland – där jag själv var i somras – kände av den hårda skattehöjning som redan inträffat, och man får där ytterligare en enorm skattehöjning den 1 januari 1990 i och med att resemomsen också tillkommer.

Anf. 22 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Fru talman! Karl-Gösta Svenson efterlyste ett besked om skattetrycket. Jag tycker att detta besked gavs ganska tydligt av Anne Wibble här i debatten före mig. Jag kan försäkra Karl-Gösta Svenson om att hennes ord är lika mycket värt som mitt.

Det finns en skillnad i synen på dessa frågor mellan Karl-Gösta Svenson och moderaterna å ena sidan och folkpartiet å andra sidan. Sanningen är ju den att ni inom moderata samlingspartiet inte vill finansiera reformen alls eller alternativt vill finansiera den med neddragningar och besparingar.

Vi i folkpartiet har en mycket positiv inställning till besparingar, men man kan inte samtidigt genomföra en skattereform som ger de högavlönade mycket stora skattesänkningar på papperet. Detta har förorsakat en social oro som Karl-Gösta Svenson och hans parti blåser under så gott man kan. Sedan vill man dessutom gå in och skära kraftigt i sociala system som är till för att skydda de svaga medborgarna i vårt land. Detta är en fullständig orimlighet. Det är därför vi inte kan ställa upp på den politiken i dag. Allt måste ha sin tur och sin ordning.

Anne Wibble påpekade att nu återstår det att göra viktiga förändringar i det sociala systemet som kan verka produktionshöjande i Sverige. Detta är nästa steg för oss i folkpartiet.

Hotell- och restaurangbranschen är ett kapitel för sig. Jag skall inte gå in på vad som har förevarit under några förhandlingar i denna fråga. Jag vill

bara konstatera att Hotell- o. restaurang har betett sig på ett ganska konstigt sätt. Det är den enda organisation som har gått ut i en kampanj. Tidningarna har denna sommar varit fulla av artiklar där man har talat om vilket elände det är, hur dyrt det är att gå på restaurang, man har talat om hur billigt det är resa till utlandet osv. Detta är den mest självdestruktiva kampanj som jag har sett något förbund bedriva i Sverige under de 30 år som jag har intresserat mig för svenskt näringsliv. Detta har också bidragit till att dra ner omsättningen inom hotell- och restaurangbranschen mera än vad som egentligen förorsakats av skattereformen.

Sedan vill jag också påpeka att skattelindringarna kommer under nästa år och att dessa är betydande. Det kommer då att visa sig i kuvertet. Jag tror att hotell- och restaurangbranschen faktiskt kan ta igen en hel del då, och detta gäller även andra verksamheter. Jag skulle vilja se en mera positiv attityd från deras sida.

Anf. 23 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Fru talman! Det är, Kjell Johansson, allvarligt så till vida att inte företrädare för skatteutskottet klart uttrycker i sitt anförande att man vill sänka skattetrycket. Jag vill fråga Kjell Johansson hur folkpartiet tänker sig att inleda ett sänkt skattetryck. Vilka skatter är det ni i första hand tänker inleda sänkningen av skattetrycket med?

När Kjell Johansson sedan talar om moderaternas finansiering så vet han mycket väl att vi har finansierat våra skatteförslag med besparingar, med dynamiska effekter och med ökade skatter. Vi är delvis med på en breddning av skattebasen. Det väsentliga är att vi ser sambandet mellan ett högt skattetryck och låg ekonomisk tillväxt. I dag har vi ingen tillväxt alls. Det är detta som är allvarligt för välfärden i Sverige. Det är allvarligt för de svaga människorna att vi inte har en ekonomisk tillväxt. Då har landet inte råd att ge de äldre och sjuka den vård och omsorg som de behöver. Det är detta vår politik hela tiden går ut på. Vi måste se till att vi får en ökad tillväxt i vårt land så att vi kan få en ökad och förbättrad välfärd för våra medborgare.

Våra skatteförslag som vi vill genomföra i samband med skatteomläggningen innebär en skattereform som skulle ge alla sänkt skatt. Vår ambition är att stärka den enskildes frihet och den enskildes möjlighet att klara sig och kunna leva på sin lön efter skatt. Detta är en av de viktigaste frågorna i svensk skattepolitik.

Anf. 24 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Fru talman! Karl-Gösta Svenson säger att de har finansierat sina förslag med dynamiska effekter men sedan började han att hacka litet, eftersom det naturligtvis är en finansiering som kan diskuteras.

Skatteutskottet reste i USA, som ju har genomfört en liknande reform under förra året, och bedrev en, som jag skulle vilja kalla det, jakt på dynamiska effekter. Det visade sig dock att det finns anledning att vara litet grand försiktig. Det uppkommer dynamiska effekter, dvs. positiva effekter, på ekonomin av skattereformen men de är relativt små och de kommer relativt långsamt. Vi vill först ha den här fågeln i handen, så att säga, innan vi är beredda att vidta andra åtgärder.

Sedan säger ni att ni har finansierat detta med besparingar, och det skulle då ge alla människor sänkt skatt. Jag tvivlar inte ett ögonblick på att alla människor får sänkt skatt med det moderata förslaget. Men man kommer också att få en svidande läxa i form av minskade sociala system. Det är ju där pengarna skall tas ifrån. Annars skulle det verkligen vara intressant att få reda på var Karl-Gösta Svenson tänker ta dessa pengar.

Låt mig bara avsluta med, eftersom Karl-Gösta Svenson tillmäter mitt inlägg så våldsamt stor betydelse, att säga att vi i folkpartiet kommer att arbeta hårt för att sänka skattetrycket, i första hand ner till 50 %, men vi är inte främmande för att gå vidare. Den viktigaste skatten som vi menar att vi skall sänka till att börja med är mervärdeskatten.

Anf. 25 IVAR FRANZÉN (c):

Fru talman! Centern anser att skattereformen i sina grunddrag är bra och nödvändig, men riktar berättigad och stark kritik mot dess finansiering.

Centerns principer är låg beskattning av nödvändighetsvaror såsom basmat och boende. Ingen moms på energi, eftersom det minskar möjligheterna att med skatten främja effektivare energianvändning och ökad användning av förnybar energi.

Skatteuttaget skall så långt som möjligt ske på ett sådant sätt att det inte blir nödvändigt att komplettera med nya bidrag. Mindre rundgång och lägre skattetryck är väsentliga mål vid sidan av en god fördelningspolitik.

Fru talman! Bensinmomsen måste bort! Det finns många tunga argument för att ta bort momsen på bensin. Jag skall redovisa några. Den är orättvis. Den vanlige bilisten betalar nu 1:50 kr. i moms, men den som har förmånsbil eller på andra grunder kan lyfta av momsen betalar ingen moms alls. Litet tillspetsat kan man säga att direktören kör momsfritt, medan den vanlige löntagaren drabbas av full moms.

Det ger dålig styreffekt. Socialdemokraterna och folkpartiet som infört momsen hävdar att den är nödvändig för att minska bensinförbrukningen. Men fördyringen drabbar bara ungefär hälften av bensinanvändningen. Den som har förmånsbil stimuleras snarare till att köra mer och att utnyttja "bensinkortet" maximalt. Det kan inte vara rimligt att löntagarna skall tvingas minska sitt bilåkande drastiskt, samtidigt som stora grupper stimuleras att öka sitt.

Momsen drabbar landsbygden särskilt hårt. I de stora tätorterna och deras närregioner finns ofta alternativet kollektivtrafik när bilen blir för dyr, men på landsbygden saknas ofta detta. De som bor på landsbygden får dels betala sin andel av kostnaden för kollektivtrafiken via skattsedeln, utan att kunna utnyttja den nämnvärt, dels drabbas de flesta på landsbygden fullt ut av bensinmomsen.

Momsen på bensin förstärker prisförändringar. Oljemarknaden är instabil, och moms på bensin förstärker prisvariationerna. Bensinprishöjningen på grund av Kuwaitkrisen ger staten ca 20 öre extra moms per liter bensin. Brutto ger det ca 100 miljoner extra per månad, eller 1,2 miljarder per år. Netto är detta sannolikt en dålig affär för staten, eftersom höjd moms gör att konsumentprisindex stiger och detta innebär att staten får högre kostnader för pensioner, studiestöd, osv. under nästkommande år. Omvänt innebär

ett borttagande av bensinmomsen att konsumentprisindex sjunker och statens kostnader för pensioner, studiestöd, m.m., minskar i motsvarande mån.

Centern föreslog i våras att bensinen inte skall beläggas med moms. Vi rekommenderade i stället en något högre bensinskatt, som betalas lika av alla. Netto innebär centerns förslag att bensinpriset sänks med 1:20 kr. Oblyad bensin kommer då att kosta ungefär 5:95 kr. Detta skall jämföras med dagens 7:15 kr.

Centerns förslag innebär en rimlig och rättvis beskattning och en möjlighet för att "Hela Sverige ska leva!". Detta har alla partier tidigare sagt sig vara överens om. Det gäller bara att skapa majoritet för detta i riksdagen.

Fru talman! Det är en kvalificerad dumhet att momsbelägga kollektivtrafiken. Är det meningsfullt att höja skatten på nyttigheter som vi i betydande omfattning subventionerar med skattemedel? Svaret är självfallet nej. Trots detta envisas socialdemokraterna och folkpartiet med att lägga moms på kollektivtrafiken. Orimliga bensinkostnader paras med orimliga kostnader för kollektivtrafiken. Resultatet kommer att bli krav på ökat stöd till kollektivtrafiken, dvs. nya bidrag, som kräver nya skatter och därmed ökad rundgång.

Höjd moms på bygge är rena karusellen. Brutto ger den höjda momsen ca 7 miljarder, men nettoeffekten blir endast ca 2 miljarder, och från detta skall därtill dras en del av kostnaden för höjda bostadsbidrag. Hela denna momskarusell på ca 7 miljarder ger sannolikt statskassan ca 1,5 miljarder i slutligt netto. Är detta vettigt?

Denna finansiering kan betecknas med orden: Ökad rundgång och höjt skattetryck. Lågt räknat drar socialdemokraternas och folkpartiets sätt att finansiera skattereformen med sig ökade kostnader för stat och kommun på minst 10 miljarder – 10 miljarder som måste betalas med extra skattehöjningar, 10 miljarder som driver upp inflationen, 10 miljarder med ökade lönekrav som följd, 10 miljarder som höjer ett redan alltför högt skattetryck.

Fru talman! Bensinmomsen måste bort. Vi skall inte syssla med så kvalificerade dumheter som moms på kollektivtrafik. Rundgången i skattesystemet måste begränsas, och skattetrycket måste sänkas.

Jag vill till Kjell Johansson angående detta med dynamiska effekter påpeka att just momsen utgör den stora faran för att vi skall få negativa dynamiska effekter i stället för de positiva som vi alla önskar och i en viss mån tror på. Det är framför allt de fria yrkena – konsulter, frisörer, byggnadsarbetare och många andra – som genom detta får ett påslag som kommer att fresta till ett skatteundandragande som minskar den skattebas som vi alla var överens om att denna skattereform skulle vidga.

Anf. 26 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Fru talman! Låt mig först konstatera, att om man vill skapa förutsättningar för ett skatteundandragande, så skall man följa centerns förslag om skilda momssatser, differentierade momssatser osv. på olika varor. Då uppstår verkligen förutsättningarna, och det är också på sådana områden som vi har skattesvinnet i dagens system.

Detta ger en mycket illustrativ bild av centerns politik, som visar att centern vill styra människorna genom att bestämma att: den här varan skall vi

inte köpa – på den skall skatten vara hög; den här varan skall vi köpa – på den skall skatten vara låg, osv. Så där har ni i centern hållit på och famlat fram och tillbaka. Ni var ett tag inne på en höjning av momsen på bilar, sedan skulle momsen på bilar helt plötsligt vara låg, eller ni ville rättare sagt stimulera bilköp genom att införa bidrag för köp av katalysatorförsedda fordon.

Nu säger Ivar Franzén: Sänk priset med 1:20 kr. Jag vill då verkligen fråga centern: Var står centern egentligen? Ni väckte en motion som gick ut på att ersätta momsen med punktskatter. Vi gjorde i skatteutskottet stora ansträngningar att försöka få klart för oss vad ni egentligen ville med detta, men det var fullständigt omöjligt att få reda på. På vad sätt hjälper det den som står vid bensinpumpen och skall tanka att man byter ut rubrikerna på skatterna? Det skulle vara mycket intressant att få reda på.

Karl Erik Olsson sade från denna talarstol att den inkomsttagare som har 12 000 kr. i månaden inte vinner på skattereformen. Jag är, fru talman, angelägen om att få rätta till detta. Jag vet inte hur det är med Karl Erik Olssons anställda, men den som har ungefär 12 000 i månadslön kommer nästa år att få en skattesänkning på ca 9 000 kr. Det vill ni i centern gärna glömma bort.

Karl Erik Olsson sade också att man skall ha rätt att göra avdrag för kostnaderna, att det är en rättighet. Han tänkte då på bilkostnaderna. Men detta är ju exakt det förslag som vi nu lägger fram, nämligen att man skall få göra avdrag för arbetsresorna. Ert förslag går emellertid ut på ett allmänt förbilligande av bilkörandet, som skall drabba mig och Ivar Franzén när vi åker för vårt höga nöjes skull eller vad vi än har för syfte med åkandet.

Jag vill fråga Ivar Franzén och centern: Är de 1:20 kr. som ni vill sänka bensinpriset med centerns nya vapen när det gäller att förbättra miljön?

Anf. 27 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Fru talman! Kjell Johansson har fel på nästan alla punkter. I vårt förslag om momsen talar vi om två nivåer, dvs. en nivå mindre än i dag; vi har i dag tre momsnivåer. Detta lär inte på något sätt öka möjligheterna till skattefusk. Det kan alltid förekomma litet skattefusk i gränszonerna, men detta är hanterligt. Och hur kan EG hantera detta om inte vi kommer att klara av det? Vi skall ju så småningom göra en anpassning till EG.

Vi vill inte styra konsumenternas val, men vi vill låta bli att göra dem bidragsberoende. Det är det som är det allvarliga i skattereformen. Vad vi i grunden inte ställer upp på är att man i skattereformen har gjort en finansiering som ökar bidragsbehovet. Därmed, Kjell Johansson, ökar skattetrycket, eftersom bidrag måste finansieras.

Vad vi söker, och har haft framgång med, är att få en finansiering som onödiggör eller i varje fall begränsar dessa ökningar av bidragen. Det kan inte, Kjell Johansson, vara sämre för människor att få behålla pengarna. Detta har, såvitt jag förstår, tidigare inte heller varit tanken i folkpartiets ideologi. Det måste vara bättre att människor får behålla pengarna i stället för att först betala pengarna i skatt och sedan få dem tillbaka i form av bidrag.

Detta stämmer inte med folkpartiets filosofi, och det gör oss bekymrade, eftersom vi verkligen är intresserade av ett brett samförstånd och samarbete

med er. Med dessa helt nya attityder, som är så enormt socialistiskt inriktade, minskar givetvis möjligheterna för ett sådant samarbete.

Är detta centerns nya miljöpolitik, frågar Kjell Johansson. Kjell Johansson tycks vara totalt okänslig för rättvisa. I mitt tidigare inlägg visade jag hur olika momsen slår och hur den t.o.m. stimulerar till ökad bilkörning. Momsens styreffekt är alltså mycket begränsad. Centerpartiet lade redan i våras fram förslag om en 24 öre högre bensinskatt. Den skulle drabba alla och styra lika över hela linjen.

Inom de rimliga nivåer som vi kan styra är centerns förslag det som ger de bästa miljöeffekterna. Att gå så långt att det blir orimligheter och att man måste tillgripa åtgärder är ingen styrning som i längden är positiv.

Sedan vill centerpartiet inte ha moms på kollektivtrafiken. Därmed får man en balans, en övergång till kollektivtrafiken, som blir mycket bättre med vårt förslag än med det förslag som folkpartiet står bakom.

Anf. 28 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag fick här höra att centerns förslag skulle vara bättre än folkpartiets. Men på vilket sätt det skulle vara bättre fick jag inte veta. Hur i all världen kan ett förslag som går ut på att sänka bensinpriset med 1:20 kr. för alla människor i vårt land vara bättre för miljön? Det är nog bara centern som kan komma fram till en sådan slutsats.

Här skiljer vi oss åt. Folkpartiet vill lägga fram förslag med träffsäkerhet. Jag tror att den stora skillnaden mellan folkpartiets förslag och centerns egentligen är att våra har en träffsäkerhet. Vi föreslår nu att resorna till arbetet skall förbilligas kraftigt, men nöjeskörningen skall inte bli billigare.

På samma sätt kan jag förklara de bidrag som Ivar Franzén inte vill ställa sig bakom, t.ex. barnbidragen. Centerpartiet är inte främmande för bidrag, t.ex. subventioner till livsmedelsindustrin i alla dess former. Folkpartiet vill att det skall vara en träffsäkerhet i systemet. Om man vill hjälpa barnfamiljerna skall man höja barnbidraget. Då får just barnfamiljerna, Ivar Franzén, pengar i handen som de själva kan göra exakt vad de vill med. Det ger en träffsäkerhet. Ni vill sänka priset på mjölk för alla. Och än en gång, varför skall Ivar Franzén och jag ha billigare statssubventionerad mjölk? Vad finns det för skäl till detta, om vi vill hjälpa barnfamiljerna?

Pensionärerna och andra grupper som inte betalar några stora skatter kan därmed inte få en i hög grad sänkt skatt. När man gör en sådan här kraftig skatteomläggning finns det skäl att se till att man höjer pensioner, KBT och andra bidrag, och detsamma gäller studiemedlen.

Anf. 29 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Fru talman! Den enklaste matematik kan tydligen ibland vara svår. Jag har nu vid flera tillfällen talat om att moms inte drabbar alla. Logiskt sett sänker vi med centerpartiets förslag inte skatten med 1:20 kr. för alla. Skattesänkningen omfattar 50–60 % av bensinförbrukningen. De andra förarna är sådana som har förmånsbilar eller på annat sätt lyfter av momsen.

Det är denna snedhet i det system vi har, där många helt undgår momsen, som vi i centerpartiet tycker är en orättvisa. Det slår mot landsbygden efter-

som man där får betala för kollektivtrafiken via skattsedeln och därtill finns det mycket få förmånsbilar i de sammanhangen.

Så till frågan om avdrag för ökade kostnader. Jag tycker att det är genant när man i denna kammare säger att detta avdrag är någonting som man justerar av nåder. Har vi en princip som säger att man skall få göra avdrag för kostnader för inkomstens förvärvande, måste vi ha den rätten något så när anpassad till aktuella kostnader. Det är snarare en skyldighet från vår sida än någonting som skall anses som en nådgåva till dem det berör.

Det är inte subventioner som vi i centerpartiet talar om, Kjell Johansson. Vi talar om ett anpassat skatteuttag så att man därmed slipper ha pengar som cirkulerar runt. Kan Kjell Johansson tala om för mig hur man på något annat sätt än genom höjd skatt täcker kostnaderna för dessa extra bidrag?

Om vi kan göra en förnuftig finansiering minskar vi skattetrycket och minskar rundgången. Detta trodde jag var en gemensam målsättning. Det som gör mig så bekymrad är att den enighet som jag tidigare trodde var en självklarhet, nämligen att folkpartiet och centern är överens på den här punkten, inte längre tycks föreligga. Det är för att vädja att ni går tillbaka till gamla sunda ståndpunkter som jag tar upp debatten här i dag. Jag hoppas att ni skall nå fram till den visheten vad det lider.

Jag kan inte se någon fördel i att vi byter en världsmästarställning mot en annan. Sverige var förra året världsmästare när det gällde skatteuttag på arbetsinkomster. Fr.o.m. nyår kommer Sverige helt otvetydigt att bli det när det gäller mervärdeskatten. Detta för med sig många problem, vilket vi självfallet kommer få uppleva och som vi förr eller senare måste hjälpas åt att rätta till.

Förste vice talmannen anmälde att Kjell Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 30 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Fru talman! Skattepaktspartierna, folkpartiet och socialdemokraterna har hittills kunnat kassera in föga beröm av väljarna i allmänhet för sin skattereform. Det är i stället ekonomer, företagare och möjligen Skattebetalarnas förening som stått för några erkännsamma ord. Det berömmet är antagligen en klen tröst för alla de politiker som vet att när det gäller skatt så är det de skattskyldigas tycke och smak som till sist fäller avgörandet om en reform är bra.

Vi i vänsterpartiet säger: Riv upp skatteomläggningen. Vi säger inte det för att vi tycker att det var fel att sänka skatten på arbetsinkomster, dvs. sänka marginalskatten för låg- och normalinkomsttagare. Inte heller tycker vi att det var fel att öka det effektiva skatteuttaget på kapital, eller minska utrymmet för fiffel och båg. Allt detta var bra.

Vänsterpartiet säger: Riv upp skatteomläggningen för vi har ett alternativ som är bättre än den modell som folkpartiet och socialdemokraterna drev igenom, ett enklare och rättvisare alternativ. Men det är ingen stor om ens någon poäng att säga detta till fru talman eller ens till biträdande finansministern. Socialdemokraterna har gjort sitt val, och det lär stå fast i huvudsak. Men om ett år så har väljarna fått säga sitt. Om inte förr så kanske genom

valrörelsens stålbad, kanske vissa partier inser att det finns skäl att ompröva fördelningsprofilen på skatteomläggningen.

Då kanske vi får en riksdagsmajoritet som inser att differentierad moms är ett rimligt och rättvist krav. Då kanske också socialdemokraterna inser att Sverige inte måste ha Västeuropas lägsta bolagsskatt. Efter ett val kanske vi kan få socialdemokrater att inse att det är bra att tala om enhetlig kapitalbeskattning och ännu bättre att genomföra det i praktiken. Efter ett val, eller möjligen några val, kanske en riksdagsmajoritet är beredd att diskutera höjda marginalskatter, mer än 50 %, för höginkomsttagare, precis som politikerna tvingats diskutera i USA.

Verkar detta otroligt? Ja, möjligen i dag. Men vi vet också att många politiker ibland är mycket flexibla före och efter val. Före och efter väljarstormar.

Dagens mest brännbara debattpunkt är bensinpriserna. Jag anser att priserna nu är för höga för alla dem som är beroende av bil för resa till arbete eller andra nödvändiga transporter. Vänsterpartiet har sagt nej till moms på bensin och föreslagit system med höjda punktskatter och miljöavgifter. Om vänsterpartiets förslag hade vunnit kammarens gehör i våras, hade dagens bensinpriser varit ungefär en krona lägre.

I går kväll visade regeringen att man kan ta intryck av en kraftfull opinion. Vad som för några dagar sedan var omöjligt att finansiera och olämpligt att göra, det var i går kväll ett "sakligt övervägt beslut". Samma regering kunde hitta 700 miljoner som var "bortglömda". Se, nöden är uppfinningarnas moder.

Nu inser alla, inte bara utanför riksdagen, att något måste göras åt problemen kring de höga bensinpriserna. Regeringen föreslår höjda reseavdrag. Vänsterpartiet stöder det förslaget, men det räcker inte. Vänsterpartiet vidhåller att det enklaste och rättvisaste sättet att lösa frågan om bensinbeskattningen är att slopa skatten på skatten, dvs. bensinmomsen.

Och på samma sätt som jag menar att regeringen borde vara mer vidsynt så kommer vi i vänsterpartiet att pröva även andra idéer i en öppen anda. Vi avvisar inte blankt någon form av differentierad bensinbeskattning, men hittills återstår alltför många tekniska frågor att lösa. Kanske vore en väg att slopa bensinmomsen, höja punktskatterna generellt och samtidigt införa regionala miljöavgifter på bensin i områden med särskilt stora miljöproblem. Dessa avgifter skulle då kunna finansiera en utbyggd och billigare kollektivtrafik i sådana regioner.

Det finns också andra skatter som borde ändras snabbt. Jag vill poängtera två basbehov: matpriserna och hyrorna.

Alla vet att inflationslöner missgynnar alla, såväl individer som samhällsekonomi. Höga matpriser, hyresstegringar och dyr bensin ökar inflationen och lönekraven.

Jag vet att statsrådet kommer att säga att höga matpriser inte bara beror på matmomsen, men en sänkt skatt på maten skulle fungera som en prispress. Regeringen vill prioritera inflationsbekämpningen, och då skulle en reducerad matmomseffekt i nästa års budget vara ett viktigt bidrag. Det skulle inte ens stå i strid med regeringens omhuldade EG-anpassning.

Regeringen och hyresgäster vet att dramatiska hyresstegringar står för

dörren nästa år. Vänsterpartiet har genom en överenskommelse med regeringen om finansieringen av nybyggandet försökt att pressa fördyringar av boendet, men det behövs fler åtgärder. Det vore rimligt att ompröva eller på annat sätt kompensera vissa momsbreddningar på boendet. Det gäller t.ex. momsen på fjärrvärme, eller momsen på fastighetsskötsel eller den mycket säregna uttagsbeskattningen för arbete som utförs inom egna fastigheter. Här undrar jag om statsrådet har något besked att ge?

Moderaternas representant sade att det finns ett klart samband mellan högt skattetryck och ekonomisk tillväxt. De länder som mest har sänkt sin skatt, USA och Storbritannien, och har gått före på denna väg, är de länder som just nu har den sämsta ekonomiska tillväxten inom hela OECD-området. Det sambandet tycks inte vara positivt utan snarast negativt. Därför är det alarmerande att även regeringen börjar tala om att det är ett prioriterat mål att sänka skattekvoten.

Anf. 31 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Fru talman! Jag vill något bemöta den sista delen av Lars Bäckströms inlägg. Jag sade att det finns klart dokumenterat att ett högt skattetryck ger låg ekonomisk tillväxt.

Det är svårt att göra jämförelser med USA, som har ett av de lägsta skattetrycken i världen, under 30 %. Det skall man inte jämföra med det land som har världens högsta skattetryck, dvs. Sverige, som ligger på 57 %. Vi ser nu effekterna av det höga skattetrycket, som har bidragit till att vi i dag är nere på nolltillväxt i den svenska ekonomin.

Anf. 32 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Fru talman! Diskussionen om skattetrycket och skattekvoten är oerhört viktig att föra i denna kammare. Det finns en uppfattning som Näringslivets Ekonomifakta har spritt ut att Sverige har högt ett skatteuttag och därför är det en dålig ekonomisk tillväxt.

Korpi har i Ekonomisk Debatt visat att talet om den dåliga ekonomiska tillväxten till stor del är en myt. Vi ligger på den nivå som genomsnittligt högindustrialiserade länder gör. T.o.m. liberalen Daniel Tarschys har i tidskriften Ekonomisk Debatt påpekat det intressanta att man borde sluta tala om en skattekvot och i stället tala om en utgiftsnivå, dvs. vilka offentliga utgifter som vi har.

Jag menar att om man höjer skatterna för att kunna bygga fler JAS-plan är det förvisso improduktivt. Men om man höjer skatten för att kunna klara av att rehabilitera dem som har slagits ut från arbetsmarknaden, är det en oerhört produktiv satsning. Det stärker den ekonomiska tillväxten. Om man höjer skatten för att bygga ut forskning och utbildning, ökar det produktiviteten i arbetslivet. All ekonomisk forskning säger att ökad produktivitet grundar ekonomisk tillväxt, och produktiviteten ökas när vi får bättre utbildning. Det viktigaste är alltså inte hur högt skatteuttaget är utan vad man brukar skatteinkomsterna till.

Det som oroar mig och som jag hoppas att statsrådet har för avsikt att utreda är att socialdemokraterna har anammat denna moderata syn som

Karl-Gösta Svenson har redovisat. De länder som har pressat ned sin skattekvot har gjort det så långt att deras ekonomiska tillväxt har avstannat.

Jag tror att det vore värdefullt om vi rensade siffrorna om skattekvoten i Sverige från interna transfereringar. Det kommunerna betalar i skatt till staten är inget riktigt bra mått på hur mycket det allmänna tar av den gemensamma kakan. Det är bara en intern transferering. Vi har alltså ett mått på skattekvoten i Sverige som inte överensstämmer med ett rimligt skattemått. FN och OECD håller nu på att revidera sina skattekvotsbegrepp.

Vi skall återkomma till denna debatt. Min poäng är att det viktiga är vad skatten brukas till. Jag hoppas på den typen av skattesänkningar som beror på att välståndet och jämlikheten stiger.

Anf. 33 GÖSTA LYNGÅ (mp):

Fru talman! Den i juni beslutade och för nästa år gällande skattereformen var en kompromiss mellan två partier. Det ena, folkpartiet, stod för ökad materiell välfärd, speciellt för de bättre ställda i samhället. Att det är så framhöll Kjell Johansson för en liten stund sedan för kammarens ledamöter. Det andra, socialdemokraterna, ville sitta kvar i regeringsställning. Låt mig gratulera dessa partier, som bägge uppnådde sina syften, till en ovanligt lyckad överenskommelse för de två partierna.

Det blir allt klarare att förlorarna kommer att vara:

- de sämre ställda, för vilka de ökade uttagen av indirekt skatt inte motsvaras av minskad direkt skatt,
- resenärerna i kollektivtrafik, som får kraftigt höjda biljettpriser vid årsskiftet på grund av mervärdeskatt,
- de ekologiska metoderna för energiutvinning, som fortfarande inte stöds skattevägen jämfört med metoder som bygger på fossila bränslen,
- naturen, vars krav inte beaktats i rimlig utsträckning,
- våra barnbarns barnbarn, som får ta över en utarmad och nedsmutsad jord.

Låt mig på denna korta tid bara diskutera det nu mest aktuella problemet, nämligen beskattningen av bensin och avdragsrätten för resor till och från arbetet. Bensin tillhör dessa fossila drivmedel som bara är tillgängliga i begränsad mängd på vår jord. Mänskligheten tömmer ut den resursen med en förfärande hastighet trots att teknik finns och drivmedel finns som skulle kunna ge ett uthålligt utnyttjande under all framtid och ett ekologiskt rimligt utnyttjande av andra drivmedel. Irakkrisen är mot den bakgrunden ett tillfälligt fenomen som dock är en varningsklocka. Nu är rätta tiden att satsa på ekologiskt riktiga produkter. Nu är rätta tiden att påbörja frigörelsen från beroendet av en produkt som även frånsett händelserna i Mellanöstern endast är tillgänglig i begränsad omfattning. Vad skall vi då göra akut? Att likt moderaterna och centern föreslå nedskärning av bensinskatten visar brist på förståelse av problemet. Det är bara symtomen man åtgärdar. Man lappar på ett ohållbart system. Nej, då är det bättre att ge ett direkt stöd till glesbygdsfolk – en summa som t.ex. kan användas till att betala den dyrbara bensinen eller sparas. Valfriheten är viktig för oss. Vi vill inte styra mot en ökad bilism.

Vad skall vi då göra på lång sikt? Vi anser liksom finansministern att av-

dragen för arbetsresor bör ses över mot bakgrund av Irakkrisen. Vi anser dock att det fundamentala problemet måste attackeras. Det måste löna sig att åka kollektivt, där så är möjligt. Det måste löna sig att samåka, där man kan göra det. Det måste löna sig att cykla om man har kort avstånd till jobbet. Därför har vi föreslagit och föreslår igen att avdraget skall vara oberoende av vilket transportmedel man använder och endast relateras till avståndet mellan bostad och arbete. Vi menar att de som bor nära arbetet inte behöver göra detta avdrag. Vi har en gräns vid en och en halv mil. Trots allt är det glesbygdens folk som får sitta i kläm i dag, och det är viktigt att skapa en uthållig lösning för glesbygden. Givetvis, jag betonar det än en gång, vill vi inte att den olyckliga momsbeläggningen av kollektivtrafiken skall genomföras till nyår. Vi arbetar i riktningen att detta förslag skall avslås.

Miljöpartiet de gröna finner det olyckligt att skattedebatt och skattepolitik styrs av så kortsiktiga och tillfälliga hänsyn. Man missar därmed ett utmärkt tillfälle att med ekonomiska styrmedel ändra det ohållbara konsumtionsmönster som industrivärlden byggt in sig i. Detta gäller såväl trafik som många andra områden.

Finansiering av de skattelättnader som vi har förslagit sker huvudsakligen genom uranskatt på tre öre per producerad kilowattimme. Vi kommer att föreslå detta. Som alltid vill vi ha full finansiering av våra förslag. I det fallet skiljer vi oss från moderaterna och centerpartisterna.

Fru talman! Jag hoppas fortfarande. Miljöpartiet de gröna kommer fortfarande att lägga fram förslag på det ekonomiska området. Det gäller förslag som om de antogs av kammaren skulle styra den onaturliga överkonsumtionen in på resurssnålare vägar. Då skulle vi kunna gratulera våra barnbarns barnbarn som får ta över denna underbart fina värld med frisk mark, rent vatten och oförstörd atmosfär.

Anf. 34 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Fru talman! Gösta Lyngå sade något i stil med att folkpartiet står för ökad välfärd främst för de rika. Jag tror att alla som var närvarande i denna kammare eller lyssnade förstod det intresse som jag visade de grupper som inte får några stora skattesänkningar genom reformen och hur man löser problemen för dem. Jag tror att det står fullständigt klart för alla att Gösta Lyngås referat var alldeles fel. För att Gösta Lyngå också skall få klart för sig att det är fel att säga att vi bara värnar om de rika säger jag nu att detta är fel.

Jag vill bara ta upp en liten detalj och ställa en fråga till Gösta Lyngå. Gösta Lyngå sade att miljöpartiet vill ha full finansiering för sina förslag och att man tänker införa en uranskatt om tre öre. När tänker ni att kärnkraften skall avvecklas i Sverige?

Anf. 35 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Fru talman! Centern har full finansiering av sinå förslag, Gösta Lyngå.

Anf. 36 GÖSTA LYNGÅ (mp) replik:

Fru talman! När jag sade att folkpartiet gynnar de välbeställda var det med tanke på den marginalskattesänkning som folkpartiet fick med sig socialdemokraterna på. Marginalskatten blev 50 % i stället för 55 %, som var tanken

tidigare. Via tabellerna kan man räkna ut att de mer välbeställda får betydligt större vinning av skattereformen än de mindre välbeställda. För dem blir det inte så mycket skattesänkningar.

Ivar Franzén uttalade att centern har full täckning för sina förslag. Jag är glad att höra det. Hur är det då med de dynamiska effekterna som ingår i finansieringen? När det gäller dynamiska effekter har vi redan hört av Kjell Johansson att de visade sig inte vara särskilt påtagliga i USA, där man har genomfört en skattereform som liknar den vi har här. I somras var jag i Australien. I Australien genomförde man år 1986 en liknande skattereform. Inte heller där fann man några dynamiska effekter av någon signifikant storlek. Centern har räknat med åtskilliga miljarder. Hur många det var, kommer säkert Ivar Franzén ihåg.

Anf. 37 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Fru talman! Om det skall vara meningsfullt att genomföra en stor skattereform måste den rymma en rad positiva effekter som gör att man som full täckning kan räkna med en del dynamiska effekter. Det är därför vi var så kritiska mot finansieringen. Vi tror nämligen att den i hög grad motverkar de dynamiska effekter som skatteöverenskommelsens grunddrag ger möjlighet till. Vi stöder skattereformen i grunden. Med vår finansiering är det ingen överoptimism att kalkylera med de 7 miljarder som vi räknar med som dynamiska effekter.

Anf. 38 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Fru talman! Folkpartiets syfte med skattereformen är att på nytt få i gång svensk ekonomi så att vi kan fortsätta välfärdsbygget och främst förbättra för de sämst ställda, de eftersatta grupperna i Sverige. Därför talar vi om det glömda Sverige.

Jag fick inget var på frågan om uranskatt. Ni säger att ni skall ha full finansiering genom uranskatt. Min fråga löd: När ni tänker ni avskaffa kärnkraften?

Anf. 39 GÖSTA LYNGÅ (mp) replik:

Fru talman! Det är nog riktigt att det rörde sig om 7 miljarder. Det framstod för mig snarare som en skillnad mellan utgifter och inkomster i budgeten. Det framstod inte som någon effekt som verkligen skulle komma att uppnås. När man har genomfört liknande skattereformer har man funnit att dessa dynamiska effekter inte har uppstått.

Jag glömde svara på frågan om avvecklingen av kärnkraften. Miljöpartiet de gröna kommer säkert att avveckla kärnkraften så fort vi får makt nog att göra det. Vi har i själva verket föreslagit att man skall börja så fort som möjligt. Vi har kommit med ett genomräknat förslag som visar att det är möjligt att göra det på tre år. Vi tror inte att vi har möjlighet att få igenom det i kammaren, men vi har således bevisat att det går rent ekonomiskt.

Vad Kjell Johansson säger om välfärden för de svagare grupperna kanske de svagare grupperna inte förstår, eftersom de i nuläget drabbas hårdare av skattereformen än de mer välbeställda.

Anf. 40 Statsrådet ERIK ÅSBRINK:

Fru talman! På senare tid har vi på nytt kunnat bevittna den särintressenas parad i skattedebatten som också har ägt rum tidigare. Vi ser den i massmedia. Vi kan även lyssna till den i denna kammare. Varje dag översköljs vi av nya enfrågekampanjer. Varje dag "upptäcker" massmedia att ett par tre nya grupper drabbas av ruin och elände till följd av skattereformen.

Bara de senaste veckorna har det uppdagats att en rad grupper kommer att plågas och utarmas i särskilt hög grad av att vi i år och nästa år sänker inkomstskatten med närmare 100 miljarder kronor. Till de mest utsatta grupperna hör för närvarande lunchätare, krogbesökare, hotellgäster, forskare, fiskare, idrottsmän, löntagare, egenföretagare, pensionärer, aktieägare, gäldenärer, borgenärer, glesbygdsbor, storstadsbor, bilister, tågpassagerare, busspassagerare, flygpassagerare, villaägare, hyresgäster, bostadsrättsinnehavare, slottsherrar, miljövänner, ensamstående och kvinnor. Jag har säkert glömt några grupper, och jag utgår från att Karl-Gösta Svenson, Ivar Franzén och Lars Bäckström kan komplettera listan om en stund.

Och som ett brev på posten kommer vanligtvis krav på att man skall få kompensation för de trakasserier som den stora skattesänkningen innebär för den ena eller andra gruppen. Tagna vart och ett för sig kan dessa krav förefalla motiverade. Men sammantagna blir de alldeles orimliga. Och den bild av utbredd misär som summan av alla klagorop skapar har ingenting med verkligheten att skaffa.

Om man gör sig mödan att glutta litet bakom draperiet, finner man att det bakom dessa till synes så "spontana" opinionsstormar ofta ligger välorganiserade lobbygrupper och utstuderade och påkostade reklamkampanjer. Syftet är nästan alltid, när man skingrar dimridåerna, att bryta sönder någon del av skattereformen för att införa ett nytt eller bevara ett gammalt skatteprivilegium.

Denna typ av hänsynslös och pengastark lobbyism visar på en utveckling i det svenska samhället som jag för min del beklagar. Och jag kan inte upphöra att förvånas över hur ofta och hur lättvindigt stora delar av massmedia faller pladask även för de mest genomskinliga enfrågekampanjerna.

Fru talman! Hur mycket viktigare är det då inte att de politiska partierna och det parlamentariska systemet förmår att hävda allmänintresset, att se till helheten och inte blott till delen. Det är på oss det ankommer att våga att hävda vissa principer, även när det blåser.

På senare tid har det utan tvivel funnits en genuin oro och äkta bekymmer hos många människor över de kraftigt stigande olje- och bensinpriserna, låt vara att denna oro har blåsts under och förgrovats av massmedia. Denna folkliga oro är fullt förståelig. I början av året höjdes energiskatterna kraftigt som ett led i finansieringen av de sänkta inkomstskatterna. Dessa höjningar passerade utan alltför stark kritik. Det fanns t.o.m. de som vågade säga att detta var en bra miljöpolitik. Och det är ett faktum att bensinpriset ännu i somras, mätt i fast penningvärde, var lägre än vad det var 1982.

Men så kom Saddam Husseins invasion av Kuwait i början av augusti. Till följd av detta har olje- och bensinpriserna gått upp i hela världen. Den direkta och automatiska följden av detta blev att bensinpriset i Sverige steg med ytterligare ungefär 85 öre. Som påbröd till de tidigare höjningarna blev

detta uppenbarligen i mesta laget. Bensinpriset är fortfarande bara obetydligt högre än vad det var i slutet av den borgerliga regeringsperioden 1982. Men nu har det varit en kraftig uppgång på kort tid. Och därför har det framförts starka krav på sänkta bensinskatter eller andra lättnader.

Varje person som gör sig mödan att tänka en smula vet mycket väl att Sverige som nation inte kan kompensera sig för att de internationella oljepriserna har stigit. Denna prisuppgång får, särskilt på kort sikt, entydigt negativa konsekvenser för den svenska ekonomin. Prisökningen – man kan kalla den för Saddam Hussein-effekten – fungerar i praktiken som en extra och ovälkommen skatt som läggs på det svenska folkhushållet. Det finns inga möjligheter att undkomma dess effekter.

Vad mera är – Sverige, liksom andra länder, har erfarenheter från 70-talet, då vi försökte att uppskjuta anpassningen till de höjda oljepriserna genom den s.k. överbryggningspolitiken. Det var vackert tänkt, men det fungerade inte så bra i praktiken. Denna ovilja att så snabbt som möjligt ställa om inför den förändrade internationella situationen bidrog till de senare svårigheterna för den svenska ekonomin. Genom uppskovet blev kostnaderna högre och anpassningen mera plågsam än vad som hade varit nödvändigt. Därför har reaktionerna denna gång i praktiskt taget alla länder varit följande: Försök inte att dölja kostnaderna med skattelättnader eller subventioner! Genomför den ofrånkomliga anpassningen så fort som möjligt! Uppskjut inte till i morgon vad vi kan och bör göra redan i dag! Då och endast då skapas en god grund för en gynnsam utveckling för välfärd och sysselsättning i framtiden.

Denna insikt lyser totalt med sin frånvaro i moderaternas, centerns och vänsterpartiets budskap. Vi får lyssna till fantasifulla förslag om bensinskattesänkningar, utan tillstymmelse till finansiering.

Moderaterna hävdar att momsinkomsterna ökar till följd av prisuppgången och vill ha en sänkning av bensinskatten med 30 öre. Momsinkomsterna ökar visserligen med bara 17 öre, men i den moderata matematiken "rundar man av uppåt" till nästan dubbla beloppet.

Men det är värre än så. Statsfinanserna förbättras nämligen inte av att de internationella priserna går upp. Sanningen är tvärtom att de försämras med mellan 800 och 1 800 milj. kr. till följd av Saddam Hussein-effekten. Vi förlorar andra skatteinkomster, och olika indexbundna utgifter stiger. Det skapas långt ifrån något utrymme för skattesänkningar eller utgiftsökningar. I stället försämras våra möjligheter i dessa hänseenden. Därför skulle det vara till stor fördel, inte bara för de enskilda människorna utan också för statsfinanserna och för hela landets ekonomi, om vi kunde återgå till de lägre bensin- och oljepriser som rådde före krisen vid Persiska viken.

Men detta bekymrar inte moderaterna. De har ingenting lärt och ingenting förstått. Statsfinanserna skall till varje pris försvagas med ytterligare ca 1 500 milj. kr. Ovanpå Saddam Hussein-effekten vill moderaterna lägga en Carl Bildt-effekt. Så uppträder ett parti där okunnigheten bara överträffas av opportunismen.

Centerns och vänsterpartiets förslag, i den mån de överhuvudtaget låter sig utsättas för någon analys, är ännu mer verklighetsfrämmande. Jag hörde att centern nu vill sänka bensinskatten med 1:20 kr. Kostnaden för detta är

åtminstone 7 000 milj. kr. Varifrån skall centern ta dessa pengar? Det gapar ju redan tidigare stora hål i era skatteförslag. Skall ni på nytt tillgripa den fiffiga lösningen att säga att det är utlandet som skall betala centerns rundhänta löften?

Så uppträder dessa partier i en skön förening. Högerideologin, centerideologin och, jag höll nästan på att säga kommunistideologin, men jag menar naturligtvis vänsterideologin har alla genomfört samma djupsinniga analys. Den har i samtliga fall lett till exakt samma slutsats, nämligen att bensinskatten måste sänkas med det snaraste och att dessa fagra löften inte behöver betalas. Sverige kan lyfta sig självt i håret. På något mystiskt sätt kan Sverige som enda land i hela världen undgå att drabbas av störningarna i den internationella ekonomin.

Den här löftespolitiken är en sak, den äkta folkliga oron är en annan. Den folkliga oron måste vi ta på allvar. Vi socialdemokrater har undersökt vilka möjligheter vi har att göra något. Vi ställde två oavvisliga krav. Det första kravet var att en åtgärd, en lättnad, måste utformas så att den riktas till dem som bäst behöver den, där den gör störst nytta. Det andra kravet var att den inte får innebära att finanspolitiken försvagas. Den strama ekonomiska politiken måste ligga fast.

Vi har hittat en lösning som presenterades i går och som uppfyller dessa båda krav. Vi höjer reseavdraget 1990 och 1991. Denna höjning motsvarar en sänkning av bensinpriset med 1:08 kr. i år och 1:31 kr. nästa år för dem som har långa arbetsresor.

Vi riktar insatserna till det område där behovet är störst, och vi finansierar dessa insatser genom att genomföra skatteomläggningens principer även på tjänstegrupplivförsäkringen.

Om vi i stället hade använt dessa pengar för att sänka bensinskatten hade det räckt till en sänkning med 12 öre.

Fru talman! Skattereformen kommer att genomföras såsom den har beslutats. Särintressen och lobbygrupper kan fortsätta sina kampanjer ännu en tid. De kommer att misslyckas. Skattereformen kommer att stå pall, därför att den är bra och därför att den lägger grunden för rättvisa och en bättre fungerande ekonomi. Detta kommer att märkas i plånboken månad för månad fr.o.m. januari nästa år. Kritiken är till stor del felaktig och missvisande. På kort sikt tjänar de flesta på skattereformen. På lång sikt kommer alla att tjäna på den.

Anf. 41 FÖRSTE VICE TALMANNEN:
Jag får erinra om de debattregler som gäller.

Anf. 42 Statsrådet ERIK ÅSBRINK:
Fru talman! Jag vill då bara säga att de flesta kommer att tjäna på skattereformen på kort sikt, och att alla kommer att tjäna på skattereformen på lång sikt.

Anf. 43 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:
Fru talman! Statsrådet Åsbrink raljerade här om att vi i Sverige har enfrågedebatter och att dessa debatter drivs av pressen och understöds av en del

av de politiska partierna. Jag ställde en fråga om det var rimligt att Marja Magnusson i Torhamn skulle behöva sälja sitt torp för att klara av de negativa effekterna av skatteomläggningen. För henne är det en realitet att skatteomläggningen kostar henne 200 kr. per månad. Hon har i dagsläget 780 kr. och får 580 kr. från den 1 januari för livets nödtorft. Är det inte vettigt att diskutera en sådan fråga?

Sedan frågade jag också statsrådet Åsbrink om alla bostadsinnehavare i vårt land som får höjda hyror. De är oroade. Är det en enfrågedebatt när den berör alla hushåll i vårt land att tala om de höga hyror som bl.a. är effekten av skatteomläggningen? För en trea i allmännyttan rör det sig om en tusenlapp per månad. Hur många av hyresgästerna i en trea får 1 000 kr. i skattesänkning? Sedan får alla ökade kostnader därför att andra levnadsomkostnader stiger i samband med skatteomläggningen.

Lika litet som jag märkte att Kjell Johansson talade om sänkt skattetryck kunde jag höra statsrådet Åsbrink tala om sänkt skattetryck. Tidigare har både Kjell-Olof Feldt och Ingvar Carlsson talat i denna talarstol om att sänka skattetrycket i Sverige. Man har från socialdemokratiskt håll tänkt sig att sänka skattetrycket till 1982 års nivå, då det var 51,5 %. I dagens proposition om den ekonomiska politiken säger man från regeringens sida att man på sikt vill sänka skatterna. Samma dag, den 13 juni, som riksdagen hade fattat beslutet om skatterna uppträdde statsrådet i Aktuellt och sade att det aldrig har varit en huvudsak för socialdemokraterna att lova att sänka skattetrycket. Vem skall medborgarna tro på? Eftersom det inte är en huvudsak för socialdemokraterna att sänka skattetrycket, kommer vi någonsin att få uppleva att socialdemokraterna föreslår att sänka skattetrycket i Sverige?

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 44 GÖSTA LYNGÅ (mp) replik:

Herr talman! Det är ju ändå så, vilket också statsrådet Åsbrink har förklarat, att glesbygdsborna får problem till följd av krisen. Samtidigt ökas statskassans medel genom ökade bensinpriser, som orsakas av Irakkrisen. Det innebär ju ökade momsintäkter. Då löser regeringen detta alltså genom att ge rätt till större avdrag. Vore det inte bättre och ge rättare signaler att göra så som vi har föreslagit, att ge ett direkt bidrag till glesbygdsborna? Det skulle vara riktigare av två anledningar: dels vill vi inte uppmuntra bilismen i tätorterna, dels är det alltså glesbygdsfolk som har drabbats värst. Detta skulle ge dem en valfrihet. Kanske minskar de sedan bilismen. Om de inte kan göra det, får de alltså kompensation. Kan de göra det, kan de använda pengarna på ett annat sätt, kanske spara dem. Vad säger statsrådet om detta förslag?

Anf. 45 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Jag ställde en lätt förfrågan till statsrådet om matpriser och hyror. Jag blev inte förvånad över att jag inte fick något svar, för tiden är knapp, det inser jag. Men jag kommer inte heller att bli förvånad när statsrå-

det kommer att säga att han förstår att man måste göra någonting åt dessa två saker. Därvidlag kommer vi säkert att mötas igen.

Däremot är jag mer betänksam att statsrådet i sitt anförande inte tog upp detta med skattekvoten. Moderaternas representant tog upp frågan igen. Här måste jag säga att socialdemokraterna går en mycket farlig väg när de helt anammar talet om att det är viktigt att sänka skattetrycket. Det är ett felaktigt resonemang. Det är något rimligare att diskutera utgiftsnivån, utgiftstrycket. Det mest rimliga är att diskutera utgiftsbehoven i den offentliga sektorn. Kan vi minska behoven är det alldeles utmärkt om vi också kan minska skattekvoten. Detta är den infallsvinkel man bör ha.

Statsrådet räknade upp alla förlorarna och bad att vi skulle komplettera listan. Den kanske är något inkomplett, men den verkade tämligen fullständig. Jag hann inte studera, men jag vill göra en annan abrovinkel. Jag vill räkna upp vinnarna, vi skall ju vara rättvisa. Vinnarna är företagare och löntagare, yrkesverksamma och pensionärer, män och kvinnor, riksdagsledamöter och vaktmästare i riksdagen, personer som tjänar över 240 000 och över 300 000 kr., storföretagare och småföretagare, statsråd och gräsrötter, generaldirektörer och statsanställda. Bland alla dessa finns det vinnare. Men det är inte där knuten finns, utan knuten ligger i att i alla dessa fall är det alltid den första i paret som vinner mest, dvs. vissa vinner litet och vissa vinner mer. Det är problemet. Under 1980-talet har klyftorna ökat. När man fortsätter att låta klyftorna växa under 1990-talet blir det allvarligt. Ni säger att ni har gjort grundliga studier. Jag vill referera till er egen studie. Nu vet statsrådet och jag att vi skall räkna bort den första decilen. Med samma logik räknar jag bort decil 10, för statsrådet och jag vet att i den tionde decilen är det, de två yttersta percentilerna som förrycker resultatet. Låt oss ta decil 5 och decil 9. Inom decil 5 blir det en ökning på 2,1 % och inom decil 9 en ökning med 3,7 %. Enligt en enkel matematik får vi en skillnad på ca 1,5 % till förmån för de bäst ställda i decil 9. Det finns de som vinner mer. Det är detta vi kritiserar från vänsterpartiet.

Sedan angående finansieringen. Enligt vår totalfinansiering skulle vi ha ett överskott på 6,8 miljarder som vi kunde använda till kommunal konsumtion. Ni har en underfinansiering på 5 miljarder i dynamiska effekter, som resulterar i ökat utgiftstryck i privat konsumtion, vilket leder till ökad inflation. Så var det med den saken.

Anf. 46 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Låt mig först instämma i statsrådets synpunkter på vikten av att se helheten. Det är någonting som vi i centern verkligen arbetar för. Jag skall gärna också instämma i att det är bra med goda principer. De måste dock hanteras med förnuft.

Statsrådet poängterade att det är viktigt att inte skjuta upp till morgondagen vad som behöver göras i dag. Tänk om socialdemokraterna hade levt efter denna ledstjärna de år då oljan var billig! Då skulle effekten av ökade oljepriser ha varit väsentligt mindre i dag. Man har verkligen skjutit upp till morgondagen det som borde ha gjorts i dag eller i går.

Sedan till bensinskatten. Jag har mycket tydligt sagt att vi vill ta bort bensinmomsen. Det är inte korrekt, det är helt fel, att tala om att den skulle ge

7 miljarder i intäkter till statskassan. Så är det inte. Jag kan inte hävda att jag kan göra exakta beräkningar här. I verkligheten händer det ju saker som varken statsrådet eller jag kan förutse. Men om man räknar på det här netto och även tar en viss hänsyn till att momsen innebär ett höjt k-prisindex och därmed ökade kostnader, ligger nettokostnaden i storleksordningen mellan 2 och 3 miljarder. Det är alltså fråga om att ta bort bensinmomsen. Det är inte så att hela bensinmomsen ger en intäkt i statskassan, utan det är mellan 50 och 60 %.

Sedan till redovisningen av finansieringen. Jag skall här gärna redovisa vissa saker. Vi kunde gärna ta hela paketet, men låt oss begränsa oss litet.

Vi har alltså föreslagit att schablonavdraget skall begränsas till 2 000 kr. Det ger 2,1 miljarder i ökade skatteintäkter. Vidare vill vi slopa skattereduktionen beträffande fackföreningsavgifter. Det gäller alltså 1,7 miljarder kronor. Vi vill ha lika bränslebeskattning – en väldigt viktig styråtgärd, som ger 0,4 miljarder i intäkter. Sedan vill vi också bibehålla punktskatterna på choklad o.d. Det ger 1,4 miljarder i intäkter. Totalt rör det sig om 5,6 miljarder. Det täcker alltså med marginal vad det kostar att icke belägga kollektivtrafiken med moms samt nettokostnaden för ett borttagande av momsen på bensin.

Anf. 47 Statsrådet ERIK ÅSBRINK:

Herr talman! Lars Bäckström tog på nytt upp frågan om lägre matmoms. Men vi får inte veta hur en sådan kostsam åtgärd skall finansieras – och det är ofta som man inte får veta det.

Jag måste dock fråga: Varför föreslår vänsterpartiet en sådan kostsam reform, som har så tvivelaktiga fördelningseffekter? Varför inte använda sig av andra metoder som inte innebär en stor belastning på statsfinanserna? Varför har inte vänsterpartiet varit pådrivande när det gäller att avreglera jordbruket och livsmedelsindustrin? Varför har ni inte varit pådrivande när det gäller att minska de höga handelshinder som vi har och som bidrar till att matpriserna i Sverige hålls uppe?

Ni har ju, till skillnad från centerpartiet, inte några närstående producentintressen som ni måste slå vakt om. Jag lovar att hur mycket Lars Bäckström än anstränger sig kommer vänsterpartiet inte att få särskilt många röster från det hållet heller i framtiden. Varför kan ni då inte då anta de här mycket bättre och effektivare metoderna, så att statskassan inte dräneras – staten skulle ju då förlora stora inkomster eller tvingas höja momsen på andra nödvändiga varor? Jag skulle vilja ha ett svar på den frågan.

Det har varit mycket tal här om bensinpriset och dess fördärvliga effekter. Jag tycker att det finns anledning att göra en kort historisk tillbakablick.

Under de sex år som vi hade borgerliga regeringar höjdes bensinpriset i Sverige – i dagens penningvärde – från 5:30 till 7:19. Jag säger inte att detta var fel, utan jag konstaterar bara att bensinpriset gick upp med nästan 2 kronor.

Innan Saddam Hussein slog till var priset på bensin lägre än det var då socialdemokraterna övertog regeringsmakten 1982. Det är först efter Husseins ingripanden som bensinpriset ligger något över – det rör sig om ungefär 30 öre – 1982 års nivå.

Under den borgerliga regeringstiden höjdes bensinskatten sex gånger. Det motsvarar – återigen i dagens penningvärde – en höjning av bensinskatten med 2:04. Jag hörde inte några hemska klagotjut från Karl-Gösta Svenson eller Ivar Franzén på den tiden. Jag säger detta därför att jag tycker att det är viktigt att vi har det perspektivet när vi diskuterar bensinskatten förr och nu.

Ivar Franzén säger att det inte kostar 7 miljarder att genomföra den typ av skattesänkning som centern föreslår. Det är möjligt att kostnaden blir något mindre med den teknik som centern förordar. Men faktum kvarstår att ni här river upp ett nytt stort hål i er finansiering, som redan är så bristfällig. Det är så, och det har vi utförligt redovisat, att det fattas – snällt räknat – 9 miljarder i fråga om centerns skattepaket. Så fort en ny debattfråga dyker upp är ni framme och lovar nya skattsänkningar rundhänt åt olika håll. Men som vanligt lyser finansieringen med sin frånvaro. Sådant är helt enkelt inte trovärdigt. Och det är en politik som skulle få de mest förödande effekter om den genomfördes. Den skulle leda till ännu högre inflation, till stigande räntor och till att förtroendet för den svenska ekonomin fick en knäck.

Jag vill också ta upp frågan om skattekvoten och utgiftskvoten. På sätt och vis håller jag med Lars Bäckström om att det intressanta inte är skattekvoten utan utgiftskvoten. Det är ju våra utgifter som skall finansieras. Finansierar vi dem inte genom skatter, finansieras de med hjälp av sedelpressar och utlandslån. Det vet vi alltför väl sedan den borgerliga regeringstiden.

Mellan 1976 och 1982 steg utgifterna i förhållande till vår samlade produktion från 52 till 66 %. Det motsvarar 170 miljarder. Därefter har utgiftskvoten gått ner – till ungefär 61 % nästa år, och det är en minskning med 70 miljarder. Samtidigt har vi höjt en del skatter. Men det har inneburit att vi helt har kunna eliminera det stora budgetunderskott som vi fick överta i början av 1980-talet.

En förutsättning för att vi skall kunna sänka skattetrycket i framtiden – jag håller med Lars Bäckström på den punkten – är att vi kan sänka utgiftstrycket. Det skall vi bara göra om vi har goda ekonomiska förutsättningar och om vi kan göra det på ett socialt ansvarsfullt sätt.

De moderata löftena om skattesänkningar utan några uttalanden om hur dessa skall finansieras kommer vi aldrig att hålla oss till. Följden blir antingen raserade statsfinanser – och det vet vi att ni klarar av att åstadkomma – eller också en kraftig social nedrustning. Vi vet också att inte heller den vägen är främmande för moderaterna.

Till sist vill jag ställa en frågan till Karl-Gösta Svenson och Ivar Franzén, ja, kanske också till Kjell Johansson som kan få en replik om han så önskar. Här står ju de borgerliga partierna djupt splittrade och oeniga. Jag vill i första hand fråga moderaterna och centern: Är det ett villkor för att ni skall sätta er i en regering med folkpartiet att skattereformen rivs upp och att folkpartiet bryter uppgörelsen med socialdemokraterna, eller är ni beredda att överge er egen skattepolitik och acceptera skattereformen för att kunna bilda regering? Något tredje alternativ gives icke. Ge ett klart och entydigt besked beträffande den frågan i nästa replik!

Anf. 48 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Herr talman! Som svar på ställd fråga kan jag säga följande: Vi moderater har förespråkat sänkta marginalskatter. En sådan åtgärd har vi alltså ställt upp på i den skatteomläggning som har förekommit. Jag konstaterar att Kjell Johansson i dag har sagt att han vill ha sänkt skattetryck. Det finns alltså en gemensam nämnare när det gäller moderata samlingspartiet och folkpartiet i det avseendet.

Vidare konstaterar jag att jag inte fått några svar beträffande Maria Magnusson eller beträffande hyresgästerna och deras oro. Erik Åsbrink nämnde inte något om de sakerna i sin replik. Han sade: Vi har höjt skatterna en del under vårt regeringsinnehav. Det talas om 70 miljarder. Dessutom har man ju ökat statsskulden.

Saddam Hussein-effekten ger ökade skatteintäkter, för momsen innebär ju ökade skatteintäkter som ni inte hade kalkylerat. Vi moderater anser att dessa skall komma bilägarna och medborgarna till del. Staten skall inte suga åt sig intäkterna från den skattehöjning som alltså blir en effekt här. Det blir således ett ökat skatteuttag.

Statsrådet Åsbrink raljerade litet i sitt inledningsanförande när han talade om turistmomsen, restaurangmomsen osv. Det finns ett rätt stort antal småföretag i Härjedalen, Jämtland och på andra håll som är mycket beroende av turistverksamheten. Man konstaterar i dag en volymminskning, samtidigt som man nu står inför en viktig tid på året. Man går ju mot vintersäsongen. Men nu får man ytterligare skatteökningar genom att resemomsen tillkommer. Dels kostar det pengar för människor att ta sig till de här ställena, dels blir det ökade kostnader genom höjda priser till följd av momsen när det gäller t.ex. liftarna. Det är det som är allvarligt och som kan förorsaka en kris för näringen.

Sedan talade statsrådet också om Calle Bildt-effekten. Den effekten innebär att vi får sänkt skattetryck, ökad ekonomisk tillväxt, ökad välfärd, en framtidsinriktad energipolitik och medlemskap i EG. Dessutom vill vi bryta monopolen inom den offentliga sektorn för att ge valfrihet åt människorna i vårt land.

Anf. 49 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att konstatera att det är funktionen att åka bil och kostnaden för det som är det viktiga. Hade socialdemokraterna ställt upp på den effektivisering vad gäller framtagande av bensinsnålare bilar som centern har drivit under många år, skulle vi den vägen ha åstadkommit en betydande positiv effekt både för bilåkarna och för landet. Det var den försummelsen jag påpekade i min förra replik.

Vi har analyserat de beräkningar som Erik Åsbrink talar om. De må vara, enligt Erik Åsbrink, snälla, de är inte desto mindre felaktiga. Det är inte några nya skattesänkningar vi föreslår. Det vet Erik Åsbrink mycket väl. Det är skattesänkningskrav som vi har drivit hela tiden och som ingår i skattereformen. Vi har finansierat dem och redovisat hur finansieringen skall göras. Det jag valde att plocka ut innebär inte något nytt hål. Det är snarare så att vi med den finansiering jag har redovisat fyller på litet grand. Det skadar

inte heller. Det finns en viss reserv i den redovisade finansieringen av de två förändringar i momsbeskattningen som jag har talat för här i dag.

Vårt förslag innebär inte något hot mot svensk ekonomi. Det innebär en sänkt inflation, sänkta lönekrav och ett sänkt skattetryck. Det innebär kort och gott en stabilisering av den svenska ekonomin. Det är tveklöst så.

Självklart har jag inte något mandat och önskar inte heller att uttala mig i regeringsfrågan. Men låt mig konstatera att centern är för skattereformen. Det är alltså inte den diskussionen vi för här. Vi ser de stora bristerna i finansieringen, och vi menar att det är ytterligt angeläget att på finansieringssidan göra en hel del justeringar, bl.a. ur rättvisesynpunkt, men framför allt för att stabilisera och utveckla den svenska ekonomin och skapa en bättre välfärd för alla svenskar.

Anf. 50 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Statsrådet Åsbrink undrade över jordbrukspolitiken och matmomsen. Jag vill säga att det bästa inte får bli det godas fiender. Jag poängterar att vänsterpartiets representanter i den livsmedelspolitiska arbetsgruppen har varit pådrivande för att få till stånd en bättre jordbrukspolitik.

Beträffande momsen har vi sagt att vi vill göra finansieringen med höjd kapitalbeskattning med anledning av den fördelningspolitiska effekten. Det finns låginkomsttagare som inte är barnfamiljer eller pensionärer, och det finns barnfamiljer som är höginkomsttagare. Vissa höginkomsttagare som tjänar jättemycket på skatteomläggningen och har barn kompenseras sedan med extra barnbidrag. Det är inte alls bra fördelningspolitiskt. Det är av fördelningspolitiska skäl vi driver vår momslinje. Jag vill personligen deklarera att jag tror att det vore bättre att finansiera en reducerad matmoms med höjd moms på kapitalvaror. Då skulle man få en än starkare fördelningspolitisk effekt. Man skulle också förbättra bytesbalansen i och med att man skulle rikta hushållens konsumtion mot inhemska varor och dämpa importefterfrågan. Det skulle stärka bytesbalansen. Vi vet att OECDs rapporter säger att de svenska hushållen utmärks av att de konsumerar mat av lägre kvalitet och i mindre mängd än i andra länder. Det är också en folkhälsofråga.

En annan sak som jag vill runda av med i denna skattedebatt gäller företagsbeskattningen. I den proposition som regeringen har lagt fram säger man om den ekonomiska politiken på medellång sikt att den nya företagsskatten hör till de lägsta i OECD. Det finns reserveringsmöjligheter, erkänner man, som är helt främmande för resten av OECD-världen. Jag vill säga att det är defensivt att försöka trygga ekonomisk tillväxt i Sverige genom att Sverige skall vara ett slags storföretagens Monaco. De som har blivit rika på spekulationer flyttar till Monaco och i Sverige skall storföretagen berika sig. Jag tror att det är en dålig väg för ekonomisk tillväxt. Ni genomförde en sådan övergödning, som skapade inlåsningseffekter i företagen, under 80-talet. Jag tror att detta är en föga kreativ väg för ekonomisk tillväxt.

Det är bra att vi har diskuterat utgiftsnivåerna i stället för skattekvot, men diskutera aldrig utgiftsnivåerna utan att diskutera de behov som finns i samhället. Satsningar på skola, utbildning och sjukvård ökar arbetsutbudet och

höjer produktiviteten i samhället. Det är inte utgift i egentlig mening, det är på sätt och vis investeringar i framtida produktionskapacitet.

Till sist vill jag angående skatteomläggningen säga att det finns vinnare och förlorare i alla grupper, men mest vinner de som tjänar bra. Regeringens egen uträkning säger detta. Den femte decilen tjänar 2,1 % och den nionde decilen tjänar 3,7 %. Det är en skillnad, om man skall vara exakt, på 1,6 %. Detta ger ca 1,5 % till förmån för de bäst ställda.

Anf. 51 GÖSTA LYNGÅ (mp) replik:

Herr talman! Jag upprepar frågan till Erik Åsbrink: Varför har regeringen valt en glesbygdsinsats som huvudsakligen bidrar till bilanvändandet, i stället för att ge direkta bidrag som kan användas efter fritt val, för att köra bil som tidigare, till något annat eller till sparande? Detta vore ett tillfälle att samtidigt använda bidraget som ett miljöpolitiskt styrmedel.

Anf. 52 Statsrådet ERIK ÅSBRINK:

Herr talman! Jag gläder mig åt att Gösta Lyngå fortfarande uppvisar ett miljöengagemang. På en del andra håll har den sidan av tillvaron spelat mycket liten roll under de senaste veckornas våldsamma massmediala anstormning.

Vi har gjort den här insatsen därför att det är ett faktum att de internationella prishöjningarna på ett oplanerat och olyckligt sätt har förvärrat situationen för en del människor, inte minst för dem som har långa avstånd till sitt arbete och är beroende av bilen som enda realistiska färdmedel. Därför tycker jag att det var befogat att göra den insatsen. Den påverkar människor över hela landet, men den väger tyngst i glesbygden och i Norrland. Relativt sett är fler människor där i den situation som vi talar om. Det får alltså även en viss regionalpolitisk effekt som är positiv.

Men jag vill också påpeka att vi vidtar andra åtgärder. Vi har exempelvis som ett led i skattereformen beslutat att man i det inre stödområdet i Norrland skall ha en sex öre lägre elskatt. Det är ett annat sätt att stödja glesbygden, utan att koppla det till bilanvändningen.

Fördelningspolitik har det varit mycket tal om. Det är bra, det är viktigt. Den här reformen har studerats mer ingående från fördelningsaspekt än kanske någon annan reform. Det finns hela rader av olika studier. Oberoende av varandra har de kommit till i stort sett samma resultat: Detta är en bra fördelningspolitisk reform. Den ger ett gott resultat i allt väsentligt. Vi har inte nöjt oss med detta. Vi har sagt att vi skall följa upp detta med en utvärderingsgrupp, som vi har tillsatt. Det är också något som är ganska ovanligt. Jag hoppas att det blir vanligare i framtiden. Meningen är att vi skall kunna följa hur reformen slår i praktiken, så att vi vid behov kan ingripa om det finns skönhetsfläckar och brister som vi behöver rätta till. Det har vi sagt att vi är beredda att göra.

Både Karl-Gösta Svenson och Ivar Franzén säger nu att de är mycket positiva till de sänkta marginalskatterna, men det är finansieringen som är så usel. Det är typiskt för det opportunistiska agerande som era båda partier har uppvisat hela tiden i den här frågan. Ni är med på allting som är angenämt och trevligt – att sänka skatter är för det mesta angenämt och trevligt –

men när det handlar om de här obehagliga realiteterna, att det skall betalas på något sätt, då slår ni bakut.

Även om ni nu upprepar – och tjatar om – att ni har finansierat era förslag, så är detta helt enkelt inte sant. Det finns väldigt stora luckor. Jag sade att det är 9 miljarder för centern. För moderaterna rör det sig om det närmast ofattbart stora beloppet 40 miljarder kronor i bristande finansiering. Och det är för att ni försöker intala människor att det finns en finansiering som på något mystiskt sätt inte märks, som inte betalas av vanliga dödliga människor. Centern har ju tidigare sagt att utlandet skall vara med och betala en del av skattereformen. Moderaterna brukar tillgripa godtyckliga antaganden om att hushållssparandet ökar. Man tar engångsinkomster, bokföringsoperationer och allt vad man kan hitta på för att rent kosmetiskt sätta ihop en s.k. finansiering.

Men detta är inte trovärdigt, detta fungerar inte i praktiken. Och bevare oss för att denna politik någonsin skulle möta verkligheten. Det skulle leda till katastrof för den svenska ekonomin.

Människorna i det här landet – och det gäller även Marja Magnusson – är inte betjänta av den typen av löftespolitik utan täckning i verkligheten. Jag känner inte Marja Magnusson och hennes personliga förhållanden. Men jag är övertygad om att många pensionärer som inte betalar någon skatt i dag, eller betalar låg skatt, har föga glädje av den moderata löftespolitiken att det är med skattesänkningar, dvs. sänkningar av en skatt som de inte betalar, som de skall gå en ljusare framtid till mötes. Jag är mycket mera orolig för vad som skall hända med Marja Magnusson och många andra pensionärer om den moderata politiken får genomföras, med stora skattesänkningar för de välbeställda, skattesänkningar som betalas antingen med en undergrävd samhällsekonomi, som slår hårdast mot de svagaste, eller med en social nedrustning, som återigen drabbar dessa människor hårdare än alla andra. Jag utgår från att det blir tillfälle att diskutera den frågan mera i det kommande avsnittet i den här debatten.

Får jag till sist säga att den fråga jag ställde, i första hand till Karl-Gösta Svenson och Ivar Franzén, inte fick något svar. Karl-Gösta Svenson talade i allmänna ordalag om att det var bra med sänkt skattetryck. Han hoppades få med sig folkpartiet på det. Ivar Franzén förebigick frågan helt och hållet. Och jag är van vid detta. Jag vill bara säga att ni inte kommer undan att svara på frågan. Den kommer att ställas gång på gång under hela tiden fram till nästa val. Ni kommer inte undan genom att svara på någon annan fråga än den som har ställts. Frågan gäller: Är det ett villkor från er sida, för att ni skall sätta er i en regering tillsammans med folkpartiet, att folkpartiet river upp skattereformen? Eller är ni beredda att ge upp er egen skattepolitik och acceptera skattereformen för att åstadkomma denna regeringsbildning? Det är det som frågan gäller, inte allmänna fraser om att ni vill ha sänkt skattetryck. Den frågan skall ni få tillfälle att besvara senare, jag lovar det.

Andre vice talmannen anmälde att Karl-Gösta Svenson, Ivar Franzén och Lars Bäckström anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 53 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Det riksmöte som just har tagit sin början kommer att visa att regeringen bedriver ett mycket brett och mycket omfattande förnyelse- och förändringsarbete inom den offentliga sektorn. Detta gäller inte minst socialpolitikens område. På snart sagt alla områden är regeringen på väg att utarbeta förslag om förnyelse och förändring. Samtidigt som det innebär bättre hushållning stämmer dessa förslag också väl överens med de socialpolitiska ambitioner som regeringen har.

Ett sådant område är äldreomsorgen. Vi har sedan lång tid diskuterat hur vi skall kunna skapa större enhetlighet, bättre och ändamålsenligare hushållning med resurserna.

Vad innebär då 90-talets utmaningar inom äldreomsorgen? Det finns två huvudtendenser att lägga märke till och utgå från. Den ena är att vi får allt fler mycket gamla människor. Antalet människor över 80 år beräknas öka med 30 % mellan år 1988 och år 2000. Den andra tendensen är att de behov som de mycket gamla människorna har blir alltmer komplexa, alltmer omfattande, och kräver alltmer av kunskap och kompetens när det gäller att hantera dem. Jag vill påminna om det allt större inslaget av åldersdemens bland mycket gamla människor.

Vad är det då som krävs under 1990-talet för att vi skall klara den här situationen? Eftersom det handlar om ett växande antal människor med omfattande behov av hjälp, måste vi för det första kunna klara och hantera resursfrågan. Vi måste skapa förutsättningar att få fram de resurser vi behöver för att ge äldre människor trygghet, vård och omsorg efter deras behov. Det innebär naturligtvis ett mycket hårt krav på oss att på det mest ändamålsenliga sättet använda varenda krona vi har tillgänglig i dag.

För det andra måste vi klara personalförsörjningen. Det handlar dels om att rekrytera och behålla personal, dels om att driva personalpolitiken på ett sådant sätt att vi kan klara de arbetsmiljöproblem och de utbildnings- och kunskapsproblem som finns på området.

För det tredje måste vi – och det är lika viktigt – under 90-talet öka antalet alternativa boendeformer.

Om alla dessa ting handlar den äldreproposition som regeringen nu lägger fram. Det mesta av dessa insatser måste klaras av landstingen och kommunerna, men staten har naturligtvis ett övergripande ansvar, dels för att se till att ansvarsfördelningen blir rationell och ändamålsenlig, dels för att stimulera och stödja en utveckling i rätt socialpolitisk riktning.

Huvudinslagen i den omfattande proposition som vi nu lägger på riksdagens bord är fyra.

1. Vi gör klart, genom en ändring i socialtjänstlagen, att det är kommunerna som i fortsättningen har ansvaret för att utveckla boendealternativen.

2. Vi föreslår att de lokala sjukhemmen, alltså de vårdinrättningar som bedriver långtidssjukvård med en kommun eller en del av en kommun som upptagningsområde, överförs till kommunerna. Det skall finnas möjligheter för kommuner och landsting, när de är överens, att både lägga till och dra

ifrån i den förteckning över sådana hem som skall överföras till kommunerna.

3. Vi inför ett kommunalt sjukvårdsansvar. Kommunerna får ansvaret för sjukvården upp t.o.m. sköterskenivå – den omvårdnadsinriktade sjukvården, skulle man kunna säga – inom de egna boendeformerna, alltså lokala sjukhem, servicehus, ålderdomshem och gruppbostäder.

4. Vi inför ett betalningsansvar för kommunerna när det gäller den somatiska – kroppsinriktade – långtidssjukvården, där patienter fortfarande finns inom landstingets område. Avsikten är att ytterligare driva på utvecklingen av boendealternativ.

Detta är förändringar som sammantaget innebär att resurser, omslutande 17–20 miljarder, skall överföras från landstingens budgetar till kommunerna. Ett omfattande arbete måste utföras vid ett tillfälle för att dessa resurser skall hamna rätt, dvs. i varje kommun i förhållande till det åtagande som kommunen gör.

För att stödja och driva på utvecklingen skjuter staten också till stimulansmedel, enligt regeringens förslag, på tre sätt.

För det första sker det i form av ett femårigt stöd till byggande av gruppbostäder. Stödet omfattar 300 milj.kr. om året och går såväl till kommuner som till landsting; när det gäller landstingen för byggande av gruppbostäder för utvecklingsstörda.

För det andra sker det i form av ett massivt utbildningsstöd under år 1991 för den personal som direkt eller indirekt berörs av den här reformen. En miljard kronor anslås för detta ändamål – för utbildningsinsatser under 1991.

För det tredje sker det i form av ett omstruktureringsbidrag, också på en miljard om året i tre år från 1992, som är det år då reformen beräknas träda i kraft. Omstruktureringsbidraget är till för att stimulera och stödja kommunerna att utveckla äldreomsorgen i den riktning som propositionen förutsätter. Vi menar att kommunerna bör kunna använda den här omstruktureringsresursen inom ramen för propositionens syften men i övrigt fritt.

Vilka är då vinsterna med denna omfattande förändring? Vi har ibland beskyllts för att göra pappersreformer. Sådana beskyllningar vill jag alldeles bestämt tillbakavisa. Jag menar att det finns tre alldeles klara vinster med den reform vi nu lägger fram.

För det första får vi ett kraftfullt medel att driva på utvecklingen av boendealternativ. Detta är, det vet vi alla, en utomordentligt viktig faktor. Vi måste få fram flera boendealternativ i Sverige för gamla människor.

För det andra ökar tryggheten för gamla som har del av kommunens äldreomsorg genom det förhållandet att kommunen får tillgång till sjukvårdskompetent personal. Den personalen behövs för tillsyn, för insatser inom en grupp där man ofta pendlar mellan att vara frisk och att vara sjuk och där just tillsynen enligt min mening kommer att vara en viktig trygghetsfaktor.

För det tredje skapar vi med den här reformen större ändamålsenlighet i användningen av resurserna. Vi kan bli träffsäkrare när vi sätter in resurser som inte är splittrade på två huvudmän utan som en huvudman förfogar över.

På det här sättet, herr talman, har vi möjlighet att förena viktiga socialpo-

litiska mål med en bättre hushållning i framtiden inom äldreomsorgen. Som jag ser det, är detta ett viktigt förslag för att möta den utveckling som vi kan vänta inom den svenska äldreomsorgen.

Anf. 54 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Det tar sig, statsrådet Lindqvist! Personalkooperativa daghem skall äntligen kunna få statsbidrag. I debatt efter debatt har Bengt Lindqvist tidigare sagt blankt nej – det skulle öppna för kommersiella krafter.

Även om den här omvändelsen under galgen är ett steg i rätt riktning, är det alldeles för litet. Den gigantiska orättvisan mellan kommunal och kooperativ barnomsorg och alla andra alternativ kvarstår ju i all sin prakt: 60 000, 70 000 kronor eller mer i stöd per barn eller noll, och det är verkligen inte de bäst ställda som står utan varje stöd till sin barnomsorg.

Det senaste året har vi sett hur land efter land har kastat av sig sina socialistiska ok i en obändig längtan efter frihet och demokrati. Vi kan och skall hjälpa dem på många sätt, men vi har också mycket att lära av dem. Erfarenheterna från mer än 40 års planhushållning visar att politikerstyrning och monopol, hur välmenta de än må vara, leder till köer, orättvisor, obefintlig valfrihet och ständiga bortförklaringar.

På viktiga områden har vi i Sverige samma köer som där. Inte när det gäller mat, kylskåp och bilar, för där har vi marknadsekonomi, men när det gäller så viktiga områden som barnomsorg, sjukvård och äldreomsorg.

De s.k. rika klarar sig alltid. De kan ju betala sin vård eller omsorg privat. Men alla andra? Dagligen och stundligen möter man föräldrar, sjuka, gamla, förtvivlade och desperata människor, och precis som i de forna socialiststaterna möts vi här i Sverige av ständigt nya löften och ständigt nya bortförklaringar.

Vad som krävs är en helt annan politik med mångfald och valfrihet på lika villkor, med det allmännas stöd men utan dess styrning. Alla, inte bara några, måste äntligen få garanti för vård i tid.

För oss moderater är det självklart att det är föräldrarna och inte politikerna som vet vad som är bäst för barnen. För oss är det självklart att barnomsorgsstödet därför äntligen måste bli rättvist och följa barnen. För det krävs en helt annan barnomsorgspolitik än den socialdemokraterna och Bengt Lindqvist står för.

Också på sjukvårdens område måste politikerstyrningen och landstingsmonopolet ersättas av patientens valfrihet. Det är därför vi föreslår en allmän sjukvårdsförsäkring som omfattar alla, det lilla barnet lika väl som den äldste bland de äldsta, lodaren i parken lika väl som statsrådet eller generaldirektören.

Om det egna landstinget inte kan göra operationer i tid, kan patienten vända sig till ett annat landsting eller en privat klinik, utan att det kostar mer. Och är man inte nöjd med vården vid ett sjukhem, kan man välja ett annat som man tycker är bättre. Patientens ställning skulle bli så mycket starkare. Det är faktiskt så, statsrådet Lindqvist, att valfrihet på lika villkor skulle vara en utomordentlig kvalitetsgaranti.

Lika viktigt är det för oss moderater att man skall kunna välja vård och

omsorger på äldre dar. Också där måste den gamle få betydligt större makt och självbestämmande än i dag. Valfriheten måste skrivas in i lag.

Vi löser inte problemen genom att bara flytta verksamheter från ett monopol till ett annat. Därför kan vi inte acceptera regeringens äldrevårdsproposition. Den politikerstyrning och planhushållning som visat sitt totala misslyckande på så många håll runt om i världen skulle ju kvarstå ograverad.

Till sist skulle jag vilja ställa några frågor.

Socialdemokraterna säger att de vill ge småbarnsföräldrar garanterad rätt till barnomsorg, när det nu blir. Varför ställer man då inte upp på vårt förslag att ge alla sjuka en garanti för vård i tid? Är vård av sjuka på något sätt mindre viktigt än vård av barn?

Och hur går det, statsrådet Lindqvist, för pensionärer med låga pensioner som inte tjänar så mycket, kanske ingenting alls, på de sänkta inkomstskatterna men som drabbas desto hårdare av de ofta dramatiska hyreshöjningar som kommer att bli en följd av skatteomläggningen? Skall de hänvisas till socialbidrag, eller hur har man tänkt sig?

Ensamföräldrarna, för att ta en tredje fråga, skall tydligen inte få den utlovade kompensationen för den skattereduktion som försvinner vid årsskiftet. Vad gör man för dem?

Det sorgliga, herr talman, är att socialdemokraterna i dag tycks vara mera inriktade på bortförklaringar och på att gå till vildsinta angrepp mot oss moderater än på det omtänkande som så utomordentligt väl behövs.

Anf. 55 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Vill man försöka sig på en rättvis bedömning av regeringens insatser på det sociala området, tycker jag att det finns fler saker som inledningsvis bör erkännas. Den första är att de uppgifter som det handlar om är svåra, att verkligheten är sällsynt motspänstig. En hel del av de sociala problemen har inte någon egentlig lösning utan tillhör våra eviga följeslagare. Det är lidanden som kan lindras och mildras men inte i egentlig mening botas.

Det andra erkännandet är att de ekonomiska resurserna är starkt begränsade, att allt vad vi vill göra inte går att uträtta i en snar framtid. En del av dessa restriktioner är visserligen självförvållade av regeringen, men det får vi diskutera i andra sammanhang. Här räcker det med att konstatera att tillgångarna på kort sikt är begränsade och att en del brister inte går att eliminera genast. Det tredje erkännandet är att regeringen inte är ensam aktör på det här området, utan att viktiga uppgifter hanteras självständigt av kommuner och landsting. Statens roll är inte att gå in i olika enskildheter utan att vaka över systemet i stort, att de olika bitarna passar in i varandra och att ingenting faller mellan två stolar.

Anspråken på regeringen är alltså starkt begränsade. Men jag tycker ändå inte att regeringen lever upp till de anspråk som rätteligen kan ställas, att agera tillräckligt kraftfullt inom givna ramar. Tvärtom ser vi på område efter område att man är väldigt långsam att ta till sig nya idéer, att man bromsar och stretar emot. I detta ligger också en misshushållning med mänskliga resurser, ett slöseri med tillgångar som skulle kunna ha utnyttjats för att hjälpa lidande och behövande människor.

Låt mig peka på sex sådana områden, där regeringen har ett direkt ansvar för de köer och problem som har uppstått.

1. Först barnomsorgen. Här har regeringen i åratal lagt lock på de nya alternativen, på de skapande krafter som velat pröva nya vägar. Det är en stor tragedi och ett stort misslyckande från regeringens sida att vi inte kunnat nå målet full behovstäckning 1991 som regeringen och folkpartiet gemensamt står bakom. Visserligen retirerar man steg för steg och accepterar långsamt nya ideér, men det går förtvivlat långsamt. Den senaste reträtten är att handelsbolag skall få bedriva barnomsorg men inte aktiebolag. Jag ser fram emot att Bengt Lindqvist förklarar denna subtila distinktion på det ideologiska området.

2. Det andra området är sjukvården. Vi har levt rövare om sjukvårdsköerna så länge jag kan minnas. Numera finns åtminstone årliga översikter av köläget från socialstyrelsen. Den senaste rapporten visar på ett läge som i stort sett är stabilt – köerna blir varken kortare eller längre.

En sådan stabilitet tyder på att vi egentligen inte har någon resursbrist: vi har kapacitet för de operationer som behöver utföras, men eftersom man inte klarar av puckeln så tvingas praktiskt taget alla icke-akuta patienter att vänta i månader eller år på sin behandling. Detta är ett helt onödigt lidande och det är samhällsekonomiskt vanvett.

Och vad har regeringen gjort? Ja, länge gjorde man absolut ingenting. Gertrud Sigurdsen och även Bo Holmberg patrullerade som ståndaktiga tennsoldater längs gränsen mellan socialförsäkring och sjukvård och förklarade att den absolut inte fick överskridas annat än genom det stora klumpanslaget enligt Dagmar-avtalet. Sedan försjönk man under några år i grubbleri, och nu äntligen börjar det synas några tecken på aktivitet, även om resultaten än så länge är mycket blygsamma.

3. Ett tredje område är hanteringen av ungdomar med problem. Här finns det en lag som vi i stort sett är överens om, men lagen fungerar inte. Domstolarna beslutar om LVU-vård och så finns det ingen LVU-vård. 150 av de svårast belastade ungdomarna susar runt och kan inte tas om hand.

Här är problemet inte brist på pengar. Det finns en miljard i statsbidrag för ungdoms- och missbrukarvård som regeringen skulle ha kunnat använda för att få fart på verksamheten. I stället har man kastat ut huvuddelen på ett alldeles planlöst sätt utan att få fram de behandlingsinsatser som skulle behövas. Här faller ansvaret mycket tungt på regeringen, som helt enkelt inte klarat att hantera den lag som riksdag och regering har utformat.

4. Detsamma gäller ett fjärde område nämligen rättspsykiatrin. Här finns mycket klara riktlinjer som skall följas och som regeringen inte klarar av att följa. Detta har påpekats upprepade gånger av JO och av riksdagen utan att regeringen tar reson.

5. Så har vi äldreomsorgen. Det är också ett område där vi sett en del socialdemokratiska reträtter under 80-talet, t.ex. i fråga om ålderdomshemmen. Men vi har också mött mycket motstånd när vi krävt kraftigt ökade insatser för de senildementa. Till slut gick det att skapa en riksdagsmajoritet för detta krav i fjol, och nu kommer av allt att döma ett förslag i ÄDEL-propositionen som nära ansluter till folkpartiets förslag om att införa stimu-

lansbidrag för utbyggnad av gruppboende för bl.a. senildementa. Det tycker vi självfallet är utmärkt och hoppas därmed att det motstånd vi mött i fråga om gruppboende och dagvård för senildementa därmed skall vara övervunnet.

6. Låt mig allra sist nämna arbetsskadeförsäkringen. Även där har vi mött mycket ovett från socialdemokratins sida när vi påtalat de uppenbara och rent av hälsofarliga systemfelen. Nu råder en allt större enighet om att konstruktionen är sjuk och att någonting måste göras.

Får jag sammanfatta det här inlägget så ser vi självfallet positivt på att regeringen efter hand fångar upp våra förslag och idéer. Jag kan faktiskt inte på rak arm komma på något enda område där inte socialdemokratin först sagt nej och sedan kanske och därefter ja till de tankar som framförts från folkpartiets sida. Men det sorgliga är att det går så förtvivlat långsamt och att tiotusentals människor faktiskt lider skada av den långsamheten.

Anf. 56 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Det är många frågor som är högaktuella inom det sociala området. Det handlar mycket om ekonomi och om hur det skall gå med utbyggnad av barnomsorg, sjukvård och äldreomsorg. Bengt Lindqvist ställde här inledningsvis frågan: Vad krävs av oss under 1990-talet? Han gav svaret själv: att vi använder resurserna på bättre sätt och på rätt sätt.

Ett grundfel socialdemokraterna gjort sig skyldiga till inte minst under 1980-talet är att man inte utnyttjat de resurser som faktiskt finns. Detta beror inte på tillfälligt förbiseende, utan det är av ideologiska skäl som man hittills har vägrat. Nu har socialdemokraterna äntligen på vissa områden reviderat sin uppfattning och omprövat gamla ståndpunkter. Redan under den borgerliga regeringstiden framlades t.ex. förslag om att statsbidrag skulle utgå till familjekooperativ, personalkooperativ, barnomsorg som bedrivs av ideella organisationer, privat barnomsorg – om de uppfyllde de allmänna kvalitetskrav som man ställer på barnomsorg över huvud taget. Men socialdemokraterna sade nej. Efter hand har dock den s-märkta regeringen gett med sig under opinionens tryck.

Nu gör man stor affär av att personalkooperativ kan få statsbidrag. Men det har vi motionerat om i många år.

Hade man från socialdemokratiskt håll varit öppen i sin attityd till alternativ redan tidigare, hade den situation som råder på barnomsorgsområdet inte varit sådant bekymmer som till nu.

Vi nås ständigt av rapporter som måste vara nedslående för socialdemokraterna och regeringen när det gäller målsättningen om utbyggnad av barnomsorgen.

Den inriktning av familjepolitiken och barnomsorgen som vi i centern vill stå för skall erbjuda valfrihet i olika former, där det personliga initiativet skall få komma till sin rätt på ett helt annat sätt än hittills, och där friheten att välja omsorg för barnen också skall innefatta rätten att förkorta sin arbetsdag eller vara hemma på heltid under några år när barnen är små genom införandet av ett vårdnadsbidrag, där föräldrarna får mer att säga till om.

Till de stora outnyttjade resurserna hör fortfarande svenska kyrkan. Nu

startar man ändå på många håll genom att bilda föreningar. Men det måste vara lika självklart för svenska kyrkan som för frikyrkor att driva omsorg i egen regi och få statsbidrag på samma villkor som andra. Det förvånar mig att problemet ännu inte är löst. Varför skall det också på detta område ta så lång tid?

Att man inte har utnyttjat de resurser som finns gäller också vårdområdet i fråga om äldre. Dessutom har landsting och kommuner under 1980-talet förlorat minst 17 miljarder. Kommunsektorn har under 1980-talet förlorat ungefär 21 % av statsbidragen. Vi vet att antalet äldre ökar. Vi vet att det blir 30 % fler 75-åringar fram till år 2000. Vi vet också att människor över 75 år behöver mer sjukvård än andra. I dag använder den grupp som är över 75 år 60 % av alla slutenvårdsresurser.

Det går inte att bortse från att de äldres behov av vård spelar en central roll också i vår sjukvårdsapparat.

Om det inte finns lämpliga boendealternativ som kan avlasta sjukhusen, kommer äldre att "onödigtvis" uppta ett mycket stort antal sjukhussängar.

Nu framlägger regeringen ett förslag om en administrativ förändring, där risken finns att man påför alla kommuner en modell utan att ta hänsyn till att man på det sättet riskerar att bryta ned verkligt fina samverkansformer, som på många håll kommit till stånd mellan kommuner och landsting. Det är risk för ökad byråkrati utan att omsorgen blir bättre.

Det kan bli fråga om ett resursslöseri som vi sannerligen inte har råd med i vårt allmänt svåra ekonomiska läge. Dessutom är det väldigt svårt att nu se vilka konsekvenserna blir för långtidssjukvården. Därför kan vi från centerns sida inte acceptera propositionens utformning. Det hade varit betydligt bättre att Bengt Lindqvist hade hjälpt till att också här ta till vara de möjligheter och resurser som finns för att komma till rätta med äldreomsorgens otillräckliga utbyggnad på många håll.

Riksdagsbeslutet när det gäller om- och nybyggnad av ålderdomshem borde öppna nya möjligheter att erbjuda äldre människor en boendeform som länge har efterfrågats och saknats. Inte minst är ålderdomshem ett nödvändigt alternativ till sjukvården. Anledningen till att man ute i kommunerna inte har kunnat utnyttja möjligheterna är, såsom omvittnas på många håll, en brist på stringens i informationen om vad riksdagens beslut innebär. Byråkratin tar överhand också här. Därför uppstår ofta en beslutsvånda bland både tjänstemän och politiker i många kommuner.

En satsning på moderna ålderdomshem skulle ha inneburit en avlastning av sjukvården och ett bättre alternativ för de äldre när det gäller boendeform än vad som nu står till buds när man blir gammal och inte orkar så mycket längre. Vi har också föreslagit att 500 milj.kr. skall satsas på gruppboende för dementa.

Så varför alltid denna fördröjning av genomförandet av bra beslut? Jag tänker på personalkooperativen. Och varför alltid så krångliga förslag? Jag tänker på propositionen om långtidssjukvården när samtidigt utmärkta och efterlängtade reformer stoppas.

Anf. 57 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Jag skall börja med att uttrycka min tillfredsställelse över att vi har bägge ministrarna här i kammaren. Jag tycker att det är väldigt bra,

och det gör det också meningsfullt att vidga debatten litet grand och inte bara tala om de nya förslagen.

Jag skall i alla fall börja med att kommentera förslaget om äldreomsorgen. Det är svårt att uttala sig innan man sett hur förslaget konkret ser ut. Men vi vet att de behov som man med detta förslag vill tillgodose finns och att man behöver göra någonting åt problemen. Den fråga som jag tycker att vi måste ställa oss är denna: Hur kommer kommunerna att kunna klara det här ansvaret? I dag har vi en utveckling där kommunerna får allt fler arbetsuppgifter och ett allt större ansvar för många väsentliga områden i vårt samhälle, samtidigt som kommunerna i en del fall dåligt klarar sina ansvarsområden. Ungefär hälften av kommunerna har inte klarat att bygga ut barnomsorgen. Vi vet också att kommunerna har nya stora uppgifter på miljöområdet som de inte klarar av. Det brister också en hel del på socialtjänstens område. Jag skall återkomma till vad man brukar kalla familj- och individomsorg.

När man konstaterar brister på så många viktiga områden undrar jag om det är ansvarsfullt att lägga över ytterligare ansvar på kommunerna utan att först se hur de nya ansvarsområdena utvecklar sig. Skolan är det senaste exemplet, och vi vet ännu inte hur det kommer att gå på det området.

En annan fråga som inställer sig är denna: Kommer dessa pengar att räcka? Bengt Lindqvist talar om en överföring på mellan 17 och 20 miljarder från landstingen till kommunerna plus 5,5 miljarder i nya pengar. Är det för det första möjligt att göra den överföringen? Landstingen har redan i dag ett underskott på 8 miljarder. Är det möjligt att föra över pengar från en verksamhet i ekonomisk kris till en annan verksamhet i ekonomisk kris? Kommer för det andra de 5,5 miljarderna att räcka? Jag förstår att det är svårt att i dag ge ett svar på den frågan. Jag tycker emellertid att hela frågan om ekonomin hänger i luften.

Detta hänger inte minst samman med avtalsdiskussionerna inom landsting och kommuner och bland de offentliganställda. De offentliga arbetsgivarna säger att det inte finns något utrymme, och då svarar facken med att man i så fall får skära ned på verksamheten. Detta gäller både landsting och kommuner. Den här krisen måste man ju göra någonting åt.

Jag vill också något beröra situationen på socialbyråerna i våra kommuner, som i dag har ett stort ansvar och som vi vet inte fungerar. Socialstyrelsen har just lämnat en rapport som visar att läget är krisartat. Socialbyråerna har inte tid, folk och pengar att utföra det viktiga arbete som de är ålagda.

Under sommaren har vi fått ta del av ett antal hemska händelser med misshandel av små barn. Ansvariga chefer inom socialtjänsten säger: Hade vi haft resurser skulle vi ha kunnat förhindra dessa händelser, men vi har inte haft tid; vi har varit tvungna att sitta på våra rum, bl.a. för att räkna fram budgetunderlag.

Vi kan nu läsa en artikelserie i Aftonbladet som handlar om ensamma mammor som haft besvärligheter av olika slag, både med sig själva och med barnen. Det gäller bl.a. ekonomi och missbruk. Det är fråga om komplicerade problem. Gemensamt för dessa mammor är att de frågar: Varför fick vi aldrig något stöd i tid? Varför måste det hända en katastrof och varför måste barnen omhändertas och placeras på dyra institutionsplatser innan vi kan få hjälp och stöd?

Jag har nästan 20 års erfarenhet av kommunal socialvård, och jag vet av egen erfarenhet att det blivit en utarmning av socialtjänsten. Personalen kan inte bedriva den förebyggande och uppsökande verksamhet som skulle kunna förhindra institutionsplacering och omhändertagande. Vi har fått en socialvårdsspiral som ständigt går nedåt. I denna utarmning ingår också att personalen inte kan få utveckla sin kompetens och sina ambitioner. Någonting måste göras åt detta.

Det förvånar mig att socialministern i en allmänpolitisk debatt i början av ett riksdagsår inte har någonting att säga om detta. Det förvånar mig, och jag tycker att det är beklämmande. Detta är problem som människor har inpå huden. Jag tycker också att det är förvånande att man i diskussioner om både äldreomsorgen och barnomsorgen talar om att vi måste få bättre resurser och använda dessa bättre. Den största resursen inom hela detta område är personalen. Jag tror att vi kan vara överens om att har vi ingen personal, så har vi heller ingen verksamhet.

Hur har man tänkt sig att klara rekryteringen av den nya personal som kommer att behövas inom äldreomsorgen med tanke på den ökning av antalet äldre med ett ökat vårdbehov som har redovisats bl.a. i den här debatten. Jag har glömt den exakta siffran på hur många tusentals personer det är som behövs inom äldreomsorgen, men jag vet att siffran är ofantligt hög.

Det är likadant inom barnomsorgen. Varifrån får vi personalen? Vi vet att personalen går över till privata verksamheter. Lönen och arbetsförhållandena inom kommunerna är dåliga. Personalen får inte utveckla sig i sitt arbete, och den får ingen stimulans. Man har ingen möjlighet att förverkliga sina ambitioner.

Anf. 58 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! I gårdagens viktiga debatt diskuterades Europafrågorna. I en diskussion togs flyktingfrågorna upp och i en annan den sociala dimensionen. Regeringen lyste med sin frånvaro. Jag bestämde mig för att inte gå upp och diskutera sociala frågor i dag, för det känns ganska meningslöst när inte regeringen ser till att skicka någon representant då viktiga frågor skall debatteras i riksdagen. Regeringen läste tydligen mina tankar, och för säkerhets skull skickade den två representanter. Då kan vi kanske få svar på några av de frågor som togs upp i går om den sociala dimensionen i Europasamarbetet.

I dag sker det hårda nedskärningar inom vård och omsorg. Tidigare använde man sig ofta av osthyvelsmetoden. Nu tar man hela tårtbitar, utan att diskutera vilka effekterna blir och vilka som drabbas. När skyddsnätets maskor blir större, är det de svaga som ramlar igenom fortast. Det har vi sett många exempel på, bl.a. i kvällspressen. Det är dags att föra en stor och genomgripande debatt om samhällets ansvar, vilka uppgifter som vi gemensamt skall bära och bekosta samt vilka uppgifter som kan överlåtas på andra.

Om man inte hittar några alternativ kommer den sociala sidan, som den ser ut i dag, att ramla ihop. Man drar t.ex. in skolpsykologen och bryr sig vidare inte om de barn som behandlades av skolpsykologen. Det är klart att det blir en överbelastning och så småningom rasar det hela.

Vi måste bygga en mycket bättre nätverksverksamhet där vi tar bättre

hand om varandra, där vi får tid för omsorg, vård och omtanke om varandra. Vi måste bygga upp nya nätverk i bostadsområdena där människorna verkligen lär känna varandra. Då kanske också människor reagerar betydligt tidigare när den sociala situationen inte är acceptabel.

Barnen är naturligtvis de svagaste i samhället, men också de som är viktigast att satsa på. Enligt Välfärdsbullentinen är det fortfarande till största delen de högavlönade och välbeställda som utnyttjar den kommunala barnomsorgen. De lågavlönade får försöka att hanka sig fram på annat vis. Jag skulle vilja fråga hur mycket regeringen tänker satsa på alternativen.

I somras rapporterades att man inte skulle klara den fullt utbyggda barnomsorgen. Om man bara satsar på en form är det klart att det inte går, men det finns ju möjligheter att via föreningsverksamheten bedriva en del barnomsorg. Men då måste man stimulera detta. Det finns redan bra lokaler på många håll som borde kunna utnyttjas.

Dagmammorna är också viktiga. När får dagmammorna bli klassade som yrkesarbetande och rätt att räkna in sina egna barn i gruppen? Att vara dagmamma är faktiskt ett arbete och nog så tufft.

Ingen kedja är starkare än sin svagaste länk. Men man måste se upp så att inte vårdkedjan brister. Hela vårdkedjan måste fungera.

Samtidigt som vi satsar på JAS-projektet, Öresundsbron och andra dyrbara projekt, skär vi ned friskt på det som kanske är det absolut viktigaste för ett fungerande samhälle, den sociala sidan. Vi måste få i gång en debatt om vad det är vi behöver, vilken vård och omsorg vi skall ha och hur vi skall lyckas med det förebyggande arbetet. Vi måste bry oss mera om varandra, satsa på alternativen och dra ned på arbetstiden. Sex timmars arbetsdag är en viktig del för att vi skall få tid för omsorg och vård. Jag tycker att regeringen många gånger har varit stelbent när det gäller att ge pengar och resurser till svaga familjer. Man går in alldeles försent, eftersom ingripandet skall göras i en omsorgsform som är låst. Det saknas alternativ. Det borde finnas större möjligheter att på ett tidigt stadium gå in och stödja och hjälpa i de fall man ganska tidigt kan se att det behövs stöd och hjälp.

Anf. 59 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Jag skall börja med barnen. Åren 1989 och 1990 är märkesår i utvecklingen för världens barn. Jag tänker naturligtvis på barnkonventionen som antogs 1989 och som nu 48 länder har anslutit sig till. Det fina med barnkonventionen är dels att barnens rättigheter väldigt tydligt pekas ut, dels att konventionen utgör en mekanism för att kontinuerligt kontrollera barns situation, ställa barnens situation under luppen. Konventionen gör det också möjligt för olika berörda parter att diskutera hur våra barn har det. Detta är oerhört viktigt internationellt sett, men också oerhört viktigt för Sverige. Det berör Sverige.

1992 skall vi för första gången rapportera om barns ställning i Sverige till FN. Från regeringens sida har vi bestämt oss för att detta arbete skall bedrivas kontinuerligt och i nära samarbete med de organisationer som kämpar för barns rättigheter. Redan i höst skall vi i regeringen ha ett ytterligare rådslag och i början av nästa år skall det anordnas en stor konferens om barns

situation i Sverige, allt i linje med barnkonventionens principer och tankegångar.

Beslutet om förskola för alla barn fattades 1985. Enligt min uppfattning var det ett av den moderna tidens viktigaste beslut när det gäller barn. Det handlade bl.a. om att ge barn tillgång till just förskola, inte bara barnpassning. Förskola innebär mycket mer av pedagogisk verksamhet och stöd till varje barns utveckling. Beslutet om förskola skulle gälla alla barn och det fastslog en tidpunkt, 1991, då kommunerna skulle vara färdiga med utbyggnaden.

Vi socialdemokrater har varit angelägna om att slå vakt om kvaliteten. Om vi hade släppt på kvalitetskraven och börjat tala mer om barnpassning, hade det inte varit någon konst att nå målet till 1991. Det är just kombinationen av att hålla fast vid de kvalitativa kraven och samtidigt bygga ut till full behovstäckning som är vår uppgift. Det är det som har gjort att de svårigheter som föreligger har uppstått.

Som alla vet förklaras svårigheterna i första hand med att det har fötts så många fler barn än vad våra befolkningsexperter har prognostiserat. Experternas prognos har år efter år slagit fel i samma riktning. Det har fötts fler barn. Förvärvsfrekvensen bland kvinnor har också varit högre än vad man har kunnat förutse. Om situationen varit sådan den prognostiserades 1985, hade barnomsorgen varit utbyggd 1989. Men så blev det inte. Nu är vi nära målet. 74 % av landets kommuner har möjlighet att bygga ut till full behovstäckning när det gäller barnomsorgen för barn till förvärvsarbetande och studerande fram till 1991. Utbyggnadsvolymen är större än någonsin. Kommunerna har räknat med att 30 000 platser tillkommer under 1990. Det är en mycket hög siffra i förhållande till tidigare erfarenheter.

Herr talman! Nu gäller det naturligtvis att stå ut, att inte ge efter för alla som vill ha en senare tidpunkt. Enligt riksdagens beslut skall så många kommuner som möjligt ha nått målet 1991. Om detta inte är möjligt, måste målet nås så fort därefter som det över huvud taget står inom det möjligas makt.

Vad gör då de borgerliga partierna? I sin dogmatiska iver att till varje pris skapa en barnomsorgsmarknad konstruerar de nu det ena förslaget efter det andra som innebär att vi slår sönder den barnomsorg och förskola som har utvecklats och som i dag faktiskt omfattar 80 % eller mer av barnen, om man räknar bort dem vilkas föräldrar är lediga med föräldraförsäkring. Det här är ett dråpslag mot dagens utveckling mot förskola för alla barn. Och det har tagit sig olika former i de tre partierna. Man är inte alldeles färdig med dessa förslag, men alla har det gemensamt att man slår sönder statsbidrag och kommunala resurser till barnomsorgen. Det är naturligtvis ett fullständigt otillfredsställande tillvägagångssätt för dem som menar att vi skall förverkliga det beslut som togs 1985.

Herr talman! När det gäller verksamheten för barn och ungdomar som har det svårt, som är i utsatta situationer av olika slag så finns det verkligen, som också flera av talarna här påpekat, många problem som vi nu med kraft måste ta tag i. Det gäller de ungdomar som begår brott och där socialtjänsten har misslyckats med att ta fram det antal vårdalternativ som behövs. Det gäller också barn som misshandlas. Det måste samtidigt, som Gudrun Schyman påpekade, sägas att socialarbetarna i dag har en mycket svår situation.

Det är nödvändigt med utveckling och förändring också på det här området. Jag konstaterar med tillfredsställelse att vi nu har tagit emot flera viktiga rapporter från bl.a. socialstyrelsen om sakernas tillstånd.

Senast häromdagen fick vi det s.k. socialbyråprojektet, som pekar ut inte bara problemen i dagens situation inom socialbyråerna men också utvecklingsmöjligheterna, och det är viktigt för oss att vi tar vara på de möjligheterna.

Anf. 60 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Bengt Lindqvist svarade inte på mina frågor. Jag frågade om det nu är ett viktigt mål för socialdemokraterna att ge småbarnsföräldrarna garanterad rätt till barnomsorg. Varför ställer man då inte upp kravet att svårt sjuka skall ha garanti för vård i tid?

Jag tog också upp pensionärernas situation. Det gäller de pensionärer som inte har någon ATP eller bara mycket låg ATP. Hur kommer det att gå för dem efter skattereformen? I genomsnitt räknar man med att hyrorna för en pensionärslägenhet kommer att stiga med 600 kr. i månaden. Det betyder att pensionärer som bor i en kommun som tillämpar KBT-reglerna, om den pensionären inte har någon ATP eller andra inkomster, så kommer vederbörande att gå back. Pengarna kommer inte ens att räcka till existensminimum. Bryr sig socialdemokraterna om dem?

Vi fick inte heller något svar på frågan om ensamföräldrarna.

När det sedan gäller barnomsorgen så sade Bengt Lindqvist att kvalitet är viktigt, och det är det. Men i begreppet kvalitet måste också ligga att barnomsorgen skall passa för föräldrarna och barnen. Bengt Lindqvist nickar. Men ta då det exempel som vi kunde läsa om i tidningen i förra veckan, den familj som fick trillingar som nu är någonstans mellan ett och ett och ett halvt år gamla och som hade ett barn som var tre år. Är det hög kvalitet att de skall vara tvungna att förvärvsarbeta för att över huvud taget få ekonomin att gå ihop? Det tycker verkligen inte jag. Jag tycker det inte därför att de själva tyckte att det var fullständigt absurt. Vi har en absurd familjepolitik.

Det är, Bengt Lindqvist, orimligt att försvara att hundratusentals barnfamiljer betalar för en barnomsorg som de inte får, medan ytterligare tiotusentals barnfamiljer är hänvisade till en vård som de inte själva skulle ha valt om de hade kunnat välja. Kommunal barnomsorg är bra för många men definitivt inte för alla barnfamiljer. Varför vågar inte socialdemokraterna låta dem välja?

Den familjepolitik vi föreslår är minst av allt något dråpslag mot småbarnsfamiljerna. Däremot så skulle den givetvis bli ett dråpslag mot socialdemokraternas ensidiga, orättvisa och dirigistiska barnomsorgspolitik.

Anf. 61 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Bengt Lindqvist skriver redan i tankarna en rapport till FN 1992, men jag tycker att han mera skulle begrunda de rapporter om läget i Sverige 1990 som inströmmar. Det läget är inte bra för barnen. Det är inte bra för de tiotusentals barn som inte får plats i barnomsorgen när de behöver det. Det är inte bra för de barn som växer upp i missbrukarfamiljer. Regeringspolitiken präglas här av passivitet och långsamhet. Det är inte bra för

de barn som döms till LVU-vård och som inte får någon sådan vård. Det är inte bra för de barn som håller på att komma i konflikt med samhället, som håller på att spåra ur och som inte får hjälp. På den punkten vill jag gärna instämma i de farhågor som Gudrun Schyman uttalade för att resurserna inom kommunernas socialtjänst håller på att urholkas.

Det finns många barn som far illa i det svenska samhället och som vi skulle kunna göra mycket mera för. Det är därför som vi tycker att det är så olyckligt att regeringen på många punkter har hakat upp sig i motstånd mot nya idéer och mot nya metoder för att arbeta med barn och med barnomsorg.

Nu skall den ideologiska gränsen dras mellan handelsbolag och aktiebolag. Nu har Bengt Lindqvist kommit fram till att barnomsorg kan bedrivas i handelsbolagsform men inte i aktiebolagsform. Jag skulle gärna vilja ha en förklaring av den ideologiska gränslinjen mellan just handelsbolag och aktiebolag. Tidigare har den ideologiska gränslinjen gått på många olika andra håll.

En gång var det inte acceptabelt att ha föräldrakooperativ. Det var en gång inte acceptabelt med statsbidrag till kommunala dagmammor. Den ideologiska gränsen flyttar sig oavbrutet i socialdemokratisk politik. Nu går den mellan handelsbolag och aktiebolag.

Det är inte heller något dråpslag som folkpartiet riktar mot barnomsorgen när vi föreslår att statsbidragen till barnomsorgen i större utsträckning skall kunna gå via föräldrarna. Vi minskar inte ett enda öre på statsbidragen till barnomsorgen. Vi ser tvärtom framför oss en ökad volym av statsbidrag till barnomsorgen. Vi menar dock att det är rimligt att föräldrarna själva i större utsträckning skall kunna påverka vilken barnomsorg deras barn skall få. Jag har inte hört något enda argument från Bengt Lindqvist som övertygat mig om att det är fel att ge föräldrarna större ansvar och större inflytande över den barnomsorg som gäller deras egna barn.

Anf. 62 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Kvalitet och kvalitetskrav kan vara väldigt olika beroende på vad man lägger in i ordet kvalitet. För mig är livskvalitet kanske att få vara hemma med mina barn och få vårda dem själv. För andra är det att ha ett arbete att gå till och att kunna lämna sina barn till en trygg barnomsorg.

För min del tycker jag att socialdemokraterna i kvalitetskravet åtminstone borde kunna räkna in dagmammorna och dagmammornas egna barn. Det är verkligen att gå ifrån kvalitetskraven om man säger att dagmammor som har egna barn skall vara med i omsorgen ändå.

Jag tycker också att kvalitet är en fråga om samhällets kvalitet, och då tycker jag att alla barn borde ha någon vuxen att vända sig till. I dag vet jag att det finns många barn som, när de börjar skolan, inte längre får vara kvar på daghemmet och inte får någon fritidsplats. De får gå hem till en tom lägenhet. Jag undrar om man från socialdemokratiskt håll tror att man över huvud taget skall lyckas ge ett sådant barn en bra skolgång. Det är faktiskt så att ett sådant barn har dåliga förutsättningar att få en bra livskvalitet och att lyckas komma någonstans.

Antingen får man satsa på att vi har mera tid, att man går ned i arbetstid till sex timmars arbetsdag och att man kan öka omsorgen via den informella

sektorn. Då får vi mera tid för varandra och kan bry oss mera om varandra. Eller också får man verkligen ge upp en del andra satsningar i samhället och verkligen satsa på barnen så att man får en barnomsorg och en trygghet för barnen som fungerar.

Socialdemokraternas skatteuppgörelse tillsammans med folkpartiet gick inte precis i den riktningen, utan den gick ut på att vi skulle arbeta mer. Det kommer naturligtvis att ställa ytterligare krav på barnomsorgen. Eftersom det är upplagt så i skattepaketet att det lönar sig att arbeta mer, så kommer fler också att vilja arbeta mer.

Då är frågan: Klarar man av att bemöta detta utifrån barnens synvinkel och få en bra kvalitet för barnen i samhället?

Jag undrar också om vi kommer att få en öppen debatt kring den sociala dimensionen inom EG, som vi debatterade igår. Eller kommer man att vänta och se vad som händer?

Anf. 63 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Vad som oroar när regeringen kommer med förslag är att erfarenheten av vad regeringen tidigare har gjort förskräcker. Det brukar nämligen ofta vara så att man ger med den ena handen och tar med den andra. Under 80-talet har man dragit in bortåt 20 miljarder från kommuner och landsting, och nu gör man en stor affär av det man ger tillbaka när det gäller äldreomsorgen.

Många oroas också av att socialdemokraterna helt tycks ha glömt bort vad en fördelningspolitik värd namnet innebär. Många pensionärer har nämligen en så låg pension att pengarna, när de allra nödvändigaste utgifterna är betalda, inte räcker till mycket mer. Deras oro är stor inför vad som komma skall beroende på skatteomläggningens effekter i form av högre avgifter och dyrare hyror.

När situationen är sådan kan man inte tala om en rättvis fördelning. Då frågar man sig om den proposition om äldreomsorgen som regeringen lägger fram kommer att medföra en vettig användning av resurserna och en rättvis fördelning av dem. Det är många som tvivlar på det. Risken finns att det går med platserna inom t.ex. sjukhemmen som det har gått med ålderdomshemmen. Vilka blir de mest lidande? Jo, naturligtvis i första hand de som inte har någon valmöjlighet.

Bengt Lindqvist sade att det är viktigt att utvärdera barns situation. Men lika viktigt måste vara vilka åtgärder man sätter in för att förbättra barnens situation.

Bengt Lindqvist sade också att regeringen hela tiden har ansträngt sig för att inte släppa på kvaliteten och gå in för barnpassning och att det är därför regeringen har sagt nej till våra förslag om alternativa möjligheter inom barnomsorgen. Men, Bengt Lindqvist, behövde ni verkligen komma fram till alternativ först efter fem eller åtta år? Vi har under den tiden gått miste om många resurser alldeles i onödan. Nu gör Bengt Lindqvist motståndet till en praktisk fråga, men riktigare är nog att det har varit en ideologisk fråga.

Det är, som flera talare har sagt, dåligt ställt med rättvisan när det gäller barnomsorgen. Det förslag vi nu diskuterar inom vårt parti innebär att man

myndigförklarar föräldrarna och att all barnomsorg värderas, också den som sker i hemmet.

Anf. 64 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Jag vill börja där Ulla Tillander slutade, med barnomsorgen. Bengt Lindqvist är enligt min uppfattning litet väl optimistisk när han talar om de 70 eller 74 % av kommunerna som skulle klara av sin utbyggnad.

Jag kan tala om hur det går till i Värmdö kommun, där jag bor. I stor politisk enighet har alla politiska partier utom vänsterpartiet gått med på att kommunen har regler som säger att barn erbjuds barnomsorg efter det att de har fyllt ett och ett halvt år, dvs. det blir ingen barnomsorg till barn under ett och ett halvt år. När jag då stilla påpekade att föräldraförsäkringen faktiskt inte är utbyggd, sade politikerna i kommunen att de visste om det, men att det inte var deras beslut.

Man kan då fråga sig vad detta innebär för alla föräldrar, framför allt för de ensamstående som vill eller måste börja arbeta. Jo, det innebär att de måste ta socialbidrag efter det att föräldrapenningen är slut.

Detta är ingen rolig situation, och jag tycker att det är ansvarslöst av både stat och kommun att hantera denna fråga på detta sätt. Jag tror att fler kommuner än Värmdö kommun har gjort på detta sätt, och de kan då säga att de 1991 kommer att ha platser till alla barn över ett och ett halvt år. Men då ljuger de alltså.

Jag skulle sedan vilja få en kommentar från något ansvarigt statsråd om den förebyggande, uppsökande verksamheten, utarmningen och nedrustningen av arbetet på socialbyråerna, det som vi brukar kalla familje- och individomsorgen. Vi vet att dessa brister sedan resulterar i andra svårigheter. De resulterar i att ungdomar måste sitta i fängelse och i att barn som omhändertas inte har några behandlingsplatser att gå till. Alla de stora problem som kommer sedan beror på att man inte i tid har kunnat ingripa och göra någonting.

Vi vet trots allt att man tidigt tidigt ser vilka barn som är i riskzonen och att man då kan göra någonting åt det. Alla är överens om det, experter inom alla kategorier som arbetar med de här frågorna är överens om det. Jag tror att också politikerna är överens om det, men man vill inte sätta till pengar.

Om en kommun skulle ha höga ambitioner på det här området, högre än vad man har på socialdepartementet, så har nu skatteuppgörelsen, i och med att man har infört ett kommunalt skattestopp, omöjliggjort för den kommunen att ha den höga ambitionsnivån, eftersom det blir fråga om att bedriva en verksamhet som kostar pengar. Vi har från vänsterpartiet frågat om man är beredd att undanta vård och omsorg från det kommunala skattestoppet, så att de kommuner och landsting som faktiskt vill förverkliga intentionerna i socialtjänstlagen har möjlighet att göra det. Det skulle vara intressant att få svar på den frågan.

Anf. 65 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Jag vill när det gäller äldreomsorgen be mina debattkolleger att studera propositionen ganska noga. Den är, hävdar jag, väl genomarbetad, och den är dessutom samkörd med både landstings- och kommunför-

bunden, som mycket långt har samarbetat med oss i utformningen av dess innehåll.

Någon ställde en fråga om de små kommunerna. Det är viktigt att vi inte ställer till det så att de små kommunerna fråntas möjligheten att lösa sina uppgifter. De små kommunerna kommer att föra över de pengar som motsvarar de åtaganden de tar över från landstinget. Det är också så att det nya statsbidraget med sin konstruktion gynnar kommuner med en mycket hög andel gamla människor. Det har en helt annan kraft när det gäller att fördela pengarna i förhållande till det mycket varierande antalet pensionärer, särskilt äldre pensionärer, i kommunerna. Jag tror att detta kommer att skapa bra förutsättningar för många av de små kommunerna i exempelvis Norrlands inland, där andelen mycket gamla människor är hög. Det finns i statsbidraget både en glesbygdsfaktor och en storstadsfaktor för att försöka väga in de skiftande förutsättningar som faktiskt finns.

Gudrun Schyman har farhågor för att vi lägger över för mycket på kommunerna. Vi måste ju samtidigt, Gudrun Schyman, på varje verksamhetsområde fråga oss hur vi kan arbeta mer ändamålsenligt. Kan vi arbeta mer ändamålsenligt med kommunerna som huvudmän, så är det naturligtvis mycket viktigt. Vi ser det som en av förtjänsterna med reformen att vi, genom att sammanföra fler verksamheter till en helhet inom kommunerna, kan utföra ett träffsäkrare och bättre arbete inom äldreomsorgen, eftersom resurserna används flexiblare och på ett bättre sätt än vad som hittills har varit möjligt kan anpassas efter de behov som finns. Jag tror därför att detta är en viktig reform också med hänsyn till hushållningen.

När det gäller barnomsorgen finns det en frågeställning som smyger sig på när man lyssnar till de tre borgerliga partiernas företrädare. Varför i all världen genomförde ni inte under era sex år vid makten alla dessa fina alternativ som ni menar skulle ha revolutionerat barnomsorgen. Kan det ha någonting med verkligheten att göra? Är det kanske rent av så – och det är min övertygelse – att alternativen inte löser problemet med utbyggnaden? De kan skapa valfrihet – där får man välja hur långt man vill gå i förhållande till andra viktiga mål, att hålla samman verksamheten, att undvika social segregation i sådan verksamhet som förskolan – men de löser inte problemen med utbyggnaden.

En utbyggnad måste bygga på att man har resurser, lokaler och personal, vilka alternativ man än väljer. Vill man behålla kvaliteten kan man inte heller trolla med några alternativ.

Det främsta skälet för oss socialdemokrater att sätta gränsen vid kommersiell barnomsorg är att hålla verksamheten samman socialt, att undvika social skiktning. Det är för oss ett viktigt mål. Regeringen har skapat ytterligare ett alternativ i form av personalkooperativ inom ramen för den verksamhet som vi menar motsvarar kraven och som fortfarande håller gränsen mot kommersiell verksamhet. Det är detta som är skälet till att vi inte har med aktiebolagen. Det behövs helt enkelt inga aktiebolag om man vill starta personalkooperativ verksamhet.

Det räcker inte heller med ekonomiska föreningar om man vill att förskollärare och barnskötare skall kunna driva verksamheten. Då måste man kom-

plettera den ekonomiska föreningen med handelsbolag. Det är skälet till den gjorda konstruktionen.

Herr talman! Jag vill understryka att vi i sak i långa stycken är överens när det gäller problemen inom individ- och familjeområdet. Här finns flera problem som måste lösas, och många av dem måste lösas snabbt. Inte minst gäller detta att vi i dag har alldeles för få platser för att ta hand om unga lagöverträdare. Det problemet måste lösas, och förhandlingar och diskussioner är på gång med huvudmännens företrädare inom kommun- och landstingsförbunden.

Jag är väl medveten om riksdagens uttalande förra året. Men jag har utgått ifrån, Daniel Tarschys, att vi skall föra diskussionen inom ramen för de resurser vi förfogar över. Jag anade att det från folkpartiets sida fanns en tanke på tillskott av resurser. Det vore i så fall intressant att höra Daniel Tarschys utveckla detta. Regeringen har utgått från att riksdagen menar att diskussionen skulle gälla det statsbidrag som vi nu förfogar över, dess utformning och de krav som skall ställas i samband med statsbidraget.

Anf. 66 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Vi skall läsa ÄDEL-propositionen mycket noga, Bengt Lindqvist. Statsrådet sade att den var samkörd med kommun- och landstingsförbunden. Jag antar att Bengt Lindqvist menar mellan socialdemokraterna där. Det är i så fall något av ett understatement när vi vet vilken enorm dragkamp som har förekommit. Men, vilket jag sade tidigare, monopol och politikerstyrningen består. Där har man inte gjort någon som helst öppning. Det betyder att de åtgärder som krävs för att våra gamla verkligen skall få den vård de behöver, de åtgärderna lyser fortfarande med sin frånvaro.

Så till barnomsorgen och kommersiell barnomsorg. Jag vet inte om det är kommersiell barnomsorg att själv vilja ta hand om sina barn, för att ta ett exempel. Det blir ju inte det minsta lilla mer möjligt genom den lilla magra proposition som nu har lagts på riksdagens bord. Det är väl ganska självklart, att om socialdemokraterna vågade myndigförklara föräldrarna, och ge ett rättvist stöd till alla småbarnsföräldrar, skulle det uppkomma mängder av mer skräddarsydda småskaliga alternativ, många gånger till väsentligt lägre kostnad. Men det vågar inte Bengt Lindqvist öppna för.

Slutligen till mina frågor. Det är tydligen helt ointressant för Bengt Lindqvist hur det kommer att gå för de pensionärer som redan tidigare har haft all möda i världen att få inkomsterna att räcka till. Jag har talat med både Sveriges pensionärers riksförbund och PRO och de är utomordentligt allvarligt oroade över hur det kommer att gå för många av dessa pensionärer. Det är helt uppenbart att många kommer att få en levnadsnivå betydligt under existensminimum. Men den frågan ansågs inte ens vara värd att svara på, inte heller min fråga om hur det går för de ensamföräldrar som inte får den kompensation för skattereduktionen som ändå var en förutsättning för skatteomläggningen.

Jag har naturligtvis inte heller fått något svar på varför det är viktigt att man ger barnfamiljer garantier för god vård men inte vågar ställa upp på att ge alla sjuka en garanti för att få vård i tid. Det kan vara fråga om man över

huvud taget har en chans att återvända till full hälsa. Många gånger kan det t.o.m. vara en fråga om liv eller död.

Anf. 67 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! När det gäller äldrevården är det inte minst personalen inom vård och omsorg som har drabbats av alla de miljarder som dragits in från kommunerna. Det har påverkat arbetsmiljön, och det i sin tur har återigen bidragit till att allt färre söker sig till vård- och omsorgsområdet. Man får i det här sammanhanget inte glömma att det är personalen som är vårdens och omsorgens viktigaste resurs.

Vad är det som säger att man inte drar in ytterligare resurser från kommunerna om ekonomin fortsätter nedåt? Det löfte som Bengt Lindqvist redogjorde för kanske bara blir en målsättning.

Det finns risk för att man drar i gång en kostnadskrävande förändring som medför ökad byråkrati med risk för att det blir alltför små förbättringar för de äldre. Jag är övertygad om att den administrativa förändring som nu föreslås när det gäller långtidssjukvården blir kostsam, men knappast effektiv.

Bästa sättet att utnyttja resurserna inom vården är att ge stor frihet åt lokala lösningar. Finns det problem löses de bättre lokalt och inte genom några centralistiska beslut.

Samma sak gäller egentligen också barnomsorgen. Jag vill återigen fråga Bengt Lindqvist varför det skulle behöva dröja så många år för att regeringen skulle komma med förslag om statsbidrag till t.ex. föräldrakooperativ och nu till personalkooperativ. Det finns dessutom många idéer runt om i landet som faller, eftersom onödiga byråkratiska regler begränsar initiativen.

Bengt Lindqvist frågar varför dessa utmärkta förslag aldrig genomfördes under den borgerliga tiden. Det skedde. Det lades fram en proposition om barnomsorg – om jag inte minns fel var det Karin Söder som var socialminister – och den innebar att all barnomsorg, också privata inslag, som uppfyllde grundläggande kvalitetskrav skulle omfattas av samma statsbidragsregler som gällde för den kommunala. Men den inriktningen på barnomsorgen ändrades mycket snabbt när socialdemokraterna kom tillbaka i regeringsställning.

Den motivering som Bengt Lindqvist numera anför mot privata alternativ, den har under de år som har gått anförts mot föräldrakooperativ, barnomsorg som bedrivs av ideella organisationer och mot personalkooperativ. Vi kan ju hoppas på att positionerna förflyttas ytterligare.

Anf. 68 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Också jag tänker följa Bengt Lindqvists uppmaning att noga studera ÄDEL-propositionen. För dagen vill jag nöja mig med att säga att den har ett mycket vackert omslag, till innehållet ber jag att få återkomma vid ett senare tillfälle.

Den borgerliga perioden var en fantastisk utbyggnadsperiod för barnomsorgen. Aldrig tidigare eller senare i svensk historia har det varit en så massiv och kraftig utbyggnad av barnomsorgen som under de åren.

Jag delar Bengt Lindqvists uppfattning att det är angeläget att motarbeta

social skiktning inom barnomsorgen. Men social skiktning förekommer faktiskt även inom den offentliga barnomsorgen. Det är ingen garanti mot social skiktning att man har ett offenligt produktionsmonopol för barnomsorgen. Det uppstår inte heller automatiskt social skiktning om man tillåter många olika former av barnomsorg.

Nu har socialdemokraterna dragit sin egen ideologiska skiljelinje mellan handelsbolag som skall få bedriva barnomsorg och aktiebolag som inte skall få bedriva barnomsorg. Det är intressant att det är där som den ideologiska gränslinjen mellan det goda och det onda har hamnat i dessa yttersta tider.

Vi var från folkpartiets sida negativa till det förslag som regeringen lade fram i fjol vad gäller missbrukar- och ungdomsvården och hur det statsbidraget skulle utformas. Vi var det enda parti som gick emot det förslaget när det skulle röstas igenom i riksdagen. Numera har insikten spritt sig i andra partier om att denna utformning inte var så lyckad. Den har inte den lyft- och styrkraft som skulle behövas för att få till stånd ett differentierat utbud av vårdmöjligheter. Vi behöver helt enkelt dela upp arbetet mellan landsting och kommuner, så att det finns olika former av institutioner och olika former av omsorg för att ta hand om olika kategorier av unga med problem. Man skulle mycket mera kreativt kunna använda de statsbidrag som redan finns. Bengt Lindqvist tyckte sig höra hos mig en önskan att utvidga statsbidragen, men någon sådan önskan finns inte. De pengar som redan i dag finns hos staten räcker för att åstadkomma mycket bättre resultat än vad som hittills har åstadkommits.

Anf. 69 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Jag tror inte att huvudfrågan är den om huvudmannaskap, varken i vad gäller äldreomsorgen, barnomsorgen eller något annat av det vi talar om. Huvudfrågan är om vi har en verksamhet som fungerar. Vi har konstaterat att det på en mängd områden finns en verksamhet som fungerar dåligt och på en mängd viktiga områden en verksamhet som fungerar katastrofalt dåligt. Varför? Beror det på huvudmannaskapet? Beror det på att vi inte har gjort stora organisatoriska förändringar som kostar 5,5 miljarder?

Jag säger nej. Det beror på att vi inom en rad områden har t.ex. en ökad mängd problem. Jag avser inte att dra hela samhällsanalysen varför dessa problem har tillkommit. Men när nu dessa problem finns och de ökar, måste väl också pengarna för att lösa dessa problem få öka? När vi har människor som skall bära upp denna verksamhet och som skall göra ett bra, professionellt arbete vilande på socialtjänstens humanistiska värderingar, måste de väl också få en rimlig lön och möjligheter att arbeta på ett bra sätt? Eftersom alla andra löner stiger måste också de lönerna få stiga, framför allt bland dem som är lågavlönade, t.ex. inom hemtjänsten.

Då kan man inte säga att inga förändringar kan göras utanför ramarna. Det innebär att skall det finnas folk inom hemtjänsten måste man skära ned kollektivtrafiken. Skall vi bygga en ishockeyhall i stället för att ha barnomsorg? Vem skall föra prioriteringsdiskussionen som man genom denna typ av ekonomisk politik tvingar fram? Skall vi i riksdagen bestämma hur det skall se ut? Är det landstingen som skall bestämma vilka operationer som skall göras och vilka som skall få vänta? Är det kommunens socialnämnd som

skall bestämma om det skall vara barnomsorg eller äldreomsorg? Är det kommunstyrelsen eller fullmäktige som slutgiltigt skall avgöra om det skall vara kollektivtrafik eller bio på onsdagar?

Denna nödvändiga prioriteringsdiskussion som blir en följd av den ekonomiska politiken är absurd. Den befrämjar inte att vi får de verksamheter som vi behöver. De måste få kosta pengar. De behöver inte vara ineffektiva för det. Har man en bra personal som arbetar tillsammans med dem man driver verksamheten för får man ett bra arbete gjort. Sextimmarsdagen är ett utmärkt exempel på hur man skapar reformer som tillfredsställer dem som arbetar – jag talar om hemtjänsten i Kiruna –, som tillfredsställer dem som skall utnyttja servicen och som dessutom ger mer pengar i kassan, dvs. allt blir billigare. Det är den typen av lösningar och ibland mer pengar som faktiskt måste till.

Därför frågar jag igen: Om jag skulle var kommunstyrelsens ordförande i en kommun som har höga sociala ambitioner, hur skall jag bära mig åt, Bengt Lindqvist, för att förverkliga ambitionerna när jag har en regering som stänger möjligheterna för mig att göra att det?

Anf. 70 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag vill ställa några frågor kring individ- och familjeomsorgen. Hur är det med det förebyggande arbetet? Vi vet att det behövs ytterligare resurser för att kunna ta hand om de problem som uppstår. Men det finns ett behov av förebyggande arbete. Jag tycker att det är få signaler på hur man kan lösa detta för att slippa de höga kostnader som uppstår när man går in och arbetar så att säga i efterhand.

Min erfarenhet är att det är mycket svårt att ge stöd till anhöriga eller att ge stöd i det sociala nätverket. Det vidtas åtgärder ofta mycket sent. Där tror jag att man skulle kunna komma mycket längre om man arbetade mer med det förebyggande arbetet.

Vi måste titta litet närmare på äldrevården. Det är positivt att lägga den på kommunerna, dvs. så nära brukarna som möjligt. Det är min grundfilosofi, och jag tycker att det är bra. Det skall vara så få direktiv som möjligt uppifrån. Visst skall det vara kvalitetsdirektiv, men sedan kan man låta kreativiteten och brukarinflytandet få blomma på lokal nivå. Det borde också gälla inom barnomsorgen. Låt kreativiteten och idéerna flöda, och ge kommunerna möjligheter där idéerna finns att satsa på alternativ.

Man borde också gå in och ge möjligheter till dagbarnvård för egna barn när det passar. Framför allt skall man ge dagbarnvårdarna yrkesstatus, så att de får samma rättigheter som alla andra att räkna in sina barn till kön till barnomsorgen.

Jag väntar fortfarande på en signal från regeringen. Är det fortfarande så att man ser dagbarnvårdarna som en icke-yrkeskår, dvs. de skall inte få räkna in sina barn i gruppen? Hur ställs då kvalitetskraven så att det inte blir så stora grupper? Hur skall en dagbarnvårdare kunna klara att vara dagbarnvårdare om hon redan har flera egna barn?

Anf. 71 Socialminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Jag skall ta tillfället i akt att kommentera två av de frågor som har berörts i debatten.

Den första gäller sjukvården. Svensk och internationell sjukvård brottas faktiskt med samma problem: kostnadsutvecklingen, befolkningsförändringar och medicinsk-teknisk utveckling. Det känns därför litet märkligt när Ingegerd Troedsson tar till den katastrofala situation som råder i vissa östländer och jämför den med Sverige. Det känns inte givande att debattera med de utgångspunkterna. Det vore bättre att göra våra jämförelser med de länder som har haft samma möjligheter som Sverige till utveckling inom hälso- och sjukvård.

Jag kan omedelbart svara på den direkta frågan om garantin för vård. Vi anser att hälso- och sjukvårdslagen skall gälla oinskränkt och att alla skall få rätt vård i tid. De problem vi har i Sverige är inte unika. Andra länder har precis som vi organisatoriska problem där man vill förändra. Flera av de länder som moderaterna så gärna använder som exempel jämför faktiskt med Sverige när de diskuterar hur de skall förändra och utveckla sin hälso- och sjukvård.

Även i dessa länder sker det misstag. Jag tänker då inte på organisatoriska misstag, utan på misstag i organisationen: felaktiga diagnoser, operationer som misslyckas, läkare som inte är intresserade av sina patienter, sjukvårdspersonal som har sin dåliga dag osv.

De flesta modeller, och de jag tänker på, har sina fördelar och nackdelar. Så är det naturligtvis också för svensk sjukvård.

Vi brukar imponeras av att människor i Storbritannien har nära kontakt med sina egna läkare. Läkaren är alltid tillgänglig just för mig. Samtidigt är valfriheten utomordentligt begränsad i Storbritannien. Där är man hänvisad just till denna läkare. Man har mycket små möjligheter att t.ex. få sjukhusvård. Man kan inte komma till sjukhus utan remiss från husläkaren, utom vid mycket akuta situationer såsom olyckor. Vill man ha ökad valfrihet, är knappast Storbritanniens modell den rätta.

Tyskland har en förhållandevis tillgänglig vård. Väntetider och köer existerar knappast. Det är en utomordentligt stor fördel, som vi gärna tittar på. Man har dock en kostnadsutveckling som är mycket oroande och som oroar de tyska parlamentarikerna. I denna kostnadsutveckling ingår varken tandvård eller allmän äldreomsorg i den allmänna försäkringen. Äldreomsorgen är för övrigt helt beroende av familjens egna resurser och möjligheter.

Sjukhusvården i Tyskland är också ineffektiv, vilket är ett bekymmer. Man har långa vårdtider på grund av systemets konstruktion. Man har extremt höga läkemedelskostnader, och man har en mycket hög läkemedelsförbrukning. Nackdelarna med det tyska systemet är således mycket stora, och man har en omfattande sjukvårdsdebatt på grund av detta.

Ytterligare ett land som nämns i debatten är Nederländerna. Man hänvisar till Nederländerna ifrån det moderata partiet. Även i Nederländerna har man emellertid en omfattande sjukvårdsdebatt. Man har tillsatt en särskild statlig kommission för att försöka lösa den holländska sjukvårdens problem.

Utgångspunkten är att man anser att sjukvården inte är tillräckligt solidarisk, den brister i tillgänglighet, den är inte tillräckligt effektiv på grund av otillräcklig flexibilitet och man har hinder i finansieringssystemet. Kostnaderna är för höga, och volymökningarna i vården kan inte kontrolleras med nuvarande system.

I denna jämförelse skulle jag naturligtvis också kunna dra till med ett fjärde land – USA. På något sätt känns det dock litet malplacerat att ta till detta land, som inte klarar av att hjälpa sitt lands befolkning ens till en minimisjukvård långt under det som betraktas som självklart av oss. Ändå kostar den amerikanska sjukvården mer per invånare än den svenska.

Det krävs förändringar i Sverige, och det sker förändringar. Det är fundamentalt fel att påstå att det inte händer någonting. Säger man det vet man inte hur det ser ut i de svenska landstingen. Det pågår diskussioner, konkreta försök och utvecklingsarbete. Jag kan bara nämna Dalamodellen som ett exempel. Denna har i dag fått klartecken från regeringen genom att Kopparberg har blivit fri-landsting. Andra, lika intressanta försök, pågår också.

I Västsverige har man beslutat om full valfrihet för patienterna när det gäller att välja vårdenhet både inom och mellan landstingsområdena i västra regionen fr.o.m. nästa år. Ett omfattande samarbete är under utveckling.

I Malmöhus län och i Malmö kommun har man också fattat beslut om patientens valfrihet. Man har där tagit steget att dela upp sjukvårdsbudgeten på de sex sjukvårdsdistrikten i länet. Fördelningen av pengarna skall på sikt ske efter sjukvårdskonsumtion, population och ålderssammansättning.

Regeringen kommer också att göra det möjligt att genomföra försök med att föra över primärvård till kommunalt huvudmannaskap i två eller tre landsting.

När det gäller ÄDEL-reformen hyste Ulla Tillander farhågor att detta enbart skulle bli en konstruktion och att ÄDEL-reformen skulle vara ett centralistiskt förslag. Det är inte alls sant. ÄDEL-reformen ger en utomordentlig möjlighet att åstadkomma just det som Ulla Tillander efterfrågar, nämligen lokala lösningar. Ett sätt att stödja landstingen i utvecklingsarbetet är att införa en avreglering av patientavgiftssystemet. Det återkommer vi till riksdagen med litet senare under hösten. Vi släpper inte kravet på ett högkostnadsskydd, och vi kommer att föreslå en maximigräns på 1 500 kr.

Förändringar i sjukvården är en stor fråga som innehåller många komponenter. Vår sjukvård kostar 100 miljarder kronor per år. I sjukvården arbetar nästan en halv miljon personer. Sjukvården skall ta hand om allt ifrån små krämpor till livshotande sjukdomar. Den skall vara till för alla befolkningsgrupper.

Det är ingen tillfällighet att svensk sjukvård är organiserad som den är. Det är en medveten samhällsstruktur som bygger på att vi skall planera för att tillgodose alla människors behov av vård – rätt vård i rätt tid. Det innebär också att vi skall ha demokratisk insyn och att den skall vara solidariskt finansierad.

I det arbete som nu pågår är det naturligtvis, som Daniel Tarschys var inne på, viktigt att vi kan använda och se resurserna samlat. Vi har därför genomfört vissa förändringar i socialförsäkringssystemet. Det kommer också att läggas fram förslag om en samordning eller förändring av sjuk- och arbetsskadeförsäkringen som bättre än i dag skall kunna tillgodose människors möjlighet att komma tillbaka. Sjuklöneförslaget kommer, om än något försenat. Fr.o.m. årets Dagmaröverenskommelse kommer vi att kunna slussa över 400 milj.kr. nästa år för att man skall kunna förhandla fram överenskommelser mellan länskassorna och landstingen när det gäller sjukvård i

syfte att rehabilitera människor. Regeringens mål att få ned ohälsotalet med två dagar per år under de kommande fem åren är en viktig målsättning som styrmedel.

Den demokratiska organisationen, som naturligtvis skall vara effektiv, är till och uppbyggd för att tjäna sitt syfte att ge människor sjukvård i rätt tid och i rätt omfattning. Vi har kvar detta. Detta är en viktig grundförutsättning för att man skall kunna utveckla på det medicinsk-tekniska området och när det gäller utbildning av personal samt tillförsäkra patienterna integritet och säkerhet i vården. Det tycker jag är så viktigt att jag inte anser att man skall utsätta detta för någon form av jätteexperiment med ett annat system, som vi inte känner till. Andra länder som har genomfört sådana experiment vill faktiskt inte ens försvara dem. Jag anser att vi skall kunna genomföra nödvändiga förändringar metodiskt och utan stora åthävor. Hälso- och sjukvårdslagen ställer krav, och vi skall se till att uppfylla de kraven.

Avslutningsvis vill jag även säga något om situationen för de sämst ställda pensionärerna. Jag är mycket oroad, fru Troedsson, över de samtal jag har haft med de stora pensionärsorganisationerna och det som har redovisats i olika massmedia. Jag följer denna utveckling mycket noga. Regeringen kommer också att gå in och granska de krav som ställs när det gäller hyreskostnaderna.

I övrigt tycker jag att Daniel Tarschys insändare i tidningen i dag ger mycket bra svar på de övriga frågorna.

Anf. 72 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Socialministern sade att hälso- och sjukvårdslagen är en garanti för att alla skall få vård i tid. Struntprat, socialministern vet att det inte är så. Här kan en gammal sjuk människa ha betalat landstingsskatt under alla sina år, men när den dag kommer då man är i desperat behov av t.ex. en viktig operation har man ingen garanti för att få denna vård i tid. Om man har pengar har man det, inte annars. Det tycker vi är ovärdigt ett välfärdssamhälle.

Herr talman! Köer innebär inte bara oro, smärta och kanske tilltagande invalidisering för dem som det gäller, utan det är också fruktansvärt dyrbart med köer. Jag vet att riksrevisionsverket har fått i uppdrag att titta på kostnaderna för köerna. Jag läste en TT-intervju med överdirektören på riksrevisionsverket Arne Gadd. Där sade han att den genomsnittliga kostnaden för väntetiden på en höftledsoperation är 800 000 kr., vilket innefattar produktionsbortfall, sjukpenning, kostnader för läkemedel, smärtstillande medel, social hemhjälp, färdtjänst, m.m. Dessa 800 000 kr. skall då jämföras med kostnaden för en operation som kanske är en tiondel av detta belopp. Naturligtvis skulle, och borde, dessa pengar kunna användas ofantligt mycket bättre genom att man ger människor vård i tid. Det är därför som vi vill sammanföra finansieringen av sjukvården med finansieringen av sjukpenningen.

Dra inte fram exempel som USA och England! Deras system vill vi absolut inte ha. USAs system vill vi inte ha, eftersom man där inte har en allmän och obligatorisk försäkring. Jag nämnde att vår försäkring omfattar lodaren i parken likaväl som alla andra. I England har man en statsstyrd sjukvård, vilket är just det som vi inte vill ha, utan vi vill ha en patientstyrd sjukvård.

Visst finns det problem även i det dåvarande Västtyskland och i Holland, dvs. länder som har detta system. Men när man talar med människor i dessa länder om deras problem så är kötider på två eller tre veckor ett utomordentligt allvarligt problem som de måste angripa. Men för oss är det fråga om år.

Jag gläder mig inte åt, men jag noterar, att socialministern är djupt oroad över hur det kommer att gå för pensionärer med låga pensioner. Jag tyckte att det var mycket märkligt att det statsråd som har ansvaret för dessa frågor inte berörde den frågan med ett enda ord.

Slutligen vill jag ställa en fråga. Tycker också socialministern att det är fråga om kommersialism att man ger ett rättvist stöd även till dem som skulle vilja ta hand om sina egna barn?

Anf. 73 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! På några av sjukvårdens områden tycker vi i folkpartiet att regeringen har kommit oss närmare under senare år. Det gäller t.ex. synen på arbetsskadeförsäkringen, synen på sjuklön och kopplingen mellan sjukförsäkring och sjukvård. På alla dessa områden har vi i många år arbetat i opinionsbildande syfte och stött på motstånd. Men vi tycker att det finns tecken på en växande förståelse hos regeringen för våra synpunkter, och det är självfallet bra.

På andra områden tycker jag fortfarande att denna förståelse är litet klen. Det gäller t.ex. köproblematiken. Jag tror att det är en ganska klen tröst för en sjuk människa att höra att det är lika illa i Storbritannien, att det är värre i Nederländerna eller att man i Tyskland inte heller klarar detta bra. Det svar som den människa som har fått diagnosen att det behövs en höftledsoperation, en ögonoperation, en hjärtröntgen och en hjärtoperation vill få är: Resurserna finns här och nu, och vi skall ge dig bästa möjliga behandling här och nu. Jag kan inte se annat än att det är den enda rimliga ambitionen som ett välfärdssamhälle kan ha, alltså att man säger till alla medborgare: Ni som betalar så höga skatter, ni skall få sjukvård när den behövs, inte ett halvår senare, inte ett år senare, och inte ett och ett halvt år senare utan just när den behövs.

Inom industrin finns det nu ett begrepp som lyder just in time, som betyder att produkterna skall komma rullande på lastbilar precis när de behövs i ett bygge eller i en industriell process. Vi borde väl ändå kunna uppställa precis samma mål för sjukvården och för vården i övrigt. Den skall finnas just in time. Den skall finnas precis när den behövs. Det skall finnas möjlighet att operera, det skall finnas plats på dagis, och det skall finnas plats i äldreboendet precis när det behövs och inte långt senare. Det är på den punkten som vi menar att regeringen har för små ambitioner och för liten vilja att verkligen försöka utveckla systemen så att vi tar till vara alla de resurser som finns, all den kreativitet som existerar, alla de uppslag som finns och all den skaparkraft som finns hos personal som vill satsa på nya modeller och som kanske vill gå utanför de etablerade systemen och hitta egna lösningar. Om vi kunde ta till vara all denna kraft skulle vi kunna få ett samhälle där vi kan ge vård och omsorg precis när den behövs och inte ett halvår eller ett år senare.

Anf.74 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Det tråkiga är ju att regeringen har lika små ambitioner som folkpartiet och har skapat en sådan skatteuppgörelse och gör sådana ekonomiska uppgörelser att följden blir att man inte kommer till rätta med dessa problem.

Jag skulle väldigt gärna vilja att Ingela Thalén på något sätt berörde den prioriteringsdiskussion som jag tog upp. När det görs framsteg inom den medicinska tekniken och vetenskapen som innebär att fler sjukdomar kan botas och svårare problem kan tas om hand, när vi har en åldersstruktur i landet som gör att vi får ett ökat antal åldringar och ett större tryck på sjukvården av det skälet, och när det görs framsteg som leder till att möjligheten att erbjuda saker ökar, då kan jag inte se annat än, med tanke på resonemanget om att inga ramar får utvidgas, att alla sådana landvinningar sker på bekostnad av något som redan finns. Om vi förbättrar på ett håll i sjukvården eller i omsorgen – det gäller ju inte bara sjukvården – då måste vi alltså dra ned på en verksamhet någon annanstans. Det är detta som personalrepresentanterna inom hela den offentliga vården har reagerat mot. Det handlar ju inte bara om att man måste dra ned verksamheter. Alternativet till att dra ned verksamhet är ju att man inte ger personalen ökade löner. Då säger personalen naturligtvis nej. Personalen måste ju ha sina löner och ha samma löneutveckling som andra grupper. Dessutom är denna personal en av låglönegrupperna. Detta för då med sig att verksamheter måste läggas ned, och personalen blir därmed arbetslös. Det är en absurd situation.

Detta tvingar fram en diskussion om vad det är som vi skall satsa på. Där ställs nödvändiga verksamheter mot varandra, t.ex. inom sjukvården. Man ställer frågan om vilken typ av sjukvård som skall prioriteras, vem som skall få bli opererad och vem som inte skall få bli det. Dessutom ställs vård och omsorg mot kollektivtrafik, kultur, osv. Vi måste väl kunna säga att vi inte har byggt färdigt vårt välfärdssamhälle utan att det finns saker som måste få utvecklas. Jag tycker också att vi skall föra en diskussion om hela den offentliga sektorn. Det innebär inte bara vård och omsorg. Det finns andra delar av den offentliga sektorn där man skulle kunna spara. Den diskussionen måste i så fall också föras.

Jag skulle vilja fråga hur Ingela Thalén ser på prioriteringsdiskussionen. Är det vi i riksdagen som skall fatta beslut, är det landstingspolitikerna, kommunalpolitikerna eller de fackliga organisationerna? Vem skall bestämma om vem som skall få del av den här vården och omsorgen när vi säger att vi inte har råd? Jag menar att vi har råd.

Anf. 75 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! För att sjukvården skall kunna utnyttjas på rätt sätt och för att köerna skall kunna minska måste vårdkedjan, som det har talats om här tidigare i dag, för äldre fungera. Och det gör den inte nu. Man måste helt enkelt eftersträva rätt vårdform.

Ingela Thalén säger att den proposition som vi nu diskuterar öppnar för lokala lösningar. Jag tycker att regeringen då skall visa den goda viljan på ett område som också har betydelse för sjukvården och där det ofta i praktiken inte ges utrymme ens i enlighet med riksdagens beslut. Det fungerar helt en-

kelt inte. Jag skulle därför vilja ställa en fråga till Ingela Thalén. Jag har tagit upp den i debatten tidigare i dag.

Det var likadant här som när det gällde barnomsorgen, att regeringen sade nej år efter år. Till slut efter många om och men fattade riksdagen i full enighet beslut som gällde ålderdomshemmen. Detta är ingen liten fråga utan av mycket stor betydelse ute i kommunerna. I många kommuner är man fortfarande bekymrad över situationen. Att vi fattade detta beslut var glädjande, inte minst med tanke på att äldreomsorgen har allt större behov av alternativ. Ålderdomshemmen är ett nödvändigt alternativ till sjukvården. De utgör också en mycket viktig länk i vårdkedjan mellan hemboende och långvård. Det här beslutet innebar helt enkelt att ålderdomshemsidén fick en "rehabilitering". Beslut fattades i enighet våren 1988. Möjligheterna för kommunerna att satsa på nybyggnad och ombyggnad av ålderdomshemmen öppnades.

Trots detta fungerar det inte riktigt. Rätt information har, som jag sade tidigare, inte gått ut och dessutom har byråkratin satt hinder i vägen. Jag skulle helt enkelt, eftersom detta är en vårdform som är mycket efterfrågad, fråga Ingela Thalén om hon är beredd att arbeta för att rätt information utgår till kommunerna, en helhjärtad information.

När det talades om pensionärer med låg pension vill jag påminna om att vi har föreslagit ett grundpensionssystem som förbättrar för dem som har den lägsta pensionen. Förslaget har vi lagt fram här i riksdagen. Vi slår ihop folkpension, kommunalt bostadstillägg och pensionstillskott. Det blir ett enkelt och betydligt rättvisare system än det vi har i dag.

Anf. 76 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja diskutera förebyggande vård inom sjukvården. Många av våra sjukdomar är i dag i olika hög grad miljöbetingade – stress, dålig luft, dåligt vatten, restprodukter i mat, felaktig kost osv. 70–90 % av cancerfallen anses vara orsakade av miljöfaktorer.

Jag har upplevt att när det gäller att spara inom landstingen är det på den förebyggande vården som man börjar dra in och göra besparingar. Där märks det inte så mycket. Jag skulle vilja höra hur regeringen tänker när det gäller förebyggande vård. Det finns möjligheter att åtminstone långsiktigt minska vårdkostnaderna genom att satsa på förebyggande vård och se till att vi får ett annat samhälle som inte är så miljöbelastande som dagens och där vi får mer tid för varandra, vilket också är en miljöfråga.

En annan viktig fråga gäller BB-hemmen. Det har gått en våg av nedläggningar av BB-hem över landet. Man talar om att det skall vara tidig hemgång. Det är positivt för dem som klarar av och orkar med det. Men oftast är det just de resurssvaga som skulle ha behövt ha extra dagar på BB innan de åker hem som får åka hem tidigt. I gengäld, säger barnläkararna, har man märkt att det behövs ytterligare satsningar på spädbarnshem och vårdplatser för barn. Jag undrar om detta har uppmärksammats av regeringen och om regeringen funderat på denna fråga.

Anf. 77 Socialminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Ingegerd Troedsson sade att det är ovärdigt ett välfärdssamhälle att en gammal människa som är sjuk inte får sjukvård. Där är vi helt

överens. Men det löser inte oenigheten. Enligt min uppfattning löser vi nämligen inte det konkreta problemet med det moderata förslaget. Jag tror faktiskt på den utveckling som jag själv redovisade för en stund sedan. Där har vi möjligheter att uppfylla våra ambitioner och våra krav på att alla skall ha rätt att bli opererade när man är i behov av det och rätt att få sjukvård när man är i behov av det osv. För att underlätta detta för vi också över socialförsäkringsmedel till sjukvården. Även om det i år inte sker i den omfattning som sjukvårdshuvudmännen krävde är det ändå fråga om drygt 15 miljarder.

Sedan vill jag än en gång påpeka att det naturligtvis inte är så att jag hänvisade till Holland, Västtyskland osv. Det är inte mina argument. Men i den information som lämnats från folkpartiet och moderaterna har man hänvisat till dessa länder som exempel på länder där man har klarat sjukvården bättre än i Sverige. Då sade jag att dessa länder faktiskt också har sina problem. Tyskland har inte klarat äldreomsorgen och tandvården på samma sätt som vi gör i Sverige.

Vi har mycket stora ambitioner, Daniel Tarschys. Den utveckling som pågår på en lång rad områden, både inom staten och inom landstingen och mellan stat och landsting i samverkan, är den utveckling som vi skall ha.

Det är riktigt att det på sina håll krävs snabbare organisatoriska och medicinsk-tekniska förändringar. Gudrun Schyman var inne på prioriteringsdiskussioner. Jag skall inte gå in på prioriteringar i kommunerna. Jag kan bara konstatera att när det gäller hälso- och sjukvården finns det mycket stora möjligheter inom den medicinsk-tekniska utvecklingen att ta vara på resurserna. Jag skall nämna två saker. Den ena handlar om personalutveckling och kunskaps- och kompetensutvidgning. Här finns fortfarande mycket att göra när det gäller att ta vara på personalen, så att man kan minska personalomsättningen inom hälso- och sjukvården. Denna fråga har vi uppmärksammat.

Den andra handlar om den rent medicinsk-tekniska utvecklingen. Där kan jag också nämna två saker. Den ena handlar om problemet att ha ont i ryggen. SBU, statens beredning för utveckling av medicinsk teknik, har gått igenom ont-i-ryggen-problematiken. Om man använde sig av rätt diagnos och rätt sjukbeskrivning samt rätt terapi skulle man varje år kunna få ner samhällskostnaderna med motsvarande 1,5–3 miljarder. Där råder samstämmighet, och man är på väg att inplantera denna uppfattning inom hälso- och sjukvårdsapparaten.

Den andra frågan handlar om preoperativa rutiner. Här har man redan, genom att ta till sig synpunkter och kunskaper, minskat kostnaderna med motsvarande 60 milj.kr. Fullt använt skulle det motsvara en minskning av kostnaderna med 200 miljoner per år. Jag kan dessutom nämna en annan tidigare mycket viktig fråga för människor som har ont i magen. Man opererade i stort sett alltid magsår. I dag gör man det nästan aldrig, vilket också är prov på medicinsk-teknisk utveckling.

Ulla Tillander sade att det centerpartistiska förslaget om grundpension, som skulle kosta ungefär 15 miljoner och som dessutom inte är finansierat, skulle vara rättvist. Det är inte alls så. Där har man inte alls tagit hänsyn till de olika boendekostnadssituationerna. Det om något skulle skapa orättvisor

mellan olika delar av landet med tanke på att det faktiskt inte går att bestämma sådana saker som hyror i direktiv uppifrån.

Vårdkedjan måste fungera, säger Ulla Tillander. Det är viktigt. Som svar på den konkreta frågan om jag är beredd att medverka till att korrekt information går ut till kommunerna lovar jag att ta upp frågan. Jag kände faktiskt inte till att icke korrekt information hade gått ut till kommunerna.

Marianne Samuelsson var inne på förebyggande arbete. Jag skall bara nämna att den folkhälsogrupp som är tillsatt är mycket aktiv och arbetar med en folkhälsostrategi, där man diskuterar en lång rad saker, inte minst frågor som gäller alkohol, tobak, kost och motion. Sverige deltar också mycket aktivt i EGs cancerarbete och självfallet i det nordiska cancerarbetet som går ut på att förebygga och förhindra cancer och att utveckla forskning kring cancer.

När det gäller frågor om BB-hemmen och närmare uppgifter i det avseendet kan jag tyvärr inte gå in på detaljer. Jag kan alldeles för litet i just den frågan för att kunna ge ett konkret svar. Däremot kan jag väldigt mycket om unga mammor och tidig hemgång från sjukvården. Jag har en annan uppfattning än Marianne Samuelsson. Jag tror nämligen att det är de starkaste mammorna som lämnar BB-avdelningarna tidigare och att de som inte har så mycket ork får stanna kvar ett litet tag.

Anf. 78 Förste vice talman INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Socialministern instämde i att det är ovärdigt att en gammal sjuk människa inte får vård i tid. Men ställ då upp på vårt förslag om en sjukvårdsgaranti! Moderata landstingsmän har framställt det förslaget i alla landsting. Även här i riksdagen har förslaget framställts. För två år sedan skrev jag t.o.m. ett brev till statsministern om detta. Men jag har inte fått något svar. Socialministern har dock möjlighet att ställa upp på detta. Det är ovärdigt att inte ha en garanti för vård i tid.

Pengar för att operera i kapp, det låter bra. Men jag vill återkomma till intervjun med Arne Gadd, som är överdirektör i riksrevisionsverket. Han menade att landsting, kommuner och försäkringskassa skulle tillskjuta pengar till fonder, ur vilka medel skulle tas till operationer av hjärtan, ögon och höftleder. Pengarna skulle gå till de landsting som hade köer. Till att börja med kan det låta bra. Men om ett landsting inte har några köer blir det inga pengar. Därför gäller det att se till att det blir köer, så att man får pengar. Med tillräckligt långa köer får man väldigt mycket pengar. Men det är ju inte bara de här tre mera spektakulära behoven av operationer som är allvarliga.

Jag brukar ta som exempel att jag i somras träffade en lantarbetare som hade varit sjukskriven ett halvår i väntan på en operation i höger hand. När operationen väl kom till stånd tog den mindre än en halvtimme. Han var mäkta förgrymmad på det sjukförsäkringssystem som vi har här i Sverige.

Så till frågan om andra länders sjukvård. Jag kan inte erinra mig att vi någonsin har hänvisat till det engelska sjukvårdssystemet. Det är stick i stäv med vad vi önskar. Men vi har en viss erfarenhet av liknande system här i Sverige. Vi har ju en tandvårdsförsäkring som omfattar varenda en. Den som saknar betalningsförmåga betalar inte någon försäkring men omfattas

ändå av försäkringen. Man kan vända sig till folktandvården eller till en privat tandläkare, som inte kostar mer. Det systemet finns alltså redan delvis i Sverige. Det är det systemet som vi vill bygga vidare på. Jag tycker att socialministern skall ta sig en funderare till på det, så kanske det blir bra så småningom.

Anf. 79 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Apropå detta med icke korrekt information vill jag bestämt förneka att vi i våra motioner eller rapporter skulle framställa t.ex. det västtyska eller det holländska systemet som generellt sett överlägset det svenska systemet. Vi menar att man har anledning att blicka över gränserna för att få en del goda uppslag och för att lära sig en del goda element i fråga om de system som finns i andra länder. Med en sådan attityd tror jag att vi skulle kunna förbättra svensk sjukvård ganska kraftigt.

Vad gäller Storbritannien råder det faktiskt inte så starka begränsningar i valfriheten som socialministern antydde. Man har ju sin husläkare, och om man är missnöjd kan man byta. Det är precis det system som vi önskar skulle gälla för Sverige. Vi vill att var och en skall ha en egen husläkare, så att det blir kontinuitet i sjukvården. Husläkaren skall sedan hjälpa till när det gäller kontakterna med den specialiserade sjukvården. Vi har alltså mycket att lära av ett land som Storbritannien liksom av en del andra länder. Det här är en fråga om attityder. Är man beredd att ta intryck, eller tror man att det egna systemet är det bästa?

På den socialdemokratiska partikongressen sade Ingvar Carlsson ungefär så här: Vi socialdemokrater har ingenting att lära av utvecklingen i Östeuropa.

Jag tycker att det är en helt felaktig attityd. Vi liberaler har mycket att lära av utvecklingen i Östeuropa. Jag tycker att ni socialdemokrater också har en del att lära. Vi har nog anledning att ta till oss en hel del av det som händer i omvärlden helt enkelt därför att vi ser hur olika organisatoriska lösningar fungerar och vilka problem som finns med olika system. Det finns ju trots allt en hel del likheter på olika sätt mellan systemlösningarna i stora planekonomier och systemlösningarna i den svenska sjukvården. Vi har alltså anledning att ta till oss en del av det man nu upptäcker beträffande hur planekonomier fungerar i samband med att vi försöker reformera också inom det svenska vårdsystemet, detta sagt utan några som helst övertoner eller påståenden om att det t.ex. skulle vara fråga om kommunism i Sverige, som det självfallet inte är fråga om.

Anf. 80 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Till Ingela Thalén vill jag säga att det naturligtvis finns en mängd obesvarade frågor. Det finns alltså frågor som vi inte har kunnat ta upp i den här debatten. Men vi har ju möjlighet att återkomma till dessa saker i frågor och interpellationer. Det är väl i de sammanhangen som vi får behandla de frågor där vi inte har fått några svar.

Det är i alla fall väldigt trevligt att Ingela Thalén vill närvara och även delta i den här debatten. Hon har ju också lyssnat på debatten med biträdande ministern och därmed visat sitt intresse. Men det finns ju också andra

mycket viktiga politiska områden som skall debatteras här i dag. Tyvärr lyser statsråden med sin frånvaro. Därmed visar man vilken vikt man fäster vid de olika frågorna.

Jag har, som sagt, inte fått svar på ställda frågor. När jag tar upp frågan om prioriteringar pekar Ingela Thalén på vissa positiva exempel – det är i och för sig bra. Men med tanke på den situation vi har i dag – det gäller t.ex. bristen på pengar inom sjukvården och de köer som vi har pratat om – är det inte tillräckligt. Vi kan inte vänta på att goda saker skall utvecklas. Ont-i-ryggen-projektet är bra. Vi har talat om det projektet i socialutskottet. Men vad gör vi under tiden åt de behov som finns? Vi kan inte bara ställa olika verksamheter mot varandra. Det är den diskussionen som jag vill föra.

En annan sak som jag tycker har försummats i den här debatten är frågan om personalsituationen. Det gäller då sjukvården, äldreomsorgen och barnomsorgen i både kommuner och landsting. Personalfrågan är undervärderad. Kraven på sex timmars arbetsdag har man fått igenom på endast ett fåtal ställen. Stockholms läns landsting har beslutat om en försöksverksamhet, i strid med vad Landstingsförbundet vill. Det blir intressant att se hur det går. Jag tror att den här försöksverksamheten får ett bra utfall, precis som i Kiruna.

Men man nedvärderar personalen inom den offentliga sektorn när man ställer deras berättigade lönekrav mot verksamheterna i sig eller när man säger att personalen får subventionera verksamheten genom lönerna. Då tycker jag att man som arbetsgivare inom den offentliga sektorn är illa ute. Där har regeringen ett ansvar för hur det får gå till. Jag tror att vi får återkomma också till den här frågan.

Jag tycker att det är beklämmande att se att det är just de här delarna i vårt välfärdssamhälle, vårt välfärdsland, som man är så snabb att skära i. Man ställer inte andra offentliga verksamheter mot just vården och omsorgen. Jag tycker i stället att vi kunde ställa t.ex. JAS-projektet mot en fungerande äldreomsorg. Det är nog många som tycker att det är en självklarhet att föra den diskussionen. Men den förs aldrig. Jag vet inte om ens regeringskansliet någon gång för den diskussionen. Det skulle vara intressant att få en kommentar. Kanske brukar ni munhuggas om vilka områden som faktiskt svarar mot ett reellt behov. Jag tror att Ingela Thalén skulle vinna på det.

Anf. 81 MARIANNE SAMUELSSON (mp) replik:

Herr talman! Det lät ju positivt att folkhälsogruppen jobbade. Det finns ett stort behov av det. Men vad händer egentligen nere på landstingsnivå? Ger man några direktiv om att man skall satsa på förebyggandesidan? De signaler som jag har fått är att det är på förebyggandesidan man skär snabbast nu när man har dålig ekonomi. Då riskerar man att få ett lapptäcke. Vi förebygger inte, utan botar i efterhand i stället. Det kostar massvis med pengar och lidande till absolut ingen nytta.

Jag vet inte om Ingela Thalén missuppfattade mig. Jag tror att vi var helt överens om BB-hemmen. Det är klart att de resursstarka, de som mår bra, går hem först från förlossningen. Det är också de som kanske väljer hemförlossning eller alternativa förlossningsställen i landet. Men det är just värdet av BB-hem för de svaga grupperna som jag menar att man borde titta på.

Det är så lätt att mäta bland dem som väljer själva och är resursstarka. Det är mycket svårare med den lilla grupp som blir kvar, den som kanske varken hörs eller syns lika mycket. Jag hoppas att regeringen tittar på detta. Jag vet att det skall hållas en barnläkarkonferens om detta framöver.

Jag tror att det är mycket viktigt att vi tidigt sätter in resurser och satsar på de små barnen. På BB-hemmen har man ofta haft en möjlighet att lägga märke till saker på ett tidigt stadium och även att kunna sätta in hjälp vid behov. Jag tror att det är viktigt.

Den förebyggande vården och vilket samhälle vi väljer var precis vad Gudrun Schyman tog upp. Det handlar om valet mellan JAS-plan, Öresundsbro och bra vård m.m. Det är den övergripande diskussionen vi måste ha i gång. Det var det jag tog upp i mitt första inlägg. Jag tycker att det är den stora och viktiga biten. Vad är det som vi absolut måste bära inom det gemensamma, vilka grupper skall vi värna om extra mycket och vilken vård skall vi bekosta och låta samhället ta ansvar för? Vad kan vi lägga ut i andra former? Den diskussionen tror jag att vi behöver ha, liksom en diskussion om prioriteringar mellan motorvägar och annat som orsakar mer olyckor och kostnader.

Anf. 82 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Jag vill först tacka Ingela Thalén för det visade intresset för frågan om ålderdomshem. Jag kan också i det sammanhanget nämna att Rosa Östh och jag har anmält frågan som ett granskningsärende till riksdagens revisorer.

Ingela Thalén hänvisade i sitt första anförande också till vissa kommuner som hade fått större frihet att genomföra försök inom sjukvården. Jag tror att den begränsade friheten när det gäller just försök är ett av de största hindren för att vidareutveckla sjukvården och ta till vara också privata alternativ. Jag tycker att det borde vara en självklarhet att tillåta olika försök. Där har vi många förebilder, både inom och utom landet.

Beträffande vårt förslag om grundpension talar de som kan bedöma rättvisan i förslaget, nämligen pensionärerna själva och deras företrädare, mycket varmt för det. Jag tycker att Ingela Thalén skall vara litet försiktig med att avfärda det så snabbt, inte minst med tanke på det orättfärdiga system som vi nu har. Det finns också en risk för att klyftorna mellan olika pensionärer ökar ytterligare när skatteomläggningens effekter slår igenom.

Jag skulle vilja sluta med att ställa en fråga till Ingela Thalén: Är Ingela Thalén bekymrad över det nuvarande läget när det gäller barnomsorgen, att det är ungefär 40 % av alla förskolebarn som över huvud taget inte får någon eller mycket liten del av barnomsorgens alla miljarder? Dessutom vet vi att de socialgrupper som mest utnyttjar just barnomsorgen, denna stora åtgärd, är de som har det bäst ställt, medan LOs grupper och småföretagare utnyttjar barnomsorgen i betydligt mindre utsträckning.

Anf. 83 Socialminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Jag delar Ingegerd Troedssons funderingar kring diverse fonder för operationer som det är kö till. Jag hade inte uppmärksammat den frågan.

Får jag säga till både Ingegerd Troedsson och Daniel Tarschys att socialdemokratin, som är en internationell rörelse, naturligtvis är beredd att ta intryck samt både påverka det som sker i andra länder och påverkas av det som sker i andra länder. Men det gäller att sortera sina intryck och använda dem med förnuft och inte förstöra det som människor i vårt land faktiskt slår vakt om, nämligen just offentlig sjukvård.

Om husläkarsystemet råder en samstämmighet, åtminstone vid de internationella konferenserna. Det är ett portvaktssystem. Det är möjligt att det är bra att ha detta portvaktssystem, med den tillgänglighet som det faktiskt har. Men i Sverige har människor av tradition, rätt eller fel, vant sig vid att också kunna välja poliklinikbesök och akutbesök på ett helt annat sätt än det här portvaktssystemet syftar till.

Gudrun Schyman säger att de exempel jag nämnde inte är exempel för dagen. Jag är medveten om, Gudrun Schyman, att det naturligtvis också är helt andra typer av prioriteringsdiskussioner man måste kunna föra. Även om det inte finns utrymme för dem i den här debatten förs de. De förs allmänt och inte minst har de förts på den socialdemokratiska partikongressen. Men jag tycker inte att man skall avfärda det jag nämnde. De utvecklingsmöjligheter som ligger i förändrade metoder används redan i dag och påverkar gynnsamt utvecklingen inom hälso- och sjukvården till både patienternas och personalens fromma.

Till Marianne Samuelsson vill jag säga att i den Dagmaröverenskommelse som vi har gjort med Landstingsförbundet har vi kommit överens om och mycket tydligt markerat just det förebyggande arbetet.

Till Ulla Tillander vill jag säga att faktiskt inte alls alla pensionärer och pensionärsorganisationer tycker att grundpensionen, med den konstruktion som centerpartiet föreslår, och framför allt inte med den bristande finansieringen, är en särskilt rättvis pensionsform.

Jag vill avsluta med att säga att för socialdemokraterna är det en utomordentligt viktig utgångspunkt att hälso- och sjukvården skall vara solidariskt finansierad. Den skall vara demokratiskt styrd och den skall ges åt alla efter behov.

Andre vice talmannen anmälde att Daniel Tarschys, Gudrun Schyman, Ulla Tillander och Marianne Samuelsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Energipolitik

Anf. 84 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! I denna kammare finns ingen företrädare för regeringen när vi skall diskutera energifrågorna. Det faktum att det inte finns någon företrädare för regeringens energipolitik i denna kammare särskiljer inte denna kammare från någon annan plats i Sverige. Det finns ingenstans någon som kan ge besked om vilken energipolitik Sveriges regering för. Det är det som har blivit så uppenbart avslöjat när socialdemokratin har tvingats revidera det som var oåterkalleligt och kompromisslöst.

Det finns ingen energipolitik, och ingen socialdemokrat som kan tala om vad socialdemokratin avser att driva som sin politik när det gäller kärnkraft, naturgas och de orörda älvarna. Det är beklämmande, för vi lever i ett land som behöver en fast grund för energimarknadens aktörer. I den i dag utdelade propositionen från regeringen om ekonomin i det medellånga perspektivet kan vi läsa att regeringen t.o.m. räknar med fallande BNP under de kommande åren som en risk. Och fortfarande kan vi konstatera denna oviss-het om energipolitiken.

Detta skall ses mot bakgrund av att vad vi i Sverige behöver är inte att finna på olika vägar att kunna minska och strypa användningen av elektrisk kraft, utan snarare att kunna öka utbudet av elkraft för att kunna möta en ständigt växande efterfrågan – som har att göra med att el är den mest effektiva formen av energi. Ju effektivare elanvändningen blir, desto snabbare ökar därför också behovet av elkraft.

Det är – och kommer att vara – en förutsättning för svensk industri att vi i Sverige kan erbjuda el till vettiga priser inom ramen för ett integrerat Europa, där inte minst elmarknaden kommer att bli föremål för integrering.

I detta perspektiv, fru talman, kan vi konstatera att vi har en socialdemokrati som inte vet vad man vill – och med vem. Man vet heller inte vad som skall komma ut ur de olika förhandlingar som man skall inleda om någon liten stund.

Det är i det sammanhanget värt att säga att om inte årtalsfixeringen i svensk energipolitik avvecklas, så kommer vi även i framtiden att ha en energipolitik som gör det till ett dogmatiskt huvudmål att bortse från verklighetens krav och villkor. Och det kan gärna vara sagt att om folkpartiet, i de förhandlingar som nu skall genomföras, binder sig för en inriktning av energipolitiken där 2010 står kvar som mål, då binder man sig också för en energipolitik som kommer att dra 80-talets "energibänk" in i 90-talet, med den osäkerhet och den bristande trovärdighet som det kommer att medföra.

Men det skapar också ett annat problem. Det skulle försvåra för väljarna att i allmänna val påverka energipolitiken så att den blir i överensstämmelse med den allmänna opinionen.

Man kommer också i så fall att tvingas binda sig för en politik som sätter som ett huvudmål att hålla igen den mest effektiva form av energianvändning som vi har. En god tillgång till denna energiform är en förutsättning för att svensk industri skall ha en rimlig chans att kunna återta den under 80-talet förlorade konkurrensförmågan.

Fru talman! Under 80-talet maskerade Birgitta Dahl det vakuum i fråga om energipolitik som avslöjades slutgiltigt vid den socialdemokratiska partikongressen. Hon maskerade det genom ord som "oåterkalleligt" och "kompromisslöst".

Om man fortsätter med årtalsfixeringen in i 90-talet, så kommer vi att ha precis samma illusionsnummer. I samband med att beslutet om 1995/96 fattades, pekade vi från början på problem för miljön, för ekonomin och för samhället i dess helhet – och verkligheten har gett oss rätt. De problemen kommer ju att kvarstå. Det är bara det att en avveckling 2010 kommer att ställa krav på mångfalt större sänkning av ambitionen när det gäller miljö och ekonomi.

Det finns ett alternativ till en sådan energipolitik. Det är att bibehålla kärnkraften och ha ett beskattningssystem som gör det möjligt att på energimarknaden tillföra el från många olika aktörer. Då kommer vi också att kunna klara ett växande elbehov inom ramen för nuvarande energistruktur under 90-talet. Det är den politiken som borde ligga till grund för svensk regeringspolitik.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 85 SÖREN NORRBY (fp):

Fru talman! Jag skall välja en i viss mån annan utgångspunkt än Gunnar Hökmark genom att börja med att slå fast att all distribution av energi har miljöeffekter. Eftersom miljöförstöringen nu är det allvarligaste hotet mot mänsklighetens framtid, måste vi alla ge förtur åt kampen mot miljöförstöringen i alla sammanhang och i alla roller – som politiska beslutsfattare, som energikonsumenter, t.ex. Självfallet gäller även inom energipolitiken att miljökraven är överordnade.

Industriländer i allmänhet och nordiska länder i synnerhet är mycket starkt energiberoende. Väsentliga delar av vårt materiella välstånd baseras på tillgång till billig och tillförlitlig energi. Produktion, distribution och användning av den energin har medfört stora och delvis oåterkalleliga miljöskador. Vi har alltså delvis köpt vår materiella standard till priset av förstörd miljö – ett slags kredit som nu växer med ränta på ränta och som vi måste börja betala tillbaka.

Mot den här bakgrunden måste vi nu diskutera stora förändringar i vårt energiförsörjningssystem. Förändringarna måste vägledas av det överordnade kravet på kraftigt minskad miljöbelastning. Vi måste beskriva konsekvenserna för miljön av varje tänkt åtgärd inom energipolitiken, liksom vi måste göra i alla andra sammanhang. Då är det fyra konkreta delmål som är angelägna:

1. Minskad förbränning av fossila bränslen.
2. Inga fler älvar byggs ut.
3. Ökad effektivitet i produktion, distribution och konsumtion av energi.
4. Snabb utveckling av mindre miljöförstörande energikällor som biobränslen, vindkraft, solenergi, avfallsbränsle, och i begränsad omfattning naturgas.

Jag nämnde i den här uppräkningen inte avveckling av kärnkraft. Jag anser nämligen att det på medellång sikt är till fördel för miljö och resurshushållning att behålla våra kärnkraftverk, trots den låga verkningsgrad som de har eftersom de är kondenskraftverk. Kärnkraften är främst en säkerhetsrisk, en mycket liten risk för mycket stora konsekvenser. Om en matematiker tar hand om de här uttrycken, så talar han om 1 genom oändligheten gånger oändligheten, och så säger han: Det kan bli vad som helst. Det blir det också i den allmänna debatten.

När det gäller de kortsiktiga alternativen vid en kärnkraftsavveckling, dvs. olja och kol, eventuellt också naturgas, så är miljöförstöringen inte sannolik,

den är hundraprocentigt säker. Koldioxid, luftföroreningar vid förbränning, kolaska osv. uppstår fortlöpande. Under kärnkraftsepoken har dessa effekter av användningen av fossila bränslen sannolikt haft mycket större effekt än kärnkraften på miljön, naturresurserna och människors hälsa. Självfallet räknar jag då in hela transportsektorns energiförbrukning.

Det andra delmålet är att inte bygga ut fler älvar, ett folkpartikrav som är så välkänt att jag inte behöver kommentera det närmare.

Det tredje delmålet är ökad effektivitet i energiprocessen. Många led i den processen har alldeles för låg verkningsgrad. Ett kondenskraftverk kyler bort kanske hälften av primärenergin, förbränningsmotorn väsentligt mer än så. Energiåtervinning och energisparande kan göras lönsammare med ekonomiska styrmedel, främst prissättning på energi genom beskattning – och även genom subventioner. Ett problem som här uppstår är exportindustrins situation, ett annat är förmögenhetsöverföring från elabonnenter till vattenkraftägare.

Men det är rimligt att varje energislag bär sina egna kostnader – sina egna samhällsekonomiska kostnader. Äntligen har ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken fått ett brett genomslag. Jag ser det som en stor framgång mot bakgrund av att jag själv har hävdat det i över 20 år. Tillämpat på energipolitiken bör det leda till att de kortsiktiga marginalkostnaderna blir vägledande för prissättningen.

Från effektivitets- och miljösynpunkt är el ett bättre sätt att transportera energi för småhusuppvärmning, särskilt i glesare bebyggelse, än lokal oljeeldning som har låg verkningsgrad, ger luftföroreningar, förutsätter transporter av olja och ger risk för spill. El är ju ett sätt att distribuera energi, inte en energiråvara i sig, vilket somliga ibland tycks ha för sig.

Fjärrvärme är naturligtvis ett bra sätt att värma upp tätbebyggelse, dock med den nackdelen att det inte är sparstimulerande, på grund av höga fasta och låga rörliga kostnader.

Slutligen målet snabb utveckling av nya, mindre miljöfarliga energikällor. Det kan vara biobränslen, som just har bundit den koldioxid som frigörs vid förbränning och dessutom kan bidra till våra möjligheter att hålla landskapet öppet. Vindkraft kan på sikt ge värdefulla tillskott av el. Solenergi kan bli intressant, om vi kan öka verkningsgraden vid omvandling särskilt till el men även till värme.

Jag vill nämna även avfallsbränsle i detta sammanhang och tänker då på bränslefraktioner som kan källsorteras ur både hushållsavfall och industriavfall. Främst handlar det om papper, plast och trä. Det är ju energiråvaror som har använts till något nyttigt innan de eldas upp, en form av återvinning alltså.

Fru talman! Alldeles strax börjar partiledaröverläggningarna om energipolitiken. Det betyder att vi inte kan vara särskilt tydliga i den här debatten utan kanske mera redovisa utgångspunkter för våra samtal, egna och andras. Regeringsförklaringens ord om energi är, på samma sätt som vår debatt här sannolikt blir, allmänt välmenande, ibland kanske lite hjälplös, och syftar till bred politisk enighet. Den här debatten borde kanske, fru talman, ha hållits om några dagar i stället för just nu, tio minuter i fyra.

Anf. 86 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter klockan 19.00.

Anf. 87 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Fru talman! Jag instämmer i väldigt mycket av vad Sören Norrby som företrädare för folkpartiet här har sagt, inte minst att vettig energibeskattning ger oss en enorm möjlighet att under 90-talet klara ett flertal av de viktiga miljömålen och samtidigt säkra tillgången på elkraft i Sverige.

Mot den bakgrunden har det sitt intresse vad olika partier tycker. Rimligtvis kan Sören Norrbys och folkpartiets uppfattning inte vara beroende av vad som sker vid partiledarförhandlingarna. De ger möjligtvis ett utfall av något slag, vilket vet ingen, men någon uppfattning måste väl ändå Sören Norrby och folkpartiet ha om vilken energipolitik de själva står för.

Jag vill ta upp frågan om år 2010, därför att mot bakgrund av de mycket kloka saker som Sören Norrby här framförde är det relevant att diskutera om folkpartiet på nytt är berett att binda upp sig för en årtalsfixering av svensk energipolitik. Vi har de kommande åren möjlighet att avveckla årtalsfixeringen, och det kommer att ge oss en möjlighet att bedriva en energipolitik där aktörerna kan låta de olika energislagen växa fram tekniskt och kommersiellt för att successivt avlösa äldre och ekonomiskt mindre meningsfulla energiformer.

På det viset blir det verkligheten som styr svensk energipolitik, inte olika illusionsnummer och trolleri med knäna. Det skulle ge en säkerhet och en trovärdighet för svensk energipolitik, om man inte hela tiden hade bilan hängande över sig i form av en politiskt fixerad avveckling till ett visst datum. Det har väl Sören Norrby och folkpartiet klart för sig, även om klockan nu har hunnit bli åtta minuter i fyra.

Anf. 88 SÖREN NORRBY (fp) replik:

Fru talman! För folkpartiets del är en medverkan i energisamtal med andra partier möjlig enbart om årtalsexercisen upphör.

Intressant är att Naturskyddsföreningens vice ordförande Per Kågeson i en debattartikel i Dagens Nyheter i dag litet oväntat pekar på någonting åt det hållet, åtminstone enligt rubriksättaren. Som partipolitiker tycker jag att artikeln är intressant, men som aktiv medlem i Naturskyddsföreningen är jag litet besviken. Helst ser jag att föreningen driver miljökraven hårt och överlåter kompromissandet till oss politiker.

Skall vi nå en långsiktig lösning av ett långsiktigt problem, kommer det att förutsätta att alla ställer upp på en kompromiss som kan hålla över årtionden. Och som sagt: Utgångspunkten för folkpartiet är att årtalsexercisen upphör och att verkligheten, i synnerhet den framtida skisserade verkligheten, får fälla avgörandet.

Anf. 89 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Fru talman! Jag ber att få tacka Sören Norrby för detta mycket raka och, som jag kan begripa det, mycket vettiga besked. Jag vill bara försöka nå ett

förtydligande: Innebär detta att folkpartiet inte är berett att binda 90-talets energipolitik till att all kärnkraft skall vara avvecklad år 2010?

Jag säger det därför att de problem som vi kunde konstatera med en avveckling 1995–1996 – och som skapade den bristande trovärdigheten för svensk energipolitik under 80-talet – är mångfalt större med en avveckling av tolv reaktorer som skall vara fullständigt avklarad till år 2010. Merparten av de utredningar som gjorts om energi- och miljöpolitik har handlat om just 2010-perspektivet och visar på vilka betydande förluster det svenska samhället skulle göra. Men än viktigare är de problem som uppstår på grund av den bristande trovärdigheten gentemot svenskt näringsliv och svensk industri.

Om Sören Norrby kan ge ett klart besked att folkpartiet icke avser att binda sig för 2010, då har han också meddelat en sak som är av utomordentligt stor vikt för svensk energipolitik, nämligen att det finns en grund – med ett betydande parlamentariskt underlag – för en ny typ av energipolitik, som icke är årtalsfixerad utan som sätter verkligheten främst.

Anf. 90 ROLAND LARSSON (c):

Fru talman! Det är något beklämmande över att det har gått mer än tio år sedan folkomröstningen om kärnkraften och sedan svenska folket gav besked om att vårt energisystem skulle ställas om. Det är beklämmande därför att det under den här tiden egentligen inte har hänt någonting som ändrar vårt energisystem i den avsedda riktningen. Det är beklämmande också ur demokratisk synpunkt att ett folkomröstningsresultat så till den milda grad kan nonchaleras.

Jag skulle vilja säga att det enda man har kunnat se är att regeringen har utvecklat energi på att lysa med sin frånvaro i debatterna. I snart två decennier har framtidens energipolitik diskuterats och i takt med den diskussionen tycks framtiden bara ha blivit mera avlägsen.

Det är bl.a. mot den bakgrunden som vi från centerhåll presenterat en rapport, betitlad "Tillbaka till framtiden". Det är en rubrik, det medger jag, som kan tolkas på många sätt, men avsikten är att rapporten skall stimulera tankarna kring de alternativ som finns.

Uppbyggnaden av det storskaliga energisystemet under många år, först med kraftigt ökat beroende av fossila bränslen och sedan en omfattande utbyggnad av kärnkraften, har lett oss in i en energipolitisk återvändsgränd. Det som nu krävs är i stället förnyelse och omställning av energisystemet.

Hushållning och effektivisering och satsning på förnybar miljövänlig energi är framtiden. Att så länge som möjligt bibehålla dödsdömda energislag som olja, kol och kärnkraft är ingen framtid utan ett hot mot kommande generationer. Framtiden ligger i stället i på de naturliga kretsloppen grundade energislag: biobränsle, sol, vind och vatten. Framtiden är att effektivt använda dessa resurser inom ett ekologiskt balanserat samhällssystem.

Fru talman! Vad krävs då för att komma dit? Grundläggande är att de styrmedel som finns måste vara så utformade att de mål och målsättningar som fastlagts – för all del också de oåterkalleliga beslut som fattas – får ett reellt innehåll. Att diskutera principer i åratal, att diskutera tidtabeller utan att skapa förutsättningar för att de kan hållas är snarast ohederligt, och det är

förståeligt om ingen tror att principbeslut som fattas kommer att uppfyllas, eftersom de medel som krävs inte har angetts.

Den aktuella debatten, om den sentida avvecklingen av kärnkraften – som kärnkraftvännerna kallar "förtida" – ifrågasättandet om fastlagda mål är förenliga och påståendet att avveckling fram till 2010 skulle vara omöjligt m.m. är bara ett utflöde av att energimarknadens aktörer egentligen är de som bestämmer debattens innehåll. Här i kammaren får de stöd av ett antal megafoner.

Vad menar man med "förtida avveckling"? I kärnkraftanhängarnas värld är det bara reaktorerna Harrisburg och Tjernobyl som inte är för tidigt avvecklade. En förtida avveckling är tydligen att börja avveckla när det redan är för sent. Det är enligt centerns mening inte någon konstruktiv debatt. Fastlagda beslut måste gälla, och vi borde i stället diskutera medlen för att nå dithän.

Ytterligare några centrala punkter. Ett nytt miljöanpassat energisystem måste införas som bygger på punktbeskattning, på miljöavgifter, på koldioxidskatt. Det krävs lika beskattning av bränslen oavsett om de används för el eller värme. Elskatten bör tas ut i produktionsledet, och den nuvarande konsumtionsbeskattningen avskaffas.

Energislag som biobränsle, vind och sol måste vara skattefria. Reglerna för den energiintensiva industrin måste förändras och stimulera effektiviseringar och hushållning.

Det är också viktigt att ekonomiska resurser skapas som gör det möjligt för enskilda företag, kommuner etc. att genomföra investeringar som ett led i en omställning av energisystemet.

Fru talman! Det finns, som jag sade inledningsvis, ingen regeringsföreträdare med i debatten i dag. Jag vill ändå till dem som är anhängare av en föråldrad, storskalig energimarknad ställa ett par frågor.

Varför vill inte ni ge framtidens energikällor en chans? Är det så att ni tror att de nuvarande generationerna är de sista?

Anf. 91 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Fru talman! I samma stund som vi står här och diskuterar energipolitik inleds överläggningarna mellan regeringen, centern och folkpartiet kring energipolitiken. Det tycker jag är ett slående exempel på hur riksdagens roll i de politiska processerna reduceras, och hur viktiga politiska diskussioner förs bort från offentligheten till slutna rum.

Jag hade faktiskt väntat mig någonting annat. Jag hade väntat mig att alla partier skulle bjudas in till diskussion, att problemen skulle redovisas, att man skulle lyssna till förslagen på alternativa vägar och sedan låta de fortsatta diskussionerna utvisa vilka möjligheter till lösningar man kunde se.

Regeringens tillvägagångssätt är ett helt annat. Mest påminner det om de trevande amorösa försöken i skolan. Man skickade en liten lapp till den utvalde – i det här fallet Westerberg och Johansson – med frågan: Har jag chans på dig? Och sedan försöker man tolka reaktionerna. Fast här är det inte bara resten av klassen utan ett helt land som försatts på åskådarplats och som skall försöka tolka de minst sagt oklara signalerna.

– Ja men titta, nu säger han att år 2010 står fast!

– Men här står att han har sagt att det kan ruckas på!

Jag tycker att det är oerhört nonchalant, inte bara mot de partier som lämnas utanför dessa överläggningar. Det är oerhört nonchalant mot alla människor i detta land.

Eftersom jag ändå är en obotlig optimist – och det kanske man måste vara som aktiv politiker i Sverige i dag – skall jag ändå ta detta tillfälle i akt att föra fram några synpunkter, som vi från vänsterpartiets sida tycker är viktiga i de pågående energipolitiska diskussionerna.

Det är inte riksdagens uppgift att fastlägga en framtida energibalans i detalj. Det finns många realistiska scenarion som visar hur den framtida energibalansen skall se ut. Alternativen finns, fungerar och räcker. Men det är riksdagens uppgift att skapa ramarna, att se till att skatter, avgifter, prissättning och andra redskap bildar en helhet som styr till bättre resursanvändning och ekologisk hänsyn så att jorden förblir brukbar också för de kommande generationerna.

I våras beslutade vi här i riksdagen om energimoms för fjärrvärmeverken fr.o.m. årsskiftet, om koldioxidskatt, om svavelskatt och kväveavgift. Bollar i luften är fortfarande biobränslesatsningen, uranskatt m.m. Energipolitiken är en enda röra. Vi måste få klarhet.

Jag skall ta ett exempel. Fjärrvärmeverken som producerar värme kan också producera el. Med samma råvaruinsats får vi då mer energi. En konsekvent satsning på kraftvärme skulle kunna ge oss minst 20 TWh el, kanske mer. Det är mellan en tredjedel och hälften av vad kärnkraftverken producerar i dag.

Man skulle kunna basera detta på en ökad andel biobränslen och en minskad andel fossila bränslen. Men inte satsar energibolagen på kraftvärmeproduktion så länge signalerna är så oklara och så länge det fortfarande finns subventionerad kärnkraftel att köpa från Vattenfall.

Jag vill också säga att det är starten på kärnkraftsavvecklingen som är så oerhört betydelsefull. Först när en reaktor tagits ur drift är den nya vägen definitivt bekräftad.

Vi kan ta bort en reaktor omedelbart och ytterligare en under 1990-talet. Det kommande riksdagsbeslutet får inte som de tidigare inskränkas till att bli en viljeyttring. Det är lagstiftning och andra bindande beslut som behövs. Tillstånden för reaktorerna måste återkallas och ersättas med nya.

Om och hur producenterna skall ersättas för avvecklingen måste också diskuteras, och fonderingen av medel för omhändertagande av kärnkraftens avfall måste justeras.

Naturgasnätets tillväxt måste styras så att vissa områden reserveras för biobränslen. Naturgasen är visserligen bäst av de fossila bränslena, men det är ändå ett fossilt bränsle som bl.a. ger utsläpp av koldioxid.

Det behövs en prissättning på elektricitet som återspeglar marginalkostnaderna. Det behövs en skatt på spillvärmen, och det behövs miljöavgifter på elproduktionen. Det behövs satsningar på effektivisering och besparing. Återinför t.ex. stödet till energirådgivarna.

Det behövs normer för elförbrukningen på hushållsapparaterna. Vi måste komma bort från elvärmen i bostäder. Det är faktiskt en betydande del av kärnkraftselen som används för att värma bostäder.

Vi måste satsa på utvecklingen av vågkraft och andra alternativ, inte bygga upp långsiktiga stödsystem, men se till att hjälpa alternativen över de tröskeleffekter som finns i en del fall.

Fru talman! Det har alltid förvånat mig att förespråkare för marknadsekonomi också är anhängare av kärnkraft. Den förutsätter nämligen ett storskaligt, centraliserat planhushållningssystem. Den ger inte utrymme för flexibilitet när det gäller energiproduktionen. Det var ingen slump att det var omöjligt för just Thatcher i England att privatisera kärnkraften.

Kärnkraftssamhället bygger dessutom på fortsatt energislöseri. Det går ut på att producera och konsumera mer och mer så att hjulen snurrar fortare och fortare. Människan reduceras till konsument.

Kärnkraftsavvecklingen däremot innebär ett steg i en annan riktning. Många fler dras in i samhällsbygget. Människan växer och med framtidstro bygger hon ett miljömässigt och socialt hållbart samhälle.

Fru talman! Den energipolitiska diskussionen handlar inte bara om att välja ett energisystem för de närmaste decennierna. Det handlar också om att välja framtid.

Anf. 92 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Fru talman! Jag tänker inte bemöta Annika Åhnberg i de olika trosvissa föreställningar hon demonstrerade här utan bara ställa en fråga när det gäller kärnkraften och marknaden. Är problemet det att man inte privatiserat de svenska kärnkraftverken? Det skulle vi ju lätt kunna komma överens om. Jag ställer den enkla frågan till Annika Åhnberg om hon är beredd att medverka till en lagstiftning som gör att vi kan få privata ägare till kärnkraftverken. Det löser kanske hennes ångest inför kärnkraften. I så fall kan vi kanske ta de första stegen redan om något år.

Anf. 93 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Fru talman! Jag är beredd att omedelbart bidra till en lagstiftning som gör att vi kan avveckla kärnkraften. Den är nämligen precis lika farlig vare sig den är privatägd eller samhällsägd. Jag bara påpekade för Gunnar Hökmark att om man förespråkar marknadsekonomi är det märkligt att man, när det gäller energisystem, förespråkar en energi som det är totalt omöjligt att tillämpa marknadsekonomin på. Det skulle vara intressant om Gunnar Hökmark försökte besvara den frågan i stället för att slingra sig.

Anf. 94 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Fru talman! Om problemet, enligt Annika Åhnbergs uppfattning, bara är att kärnkraften ändå skulle kunna gå att få privat ägare till så är jag helt övertygad om att verkligheten skulle ge henne fel åter och åter omigen. Den engelska situationen är en annan. Men den kärnkraft som vi talar om i den här kammaren är de tolv kärnreaktorer vi har i Sverige. Där finns säkerligen inga som helst problem. Det var t.o.m. till för några år sedan en del av dem som var i privat ägo. Men folkomröstningens linje två krävde att man skulle föra över dem till samhällets ägo. Är det detta som gör att Annika Åhnberg tror att inte kärnkraften är ekonomiskt bärkraftig, att den inte går att ha i privat

ägo? Då har hon djupt fel och det var detta som jag ville påpeka med min enkla fråga.

Anf. 95 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Fru talman! Utvecklingen i England visar ju på ett ganska tydligt sätt att när man försöker privatisera kärnkraften är det ingen som är intresserad.

Jag ville med mitt påpekande framhålla att de som förespråkar marknadsekonomi talar så mycket om hur marknadsekonomin stimulerar konkurrensen, hur den ökar flexibiliteten osv., men verkligheten talar ett helt annat språk, därför att det energisystem som kärnkraften innebär bygger på något helt annat. Det dödar all kreativitet och tar bort alla möjligheter till flexibilitet i energisystemet. Det är i stället förenligt med en hårt centraliserad planhushållning, precis det som marknadsförespråkarna säger att de inte vill ha.

Anf. 96 LARS NORBERG (mp):

Fru talman! Jag vill börja med att instämma i Gunnar Hökmarks och Annika Åhnbergs kritik av regeringens pinsamma frånvaro och inte bara här i kammaren utan jag vågar påstå totalt i energipolitiken. I övrigt vill jag gärna motsäga Gunnar Hökmark på praktiskt taget varje punkt i hans anförande. Tyvärr tillåter inte tiden allt vad jag i det fallet skulle vilja anföra utan jag vill börja med vad regeringen har sagt.

Statsminister Ingvar Carlsson har sagt: "Kärnkraften hör inte hemma i ett civiliserat samhälle." När han ger upp det alltför blygsamma målet att starta kärnkraftsavvecklingen år 1995 frågar man sig om statsministern verkligen är så angelägen om civilisationen. I själva verket kunde vi stoppa en reaktor i år utan allvarliga konsekvenser för energiförsörjningen. Det borde vara klart för varje tänkande människa att det är allra lättast att stoppa den första reaktorn. När man kommer fram till de sista krävs betydligt mer energiska åtgärder.

År 2010 skall dock enligt Ingvar Carlsson oåterkalleligen all kärnkraft vara avskaffad. Det hörde vi i regeringsförklaringen och i partiledardebatten. Vi skall äntligen få ett civiliserat samhälle – om man nu kan lita på sådan löften. Vi har blivit vana vid löftesbrott från det hållet.

Men regeringens trovärdighet i energifrågan har inte mindre skadats av den brist på handlingskraft som präglat hela 80-talet och som gör kärnkraftsavvecklingen svårare än nödvändigt. Otillräcklig satsning på energihushållning och effektivitet. Otillräcklig satsning på inhemsk förnybar energi. Man har försummat att använda priset som instrument i energipolitiken.

Men låt oss nu se framåt. I partiledardebatten förra veckan sade Olof Johansson att det behövs både mål och medel i energipolitiken. "Mål, när de uttrycks som årtal utan medel, är förödande för den politiska trovärdigheten", sade han.

Miljöpartiet instämmer livligt. Dess värre måste vi konstatera att Olof Johanssons uttalande blir en bumerang mot centern. Centern har inte i sina energimotioner vare sig definierat när kärnkraften skall vara avvecklad eller vilka medel som skall användas för att komma dit. När det gäller koldioxidtaket är det lika illa. Det framgår av den debatt om bensinskatten som har förts i dag.

Samma sak gäller moderaterna och folkpartiet. Beslutet från 1988 om koldioxidtaket kommer kanske att hålla i år, men om så sker är det inte de borgerliga partiernas eller regeringens förtjänst, utan Saddam Husseins.

Dessutom är det ju så att ett koldioxidtak inte räcker. En ansvarsfull och solidarisk energi- och miljöpolitik kräver att Sverige drastiskt minskar sina utsläpp av alla växthusgaser. Samma sak gäller vår totala energiförbrukning. Brundtlandkommissionen anger att industriländerna måste skära ned sin energiförbrukning med minst 50 %. Birgitta Dahl har flera gånger instämt i detta, men är det socialdemokratisk politik? I så fall, hur skall det omsättas i praktisk handling?

Energipolitiken befinner sig i en gråzon där ingen talar klartext och ingen presenterar konkreta program. Det är kanske typiskt för de grå partierna, moderaterna, folkpartiet och socialdemokraterna, som alltmer utvecklas till ett samlat grått block i politiken.

Vi i miljöpartiet har ensamma försökt göra det som Olof Johansson talar om, fastställa både mål och medel.

Vi kräver en kärnkraftsavveckling på tre år.

Vi kräver att koldioxidutsläppen från fossila bränslen skall reduceras med 85 % på 25 år.

Vi kräver att energiförbrukningen skall reduceras med 2 % per år, vilket innebär en halvering på 35 år.

Vi har också angivit medel för denna politik i form av förslag till skatter, investeringsbidrag och åtgärder för effektivare energianvändning.

Vi har också föreslagit en lag som förbjuder uppförandet av nya anläggningar som använder fossila bränslen. De grå partierna är beredda att låta Sverige bygga fast sig i ett nytt beroende av ett fossilt bränsle, fossilgasen, vilket lär komma att kosta 32 miljarder kronor. Pengar som kunde användas till att satsa på inhemsk energi och hushållning. Pengar kan som bekant bara användas en gång. Det gäller även 32 miljarder.

Vi är medvetna om att det i dag saknas majoritet för en kärnkraftsavveckling på tre år, och vi kommer givetvis att stödja varje förslag som innebär att avvecklingen kommer i gång inom rimlig tid, precis som Annika Åhnberg sade. Det är en trovärdighet att man verkligen vill göra något. Vi vill dock varna de grå partierna. En treårig avveckling kan aktualiseras förr än ni anar, det bestämmer inte ni. Det bestämmer den reaktor som behagar totalhaverera inom eller nära landets gränser med stora utsläpp som följd. Då kommer kravet mycket snabbt.

Fru talman! Det här är en sammanfattning på en energipolitik som jag vill grunda på miljöpartiets fyra solidaritetskrav. Tyvärr är vi än så länge ensamma om dem.

Anf. 97 ROLAND LARSSON (c) replik:

Fru talman! Lars Norberg måste ha läst på dåligt vad centern har skrivit i frågan om avveckling av kärnkraften och när det gäller förnyelse av energisystemet. Det förvånar mig lite grand, eftersom det mesta som miljöpartiet skriver på detta område är ett plagiat av centerns nuvarande och tidigare politik.

Men jag tycker inte det finns skäl att vi som står på samma sida när det

gäller kärnkraftsavvecklingen, skall diskutera den här saken för mycket. Jag delar nämligen den uppfattning som framfördes av både Lars Norberg och Annika Åhnberg, att det är mycket viktigt att det första kärnkraftverket avvecklas snarast möjligt. Det är den viktigaste signalen som energimarknaden och energimarknadens aktörer kan få för att förstå att det nu verkligen är fråga om en reell omställning av energisystemet.

Anf. 98 LARS NORBERG (mp) replik:

Fru talman! Jag har förgäves letat efter ett årtal som visar när enligt centerns mening kärnkraften skall vara avvecklad. Jag har icke hittat detta årtal. Kanske Roland Larsson kan upplysa mig?

Anf. 99 ROLAND LARSSON (c) replik:

Fru talman! Jag lovar att jag innan jag går härifrån skall överlämna den rapport jag har här till Lars Norberg. Då kan han läsa den och på så sätt få den bekräftelse han vill ha.

Anf. 100 LARS NORBERG (mp) replik:

Fru talman! Jag tycker att Roland Larsson kunde ange årtalet här och nu i kammaren, så slipper jag leta efter det i en lång rapport. Jag antar att Roland Larsson känner till rapporten så pass väl att han kan tala om vilket årtal det är.

Förste vice talmannen anmälde att Roland Larsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 101 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Fru talman! Grunden för energipolitiken är naturligtvis folkomröstningsresultatet. Energipolitiken skall medverka till välfärd och trygghet i Sverige. Genom en säker tillförsel av energi får vi möjligheter att nå målen om social och ekonomisk utveckling, full sysselsättning och en rättvis fördelning av välfärden. Energipolitiken skall också utformas med utgångspunkt i vad natur och miljö tål.

Den socialdemokratiska partikongressen slog fast att all kärnkraft skall vara avvecklad år 2010. Den skall ersättas dels av varaktiga, helst inhemska och förnybara energikällor, dels genom en effektivare energianvändning. Avvecklingen måste påbörjas i sådan tid att denna genomgripande omställning av energisystemet kan ske utan allvarliga störningar.

För att omställningen skall kunna förenas med de uppställda målen, måste bl.a. följande krav ställas:

– Tillgången till energi skall tryggas. Det är särskilt viktigt att tillräcklig mängd el kan levereras och att leverans sker vid rätt tidpunkt.

– Basindustrin skall garanteras rimliga konkurrensvillkor.

– Utsläppen av försurande ämnen som kväveoxider och svaveloxider skall minska ytterligare.

– Utsläppen av ämnen som kan påverka klimatet skall minska ytterligare.

– Outbyggda älvar skall skyddas enligt riksdagens beslut.

I hela vårt samhälle pågår redan ett intensivt arbete med denna omställning. Jag vill peka på några punkter.

Det är för det första fråga om en effektivisering och intensifiering av hushållningen. En effektivare användning av energin är ett mål i sig om vi skall kunna minska resursslöseriet, ett medel för att minska påfrestningarna på miljön och ett medel för att minska de kostnader som kärnkraftsavvecklingen kommer att medföra.

Alla, både naturen och vi människor, tjänar på en effektivare elanvändning. Om vi kan undvika att göra dyra investeringar i nya kraftproducerande anläggningar minskar risken för prishöjningar på el, och därmed blir kostnaden lägre för användarna, vare sig dessa är hushåll eller företag.

Hushållningsprogrammet startade år 1988. I det ingår bl.a. stöd för upphandling av eleffektiv teknik. Energiteknikfonden skall stödja framtagandet av prototyp och demonstrationsanläggningar, dvs. bekosta insatser *mellan* forskningsstadiet och en kommersiell introduktion. Fonden tillförs medel genom en avgift på 10 kr. per kubikmeter olja. Den uppgår nu till knappt 500 milj. kr., och av dessa har ca 300 miljoner reserverats för olika projekt. Sparpotentialen har bedömts till 10–15 TWh fram till mitten av 90-talet.

Vi anser för det andra att el i första hand skall användas för elspecifika ändamål.

För det tredje måste ny elproduktion byggas. Kraftvärmen, som är ett effektivt sätt att producera el, skall byggas ut. Man bedömer att den totala potentialen rör sig om 15–25 TWh el. För detta ändamål har under en treårsperiod avsatts ca 430 milj. kr.

De nuvarande beskattningsreglerna missgynnar kraftvärme baserad på fossila bränslen jämfört med kondenskraftverk. Effekten av detta förstärks när koldioxidskatten införs vid årsskiftet. Därför är det nödvändigt att den aviserade översynen av dessa frågor i departementet sker mycket snabbt.

För att klara försörjningen skall också naturgas introduceras. I detta projekt deltar kommunerna, bl.a. genom Mellansvenska naturgaskonsortiet, som nu skall köpa aktier i Swedegas. Utbyggnaden av ett stomnät för gas skall naturligtvis också ske.

Biobränslena skall spela en viktigare roll, och i beslutet om en ny jordbrukspolitik ingår en satsning på 3 miljarder kronor på energigrödor. Regeringen har aviserat en femårig satsning på 500 milj.kr. per år under 90-talet för en miljöanpassad energiteknik, där energigrödor har en framträdande roll.

Det statliga vindkraftsprogrammet har pågått sedan 1975. Vindkraftsutredningen har kartlagt utbyggnadsmöjligheter för 5–10 TWh på land och 20 TWh till sjöss.

Det förekommer också omfattande satsningar på forskningsverksamhet.

Fru talman! Jag vill också beröra frågan om energi och miljö. Energisystemets påverkan på miljön har minskat under de gångna 10–15 åren. Utbyggnaden av fjärrvärme har bidragit till detta och medfört en förbättrad lokal luftmiljö. Också försurningen förorsakad av förbränningsanläggningar har minskat. Detta har skett genom bättre rening och genom en minskad svavelhalt i oljan.

Regeringen tar nu ytterligare ett steg mot en miljöförbättring genom att

den 1 juli 1992 införa en miljöavgift på 40 kr. per kilo utsläpp av kväveoxider från de största värmepannorna. Avgiften beräknas medföra en minskning av utsläppen med 27 000 ton per år.

Omställningen av energipolitiken förutsätter ett långsiktigt hållbart beslut. Beslutet måste vara sådant att trovärdighet om kärnkraftens avveckling kan uppnås. Ett sådant beslut uppnås bäst genom en bred parlamentarisk uppgörelse mellan flera partier. Då håller beslutet över olika valresultat och genom tillfälliga opinionssvängningar. Därför har den socialdemokratiska partikongressen givit partistyrelsen och riksdagsgruppen i uppdrag att söka träffa en bred parlamentarisk uppgörelse om energipolitiken.

Jag vill till sist tillägga att den hittillsvarande debatten under energiavsnittet med all tydlighet har visat på den splittring som råder mellan de olika partierna i energipolitiken. Därför är det socialdemokratiska initiativet till breda överläggningar och en uppgörelse av största vikt för att vi i Sverige skall få en bra energipolitik för framtiden.

Anf. 102 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Fru talman! Jag misstänker att Göran Magnusson har varit frånvarande från kammaren under ett arbetsplenum utan att kvitta ut sig eller förlorat någon intern tävling i riksdagsgruppen och att detta har lett till att han har fått bestraffningen att här framträda för att företräda en energipolitik som nu faktiskt bara blev en symbol, eftersom socialdemokratin inte har någon energipolitik. Det är i energipolitiken fråga om en lång rad olika förhoppningar och målsättningar men över huvud taget en frånvaro av faktiska inslag.

Jag skulle för det första vilja be Göran Magnusson att akta sig för att tala så mycket om splittringen i energipolitiken. Det som skiljer Göran Magnussons socialdemokratiska parti från mitt moderata är nämligen att vi vet vad vi vill i energipolitiken, men ni vet det inte.

I övrigt är vi, liksom ni, beroende av att samverka med andra för att i denna kammare få parlamentariskt underlag för politiken.

För det andra vill jag fråga: Vad vill ni, eller i varje fall Göran Magnusson, i energipolitiken? El 90-utredningen visade på att man, om man skall ha rimliga elpriser, för att ersätta kärnkraften måste bygga ut den fossila naturgasen motsvarande 60 TWh, vilket skulle innebära en ökning av koldioxidutsläppen med 50 %. Är socialdemokraterna beredda att göra denna utbyggnad?

Fru talman! El 90-utredningen pekade också på att man förutom detta skulle behöva en utbyggnad av de fyra orörda älvarna. Är det socialdemokratisk energipolitik att de orörda och i dag skyddade älvarna skall byggas ut? Och är det socialdemokratins uppfattning att energipolitiken skall ta hänsyn till koldioxidtaket?

I El 90-utredningen förespråkade man också en utbyggnad av vindkraften. Det ger ett mycket marginellt tillskott, men det skulle kräva 15 000 vindkraftverk längs 70 mil av den svenska kusten. Är det detta som är socialdemokratisk energipolitik?

När väl förhoppningarna och den allmänna målsättningen om att eftersträva positiva konsekvenser och inte negativa konsekvenser har skalats bort

från Göran Magnussons anförande och regeringens energipolitik, kan man konstatera att det finns ett vakuum. Men nu finns möjlighet att ge besked på de konkreta frågor som jag ställt och också i frågan om det är regeringens vilja och avsikt att i mitten av 90-talet avveckla kärnkraftverk med de konsekvenser det får för miljö och elpriser.

Anf. 103 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Fru talman! Om jag hade hört Göran Magnussons anförande för tio år sedan hade jag ansett att även om det inte var det allra bästa så var det ändå ett förhållandevis bra anförande om den framtida energipolitiken. Men det är ju tio år för sent! I stort sett varenda sak som Göran Magnusson nämner är sådant som påbörjats eller påbörjas nu, dvs. år 1988, 1989 eller 1990. Det skulle ha kommit för tio år sedan. Jag förstår inte hur Göran Magnusson kan stå här och slå sig för det kollektiva socialdemokratiska bröstet och berömma sig av en energipolitik som är så fullkomligt hopplös när det gäller att skapa ett hållbart energisystem för framtiden.

Göran Magnusson nämner att kraftvärmen missgynnas och att regeringen nu måste skynda sig att göra någonting åt det. Men det har vi ju vetat hela tiden! Det är ju bedrövligt! För bara några dagar sedan kom ett pressmeddelande från industridepartementet: Oj då, nu har vi kommit på att vid årsskiftet – när fjärrvärmen också skall beläggas med energimoms – kommer det att bli problem för fjärrvärmen och för kraftvärmen. Är det dags att komma på det nu? Det är fullkomligt upprörande.

Ni har försatt er i en situation där ni inte kan reda ut energipolitiken. Det är ju därför som ni kallar till dessa överläggningar. Detta berör inte Göran Magnusson med ett ord! Han står där och redogör för den här halvdana energipolitiken som om allting vore hur bra som helst och det bara var att lunka på. Sedan har han mage att säga att det behövs en bred parlamentarisk uppgörelse. Men varför har ni då tagit på er rollen att försöka jämka ihop centern och folkpartiet? Det är ju en omöjlig uppgift om det inte är så att ni nöjer er med en fullkomligt urvattnad uppgörelse som är lika hopplöst oanvändbar som den energipolitik vi har nu.

Om ni hade vänt er till de partier som står för en kärnkraftsavveckling hade ni haft bredaste tänkbara parlamentariska bas, och en hållbar bas för framtiden. Denna majoritet har funnits i riksdagen sedan år 1980.

Detta är obegripligt. Jag tycker att Göran Magnusson skall förklara varför socialdemokraterna beter sig på det här sättet.

Anf. 104 LARS NORBERG (mp) replik:

Fru talman! Jag ställde i mitt anförande en fråga om socialdemokratin möjligtvis tagit intryck av vad förra energiministern, nuvarande miljöministern, Birgitta Dahl sagt om att vi skall halvera vår energianvändning här i Sverige. I Danmark har man som bekant gått in för att beträda den vägen genom att enligt folketingsbeslut minska sin energianvändning med 1 % per år. Hur är det egentligen? Är det bara Birgitta Dahls privata tyckande, eller finns det från socialdemokratiskt håll några som helst planer på att minska den totala energianvändningen?

När det gäller kraftvärmen så säger Göran Magnusson att man skall satsa

på den. Det är mycket märkligt att man då accepterar att det införs moms på kraftvärme. Jag har träffat företrädare för den industrin som konstaterat att det blir helt omöjligt att bygga ut kraftvärmen. Skall man dessutom använda något bränsle, blir olja det billigaste. Miljöpartiet har föreslagit att man i första hand skall ta bort momsen på de inhemska bränslena så att man ger den inhemska energin en chans.

Göran Magnusson vill bygga ut naturgasnätet. Jag vill då erinra om vad jag tidigare sade: Skall vi satsa på ett nytt fossilt bränsle? Man kan bara använda pengar en gång. De pengar som vi lägger ner på att bygga ut och bygga oss fast vid en ny fossilbränsleanvändning, de pengarna tar vi från alternativen och ingen annanstans.

När det gäller den breda parlamentariska uppslutningen instämmer jag livligt i det Annika Åhnberg nyss sade.

Beträffande kärnkraften vill jag slutligen säga att kärnkraften inte är någon lösning. Föreställningen att kärnkraften på något sätt skulle kunna rädda oss i miljöfrågorna är felaktig. Skulle man ersätta större delen av de fossila bränslena i världen med kärnkraft, skulle kärnkraftsutbyggnaden behöva femtondubblas, vilket förmodligen snart skulle komma att leda till haverier av det slag som gör att hela programmet stannar.

Skulle inte denna våldsamma satsning mot förmodan leda till haverier, skulle den leda till att uranenergin tar slut på något årtionde. Kärnkraften är ingen lösning utan bara ett hot från urangruvan ända till slutförvaringen.

Anf. 105 ROLAND LARSSON (c) replik:

Fru talman! Den som lyssnar på Göran Magnusson skulle kunna få intrycket att den socialdemokratiska regeringen har gjort väldigt många saker för att förbereda en omställning av energisystemet. Det intrycket kan man lätt få om man lyssnar utan att göra alltför inträngande analyser. I så fall måste vän av ordning fråga sig hur det kan komma sig att socialdemokraterna inte är beredda att omedelbart avveckla det första kärnkraftverket. Har man gjort så pass mycket som Göran Magnusson påstår att man gjort borde ju det inte vara några större svårigheter, eller hur? Ändå är regeringen beredd att dra på beslutet om startidpunkt. Det har man i varje fall gett uttryck för senast.

Nej, fru talman, sanningen är den att det som Göran Magnusson nämner här som stora satsningar i pengar och resurser räknat är peanuts i förhållande till de stora insatser och investeringar som har gjorts för att hålla de döende kärnkraftverken vid liv några år till.

Anf. 106 SÖREN NORRBY (fp) replik:

Fru talman! Göran Magnusson gjorde en lång och innehållsrik uppräkning av vad den socialdemokratiska regeringen har gjort i utvecklingen av energipolitiken. På sluttampen sade han att han också ville beröra miljö och energi. Det är ju där man skall börja, eftersom konflikten mellan miljökraven och energihushållningskraven är de mest grundläggande. Först skall man ta upp miljöaspekten, sedan kan man börja räkna upp vad man har gjort.

Göran Magnusson pekar på splittringen mellan partier. Den innebär ju en öppen redovisning av de alternativa handlingslinjer som drivs av olika par-

tier. En splittring inom ett parti leder ofta inte till samma öppna redovisning av meningsmotsättningar. Åtminstone har det inte tidigare varit fallet med socialdemokraterna, men det har ju inträffat förändringar på senare tid.

Jag noterar med tillfredsställelse vad som står på s. 36 i propositionen om den ekonomiska politiken på medellång sikt, där regeringen nu tar bestämt avstånd från den s.k. genomsnittsprissättningen, som har varit ute och åkt litet grand i debatten om el. Det är så att man, fru talman, nästan får tårar i ögonen som gammal anhängare av marknadsekonomi när man läser om en fungerande energimarknad, marknadens villkor, samhällsekonomiskt rationellt sätt, marknadsprissättning och liknande. Det känns skönt att en omvändelse har kommit.

Men om man läser en annan proposition som regeringen har lämnat från sig och som handlar om allmän energiskatt m.m. ser man att oljeprodukter som tillhandahålls i särskild förpackning om högst 5 liter skall undantas från energiskatt. Om man tillhandahåller oljeprodukterna i små engångsförpackningar skall de inte energibeskattas.

Av den här propositionen framgår att den recirkulerade bensingasen som vi i dag vill ta hand om på olika sätt i bensindistributionssystemet fortfarande skall dubbelbeskattas. I den uppstädning som Göran Magnusson nu talar om bör man passa på att städa upp i den proposition som regeringen just har lagt fram om vissa ändringar i energiskatten.

Anf. 107 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Fru talman! Jag har fått en mängd frågor och hört en rad påståenden men har kort tid till mitt förfogande. Jag skall använda en del av den tiden till att kommentera inledningen av Gunnar Hökmarks anförande. Han ansåg att jag nog betett mig på ett sådant sätt att jag behövde delta i den här debatten. Jag vill gärna säga att jag anmält mig till debatten av intresse för energifrågorna. Jag har kanske inte varit så länge i riksdagen och tror fortfarande på att det skall gå att föra en debatt. Men jag kan inte påstå att Gunnar Hökmark med sitt inlägg med gliringar och nedsättande omdömen inbjuder till debatt eller överläggning. Jag tycker att den typen av debatt är utomordentligt trist.

Jag har försökt att redovisa i mitt inlägg den socialdemokratiska politiken för att åstadkomma en bred lösning av energifrågorna. Jag kan erinra om att folkomröstningen 1980 dels var ett resultat av kärnkraftsolyckan i USA, dels ett resultat av en flerårig splittring inom de olika borgerliga regeringarna och mellan de borgerliga regeringar som då ägnade sig åt energipolitiken.

Den kraftiga polarisering som råder i energifrågan utgör en svårighet för skapandet av en långsiktig fast grund för energipolitiken. Jag är inte mannen att göra någon värdering av vilka partier som har blivit inbjudna till överläggningarna. Men de inlägg som har gjorts från Annika Åhnberg och Lars Norberg inbjuder inte precis till försök att åstadkomma en bred lösning. Ett tidsvillkor är tre år. Roland Larsson, centern, vill att avvecklingen skall ske alldeles omedelbart. Jag vet inte riktigt vad Annika Åhnberg vill, men det är möjligt att också hon vill att det skall ske alldeles omedelbart.

Gunnar Hökmark gör det lätt för sig. Han läser upp sin läxa enligt formuläret och tar som vanligt när det gäller moderaterna inte något större ansvar

för den samlade politiken. Han driver den moderata politiken, och sedan får de andra partierna se till att det fattas ett beslut i riksdagen.

Anf. 108 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Fru talman! Min ironi mot Göran Magnusson var inte menad att göra honom så ledsen, snarare att belysa att han inte redovisade någon annan socialdemokratisk energipolitik än allmänt välvilliga och vällovliga målsättningar om det ena eller det andra. För att ge Göran Magnusson möjlighet att konkretisera den socialdemokratiska energipolitiken ställde jag frågor om man är beredd att bygga ut de orörda älvarna, om man är beredd att ersätta kärnkraften med upp till 60 TWh fossileldad elkraft, – och när det gäller avgörande brytpunkter – om man är beredd att börja avveckla kärnkraften redan under 90-talet med sikte att det skall vara slutavvecklat år 2010.

Det är inget ohemult krav att ställa den typen av frågor. Det är det som är förutsättningen för att man skall kunna ha en fast energipolitik, dvs. att de olika aktörerna inom energipolitiken vet vad de vill. Men inom socialdemokratin vet man icke vad man vill. Därför hoppas man kunna lösa sina interna problem i förhandlingar med andra. Det får som konsekvens en energipolitik som kommer att vara lika dålig vad gäller trovärdighet som under 80-talet.

Låt mig till slut diskutera frågan om ansvar. Att ta ansvar för landets ekonomi och framtida energiförsörjning måste bygga på att man intar en ståndpunkt som man vågar stå för och inte smiter undan i slutna rum för att förhandla med andra. Under 80-talet har ni socialdemokrater bluffat det svenska samhället med hjälp av uttryck som oåterkalleligt och kompromisslöst och gett sken av att ni hade en energipolitik. Den har varit föga betrodd och har haft en mycket låg trovärdighet. Ni har skadat landet genom att inget har hänt på energimarknaden och på grund av en bristande trovärdighet vad gäller den framtida svenska energiförsörjningen. Ni har skadat landet på ett sätt som är klart avläsbart när det gäller svensk industris inställning till investeringar i Sverige. Detta är icke att ta ansvar. Det är att fly sitt ansvar när man förhandlar i slutna rum utan att veta vad man själv vill.

Vi moderater deklarerar klart och entydigt vår politik. Vi sade från början att 1995–1996 som startpunkt för kärnkraftsavveckling inte är förenlig med ett samhällsansvar. Det har nu sakta börjat gå upp även för er socialdemokrater. Ni tar icke ansvar för det kommande 90-talet så länge ni håller på med illusionsnummer som t.ex. 2010 och dessa slutna förhandlingar, där ni icke har deklarerat vad ni själva står för.

Anf. 109 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Fru talman! Göran Magnusson kommenterade inte mina påståenden om att det var både oansvarigt och senkommet av regeringen att nu plötsligt upptäcka att det blir problem för kraftvärme- och fjärrvärmeproduktionen i och med att momsplikten införs från årsskiftet. Jag utgår därför från att han instämmer med mig.

Man måste tänka litet grand över situationen runt om i landet. Hur ser det ut för de kommunala energibolagen, där man nu några månader före årsskiftet inte vet vilka kostnader man har att räkna med för nästa år, inte

vet hur man skall sätta sina taxor? Det är fullkomligt oerhört att regeringen kan behandla hela landet på detta sätt!

Göran Magnusson säger vidare: Att döma av inläggen här finns det inget utrymme för att diskutera med just vänsterpartiet. Men ni diskuterar med centerpartiet, fastän de åtminstone i denna debatt är minst lika säkra på att det går att avveckla en reaktor. Det är vår uppfattning att det går att göra det. Varför skulle vi ändra oss? Att förhandla är alltid ett givande och ett tagande. Men ni har inte ens försökt att fråga oss vad vi är beredda att ge för att få något annat i stället. Ni har över huvud taget inte velat diskutera med oss.

Ni säger att ni vill ha en bred parlamentarisk uppgörelse, och så försätter ni er i en situation där ni skall jämka ihop centern och folkpartiet, som inte själva på eget initiativ under hela 80-talet har lyckats komma överens om energipolitiken. Det var det de borgerliga regeringarna hade sådana oerhörda problem med. Nu sätter ni er i den sitsen att ni skall jämka ihop dem för att få en bred parlamentarisk bas. Men denna breda bas finns redan. Det är ett fullkomligt obegripligt agerande från er sida. Jag tycker att man har rätt att kräva att ni klargör varför ni beter er på detta sätt i denna oerhört viktiga fråga.

Anf. 110 LARS NORBERG (mp) replik:

Fru talman! Jag vill först säga något om de tre åren. Göran Magnusson lyssnade uppenbarligen inte på mitt första anförande. Jag sade att vi är medvetna om att det saknas en parlamentarisk majoritet för en kärnkraftsavveckling på tre år. Vi vet att det är ett ansträngande program. Men vi anser å andra sidan att det är moraliskt det enda försvarbara. Går det inte att finna en parlamentarisk väg att nå denna treåriga avveckling kommer vi att stödja varje förslag som får fart på avvecklingen, om det så bara gäller en reaktor till att börja med.

Jag vill återigen fråga om Brundtlandkommissionens målsättning att minska energiförbrukningen i industrivärlden. Målsättningen är enligt kommissionen en halvering. Jag vill ge Göran Magnusson tipset att om socialdemokratin är inställd på att röra sig i riktningen att minska den totala energianvändningen, så slipper han de bekymmer som Gunnar Hökmark talade om, att när man skall ständigt öka energianvändningen riskerar man därigenom att bryta igenom alla koldioxidtak, vilket naturligtvis oundvikligen blir fallet.

Det är förvånansvärt att man säger sig vilja avveckla kärnkraften, medan man för en skattepolitik där priset på el är sådant att man i dag uppmuntrar människor till ökad elanvändning och bort från andra energikällor.

Anf. 111 ROLAND LARSSON (c) replik:

Fru talman! För att inte Göran Magnusson eller någon annan skall sväva i tvivelsmål om var centern står i fråga om kärnkraftsavvecklingen vill jag säga att vår utgångspunkt är att kärnkraftsavvecklingen skall påbörjas så snart formella och tekniska förutsättningar föreligger och vara avslutad senast 2010.

Att jag här i denna debatt inte har invecklat mig onödigtvis i någon siffer-

exercis hänger samman med den enkla verkligheten, nämligen att man på rent naturvetenskapliga grunder kan fastslå att energisystemet förr eller senare, om människan över huvud taget skall överleva och klara sig i framtiden, måste ställas om. Det kan då vara ganska oegentligt att inveckla sig i årtal hit och dit, när man vet vilka stora saker för mänskligheten som står på spel när det gäller vår energiförsörjning.

Fru talman! Vi kommer inte att klara vår miljö och överlevnadsfrågorna med mindre än att vi tar itu med problemet omedelbart, oavsett när genomförandet kan ske. Oavsett vilken uppfattning vi har i energifrågan är detta ett naturvetenskapligt faktum.

Anf. 112 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Fru talman! Jag sade i mitt inledningsanförande att tillgången till energi skall tryggas och att det är särskilt viktigt att tillräcklig mängd el kan levereras och att leverans sker vid rätt tidpunkt. Det kan låta som självklarheter. Om man har utgångspunkten att sysselsättningen skall värnas och att man skall kunna klara verksamheten i olika industrier m.m. är det naturligtvis litet svårare att minska tillgången på el och ersätta den med annat än om man bortser, vilket uppenbarligen Lars Norberg och Annika Åhnberg gör, ifrån sysselsättningseffekter m.m. och endast har som huvudmål att avveckla kärnkraften.

Gunnar Hökmark! Jag är i och för sig inte så ledsen. Jag är kanske mera ledsen över att Gunnar Hökmark två gånger har frågat om älvarna. Redan i mitt inledningsanförande sade jag att outbyggda älvar skall skyddas enligt riksdagens beslut. Jag menade då att det kanske inte behövde kommenteras ytterligare, men nu är det gjort.

Vi skall således inte ersätta bortfall av kärnkraft med 60 Twh från fossilbränslen. I mitt anförande pekade jag på flera olika energislag och insatser för att kunna parera dessa frågor. Vi skall, Lars Norberg, minska åtminstone den specifika industriförbrukningen och satsa på energisnålare apparater och processer som på ett bra sätt tar till vara energi. På så vis finns naturligtvis ingen motsättning i det mera allmänna resonemanget om behovet av att vara resurssnål också när det gäller energi i olika former.

När det gäller fjärrvärme och kraftvärme har jag vid olika tillfällen försökt hävda att man måste se till att fjärrvärmen blir konkurrenskraftig. Vi skall naturligtvis inte manipulera marknaden i första hand, men man måste ge de olika aktörerna rimliga utgångspunkter för agerandet. När det gäller fjärrvärme kan man i första hand diskutera momsfrågan. När det gäller kraftvärme är det egentligen inte fråga om energimomsen utan om beskattningen av bränslet som man sätter in i processen. Kraftvärmeprocessen är missgynnad beskattningsmässigt i förhållande till energi från kondenskraftverken. Detta har bl.a. påtalats från Norrköpings och Västerås kommuner. Jag räknar nu med att det arbete som är i gång skall leda fram till att man får en prissättning på el producerad i kraftvärmeverk som medför att el kan tävla med och tas in på nätet till konkurrenskraftiga priser.

Förste vice talmannen anmälde att Annika Åhnberg och Lars Norberg an-

hållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 113 LARS DE GEER (fp):

Fru talman! Mitt anförande strider inte mot folkpartiets linje i energifrågan, men jag är inte partiets officielle talesman i dagens debatt. Däremot har jag många års erfarenhet som producent, distributör och storkonsument av elkraft och som storkonsument av kol och eldningsoljor. Mot den bakgrunden upphör jag aldrig att förvånas över dagens energidebatt, i vilken kärnkraften alltid utpekas som den elake busen i landets energiförsörjning.

Har vi – i dessa Gulfkrisens dagar – glömt att det var kärnkraftens utbyggnad som minskade Sveriges oljeanvändning med 43 % från 1972 fram till i dag? Har vi glömt att denna utbyggnad medförde att de fyra nordligaste älvarna i Norrland fortfarande rinner fritt? Har vi glömt att ett stort antal svåra miljöproblem lösts genom att ren elkraft kunnat ersätta gamla bränslen som gav dålig miljö?

En folkomröstning, som i riksdagens godtyckliga tolkning kommit att innebära att all kärnkraft skall avvecklas inom 30 år, är även i en demokrati ett våghalsigt sätt att fatta beslut på. Man sätter då naturvetenskapens forskningsresultat under tre decennier på mellanhand. Vem talade eller visste år 1980 om de fossila bränslenas växthuseffekt eller om ozonskiktets betänkliga uttunning i atmosfären? Försurningens problem var visserligen inte obekanta 1980, men exemplen på dess väldiga konsekvenser från Mellaneuropa fanns ej då. Är det riktigt och rimligt att begära att väljarna år 2010 radikalt skall sänka sin levnadsstandard på grund av ett riksdagsbeslut från år 1980? Det är knappast troligt att de accepterar en sådan omyndighetsförklaring, som är träffad av helt andra människor, med en kanske lägre kunskapsnivå än deras egen.

Just nu pågår en diskussion mellan tre partier som handlar om årtalen för kärnkraftsavvecklingen. Datumstämplingen på vår förre energiministers "oåterkalleliga avvecklingsstart år 1995" har uppenbarligen gått ut, och nu anses i stället årtalet 2010 vara oåterkalleligt, senast av Göran Magnusson i dagens debatt.

Fru talman! Finns det över huvud taget något rationellt stöd för att nu spika att all kärnkraft skall vara avvecklad just till detta årtal? Folkomröstningens utfall räcker inte, eftersom den kloka formuleringen att avvecklingen skulle ske "när sysselsättning och välfärd" så medger fanns med. Detta förutsätter att landets försörjning av elkraft kan klaras år 2010 även utan kärnkraft.

Om alla fossila bränslen och all utbyggnad av vattenkraft underkänns som energikällor på grund av ökade utsläpp av koldioxid, svavel, tungmetaller, aska och naturförstöring, faller bördan på effektivt elsparande, torv, biobränslen, vind och vågkraft samt, långt fram i tiden, direkt solenergi och vete. Elsparandet är på kort sikt den enda verkligt tunga komponenten i denna bukett. De övriga kan ge bidrag – ofta ganska dyrbara sådana – till vår elförsörjning, men aldrig någonsin täcka bortfallet av 70 TWh kärnkraft i en totalbild av kanske 150 TWh.

Vad biobränsle beträffar finns en annan ofta obeaktad restriktion. Endast

halm, bark, avfallsvirke och energiskog bör utnyttjas som biobränsle. Tar vi till gagnvirke, t.ex. massaved, blir det ekonomiska utfallet helt orimligt. En miljon kubikmeter ved minskar vår oljeimport med 100 milj.kr., medan samma virkesmängd förädlad till papper ger landet 1,5 miljarder kronor i ökade exportinkomster. Det är således otänkbart att använda gagnvirke för att producera värme eller elkraft.

Runt om i världen finns i dag ett ökat intresse för kärnkraft. 118 nya kärnkraftverk är under byggnad i dag. Det är en siffra som inte kommer fram så ofta i debatten. I Japan, Frankrike och Sydkorea pågår nu en intensiv utbyggnad, och dessa länder kommer inom 20 år att täcka nära 90 % av sitt elkraftsbehov genom reaktorutbyggnad. Både i USA och i Finland pågår diskussioner om en fortsatt utbyggnad av kärnkraft. I Finland blir byggandet av en femte reaktor sannolikt aktuellt efter valet i mars nästa år, vilket den finske handels- och industriministern har antytt. Den ringa miljöpåverkan i jämförelse med alternativen är här ett tungt vägande argument.

Fru talman! Att i detta läge "oåterkalleligen" spika den slutliga kärnkraftsavvecklingen till år 2010 vore inte bara oklokt, utan direkt dumt. En enorm och för vår levnadsstandard katastrofal kapitalförstöring skulle bli följden. Den ersättningskraft som då skulle behöva sättas in blir antingen importkrävande och miljöfarlig – fossila bränslen – eller dyr och otillräcklig inhemsk sådan av typ vindkraft, vågkraft, torv och biobränslen.

Fru talman! Sist, men inte minst, vad skulle Sverige vinna i säkerhet på att slå igen tolv reaktorer som anses vara mycket säkra, när vi runt omkring oss i Europa i alla fall har 211 igång varande reaktorer av sannolikt lägre säkerhetsgrad?

Anf. 114 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Fru talman! Jag tycker att ett anmärkningsvärt förakt för demokratin kommer till uttryck när Lars De Geer frågar hur man kan fästa tilltro till folkomröstningen för tio år sedan och slänga åt sidan det som forskare under flera decennier har kommit fram till. Vi bygger väl ändå detta samhälle för de människor som lever i det. Och om människorna tycker att ångesten och oron inför det som kan hända med kärnkraften är skäl nog att avveckla den, då tror jag nog att vi politiker gör klokt i att respektera det.

Sedan är det inte riktigt som Lars De Geer säger, nämligen att växthuseffekten inte var känd 1980. Vi hade t.ex. en svensk nobelpristagare i fysik ganska tidigt på 1900-talet, Svante Arrhenius, som klart tog fram detta med växthuseffekten och visade vad de ökade koldioxidutsläppen skulle leda till. Det är ingen nyhet. Växthuseffekten beror inte heller framför allt på energiproduktionen för värme och el. Den har i hög grad att göra med t.ex. de trafiksystem som vi bygger upp. Det skulle vara intressant att få veta på vilket sätt Lars De Geer anser att man skall få bort växthuseffekten när det gäller trafiksystemen.

Det är också därför som avvecklingspartierna, vi i vänsterpartiet och de andra linje 3-partierna, alltid har förespråkat en stor balans i fråga om biobränslen för att ersätta kärnkraften. Det är ingen överraskning för oss att det är på det sättet.

Lars De Geer undviker också hela diskussionen om det globala perspekti-

vet. Det talas om det i t.ex. Brundtlandrapporten. Jag tror att vi någon gång måste försöka få till en helhet i våra huvuden. Vi kan inte tala om de globala problemen i en debatt och hålla dem helt särskilda från energidebatten. De hänger ihop. Vi i de industrialiserade länderna måste åta oss att minska vår energianvändning med 50 % för att ge länderna i tredje världen en möjlighet att utvecklas. Hur skall det gå till om vi skall fortsätta att slösa med energi och ständigt producera mer och mer för att konsumera mer och mer i ett aldrig upphörande ekorrhjul. Hur skall det gå till? Kärnkraftsavvecklingen är ett steg på vägen att komma till ett annat samhälle där vi också producerar andra kvaliteter.

Sedan kan jag även påpeka t.ex. att man, när man diskuterar konsekvenserna av kärnkraften, inte kan diskutera bara sannolikheten av en olycka utan också effekterna om en olycka trots allt inträffar. Jag vill nämna ett exempel. Tjernobylkatastrofen gjorde lika mycket jordbruksareal som vi har i hela vårt land obrukbar, för hur länge vet vi inte. Det tycker jag att Lars De Geer skall tänka på.

Anf. 115 LARS NORBERG (mp) replik:

Fru talman! Som sagt, koldioxideffekten var väl känd 1980. Och jag vill erinra om att linje 3 i folkomröstningen var den som verkligen drev frågan om en ökad användning av inhemska bränslen, vilka som bekant inte ger de problem som de fossila bränslena ger. I detta sammanhang har Lars De Geer ingenting att komma med.

Lars De Geer säger också att en avveckling av kärnkraften år 2010 skulle leda till en oerhörd standardsänkning. Det standardbegrepp som Lars De Geer håller sig med tror jag inte är något som vi kan leva vidare med, om standard skall innebära att man ständigt ökar förbrukningen av råvaror och energi. I själva verket finns det, såvitt jag kan förstå, bara ett hopp för mänskligheten, nämligen att man hushållar bättre med råvarorna. Jag tycker alltså att Lars De Geer borde studera Brundtlandrapporten och ifrågasätta om inte den halvering som föreslås där borde vara en målsättning. Då skulle det på sikt inte vara någon som helst svårighet att avveckla kärnkraften och även i största utsträckning avveckla de fossila bränslena i vårt land.

Kärnkraftsutbyggnaden löser inga problem. Det har jag sagt tidigare i denna debatt. Det vore helt orimligt att tro att man kan ersätta de fossila bränslen med kärnkraft. Redan tillgången på uranenergi är sådan att det är ett omöjligt projekt.

Slutligen vill jag säga att kärnkraften marknadsekonomiskt är orimlig. Det har Annika Åhnberg redan påpekat. Jag föreslår att Lars De Geer försöker åta sig att bli försäkringsmäklare och ge sig ut och försäkra kärnkraften med fullt och strikt ansvar för kärnkraftverken upp till ca 100 miljarder svenska kronor. Då visar det sig nog att han misslyckas med det. Dessa 100 miljarder är å andra sidan vad som enligt vår uppfattning är en högst rimlig ansvarsnivå. Och om vi skall fortsätta med kärnkraft borde varje kärnkraftverk vara försäkrat upp till det beloppet. Då tror jag att resultatet blir att kärnkraften avvecklar sig själv.

Anf. 116 ROLAND LARSSON (c) replik:

Fru talman! Lars De Geer frågar om det är rimligt att man år 2010 radikalt skall behöva sänka sin levnadsstandard för att man 1980 tyckte att kärnkraften skulle avvecklas. För det första är detta fel. Det finns inget i världen som säger att man skall behöva sänka sin levnadsstandard för att man ställer om energisystemet till ett mer uthålligt system. För det andra bygger resonemanget på att den lagrade energin, uran eller fossila bränslen, skall räcka i all oändlighet, eljest kommer man ju ändå förr eller senare i den situationen att man måste ställa om systemet till ett mer uthålligt biobaserat system. Jag vill då ställa en fråga till Lars De Geer: Är det rimligt att våra framtida generationer skall få sänka sin levnadsstandard radikalt bara för att vi i dag inte har varit förnuftiga nog att inse att de fossila bränslena och uranet är bränslen som kommer att ta slut?

Fru talman! Vi måste ändå inse att vi förr eller senare måste satsa på ett uthålligt system. Man kan då titta på de ekonomiska konsekvenserna av det. Då finner man ganska snart att sådana investeringar är investeringar för all framtid, medan investeringar som har gjorts i kärnkraften har en högst trettioårig livslängd.

Anf. 117 LARS DE GEER (fp) replik:

Fru talman! Jag skall för enkelhetens skull börja med att vända mig till Roland Larsson. Han säger att uranet inte räcker för vår energiförsörjning i framtiden. Det har han alldeles rätt i. Men att vi använder uran under en 50- eller 100-årsperiod och under den tiden utvecklar t.ex. väte eller solkraft till användbara, förnyelsebara och rena energikällor, det är vad vi behöver kärnkraften till. Långsiktigt kan vi klara oss utan kärnkraften, men då måste vi utveckla just väte och solkraft.

Annika Åhnberg sade usch och fy och att om vi har haft en folkomröstning skall vi inte ifrågasätta dess resultat. Då vill jag påminna Annika Åhnberg om att vi hade en folkomröstning i fråga om vänster- och högertrafik och som utmynnade i resultatet att 80 % var för vänstertrafik. Sju och ett halvt år senare gick vi i Sverige över till högertrafik. En folkomröstning behöver inte vara ofelbar, i synnerhet inte om det kommer fram nya fakta mellan tidpunkten för folkomröstningen och tidpunkten då frågan skall tas upp på nytt.

Annika Åhnberg frågade mig hur man skall minska utsläppen från trafiken. Dels har vi redan lagar angående katalysatoranvändning i personbilar som är nya, dels vill framför allt vi folkpartister öka den premie som nu är för låg för att få ägare av gamla bilar att sätta in katalysatorer i sina gamla bilar. Det är bara 1 400 som har gjort det. Vi har begärt att man skall tredubbla premien. Då kanske det blir 50 000 som gör detta.

Annika Åhnberg talade också om Sveriges ansvar för koldioxiden. Ja visst har vi ett sådant ansvar. Men Sverige släpper ut bara 0,3 % av världens koldioxider. Ansvaret vilar därför mycket tyngre på länder som använder kol, brunkol och naturgas och som eldar dessa i stor skala, framför allt Amerika.

Sedan kom Annika Åhnberg in på resonemanget om att vi inte får använda kärnkraften eftersom u-länderna då skulle kunna skadas. Jag vill säga precis tvärtom till henne. Vi har kapital och resurser att på ett säkert sätt

använda kärnkraft. U-länderna är däremot ofta tvingade att använda fossila bränslen trots alla de nackdelar som är förknippade med dessa bränslen. Vi som har råd att använda bränslen som inte ger svavel, tungmetaller och aska bör använda den energiformen, och de som inte har råd att använda den kanske tvingas använda kol, ved, osv.

Lars Norberg sade att vi inte kommer att behöva sänka vår standard om vi övergår till andra energisystem. Lars Norberg är mycket kunnig på detta område, men jag tvivlar på att så är fallet. Jag tror tvärtom att det med nuvarande teknikutveckling kommer att kosta oss kolossalt mycket att byta energisystem och skrota kärnkraften. 18 öre är för närvarande den rörliga kostnaden för kärnkraften. 35 öre är den lägsta kostnad som jag har hört nämnas för nya fossila kondenskraftverk, och sådana vill vi inte ha.

Lars Norberg säger att vi skall ha absolut riskfrihet. Det finns, fru talman, inte någon absolut riskfrihet i den värld som vi lever i. Allting är farligt: kol är farligt, olja är farligt och kommer alltid att så förbli.

Anf. 118 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Fru talman! Lars De Geer gör en märklig logisk kullerbytta som förvånar mig. Han säger att vi behöver kärnkraften under de närmaste 100 åren för att utveckla alternativ. Det är ett påstående som gör mig än mer förvånad när det kommer från en liberal som hyllar de marknadsekonomiska principerna. Lars De Geer borde inse att man inte sätter i gång att producera el på ett alternativt sätt när man redan har för mycket el producerad med kärnkraften. Man kan bara jämföra med sig själv. Om jag har huset fullt med äpplen springer jag inte ut och köper ännu mer äpplen. Man kan också säga så här: Nöden är uppfinningarnas moder. När vi börjar dra ned på kärnkraftselen, skapar vi det marknadsmässiga utrymmet för alternativen. Tänk att jag som socialist skall behöva tala om detta för en marknadsekonom!

Vad gäller folkomröstningar hölls den om trafiken före min tid. Jag är säker på att jag skulle ha röstat på att vi skall hålla oss till vänster, om jag hade varit med. När det gäller trafiken äter tyvärr den ökade trafikmängden upp den goda effekten av katalysatorerna.

Till sist en kommentar till vad Lars De Geer sade i sitt första anförande om pappersmassetillverkningen. Det är lyckligtvis så att man för energiframställning framför allt använder lignin, som man inte har så stor glädje av när man framställer papper. Så även med ökat uttag av papper för pappersmasseproduktion kan vi få ett tillskott till den del som vi använder för energiproduktion.

Anf. 119 ROLAND LARSSON (c) replik:

Fru talman! Att till kommande generationer, till dem som skall utveckla de nya energikällorna och alternativen, överlämna att ta ansvar för de rester och de miljöproblem som vi producerar tycker jag nästan är ett cyniskt resonemang. Vi i centern kan aldrig acceptera ett resonemang som går ut på att man lämnar efter sig till kommande generationer sådant som vi under vår generation inte har klarat av när det gäller miljöfrågor och ekonomiska frågor av olika slag. Det är helt och hållet oacceptabelt, anser vi från vår sida.

Anf. 120 LARS NORBERG (mp) replik:

Fru talman! Folkomröstningen om vänster- eller högertrafik är ett tragiskt exempel på hur riksdagen kör över ett av folket fattat beslut. Det har säkert både bidragit till politikerförakt och skadat demokratin. Har man fattat ett beslut i en folkomröstning och skall upphäva detta beslut krävs enligt min mening en ny folkomröstning.

När det gäller bilismen tröstar sig Lars De Geer med att vi har katalysatorer. Dessa har en något osäker effekt. Deras effekt är förmodligen överskattad. När de är i bruk och åldras försämras de. Dessutom löser de icke koldioxidproblemet. När det gäller koldioxid kan vi bara konstatera att Sverige släpper ut per invånare tre gånger så mycket från fossila bränslen som världsmedborgare i genomsnitt. Vi lever i lyx och överflöd på denna punkt och skadar alltså den globala miljön tre gånger mer än människor i genomsnitt på vår jord. Vi behöver alltså anpassa vårt levnadssätt. Vår levnadsstandard är enligt miljöpartiets uppfattning en levnadsstandard som grundar sig på att föröda jordens resurser, de oundgängliga resurserna. Det blir följden av alltför stor energianvändning. Det är ett starkt argument för att följa Brundtlandkommissionens rekommendationer.

Anf. 121 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Fru talman! En kort replik till Lars De Geer dels beträffande folkomröstningen, dels beträffande tekniken. När det gäller folkomröstningen 1980 i jämförelse med folkomröstningen om vänster-/högertrafik är det viktigt att slå fast att man skall ha respekt för folkomröstningsresultatet, särskilt för det 1980 där de politiska partierna förband sig att följa folkomröstningens resultat. Annars är folkomröstningsinstitutet bara rådgivande, och det slutgiltiga beslutet fattas av riksdagen. Men just 1980 förband sig alltså partierna att följa resultatet. Därför måste man ha stor respekt för det folkomröstningsresultat som kom fram efter en mycket omfattande debatt.

Sedan kan jag inte underlåta att göra en reflexion när Lars De Geer bekänner sig till tron på vetenskapen och tekniken, framför allt när det gäller kärnkraftens möjligheter och något litet bortom kärnkraften. Han bortser alldeles från eller tilltror inte vetenskapen och tekniken att kunna utveckla andra typer av alternativa energikällor. Jag tänker på bränslen i olika pannor, sol, vind. Där tycker jag att samma tekniktilltro borde han kunna visa till dessa olika energiformer.

Anf. 122 LARS DE GEER (fp) replik:

Fru talman! Jag vill för Göran Magnusson påpeka att jag absolut delar uppfattningen att vi har kolossalt mycket forskningsarbete framför oss i fråga om nya energikällor. Däremot vill jag kritisera vår regering därför att den successivt minskat anslagen för utveckling av nya energikällor flera år i rad. Där har regeringen ett ansvar.

Till Annika Åhnberg vill jag säga att jag talade ganska mycket om att vi i framtiden måste få fram direkt solkraft eller väte som nya energikällor men sade att det ligger 20, 30, 40 eller 50 år bort i tiden innan man kan få fram dessa till ekonomiskt försvarbara priser.

Roland Larsson och Annika Åhnberg kritiserade båda min vårdslöshet när det gäller kärnkraftsavfallet och sade att vi lämnar till kommande generationer avfall som är radioaktivt. Då vill jag säga att om den politik som ni bägge vill föra resulterar i att vi tvingas använda kolkondens, får vi de bekanta konsekvenser som finns ute på kontinenten med stora berg av aska och kvicksilver i jorden, svavelsyrlighet i vattendragen som gör att alla statyfigurer i södra Polen tappar näsa och öron. Om alternativet är kolkondenskraft, då är det inte mycket att hänga i julgranen.

Ligninet talade Annika Åhnberg om. Det är en bra källa till framtida energi och måste användas.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 123 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Sverige behöver en långsiktig trovärdig energipolitik som förbättrar miljön och bygger på effektivare energianvändning och förnybara energikällor. Både företag och industrier av olika slag, hushåll och den offentliga sektorn, har rätt att få besked om hur en sådan energipolitik ser ut för att kunna välja rätt i sina beslut om fortsatta satsningar och fortsatta investeringar. Det skall vara besked som inte ändras med kort varsel.

Miljöpartiet menar att vi gemensamt i riksdagen måste verka för att kraftproducenter, distributörer och slutanvändare skall tjäna på att använda energin effektivare, att investera i energieffektivare teknik och utrustning i hushåll, företag och offentlig sektor. Vi menar att vi måste fatta beslut om miljöavgifter och energiskatt redan under våren 1991 och konstruera dem så att förnyelsebara energikällor omedelbart blir konkurrenskraftiga.

Kraftvärmeproduktion, fjärrvärme och miljövänliga energisystem måste göras lönsamma. Dessutom vill vi, som Lars Norberg har påpekat, beskatta energiråvarorna och därmed gynna en effektiv elgenerering. Vidare behövs det åtgärdsprogram för att stegvis minska utsläppen av koldioxid, kväveoxider, lustgas, metan och andra växthusgaser – åtgärdsprogram som omfattar energiproduktionen, trafiken, jordbruket och industrin. Dessutom skall nämnda åtgärdsprogram omfatta en effektivare energianvändning, för det skulle leda till minskade utsläpp inom alla sektorer.

Sedan krävs det planer när det gäller att strukturera om transportapparaten och att åstadkomma en omläggning, så att vi får mer av sjöfart och spårbunden trafik. Dessutom gäller det att vi använder oss mera av elektroniska kommunikationer. I de här avseendena har miljöpartiet och vänsterpartiet samma uppfattning.

Herr talman! Det finns någonting som kallas elanvändningsrådet som representeras av generaldirektörerna för statens energiverk, styrelsen för teknisk utveckling, statens industriverk, byggforskningsrådet, boverket och konsumentverket. Dessa personer har till uppgift att följa elmarknadens utveckling inom de sektorer som de representerar. Dessutom skall man vara pådrivande när det gäller elhushållningsprogrammet. Om detta kan man läsa i "Kontrollstation 90 elanvändningsrådets rapport". På baksidan av den rapporten skriver man:

"Styrmedel för att minska elnotan

Märk eldrivna produkter t ex kylskåp och diskmaskiner så att kunden ser vilken som är bäst. Redovisa marknadens främsta varje år och sprid det till allmänheten via energitjänstföretagen. Låt stat, kommun och landsting demonstrera ny teknik för belysning, ventilation, värme m m i sina lokaler så att de blir förebilder för andra."

Vidare talas det om att fastighetsägarna måste använda sig av elsnåla lösningar vid alla nybyggen i offentlig regi. Antalet energirådgivare vill man öka på olika sätt. Dessutom vill man göra det möjligt att använda investeringsfonder till eleffektivisering – fonder som innehåller över 20 miljarder kronor.

Man föreslår rabatter för vissa produkter, t.ex. på belysningsområdet, och för varvtalsreglering av elmotorer. Genom sådana rabatter blir det lättare och lönsammare för användarna att investera energi effektivt.

Men det finns fler förslag. Hans Rode, generaldirektören i statens energiverk, har nyligen i en debattartikel föreslagit inrättandet av en elbörs. På det sättet skulle man friare och effektivare kunna sälja och köpa el. Det skulle direkt göra det lönsamt för eldistributörerna och deras kunder att använda elen effektivare och att sälja sparad el. Det här skulle alltså vara ett ganska stort steg mot en effektivare energianvändning. Det är således en av nycklarna beträffande början på avvecklingen av kärnkraften. Det gäller att börja nu.

Vi behöver kanske inte tvista om själva tidsplanen här. Det finns anledning att tro att de svenska kärnkraftverken själva svarar för den saken. Det finns uppgifter om att flera verk är i ett sådant skick att de i varje fall kommer att behöva tas ur bruk under 90-talet. Vi får bara hoppas att man inte tövar för länge – då skulle vi verkligen få reda på vad som menas med kapitalförstöring.

Herr talman! Jag har försökt framhålla några gånger här i talarstolen att svensk industri har väldigt mycket att vinna på tidigaste möjliga omställning och på en övergång till en effektivare energianvändning. Därmed skulle man öka sin konkurrenskraft. Ännu så länge ligger utlandet före. Det vore synd om vi skulle tappa ännu mera terräng än vi redan har förlorat. Man har alltså mycket att vinna på att vi här i riksdagen driver på utvecklingen. Det gäller ju att satsa på en långsiktig energipolitik.

Jämställdhet

Anf. 124 MONA SAINT CYR (m):

Herr talman! Jag har vuxit upp i en familj där man aldrig talade om jämställdhet. Man tillämpade den – i hemmets sysslor lika väl som i studier, utbildning och yrkesval. Det var helt naturligt, helt självklart.

Men i dag skall det här talas om jämställdhet. Jämställdhetsministern vill det, liksom de socialdemokratiska kvinnornas nya ordförande, Margareta Winberg. Ord får alltför ofta ersätta aktiv handling på alltför många områden i politiken. Margareta Winbergs smekmånad som ny ordförande i det socialdemokratiska kvinnoförbundet var inte ens en hägring, då hon förlo-

rade sin sextimmarsarbetsdag för småbarnsföräldrar på partikongressen. Vinnare var företrädarna för fackets aptit på mera pengar genom höjda fackavdrag och -avgifter. Det var ett beslut om prioritering.

Margot Wallström, som går i spetsen för åtskilliga jämställdhetsdiskussioner, tycks däremot inte vara benägen att lägga på ett definitivt extra kol för jämställdheten genom att förmå regeringen i övrigt att äntligen släppa jobben fria åt kvinnorna ur de cementerade samhällsmonopolen, att frigöra jobben åt kvinnors företagsamhet och idérikedom.

I stället väljer man en extra jämställdhetsdebatt, trots att arbetsmarknadsutskottet kommer att ha en sådan om knappt 14 dagar. I går ägde också en kvinnodebatt rum under Europaparaplyet. Och propositionen om en reviderad jämställdhetslag dröjer i motsvarande mån. Men kanske får vi i dag ta del av några nya okonventionella idéer på området. Jag ser förhoppningsfullt fram emot detta.

Givetvis skall jag därför utnyttja min tilldelade tid till att ta upp ett par spörsmål. Har ni funderat över hur jämställdheten och speciellt kvinnors situation – det är ju mestadels den senare som debatten alltjämt uppmärksammar – drabbas och förvärras när den ekonomiska tillväxten avstannar, när ett orubbligt skattetryck kväver alla impulser till initiativ och när bensinskatterna kramar ur lands- och glesbygden det tålamod som återstår?

Där har kvinnorna inte mycket att välja på redan från begynnelsen. Och valfriheten tunnas ut. Man finner dessa kvinnor i omsorgsyrket bland gamla, sjuka och barn. Men kvinnorna måste ha bilen i och till jobbet. De måste ha bil för att kunna ta sig till daghemmet, om de mot förmodan har en barnomsorgsplats. De måste ha bil om de vågat trotsa den politiska motvinden för småföretagare och egenföretagare, ty de allmänna kommunikationerna letar sig inte fram på deras små, krokiga avsides vägar.

Alla politiska frågor, och främst de övergripande ekonomiska frågorna, är viktiga för förverkligandet av jämställdheten. De måste ge positiva reaktioner, innan vi kan förvänta oss ett genomslag för förändrade attityder.

När ämnar ni alltså ta det steg som främjar just ert ansvarsområde? När skall till sist verkligheten övertyga er om att öppna monopol – på sjukvårdsområdet och på äldre- och barnomsorgsområdet? När skall ni släppa in också andra aktörer än de offentliga – politikernas egen stora skyddade verkstad?

Det är ju här som de anställda kvinnorna finns, väntande på bättre arbetsförhållanden, bättre arbetstider och bättre löner. I primärkommunerna betalas de med fyra femtedelar av männens löner och i landstingen med knappt tre fjärdedelar. Kvinnorna kräver, och kommer att kräva mera högljutt, en vidare yrkesmarknad samt en mer mångfasetterad och stimulerande marknad, där de kan påverka och utvecklas.

Ni båda har den privilegierade positionen att ni kan prioritera detta framför er ideologiska låsning – makten över samhället och människorna har ju hittills betytt mera. Det är hög tid att avveckla monopolen – av flera skäl, men i detta sammanhang just för möjligheterna att förverkliga jämställdheten.

Herr talman! På kvinnors arbetsmarknad i dag finns det ett praktiskt problem som är särskilt framträdande för barnfamiljerna – bortsett från den rå-

dande orättvisan på barnomsorgsområdet, som tidigare ventilerats. Jag tänker på arbetstiden och dess förläggning.

Många kvinnor önskar faktiskt deltid – oavsett vad politikerna anser, och vid sidan av problemet med oönskade deltider. De önskar det när barnen är små. Det ger dem möjlighet att upprätthålla en viktig kontakt med arbetslivet, parallellt med det vårdnadsansvar som kvinnor vill ta.

Den flexibla arbetstiden, där arbetstidsuttaget varierar under en livscykel, borde därför ägnas mer intresse. Det skulle underlätta för många småbarnsföräldrar, om de själva kunde påverka sin situation. Det förutsätter samtidigt en uppvärdering av det frivilligt valda deltidsarbetet. Deltidstjänster inom traditionellt mansdominerade yrken skulle också behöva ökad uppmärksamhet, inte bara för männens och familjernas skull. En sådan möjlighet skulle samtidigt visa vägen till nya yrkesområden för kvinnor.

Herr talman! Jag ser fram emot statsrådet Margot Wallströms och Margareta Winbergs svar på frågeställningarna inom de två moderata områden som jag har valt att koncentrera mig till under debattens stipulerade sex minuter; de offentliga monopolen och den i livsperspektiv flexibla arbetstiden.

Anf. 125 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Herr talman! Som f.d. förbundsordförande i folkpartiets kvinnoförbund vill jag allra först hälsa Margareta Winberg välkommen i jämställdhetsdebatten som ordförande i socialdemokratiska kvinnoförbundet. Det är ett viktigt, roligt och ansvarsfullt arbete som hon har fått, och vi ser fram emot att i den egenskapen se henne kämpa för jämställdheten.

Behövs det verkligen 1990 någon kamp för jämställdhet? Jag tror att vi som är samlade här, även om vi inte är många, är överens om det, även om vi har olika uppfattningar om hur frågan skall drivas. Men de allra största hoten ser jag bland dem som är likgiltiga och, ännu värre, bland dem som tror att vi har nått vårt mål. För dem har vi alla ett gemensamt ansvar att driva en aktiv och intensiv informations- och upplysningskampanj. Jag tror allvarligt talat att det annars finns risk för att vi förlorar delar av de segrar som våra företrädare vunnit i trägen seg kamp. Men här i dag vill jag ta upp några frågor som jag ser att vi har litet olika uppfattningar om i den här kammaren, nämligen barnomsorgen, de offentliga monopolen och kvinnolönerna.

Att bristen på barnomsorg är ett av de största hoten mot jämställdhet hoppas jag att vi kan vara överens om, även om jag allvarligt talat tvekar om vad moderaterna egentligen tycker. Med det nya moderata förslaget om familjestöd kommer många småbarnsföräldrar, i praktiken småbarnsmammor, att avstå – eller, om man så vill, av ekonomiska skäl tvingas avstå – från förvärvsarbete. Inser inte moderaterna att detta skulle föra med sig enorma problem även på arbetsmarknaden, inom t.ex. vård och omsorg, där många kvinnor i dag arbetar? Det går inte heller att blunda för att den som förvärvsarbetar avstår en stor del av resultatet till den gemensamma kakan. Därför är det rimligt att samhället ger en större subvention till de föräldrar som förvärvsarbetar än till dem som tar hand om sina egna barn. Nu har jag förstått att det här förslaget har rönt en del motstånd också hos moderaterna. Därför

tycker jag att det skulle vara mycket angeläget att höra hur Mona Saint Cyr ser på den här frågan.

Det tråkiga är att vi inte heller riktigt kan lita på socialdemokraterna i barnomsorgsfrågan. Det beror på att de har misslyckats med att uppfylla sina fastställda mål och löften. Varför det då? Man skyller på uppgång i födelsetal och kommunernas ekonomiska situation. Men det är inte hela sanningen. En mer avgörande orsak är den bristande förmåga till flexibilitet och nytänkande som rått när socialdemokraterna envist och dogmatiskt har stoppat många alternativa producenter av barnomsorg. Inte ens när man har fått erkänna att man har misslyckats med att uppnå sitt löfte är man beredd att tänka om helt.

Enligt min uppfattning är det två villkor som man måste uppfylla för att nå målet barnomsorg utanför hemmet till alla som efterfrågar det. Det första är att alternativen skall tillåtas och uppmuntras. Det andra är att kommunerna skall bedriva ett radikalt effektiviseringsarbete.

Tyvärr var inte den utredning som i augusti presenterade sina förslag beredd att acceptera dessa villkor. Min fråga är nu om socialdemokraternas företrädare här i dag är det.

Men barnomsorgen är inte det enda område där alternativen stoppas eller försvåras, vilket också Mona Saint Cyr var inne på. När vi i våras tog upp de här frågorna ansåg socialdemokraternas företrädare att de inte hörde hemma i jämställdhetsdebatten. Men det gör de verkligen. Hade vi inte haft de offentliga monopolen inom omsorg, vård och utbildning, hade många lågavlönade kvinnor haft en mycket bättre arbetsmarknad. Om det finns konkurrens finns det möjligheter till bättre lön, bättre arbetsmiljö och flexiblare arbetstider. Det finns i dag t.ex. många sjukgymnaster som hindras att sätta upp egen verksamhet. I min kommun Växjö håller man nu på att dra in bidragen till ett privat sjukhem. I Luleå ville fältassistenterna utföra sitt arbete på entreprenad. Till detta sade socialdemokraterna nej, trots att det skulle bli 100 000 kr. billigare. Exemplen skulle kunna mångfaldigas men frågan kvarstår: Varför stoppar socialdemokraterna denna entusiasm och möjlighet, inte minst för många kvinnor, att få intressantare, mer välbetalda och roligare jobb?

I våras sade Margot Wallström – apropå löneskillnaderna och arbetsvärdering – att man genast skulle ta itu med de frågorna. I det betänkande angående jämställdhet som vi justerade i går i arbetsmarknadsutskottet står det att man har påbörjat ett arbete i civildepartementet för att öka kunskaperna om löneskillnaderna. Men det är faktiskt inte ytterligare kunskaper, Margot Wallström, som vi behöver i första hand. Det är åtskilliga forskningsrapporter som har visat att löneskillnaderna har ökat mellan kvinno- och manslönerna. Senast läste jag en doktorsrapport av Tora Friberg i Lund. Det vi behöver är åtgärder.

Propositionen om en förstärkt jämställdhetslag är försenad. Det vore intressant att veta när den kommer, men det vore roligare och ännu intressantare att få veta om vi kan förvänta oss något förslag som gör att vi kommer närmare målet om lika lön för likvärdigt arbete.

Herr talman! Bra barnomsorg, bort med de offentliga monopolen och lika

lön för likvärdigt arbete, det är tre viktiga krav från folkpartiet för en bättre jämställdhet.

Anf. 126 MONA SAINT CYR (m) replik:

Herr talman! Den moderata synen på barnomsorgen är att man skall se till barnets och familjens bästa samt till familjens beslut. Vi tycker att det bidrag som staten ger i dag är orättvist så till vida att det bara berör en del av Sveriges barn. Alla barn kommer inte i fråga, men alla föräldrar får vara med och betala. Det är fel att en får 0 kr. och en annan får 70 000 kr. av samhället. Alla barn bör få del av detta.

Vårt förslag, som kommer att behandlas på vår partistämma om några veckor, innebär att kommunbidraget och statsbidraget skall vara en pott som fördelas på alla barn. Alla skall komma i fråga. Sedan är det föräldrarnas sak att med den barnomsorgspeng de får i handen avgöra var de vill köpa sin barnomsorg, om de skall köpa den av kommunen, av någon annan som ger barnomsorg eller själva sköta sin barnomsorg. Vi tycker att det ger största möjliga valfrihet åt föräldrarna och familjerna. Det är till barnens bästa, eftersom alla barn är olika och har olika behov av omsorg.

Jag tycker att det är tråkigt om Charlotte Branting försöker göra detta till en stridsfråga. Men jag kan också konstatera med anledning av den presskonferens som folkpartiet har haft, att folkpartiet har anammat det socialistiska synsättet, att samhällets intressen går före individernas.

Anf. 127 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är tråkigt att Mona Saint Cyr tydligen sällat sig till dem i det moderata partiet som försvarar detta förslag. Folkpartiets krav på en god familjepolitik är valfrihet och jämställdhet. Vi kan inte acceptera ett sådant förslag som moderaterna nu har lagt fram, där det faktiskt framgår att en tvåbarnsförälder skulle behöva tjäna ungefär 140 000 kr. för att det över huvud taget skulle löna sig att förvärvsarbeta. Det är inte i överensstämmelse med folkpartiets syn på jämställdhet.

Vi beklagar att moderaterna går ifrån det förslag som vi 1988 hade gemensamt från de tre borgerliga partierna. Det hade vi kunnat vinna stort förtroende för, om vi hade slagits för det gemensamt. Jag hoppas att moderaternas stämma så småningom kommer att ändra sig och gå tillbaka till det ursprungliga programmet, som folkpartiet står för.

Anf. 128 MONA SAINT CYR (m) replik:

Herr talman! Jag tycker inte att det här är en debatt som vi skall föra. Jag tror att vi kan bli överens på många områden, men det är klart att det kräver överläggningar. Vårdnadsbidraget, som ni håller kvar, innebär att de som går ut i arbete får alla positiva möjligheter men inte de som är hemma. Det är detta vi protesterar mot.

Den sifferexercis som man har fört in i debatten hör inte hemma här.

Det är föräldrarnas sak att bestämma, som jag sade förut. Jag tycker att det är sorgligt, om ni har slagit in på den linjen att ni skall vara med som politiker och tycka åt människorna. Det är en sak som vi protesterat mot jämt, och jag har för mig att ni också har gjort det förut.

Det var i januari i år som ni vacklade i fråga om det förslag som vi förut var ense om och ni då var beredda att lämna. Sedan har ni tyckt att det passar att komma tillbaka, och det tycker jag inte är riktigt juste. Det krävs mycket mer av diskussion och överläggningar för ett fortsatt samarbete.

Anf. 129 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Herr talman! Det är alldeles felaktigt att vi skulle ha hoppat av vår linje i januari. Vi hade samma förslag då som vi hade 1988 vad gäller vårdnadsbidraget. Det är faktiskt moderaterna som har hoppat av det gemensamma förslaget, och det är sorgligt.

Sedan tycker jag att det är viktigt att säga att folkpartiet visst anser att det är rimligt och viktigt att föräldrarna skall bestämma över barnomsorgen. Vårdnadsbidraget skall alls inte bara gå till dem som väljer att vara hemma, utan det skall gå till samtliga. Men vi vill inte ha ett vårdnadsbidrag av sådan storlek att det inte skulle löna sig att förvärvsarbeta.

Vi tycker att det är viktigt att i vår familjepolitik slå fast att vi vill ha både full behovstäckning för dem som önskar barnomsorg utanför hemmet och full valfrihet för föräldrarna att bestämma och vidare att det skall vara samma statliga och kommunala bidrag till all form av barnomsorg.

Andre vice talmannen anmälde att Mona Saint Cyr anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 130 KERSTI JOHANSSON (c):

Herr talman! I centerpartiet har vi i riksdagen vid atskilliga tillfällen lyft fram jämställdhetsfrågorna. Vi har föreslagit konkreta åtgärder för att förbättra kvinnors ställning på arbetsmarknaden. Vi har betonat vikten av regional balans och samhällsplaneringens betydelse för jämställdhet och för ökad kvinnosysselsättning och den betydelse kvinnors arbete har för samhällsekonomin.

Vi har pekat på nödvändigheten av en förändrad inriktning av utbildningen och föreslagit åtgärder för ett mindre bundet utbildnings- och yrkesval, vi har visat på behovet av stöd för att stimulera kvinnligt företagande, på inflytandefrågor och på betydelsen av jämställdhet inom familjen – för att ta några exempel ur vårt arbete för att uppnå jämställdhet.

Herr talman! Så sent som i går kväll justerade vi i arbetsmarknadsutskottet återigen ett betänkade om jämställdhet som skall debatteras i kammaren om fjorton dagar. Även om vi i riksdagen hållit på i många år i avsikt att föra jämställdhetsarbetet framåt, återstår mycket att göra. Den uppfattningen får man också då man ser att antalet motioner som tar upp frågor om jämställdhet blir fler och fler för varje år.

Och det är kanske inte så underligt om antalet motioner ökar, då man ser hur verkligheten ser ut. Ta kvinnors löner t.ex.

"Förr ansågs det rätt och riktigt att män hade högre lön än kvinnor – och det grundade sig främst på uppfattningen om mäns större försörjningsbörda och om deras större behov för egen del." Det är ett citat ur betänkandet från jämställdhetsutredningen.

Men redan 1925 infördes principen om lika lön för lika arbete när det gäl-

ler statliga tjänster. Denna princip konkretiserades ytterligare 1947, och 1960 antogs motsvarande princip inom den privata sektorn.

Likvärdiga arbetsuppgifter skulle betalas lika för kvinnor och män. Visst har det skett vissa förbättringar och utjämningar genom åren. Men utjämningen stannade upp i mitten av 1980-talet, och under senare år har det återigen skett en ökning av löneskillnaderna. Det är orimligt att det skall vara på det sättet!

Så har yrkesområden där kvinnor utgör huvuddelen av de anställda haft en svagare löneutveckling än områden där män utgör det dominerande antalet anställda. Vi vet att exempelvis arbeten inom vård- och servicesektorn värderas lägre än arbeten inom yrken med teknisk inriktning.

Det har vi i centerpartiet påpekat år efter år, och vi har begärt att en parlamentarisk kommitté skall tillkallas med direktiv att genomföra en arbetsvärdering av olika yrkessektorer för att kartlägga skillnader och analysera bakgrunden till att kvinnodominerade yrken oftast värderas lägre än yrken där män är flest. En sådan kommitté, menar vi, skall också lägga förslag om hur rådande missförhållanden skall åtgärdas, utan att man från samhällets sida inkräktar på det ansvar parterna på arbetsmarknaden har.

Varför, Margot Wallström, skall det vara så omöjligt att i riksdagen få gehör för ett sådant förslag?

Troligtvis är det på det sättet att det bär emot att ansluta sig till ett centerförslag. Men också Sture Nordh, ordförande i SKTF – kommunaltjänstemännen –, konstaterar i en artikel i Aftonbladet i september bl.a.: "Lönerna i kvinnodominerade yrken är lägre, utvecklingsmöjligheterna sämre och skillnaderna växer – – –. Det är nu hög tid att vi alla tar frågan på allvar och under 90-talet åstadkommer avsevärda förbättringar för landets kvinnor."

I centerpartiet lägger vi också i våra motioner tonvikten vid regional balans och samhällsplaneringens stora betydelse för jämställdhet och för kvinnors sysselsättning i alla delar av landet. Här har väl tagits små steg framåt – men hur blir det i fortsättningen?

Vad innebär skattereformen, konstruerad av socialdemokraterna och folkpartiet? Vi vet att de som kommer att drabbas är de lågavlönade, och bland dem finns många kvinnor. Skattereformen skall ju finansieras genom mervärdeskatt på nödvändig konsumtion, och det får den effekten att många människor med låga och normala inkomster tvingas betala skattesänkningar som främst kommer höginkomsttagare till del. Är Margot Wallström beredd att genomföra en omläggning av finansieringen av skattereformen som innebär sänkt skatt på t.ex. mat och boende och som gynnar låginkomsttagare och därmed många kvinnor?

Hur blir det med kvinnornas arbetstid? Möjligheten att minska sin arbetstid – för den som så önskar – är begränsad redan i dag, och den möjlighet som finns kan omintetgöras. Det kan bli så att kvinnor känner sig tvingade att förlänga sin arbetstid, helt enkelt för att få inkomsten att räcka till. Och det här behöver inte gälla enbart kvinnor – det kan även gälla män. Är det så vi vill ha det? I varje fall inte vi i centerpartiet.

Jag vill slutligen ta upp en annan fråga – eller beröra ett diskussionsinlägg som vi nyligen kunnat ta del av. Det gäller en eventuell sammanslagning av JämO och diskrimineringsombudsmannen. Jag vill spontant här säga att jag

anser att det ligger en hel del i de tankegångar som förts fram av JämO. Det kan vara ett sätt att få myndigheten starkare, och det tror jag behövs. Vad anser Margot Wallström, regeringens jämställdhetsminister, om det diskussionsinlägget?

Anf. 131 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Sverige har 4 283 000 kvinnor, männen är 107 000 färre. Att kvinnor och män är nästan lika många – ja, att kvinnorna t.o.m. är i majoritet – avspeglar sig inte i vårt samhälleliga liv.

Hur ofta ses inte kvinnor, handikappade, barn och invandrare som speciella grupper, stående utanför en stor normal grupp, gruppen av män? Det man då inte tar hänsyn till är för det första att s.k. särgrupper alltid består av både kvinnor och män, för det andra att kvinnor behandlas som en minoritet trots sin majoritetsställning.

Dessa synsätt har som resultat att män och manliga värderingar blir normen i samhället, och kvinnor och kvinnors livsvillkor blir undantag från den normen. Ofta har kvinnor också en känsla av skuld för de ojämlika förhållandena. "Det är vår egen skuld – vi har oss själva att skylla." I den verkligheten är det inte förvånande att motståndet mot att ge kvinnor och män lika villkor har varit starkt.

Idéer om lika rättigheter för kvinnor och män har funnits sedan årtusenden. Men för att idéer skall kunna slå rot och bli verklighet krävs att marken är beredd. Samhällsutvecklingen, behovet av förändringar, måste stämma överens med idéerna. Först då kan idéerna motivera och t.o.m. vara drivkraften för politiska beslut.

I vårt land och i våra dagar är det inte längre god ton att gå emot lika rättigheter för båda könen. Däremot finns betydande motstånd mot att ge särskilda rättigheter till kvinnor utifrån kvinnors speciella behov eller för att kompensera en underordnad ställning.

Den utveckling som skett på olika rättighetsområden för kvinnor är inte enbart frukten av kvinnors kamp. Reformer har varit möjliga därför att de även har gynnat männen och gynnat den samhällsomvandling som just då var nödvändig. Jag skulle kunna ta många olika exempel men tänker inte göra det i dag. Att leta efter olika motiv som legat bakom reformerna kan ge oss en mer sammansatt och sannare bild av maktförhållanden och drivkrafter i samhället. Att leta efter motiv kan även ge idéer till strategi för det fortsatta arbetet för jämställdhet.

De områden där vi kanske upplever skillnader och orättvisor störst i dag är utbildning och arbetsmarknad.

På utbildningssidan har olika forskningsrapporter visat att pojkar tar mer lärartid i anspråk än flickor. Pojkarna väljer de dyraste utbildningslinjerna, eller kanske vi gör dem dyrare – prioriterar dem ekonomiskt – just därför att det är pojkar som finns där.

Könsuppdelningen på olika gymnasielinjer är fortfarande mycket stor, trots att detta uppmärksammats och vissa åtgärder från tid till annan vidtagits.

Att bryta mönstret för val efter kön ger ofta problem för flickorna. Förutom problemen under utbildningstiden tänker jag då på att mottagandet på

arbetsmarknaden blir ett helt annat för flickorna än för pojkarna. Flickor som exempelvis gått teknisk-industriell linje har mycket svårare att få arbete som direkt knyter an till deras utbildning, medan pojkar som gått vårdlinjen tas emot med öppna armar och avancerar mycket snabbt inom det område de utbildat sig för.

Dagens skola bidrar inte till att öka flickors valmöjligheter på arbetsmarknaden. Jag vill ställa frågan till Margot Wallström: Vilka idéer har socialdemokraterna för att ändra på detta? I gymnasieskolan är 50 % av linjerna uppdelade på pojk- och flicklinjer. Detta gynnar inte inträde på arbetsmarknaden.

För förvärvsarbetande kvinnor skiljer sig löner och inkomster i övrigt från männens. Kvinnor i industriarbete har bara 90 % av manslönen osv. Denna skillnad kan inte förklaras fullt ut med att de finns inom andra yrken och andra och lägre avlönade tjänster. Det är också en skillnad som sedan har verkningar för pensioner, sjukförsäkring, ATP etc.

Vänsterpartiet anser att vi under 1990-talet måste lägga samhällsekonomiska aspekter på bristerna i jämställdheten. Det är dags att studera de samhällsekonomiska aspekterna, och vi tycker att det bör utses en grupp att se över detta och komma tillbaka till riksdagen med förslag till åtgärder.

(forts. 4 §)

2 § Ajournering för middagsuppehåll

Kammaren beslöt kl. 17.56 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

3 § Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av förste vice talmannen.

4 § Allmänpolitisk debatt (forts.)

Jämställdhet (forts.)

Anf. 132 ANNA HORN AF RANTZIEN (mp):

Fru talman! Frihet, broderskap och jämlikhet! Vilka omöjliga krav! Frihet *till* något eller *från* något? Den frihet som lär finnas t.o.m. i en fängelsecell eller frihet från manipulerande reklam? Broderskap – jo, jag tackar jag, drygt halva mänskligheten bortglömd! Och jämlikhet – en absurditet i en art där varje människa är ett unikum.

Ibland talar man t.o.m. om jämlikhet mellan könen utan att ens ta hänsyn till den ofrånkomliga genetiska skillnaden mellan kvinnans två hela x-kromosomer och mannens enda hela plus den lilla konstiga y-kromosomen, där

så mycket saknas. Det som saknas måste vara några modererande gener, vilket gör att de flesta män ligger till höger eller vänster på samtliga skalor medan kvinnorna håller sig mer i mitten. Fler män finns i brottsstatistiken såväl som i nobelpriskatalogen, fler män finns i Guinness rekordbok såväl som i dagstidningarnas födelsedagsannonser. Nävrätt får gå före människovärdighet. Om detta sägs inte mycket i biologiböckerna, eftersom de flesta är skrivna av män. I en finns det med, för där har jag medverkat. Men – för rättvisans skull – visst finns det balanserade män också, modererade av sociala faktorer eller klokskapsfaktorer.

Om jämställdhet är det viktigt att tala, om männens möjlighet att få del av s.k. kvinnliga värden och om kvinnors möjlighet att få del av s.k. manliga livsvärden. JämO behandlar frågor som gäller ojämställdhet i arbetslivet. Varför skulle hon inte få mer resurser för att också ta hand om ojämställdheten i hemmen och i samhällslivet?

Jämställdhet är inte bara en fråga om förhållanden mellan könen, men andra ojämlika jämställdhetsfrågor har hänvisats till diskrimineringsombudsmannen. Kanske borde alla dessa frågor läggas under en hatt.

Svårigheter med jämställdhetsfrågorna är att de ofta är mycket diffusa. De måste ofta ställas i relation till seder och bruk i olika länder, i olika socialgrupper m.m.

Jag frågade nu på morgonen vår grekiska städerska om hon kände sig jämställd i arbetet och med männen. Jo, det gjorde hon – men hon fick ju erkänna att det inte fanns några städande män. Varför finns det för resten inga män på dagens talarlista? Men i jämförelse med förhållandena i Grekland var vi väldigt jämställda, tyckte vår städerska.

Och på ett annat plan – från EG-debatten i går: "Jag blir så trött, så utmattad och så rasande över dessa män i höga positioner, som så självsäkert yttrar sig å allas våra vägnar om hur absolut nödvändigt, livsviktigt och ofrånkomligt ett svenskt medlemskap i EG är! I en värld, där fortfarande ca 40 000 barn dör av svält och sjukdomar varje dag, och där ca 1 miljard människor lever i absolut fattigdom, där 40 % inte har tillgång till rent vatten eller hälsovård, där vi i den rika världen roffar åt oss tre fjärdedelar av alla naturresurser. I denna värld har ett antal herrar bestämt sig för att den viktigaste och noblaste utmaningen är kampen om herraväldet över världshandeln."

I en norsk utredning, Om kvinnor og EF av Else Skjönsberg, konstateras att EG favoriserar de redan starka i samhället, och det är inte EGs kvinnor. I rapporten sägs att medan männens arbetslöshet inte har stigit som helhet i EG sedan 1984 så ökar kvinnornas arbetslöshet som ett resultat av de långsiktiga strukturförändringarna, och då särskilt i tjänstesektorn och i den offentliga sektorn. Det visar sig också betydligt svårare att i EG-kommissionen få igenom föreslagna jämställdshetslagar än att få igenom lagar och bestämmelser om de fyra friheterna varor, tjänster, kapital och arbetskraft.

Fru talman! I miljöpartiet de gröna arbetar vi nu med ett jämställdhetsprogram, som jag får flera tillfällen att återkomma till, först när motionerna om jämställdhet snart kommer upp i kammaren och sedan när propositionen kommer i vår. I vårt program påpekar vi bl.a. att ingen jämställdhetslag kan åstadkomma rättvisa på arbetsmarknaden och att ett samhälle blir jämställt

först då vi åstadkommit ekonomisk jämställdhet. Den politiska uppgiften är att åstadkomma de ekonomiskt jämlika villkoren.

Ett villkor för vårt samhälles välfärd och överlevnad är att vi åstadkommer en jämnare ansvarsfördelning mellan kvinnor och män. Därmed kan männen få ökat utrymme för hem och familj i sitt liv, medan kvinnorna får bättre möjligheter att göra sig gällande på arbetsmarknad och i samhälle.

Också tiden är en viktig faktor för jämställdheten och ansvarsfördelningen. I ett första steg mot arbetstidsförkortning anser vi att föräldrar med barn upp till tolv år skall ha rätt att minska sin arbetstid. Vissa yrkesgrupper med fysiskt och psykiskt ansträngande arbete skall också ges förtur i genomförandet. En generell förkortning kan börja med 35 timmars arbetsvecka. Man skall ha rätt att inom ramen för en årlig normalarbetstid förlägga sitt arbete så att det passar barnomsorg och hemarbete.

Vi i miljöpartiet de gröna har genom vårt inträde i riksdagen, som det första nya partiet på 70 år, fått en unik möjlighet att omsätta våra, i den nya tiden väl förankrade idéer om jämställdhet i praktiken. Det måste vara svårare i de gamla partierna. Den praktiska jämställdheten visar vi genom att ha både ett språkrör och en gruppledare av vardera könet och genom att jämlikt fördela uppdrag av olika slag. Men vi får nog också inom vårt parti vänta ännu en eller två generationer på att få män och kvinnor att ta för sig lika mycket av talartid och att tala lika högt och myndigt. Men vi ger inte upp kampen!

Anf. 133 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Fru talman! Jämställdhet är 1990-talets viktigaste rättvisefråga. Sett både i ett historiskt och i ett internationellt perspektiv har vi kommit en bra bit på väg i Sverige. Nästan lika många kvinnor som män finns på arbetsmarknaden. Rätten till arbete omfattar både kvinnor och män.

Men vi nöjer oss inte med det. Nu handlar det om rätten till det goda arbetet. Rätten till ett arbete där man kan få utvecklas, trivas och känna trygghet i stället för att riskera liv och hälsa. Rätten att kunna påverka sin egen arbetstid och sin egen arbetssituation. För i arbetslivet finns fortfarande orättvisorna, både klasskillnader och skillnader mellan kvinnors och mäns villkor. Granskar vi arbetslivet utifrån både klass- och könsperspektiv så ser vi att kvinnorna drar det kortaste strået.

Längst ned på trappan finns LOs kvinnor som har tunga och monotona jobb, som har det minsta inflytandet över sin egen arbetssituation och arbetstid och de lägsta lönerna. Klasstrappan finns där inbyggd redan när ungdomarna kommer ut i arbetslivet. De unga arbetarkvinnorna hamnar längst ned.

Men det finns också en otålighet hos de unga kvinnorna som kan bli en stark drivkraft för förändringar.

De unga kvinnorna betonar mest av alla att facket bör ha mer att säga till om på arbetsplatsen, och de vill också att facket hårdare skall driva frågor som utbildning i arbetet och inflytande över arbetssituationen.

Det är viktigt att ha det här perspektivet på jämställdhetsarbetet – jämlikhet och jämställdhet måste gå hand i hand, för att vi skall kunna nå ökad rättvisa.

Makt förknippas ofta med den offentliga, politiska makten, vars beslut och utövare granskas noga. Maktutredningen har gett en betydligt bredare bild av makten, gett kunskap också om kapitalets och opinionsbildningens makt.

Om vi ser till hur makt och inflytande fördelas mellan kvinnor och män, kan vi ändå konstatera att kvinnor har gjort klara framsteg när det gäller den politiska makten, som den kan avläsas i resultaten av de allmänna valen. Drygt en tredjedel av uppdragen i riksdag, landsting och kommunfullmäktige innehas nu av kvinnor. Offentligheten kring de allmänna valen har säkert bidragit till framgången.

Det är sämre i de indirekta valen. Men även här har det gått framåt, från 15 till 22 % i de regionala styrelserna och till 29 % i de centrala styrelserna efter senaste valet. Utredningen om kvinnorepresentation hjälpte till att synliggöra den låga andelen kvinnor, och det skapade debatt, som ledde till förändring.

Kvinnorna är däremot nästan helt utestängda från det privata näringslivets styrelserum. För ett år sedan var endast 1,6 % av styrelseposterna i 239 börsnoterade företag anförtrodda kvinnor, dvs. 26 kvinnor på 1 646 styrelseuppdrag. Vad gör näringslivet för att ge kvinnorna mer inflytande? Varför reagerar inte massmedia på de uppgifterna? Och när hörde ni senast någon borgerlig debattör ta upp den frågan?

Makt över besluten handlar ändå om mycket mer än den matematiska fördelning som vi kan räkna fram. Det är för det första en fråga om demokrati, om rättvisa, eftersom kvinnor är hälften och några till. Att dela makten har alltså ett värde i sig. Det är för det andra en fråga om resurser, om att ta till vara allas kunskaper och erfarenheter och om att vi tror att besluten faktiskt blir bättre om olika erfarenheter finns med. Det är för det tredje en intressefråga. Frågor som kvinnor kan tycka är särskilt viktiga skall också komma upp på dagordningen och finnas med när resurserna skall fördelas.

Att låta kvinnor ta hand om konsumentfrågor, kultur, utbildning och sociala frågor medan männen bestämmer över planering, byggande och trafik samt fördelar pengar mellan olika verksamheter kan se bra ut på papperet, men det innebär fortfarande en ojämn maktfördelning. Kvinnor och män borde dela uppdragen på alla områden.

För att jämställdhet skall nås krävs insatser av vitt skilda slag och förändringar på många olika områden, som så riktigt har påpekats här redan. Det är för mig inte möjligt att här gå in på alla dessa frågor, utan jag väljer att koncentrera mig till *en* fråga som blir alltmer aktuell, nämligen löneskillnaderna mellan män och kvinnor.

Jag möter den frågan ständigt när jag träffar kvinnor runt om i landet. Jag möter också den vrede som kvinnor känner inför orättvisa löner. De accepterar inte att deras arbete värderas lägre. De nöjer sig inte med att lämna över åt andra att se till att de får en rättvis lön. Många kvinnor vill inte längre välja mellan att ta hand om och bry sig om människor å ena sidan och att bevaka sin lön å den andra. De vill göra både–och.

Varför har då kvinnor lägre lön? Drygt 40 % arbetar deltid, men även när man jämför heltidsarbetande är löneskillnaderna betydande. Kvinnor som arbetar heltid har nu i genomsnitt mellan 75 och 90 % av männens löner,

beroende på avtalsområde. Under 1960- och 1970-talen minskade skillnaderna, genom låglönesatsningar. Den solidariska lönepolitiken och samordnade förhandlingar har betytt mycket för att utjämna löneskillnaderna mellan kvinnor och män.

Från mitten av 1980-talet ökar nu skillnaderna på nytt. Den utvecklingen måste vändas. Minskade löneskillnader är ett viktigt jämställdhetsmål.

Förhandlingar och avtal om löner är och skall vara ett ansvar för parterna på arbetsmarknaden. Ja visst! Därför vill jag också diskutera frågan med parterna. För en vecka sedan hade vi ett mycket bra seminarium om Arbetets värde, där vi tillsammans diskuterade bl.a. behovet av arbetsvärderingssystem och av mer kunskaper.

Statsmakternas uppgift är att genom lagstiftning sätta ramar för vad som är tillåtet och inte. Jämställdhetslagen förbjuder t.ex. könsdiskriminering i fråga om anställning och anställningsvillkor. Samma lön skall, oavsett kön, betalas för vad som enligt praxis och avtal är att betrakta som lika arbete. Samma lön skall också, oavsett kön, betalas för arbete som är likvärdigt enligt överenskommen arbetsvärdering.

Jämställdhetslagen har nu utvärderats, och betänkandet Tio år med jämställdhetslagen har nyss remissbehandlats. Skärpningar av lagen föreslås bl.a. när det gäller tillämpningen av förbudet mot lönediskriminering. Förslagen innebär också en anpassning till EG-direktivet i fråga om lika lön. Regeringens förslag kommer i den jämställdhetsproposition som planeras till februari. Jag vill bestämt påstå att den inte alls är försenad. Vi har haft en rekordkort remisstid, och vi arbetar nu på med förslaget.

Vi behöver mer kunskap om löneskillnaderna och deras orsaker. Detta påpekades inte minst på seminariet. En av de tre nya professurerna i kvinno- och jämställdhetsforskning, som ingick i den senaste forskningspropositionen, avser därför ekonomisk forskning med inriktning på kvinnors och mäns inkomster och löner.

Samtidigt måste vi redan nu våga diskutera lönerna och de värderingar av olika arbeten som de bygger på. Det är riktigt, och det väntar sig också stora kvinnogrupper. De som är otåliga nu vill inte vänta på forskning, även om den är viktig på lång sikt. Att jämföra värdet av kvinnors och mäns arbete är svårt och mycket kontroversiellt – t.o.m. omöjligt, hävdar en del. Självfallet ligger det redan nu värderingar bakom hur olika jobb avlönas. Men det är osynliga värderingar, som man inte kan ta på, diskutera eller förhandla om. För att ge underlag till fortsatt diskussion tog vi till seminariet i förra veckan fram ett faktablad om arbetsvärdering. Jag utgår från att också riksdagsledamöterna känner till det.

Kommer inte kvinnorna – nu igen – vid alldeles fel tillfälle, nu när det inte finns utrymme för att höja lönerna? Nej, jag tror att det är nu vi skall stanna upp och tänka om, ta en ordentlig diskussion om hur vi värderar olika arbeten, gemensamt bestämma oss för att männen nog får stå tillbaka för att kvinnorna skall få mer betalt.

Det finns de som påstår att jämställdhet som politisk fråga är ute, som vill förringa hela jämställdhetsarbetet. Jag tror att de gör en grov felbedömning. Rättvisan är inte alls omodern. Den har många förespråkare, och det finns

en stor uppslutning bakom tanken att minska löneskillnaderna mellan kvinnor och män.

"Det duger inte att sätta sig ner och konstatera att allt är bedrövligt, man får försöka göra något åt det." Det säger Anna, 72 år, som intervjuas i LO-rapporten Klass och kön. Det leder mina tankar både till jämställdhetsarbetet och till ett helt annat perspektiv. Ibland måste vi nog lyfta blicken och fundera över våra levnadsvillkor i stort. Det var också detta som Anna Horn af Rantzien försökte göra.

Som så många andra såg jag i söndags på TV-reportaget från barnhemmen i Rumänien och de omänskliga och ovärdiga villkor som dessa barn levde med. Jag tror att *alla* ställer sig frågan: Vad kan vi göra? Vad kan jag göra? Rumäniens barn angår oss alla. Ändå känns det i särskilt hög grad som en kvinnofråga. Rumänien har varit ett hårt land för kvinnor. Vi har enligt min mening ett särskilt ansvar för att stödja också kvinnorna. Vad kan de politiska kvinnoförbunden och andra kvinnoorganisationer göra för att stödja rumänska kvinnor att bygga upp en bättre tillvaro? Vad som behövs är alltså solidaritet i förhållandet mellan man och kvinna men också mellan kvinna och kvinna; inte bara ord, utan också handling.

Anf. 134 FÖRSTE VICE TALMANNEN:
Jag får erinra om de debattregler som gäller.

Anf. 135 BERITH ERIKSSON (v) replik:
Fru talman! Det är inte lätt att kämpa emot orättvisor som kräver raffinerade statistiska beräkningar för att synliggöras. Och det är ju också vad som är fallet när det gäller kvinnolönerna. Därför behövs det naturligtvis bra forskning.

Ett annat område där man också behöver se över, forska om och synliggöra hur ojämlikheten slår, är kvinnorätten i juridisk mening. Det behöver klargöras hur den manliga dominansen i vårt samhälle avspeglar sig i rättsordningen och hur rättsreglerna och rättstillämpningen förstärker eller mildrar mansdominansen eller i vilken utsträckning och på vilket sätt lagstiftningen är ett uttryck för mäns intresse. Vad behövs för att kvinnors intressen och förhållanden skall förbättras?

För att förstå sådana här rättsregler och hur de verkar måste man veta hurdana förhållandena är och hur de skiljer sig mellan män och kvinnor. Det finns alltså många områden att ta upp, men framför allt tror jag att frågor om arbetsmarknaden och kvinnors rätt i juridisk mening hör ihop.

Jag tog i mitt inlägg också upp skolan och hur gymnasieskolan fungerar i dag. Jag skulle bli glad om jag fick svar på frågan om det finns några funderingar om hur man kommer till rätta med den könssegregering som finns redan i gymnasieskolan.

Anf. 136 MONA SAINT CYR (m) replik:
Fru talman! Statsrådet sade att jämställdheten är 1990-talets viktigaste rättvisefråga. Den borde nog ha varit 1980-talets viktigaste, och från detta borde man bygga vidare. De ambitionerna borde man ha haft från början. Men vi är en bit på väg.

Statsrådet nämnde i sitt anförande att kvinnor inom LO-kollektivet i det här sammanhanget har det lägsta inflytandet. Statsrådet sade att oppositionen borde vetat svaret på frågorna när det gällde näringslivet. Vi representerar ju inte alls näringslivet. Jag tror att regeringen har många fler sammanträffanden med näringslivet än vad vi har.

Jag tycker att regeringen också borde se på den mycket stora arbetsgivare som den offentliga sektorn utgör. I mitt inledningsanförande ställde jag en direkt fråga till statsrådet om att upplösa den offentliga sektorn och de offentliga monopolen. Men på den frågan fick jag inget som helst svar. Vad gör den offentliga sektorn?

Jag nämnde också de siffror som finns på löneskillnader när det gäller kvinnor och män inom kommuner och landsting och som är nog så oroväckande. Jag tycker att man inte bara skall ta en del av samhällslivet utan se till samtliga som är arbetsgivare åt kvinnor. Då är den offentliga sektorn den största arbetsgivaren.

Man gör kvinnorna och jämställdheten en björntjänst om man fokuserar på näringslivet och helt och hållet sätter på skygglapparna när det gäller den offentliga sektorn. Jag väntar på ett svar på min fråga.

Anf. 137 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Fru talman! Det finns mycket i det Margot Wallström sade som jag vill instämma i. Det gäller inte minst det sista hon sade om en gemensam kamp för Rumäniens folk och kvinnorna i Rumänien. Om vi kunde göra något gemensamt där skulle det vara utomordentligt bra.

När det gäller representationen inom näringslivet undrade Margot Wallström när man sist hörde någon borgerlig företrädare tala om detta. Det talas faktiskt i folkpartiets jämställdhetsmotion om vikten av att öka representationen också inom näringslivet. Men tyvärr är det väldigt litet som vi politiskt kan göra åt detta. Här behövs en gemensam opinions- och upplysningskampanj, och den kan vi väl också vara överens om att vi skall bedriva.

Margot Wallström talade sedan mycket om rätten till det goda arbetet. Det var också mycket bra. Men varför inte, Margot Wallström, se till att fler kvinnor verkligen kan få en bättre arbetsmarknad genom att slopa de offentliga monopolen?

Anf. 138 KERSTI JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Vi är ingalunda färdiga med jämställdhetsarbetet. Det visar det för varje år ökande antal motioner med olika krav på just jämställdhetsområdet.

Jag fäste mig också vid det Margot Wallström sade om näringslivet och vad det gör för att öka kvinnorepresentationen och vid att hon efterlyste borgerliga debattörer. Jag vill i det här sammanhanget erinra om att det kanske inte endast är näringslivet som är boven i dramat. Inom den kommunala sektorn, som domineras av kvinnor, är endast 11 % av förvaltningscheferna kvinnor, och inom den sociala sektorn, där över 75 % av de anställda är kvinnor, är bara 14 % av socialcheferna kvinnor. Jag menar nog att man här verkligen behöver arbeta för chefsrekrytering av kvinnor.

Vi arbetar mycket med olika projekt, och det gör inte minst socialdemo-

kraterna och regeringen. Man är mycket för projekt. Jag har berört den här frågan tidigare. Kanske skulle man i stället gå över till någon form av kampanjer? Varför inte starta en kampanj som syftar till att både stimulera och informera och bygga upp kvinnors självförtroende att söka chefstjänster?

I detta arbete är det också viktigt att ta till vara kvinnoorganisationerna. Vi i centerpartiet har hävdat att om kvinnoorganisationerna hade litet mer pengar skulle de kunna göra ännu mer arbete på det här området. Nu arbetar man mest ideellt.

Margot Wallström nämde också arbetsvärderingssystemet. Det är något som också jag har tagit upp. Det är inte säkert att det system som vi i centerpartiet har föreslagit är det som vi kan komma framåt med, men vi i centerpartiet är mycket angelägna att få till stånd en undersökning om arbetsvärdering så att vi kan analysera bakgrunden till att kvinnodominerade yrken värderas lägre och kartlägga dessa skillnader och också få förslag till hur vi skall kunna åtgärda detta.

Anf. 139 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Fru talman! Jag börjar undra om jag trampade på några ömma tår när jag tog upp frågan om det privata näringslivet.

Jag skall ägna mig åt att kommentera detta med den offentliga sektorn. Jag skall göra det i fem punkter.

För det första kan vi väl ändå konstatera att det är tack vare en väl utbyggd offentlig sektor som vi har så många kvinnor i förvärsarbete i dag. Det har varit möjligt att ge kvinnor betalda jobb.

För det andra är den offentliga sektorn inte någon skyddad sektor. Ni måste ha missat någonting när ni säger så. Den offentliga sektorn är demokratiskt styrd och utsatt för insyn och ett mycket hårt yttre tryck. Det ni själva säger här är belysande. Det går inte att göra så mycket åt det privata näringslivet, men det går att göra någonting åt den offentliga sektorn. Ja, det går just därför att den är demokratiskt styrd och vi där har möjlighet att påverka. Förändringarna är ju enorma.

Jag undrar dessutom var dessa monopol finns. Efter vad jag kan se tillåter vi privata alternativ, läkare och tandläkare, inom vård och omsorg på praktiskt taget alla områden. Den här förändringen går mycket snabbt. Det görs ansträngningar att finna nya former som ändå kan förena det demokratiska inflytandet och styrningen.

För det tredje är den offentliga sektorn ett sätt att organisera och möta de behov av vård och omsorg som vi kan se i vårt samhälle. Frågan om vilket sätt som är effektivast är det som vi många gånger har olika synpunkter på. Men det är väl inte alltid som privatisering också är lika med effektivisering? Det tror i alla fall inte jag. Frågan är just hur vi effektivast och på mänskligaste vis skall tillgodose behoven av vård och omsorg.

För det fjärde hävdas det ofta när det gäller frågan om lika lön att det är kvinnornas koncentration till den offentliga sektorn som ligger bakom låga löner. Jag kan konstatera att löneskillnaderna mellan kvinnor och män rent allmänt är minst lika stora på den privata sidan som på den offentliga. Se på det allra största kvinnoyrket, sekreteraryrket. Där är löneskillnaderna mycket stora, och det är inte till den privata sektorns fördel. Jag anser inte

att man skall acceptera detta påstående, och det är en av de saker som vi behöver reda ut.

För det femte vill jag påstå att det sker väldigt mycket i form av förändringar inom den offentliga sektorn. Vi har en rad projekt som just syftar till att utveckla kvinnornas inflytande och ställning. Men det är mycket dåligt i det privata näringslivet. Det var detta jag ville påtala, och vi behöver alla hjälpas åt för att se hela spektrumet. Jag glömmer inte bort någon del, det kan ni vara säkra på.

Anf. 140 MONA SAINT CYR (m) replik:

Fru talman! Statsrådet sade "tack vare den offentliga sektorn". Jag har inte ifrågasatt den offentliga sektorn, möjligen dess storlek och dess fortsatta tillväxt.

De betalda jobben är inte alltid välbetalda – det var detta jag antydde för en stund sedan. Det avgörande är att de inte är utsatta för konkurrens; det trodde jag att statsrådet hade förstått.

Var finns monopolen, frågar statsrådet. Det är väl självklart, och det trodde jag att statsrådet också kände till. De finns inom barnomsorg, äldreomsorg och sjukvård. Man behandlas inte på lika villkor, och det är det vi efterlyser. Vi moderater vill tillvarata samhällets totala samlade resurser för att de skall komma människorna till godo. Vi skall inte uppställa förbud för vissa, utan alla som kan ge något av det människorna efterfrågar skall kunna fungera.

De mänskliga behoven förutsätter att alla resurser skall tas till vara på alla områden när det gäller barnomsorgen, äldreomsorgen och utbildningen. Förbjud inte vissa, och diskriminera inte vissa! Det är det som sker i dag. Man ger statsbidrag till dem som man vill uppmuntra, och man ger ingenting till andra. På så vis blir det ojämlika villkor i samhället.

Det mänskliga som statsrådet nämnde skulle vara att politikerna bestämmer, politikerna dirigerar och vet bäst vad människorna vill göra i familjen och på yrkesområdet. Över huvud taget går man in i den offentliga sektorn och dirigerar. Varför är ni så rädda för att släppa loss? Det kommer alla till godo, och det ger valfrihet.

Vidare har vi de projekt som nämndes nyss. Jag vet att statsrådet Åsbrink i dag talade om särintressen och stora ekonomiska resurser som satsas. Han nämnde kvinnorna som ett särintresse på slutet. Det tycker jag är ett mycket märkligt uttalande, och jag tycker att statsrådet skall fråga sin kollega vad han menade med det.

Anf. 141 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Fru talman! Självfallet behöver vi även i framtiden en stor offentlig sektor. Men det är märkvärdigt att vi från den borgerliga sidan hela tiden måste skjuta socialdemokraterna framför oss när vi vill ha alternativ.

Nu har man accepterat föräldra- och personalkooperativ inom barnomsorgen. Varför, Margot Wallström, går man inte hela vägen? Vad är det för skillnad mellan att ha ett handelsbolag och att ha ett aktiebolag?

Vi får ofta höra att man inte skall få göra vinst på barnomsorgen. Jag tycker att det är sällsynt fånigt. Det är väl självklart att ingen vill ha sina barn

i en barnomsorg som inte fungerar bra. Men alla som arbetar inom barnomsorgen måste ha rätt att få en vettig inkomst och kunna få en vinst. Går det att få en bra vinst tyder det på att man har en bra kostnadseffektivitet. På tal om barnomsorg i aktiebolagsform för att man skall få god vinst vill jag säga att det måste finnas en hel del andra saker som det går att få större vinst på.

Släpp loss! Då skall man se att det går att få ökad valfrihet för kvinnorna. Det blir en kvalitetsutveckling, och det blir bättre utnyttjande av de resurser som finns. Det blir en starkare position för personalen och större möjlighet för personalen att utvecklas. Säkert går det att utnyttja fler kvinnor. Personalflykten blir mindre och nya krafter kommer till.

Det här handlar inte bara om barnomsorgen. Jag tog i mitt anförande upp exempel på fältassistenter som vill arbeta på entreprenad och om sjukgymnaster som vill arbeta i privat regi. Varför säger ni nej?

Anf. 142 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Fru talman! Det är inte försvarbart med stora löneskillnader inom den offentliga sektorn. Jag tror inte att löneskillnaderna skulle bli mindre om ett privat ägande kom in.

Jag hade inte tänkt tala om barnomsorg i dag, eftersom vi har så många andra tillfällen att debattera barnomsorg. Men det går inte att undvika ämnet.

Nu har det blivit möjligt för två förskollärare att starta barnomsorg. Det återstår att se hur många sådana kooperativ som skapas. Förskollärarna är utbildade till pedagoger och inte till egenföretagare.

Jag tycker också att det är vilseledande med uttrycket privat barnomsorg. Den är ju inte privat i egentlig mening. Den är i stället en blandning av offentliga pengar och privat administration. Privat barnomsorg är alltså beroende av offentliga pengar. Risken finns att vi om statsbidraget minskar får se att daghem läggs ned. Då kan man tänka sig vad som kan hända i en glesbygd där det inte finns något annat alternativ. Föräldrarna i den kommunen kan alltså behöva betala mycket höga barnomsorgsavgifter för att kunna få tillgång till barnomsorg.

Det är inte heller svårt att räkna ut vilka som kommer att välja billigare alternativ inom en privatiserad barnomsorg. Det blir naturligvis de föräldrar som har mycket dålig ekonomi.

När det är de stora gruppernas tur att få del av barnomsorgen, skall det finnas privata alternativ där de som har tillräckligt med pengar kan köpa bättre pedagogik, medan låglönegrupperna får hålla till godo med sämre. Jag hoppas att vi inte skall behöva ta fler steg i den riktningen mot privatisering i barnomsorgen.

Anf. 143 Statsrådet MARGOT WALLSTRÖM:

Fru talman! Jag får lust att fråga som jag ibland gör när jag är på gymnasieskolorna och får ta del av politikerförakt eller det moderata budskapet att så många politiker som möjligt borde avskaffas liksom den politiska styrningen: Vem är det då som bestämmer? Är det den som har tjock plånbok, den som skriker högst eller den som kommer först? Hur vill vi att samhället

skall formas? Hur vill vi att demokratin skall utövas? I grunden är detta en demokratifråga.

Vi är överens om att det behövs stora förändringar inom den offentliga sektorn. Vi är överens om att detta har betydelse för kvinnorna. Jag anser att det är betydelsefullt just för demokratin och möjligheterna att få vara med och påverka sin arbetsorganisation och att få behoven av vård och omsorg tillgodosedda. Men vi måste också se till de andra delarna.

Jag skulle vilja kommentera några av de frågor som har riktats till mig. När det gäller likalönefrågan var det någon som sade att det inte är mer kunskaper som behövs utan konkreta åtgärder. Jag kan hålla med om att det också är fråga om mer konkreta åtgärder. Men vi behöver avgjort mera kunskaper. Det visade seminariet tydligt.

På det statliga området har vi bestämt att det skall tas fram ett system för arbetsvärdering. På ett sätt skall man vara pionjär för att försöka hitta vägar att rättvisare värdera mäns resp. kvinnors arbete. Jag gillar faktiskt Kersti Johanssons och centerns förslag. Vi är inte alls negativa när det gäller att driva frågor om arbetsvärdering vidare. Vi arbetar vidare med den frågan.

Jag tror också, precis som Berith Eriksson sade, att utbildningsområdet är mycket viktigt. Jag vill påstå att en reformerad gymnasieskola kanske är en av de viktigaste jämställdhetsreformerna framöver. Vi kommer då förhoppningsvis ifrån det mycket könsuppdelade linjeval som har förekommit hittills. Vi får också komma ihåg att man nu går över till ett kommunalt ansvar, och där behövs det mycket arbete för att bevaka jämställdhetsfrågorna i utbildningen.

Förste vice talmannen anmälde att Mona Saint Cyr anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 144 MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Först vill jag kommentera några av de saker som Mona Saint Cyr sade. Hon tyckte tydligen att denna debatt var onödig, och hon kände sig tvingad att delta i den. Det beklagar jag. Jag tror att det är oerhört viktigt att vi har dessa debatter och att man den vägen försöker förändra verkligheten.

För det första påstår Mona Saint Cyr att min smekmånad är över och att vi har förlorat slaget om sextimmarsdag för småbarnsföräldrar. Ibland är det svårt att förstå vad som händer när man inte själv deltar i en kongress. Socialdemokratiska kvinnoförbundet har aldrig drivit frågan om sextimmarsdag för småbarnsföräldrar. Vi förlorade alltså inte frågan om sextimmarsdag, utan kongressen uttalade en princip för sextimmarsdag som ett första steg på 1990-talet under förutsättning att det sker en tillväxt.

För det andra hävdar Mona Saint Cyr att den offentliga sektorn är politikernas stora skyddade verkstad. Jag tycker att det är ett hån mot demokratin och dem som arbetar för den. Jag skulle gärna vilja veta vad Mona Saint Cyr menar med det.

För det tredje säger Mona Saint Cyr att många önskar arbeta deltid. Det är precis tvärtom. Det är alldeles för många deltidare i dag. Många kvinnor

önskar gå upp i tid, men på grund av organisationen i vissa typer av arbeten är det omöjligt.

Fru talman! Vad betyder det egna arbetet med en lön som man kan försörja sig på? Det betyder egna pengar i fickan, det vet vi. Det betyder att man är med och delar på de utgifter som en familj har för att existera. Det borde också betyda att hemarbete och fostran av barnen delas lika mellan kvinnor och män. För människan betyder den egna lönen självständighet och oberoende. Man väljer själv sin livsform. Vill man bo ihop med någon så gör man det, vill man inte så låter man bli.

Den egna försörjningen betyder emellertid också något i vidare mening. All historisk forskning visar att kvinnors ställning i samhället har en direkt koppling till kvinnors ställning i förvärvslivet. Man kan uttrycka det så att i länder där den kvinnliga förvärvsfrekvensen är hög är också andelen kvinnliga politiker stor. Det är Sverige ett talande exempel på. I utvecklingen mot ekonomiskt oberoende följer alltså en förändrad kvinnoroll och i förlängningen förhoppningsvis också en ny mansroll.

Det är därför vi socialdemokratiska kvinnor så hårt hävdar att grunden för jämställdhet är den egna lönen, och det är därför som rätten till arbete, även för kvinnor, är vår viktigaste fråga att driva inom en politisk kvinnoorganisation.

För att jämställdhet skall vara möjlig krävs mera än förvärvsarbete. Det krävs t.ex. barnomsorg. Men det är viktigt att påpeka att tillsynsmotivet bara är en del av barnomsorgen. De sociala och pedagogiska bitarna väger lika tungt. Barnomsorg till alla barn är en viktig jämlikhetsfråga.

En väl fungerande barnomsorg är väl en absolut förutsättning för att kvinnor och män skall kunna förena föräldraskap och förvärvsarbete. I dag kan 375 000 barn erbjudas plats i daghem eller familjedaghem. Det är 127 000 fler än 1982. Bara i år tillkommer 30 000 nya platser.

Fru talman! I somras kom arbetsmiljökommissionens rapport. Det är här fråga om vårt vallöfte att åtgärda de 400 000 farligaste jobben. Den påvisar bl.a. att många kvinnor kommer in friska och åker ut sjuka. De blir sjuka och skadade av monotona arbeten, ensidiga rörelser och pressande arbetssituationer. Kommissionens rapport visade också på en annan, mycket intressant faktor som inte förekommit i debatten om dåliga arbetsmiljöer, nämligen det dubbelarbete som kvinnor tvingas till och som gör dem sjuka.

Vi har ju inte lyckats med konsten att få männen att ta sin del och sitt ansvar för det obetalda arbetet. Männens ansvar och del i hem och barn påverkas inte av kvinnans arbetstid. Det är enbart männens egen arbetstid som ger utslag härvidlag. Det är därför viktigt med en generell sänkning av arbetstiden både för jämställdheten och för kvinnors hälsa och arbetsmiljö.

Den fysiska arbetsmiljön måste också förbättras. Här har vi en stor chans när arbetslivsfonderna skall börja fungera med de 15 miljarder som för närvarande finns i de olika arbetslivsfonderna. Från det socialdemokratiska kvinnoförbundet kommer vi att försöka förmå styrelserna för arbetslivsfonderna att prioritera kvinnor och kvinnors arbeten högst.

Fru talman! Det skall löna sig att arbeta. Man skall kunna leva på sin lön. Det är uttryck som ofta hörs, särskilt från moderat håll. Jag läste för någon

månad sedan en artikel av Anne Wibble i tidningen Nu. Den har litet grand berörts här i dag.

Anne Wibble angrep moderaterna och i viss mån centerpartiet för att ha sprungit ifrån den tidigare uppgörelsen om vårdnadsbidraget och nu lagt fram förslag som ger helt felaktiga signaler till kvinnor. Enligt hennes beräkningar i den här artikeln måste en kvinna i moderaternas förslag tjäna drygt 70 000 om hon har ett förskolebarn för att över huvud taget få en krona över. Om hon har två barn måste hon tjäna 135 000, och har hon tre barn måste hon tjäna över 200 000, annars lönar det sig inte att arbeta. Jag undrar om det är riktigt och rimligt.

Enligt centerns förslag måste en förälder med två barn tjäna 90 000 för att ett förvärvsarbete skall löna sig. Jag vet inte om det här är rätt, men det är en artikel som Anne Wibble har skrivit. Jag måste fråga både moderaterna och centern om det är rätt. Eftersom det är kvinnor som företräder sina partier vill jag höra om ni, om detta är riktigt, ställer upp på detta. Är inte detta i så fall en stor kvinnofälla? Är det inte mycket ojämställt?

Anf. 145 MONA SAINT CYR (m) replik:

Fru talman! Till Margareta Winberg vill jag säga att jag precis kommer från MKFs 70-årsjubileum, som ägde rum under det timslånga uppehållet. Övriga kvinnoförbundsordförande var närvarande och gratulerade, men Margareta Winberg lyste med sin frånvaro. En av dem som gratulerade sade att vi samverkar i kvinnofrågor även med dem på andra sidan. Jag funderade litet över vad det kunde vara sakralt sett. Men sedan kom jag på att hon måste mena socialdemokraterna, och det gjorde hon.

Det har fastslagits i många betänkanden i riksdagen att vi kvinnor har ett gemensamt mål när vi diskuterar dessa frågor, men vi har litet olika uppfattningar om medlen. Därför tycker jag att vi skall koncentrera oss på dem när vi diskuterar detta.

Det frågades i sammanhanget vem som skall bestämma. Jag har tidigare sagt att det skall vara de människor som berörs. När det gäller barnomsorgen skall föräldrarna, i det här fallet talar vi om kvinnorna, bestämma hur de vill ha den ordnad. Kvinnorna måste komma fram till hur de skall ordna sitt yrkesliv tillsammans med sin man för att ordna det på bästa möjliga sätt för barnen. Det har jag sagt tidigare här i dag.

Jag förstår inte att socialdemokraterna vid det här laget inte har lärt sig vad vi menar med monopol. Inom barnomsorgen, som ligger närmast till hands när det gäller förvärvsarbete för kvinnor, vore det vettigt att använda samtliga resurser för att ta hand om barnen, så att barnen får just den omsorg som deras föräldrar tycker är bäst för dem.

Många kvinnor förvärvsarbetar inom de olika monopolen inom sjukvård, äldreomsorg och barnomsorg. Jag är själv kommunanställd, och jag vet hur folk resonerar. De vill göra väldigt mycket som de inte får göra i dag. De är instängda i monopolen. De kan inte välja arbetsgivare. Jag vet att statsrådet i en tidigare debatt med Margareta Winberg har sagt att det finns ett antal kommuner att välja på som olika arbetsgivare. Vi skall väl inte behöva bli nomadiserade som kvinnor. Vi måste kunna ha en arbetsgivare i den kom-

mun där vi bor. Vi måste kunna starta eget eller bli anställda av någon annan som vill starta eget och ta det ansvar som det innebär att bli arbetsgivare.

Jag vet att det finns idéer, intresse, kunskap och ambition hos kvinnorna att få göra detta. Med det regelsystem som socialdemokraterna har lagt fast som en järnhand över Sverige får de inte göra detta. De kan inte göra detta, eftersom de måste jobba på samma villkor som andra, kommunerna och monopolen.

Anf. 146 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Fru talman! Margareta Winberg talade om vikten av en ny mansroll. Det kan jag verkligen instämma i. Det är särskilt viktigt att männen tar ett större ansvar för barnen när de är små. Jag vill fråga Margareta Winberg om ni är beredda att stödja folkpartiets krav att det skall bli en utökning av ledigheten vid födsel av barn så att pappans tid förlängs. Den är tio dagar i dag. Jag tror att det är oerhört viktigt att papporna är hemma och delar ansvaret med mammorna under den allra första tiden när barnet har fötts.

Är man också beredd att möta litet okonventionella krav för att få fler män att ta ut mer av föräldraledigheten? Det kan t.ex. ske i någon form av extra stimulans, t.ex. en extra semesterdag. Vi har haft sådana tankar från folkpartiets sida, eftersom vi anser att detta är mycket väsentligt.

Margareta Winberg talade om hur bra det har varit med utbyggnad av barnomsorgen. Det tycker jag också, men det räcker inte. Fortfarande står tiotusentals människor i kö. Min fråga till Margareta Winberg är fortfarande: Är ni nu beredda, för att så snabbt som möjligt nå målet om full behovstäckning för alla dem som vill ha barnomsorg utanför hemmet, att ta alla möjligheter till alternativ i anspråk? Det gäller t.ex. att slopa lex Pysslingen och låta svenska kyrkan m.fl. driva daghem.

Anf. 147 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Fru talman! Jag måste verkligen hålla med Margareta Winberg om att vi har alldeles för många deltidsarbeten. I dag finns det 800 000 personer som har deltid, men vill ha heltid. Jag hoppas också på och ser fram emot alla de bra och konkreta förslag som måste komma fram utifrån målsättningen om det goda arbetet. Det gäller t.ex. förslag när det gäller att komma till rätta med obekväma arbetstider, förslag när det gäller att komma till rätta med den arbetsorganisation som missgynnar kvinnor i dag, förslag när det gäller sex timmars arbetsdag och förslag som innebär att graviditet inte betraktas som en privatsak, dvs. att det i arbetsmiljön tas hänsyn till vad ett foster tål. Om och när sådana konkreta förslag läggs fram kanske vi, liksom 1946 års riksdagskvinnor, kan enas om en motion. Den gången gällde det lika lön för lika arbete inom staten. Resultatet av den motionen blev principbeslutet om lika lön och tillsättandet av likalönskommittén. Men ännu i dag har de statligt anställda kvinnorna inte lika lön som männen. De har bara 91 % av manslönerna. Men det gäller ju att vi inte tappar sugen utan verkligen sätter upp mål och att vi försöker nå dem.

Anf. 148 KERSTI JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! När Margareta Winberg säger att många önskar arbeta deltid och samtidigt konstaterar att det är fel med deltid, är jag inte så säker på det

som Margareta Winberg tycks vara. Från centerpartiet har vi vid upprepade tillfällen understrukit att både flexibel arbetstid och förkortad arbetstid är angelägna för många människor. Och det är faktiskt väldigt många som väljer att arbeta deltid. Vi i centerpartiet menar att man måste lägga stor vikt vid personliga valmöjligheter så att arbetstiderna kan anpassas till olika familjers och individers behov och önskemål – detta inte minst med tanke på barnen.

Vad Anne Wibble har skrivit har jag inte läst. Men så länge centern inte har presenterat något annat förslag så gäller det förslag om familjepolitik som vi lade fram i riksdagen i våras. Vår familjepolitik är i första hand inriktad på att det skall skapas valfrihet för småbarnsföräldrar. Vi menar att varje barnfamilj skall få möjlighet att ordna sin barnomsorg på det sätt som den själv vill. Det är ju det som skapar trygghet. Därför anser vi i centerpartiet att en större del av de resurser som ställs till förfogande för barnomsorg skall disponeras av föräldrarna själva.

Anf. 149 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Fru talman! Jag konstaterar att Mona Saint Cyr inte vill svara på den fråga som jag ställde, om de siffror som står i denna artikel kan stämma.

Jag undrar vad grunden för jämställdhet är för moderaterna? Är den inte att varje människa skall ha egna pengar och vara oberoende, fri och självständig? Hur går det då om man utformar ett sådant system som ni tydligen är på väg att utforma och som innebär att man måste tjäna så mycket för att inte behöva betala för att få arbeta?

Både Mona Saint Cyr och Charlotte Branting återkommer till monopolen. Men kan ni tala om på vilka områden som det är monopol? Vad är det som kvinnor inte får göra? Kvinnor får starta eget, jobba inom sjukvård, inom barnomsorg, osv. Tala om vad kvinnor inte tillåts göra!

Jag måste säga att jag är litet förvånad. Vi brukar ju säga att omsorg inom olika områden inte skall drivas med vinst. Men nu kanske ni ändå vill tillåta det. Jag vet inte. Men vi socialdemokrater har sagt att gränsen går där för oss. Man skall inte tjäna pengar på barn. Då svarar jag också på frågan från Charlotte Branting, nämligen att vi inte vill ha lex Pysslingen och andra aktiebolag i den formen. Vi säger att det skall vara kvalitet på barnomsorgen. Vi anser att det skall finnas klara pedagogiska mål för barnomsorgen och att vi skall ha utbildad personal. Det är för oss det viktiga. Barnomsorgen är nämligen till för barnen och inte för att några kvinnor skall få jobb. Man kan ta privata tandläkare och deras tandsköterskor som exempel. Har de bättre betalt inom den privata verksamheten än inom folktandvården? Jag kan också nämna de städerskor som fick gå från offentlig verksamhet till ASAB och allt vad städbolagen heter. Hur gick det för dem? Fick de mer betalt? Fick de bättre arbetsmiljö? Nej, de fick större beting och samma lön.

Charlotte Branting ställde en fråga om föräldraledigheten. Hon undrade om vi var beredda att se till att papporna kan vara hemma längre. Vi har från vårt kvinnoförbund sagt, men det är ingen partiståndpunkt, att vi vill att tre månader av de ytterligare månader som vi hade hoppats att föräldraförsäkringen skulle utökas med före nästa val skall kvoteras. Jag kan bara beklaga att folkpartiet ställde sådana krav i uppgörelsen om den ekonomiska politi-

ken att vi inte kunde fortsätta att bygga ut föräldraförsäkringen. Det var folkpartiet som stoppade den. Men vi är mycket villiga, åtminstone från kvinnornas sida, att se till att man kvoterar föräldraledigheten så att männen får sina rättigheter. I övrigt bedrivs det ju en stor upplysningskampanj i frågan.

Alla alternativ inom barnomsorgen kan naturligtvis vara bra, men är de bra för kvinnorna och jämställdheten? Jag tycker inte att dessa saker har riktigt med varandra att göra.

Det gläder mig att Kersti Johansson tydligen tar avstånd från det som har diskuterats beträffande centerns nya familjepolitik när hon säger att centern håller fast vid det förslag som lades fram i våras.

Anf. 150 MONA SAINT CYR (m) replik:

Fru talman! Låt mig först göra en kommentar som jag inte hann med tidigare. Jag berörde i mitt inledningsanförande verkligen den flexibla deltiden, som innebär att kvinnorna själva i avtal med arbetsgivaren kan komma överens om den arbetstid som de vill ställa upp med under den tid då de har små barn och vill vara hemma och träffa dem. Sedan kan de förlänga denna arbetstid när de inte är lika beroende av att vara hemma med barnen. Hela ansvaret är helt enkelt lagt i den enskildes händer efter den enskildes behov. Det tycker vi är riktigt. Det utgår från människan och individen, barnens, föräldrarnas och familjernas behov.

När det gäller ideologin i barnomsorgen har det tidigare i dag diskuterats var skiljelinjen går, om den går mellan handelsbolag och aktiebolag. Då kan jag i detta sammanhang fråga Margareta Winberg var gränsen går i ideologin när det gäller deltiden?

Margareta Winberg frågade om moderaternas syn på jämställdhet. Vi anser att alla individer har samma värde, man som kvinna. Vi gör ingen skillnad i fråga om detta. Det innebär att människorna själva skall ha rätt att avgöra sådana faktorer som påverkar deras egna liv och förutsättningar. Det är mycket viktigt. Och jag sade tidigare i dag att det inte är politikerna som skall tycka åt människorna, utan människorna skall få tycka och fatta beslut själva om närliggande områden. Då säger socialdemokraterna och Margareta Winberg alltid: vinst, kommersialism, tjäna pengar. Men anklagar ni även kyrkan för att vara ute i kommersiellt syfte när det gäller barnomsorgen? Vi vill att kyrkan som andra skall få anordna barnomsorg. Alla ideella organisationer skall få anordna barnomsorg. Vad säger ni t.ex. om föräldrarna som skall ta hand om sina egna barn? Tjänar de också pengar? Är de kommersialister om de vill ta hand om sina barn, Margareta Winberg?

Anf. 151 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Fru talman! Skyll inte på folkpartiet, Margareta Winberg, för att ni socialdemokrater inte fick igenom kravet på en utbyggnad av föräldraförsäkringen! Socialdemokraterna hade inte pengar att finansiera den reformen nu. De prioriterade i stället en förlängning av semestern.

Margareta Winberg sade att de privata tandläkarna inte var bättre. Det är möjligt att de är sämre i vissa fall. Men vad jag med bestämdhet vet är att de är billigare. De är 30 % billigare än tandläkarna inom det offentliga syste-

met. Dessutom har många privata tandläkare vittnat om att de har större möjligheter att själva påverka sina arbetstider och att de har en bättre arbetsmiljö, osv. De olika alternativ som vi förfäktar skall finnas inom alla områden utgör ett bra komplement.

Jag vill ställa en fråga: Vad är det egentligen som säger att det skulle vara bättre kvalitet på barnomsorg som drivs inom ett handelsbolag än barnomsorg som drivs inom ett aktiebolag?

Till sist vill jag passa på tillfället att ställa en fråga till Margareta Winberg. Eftersom ni tog upp en så oerhört stark och stor debatt på er stämma angående affärstiderna, undrar jag vad det är som säger att vi får en bättre situation för kvinnor och jämställdhet om vi får en ny affärstidslag. Nog är det litet löjligt om man skulle få en lag som säger att vi får lov att handla damstrumpor på en söndag men inte herrstrumpor, att vi får handla bullar men inte barnmat, socker men inte salt. Det hjälper verkligen inte kvinnor och inte heller män. Låt oss behålla våra affärstider som de är i dag.

Anf. 152 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Fru talman! Jag konstaterar igen att Mona Saint Cyr inte vill svara på den fråga som jag ställde och som handlar om de belopp som jag redovisade. Jag vet alltså inte om de stämmer. Jag är mycket intresserad av att få veta det, eftersom det är en folkpartistisk kvinna som har skrivit artikeln och jag inte har kunnat kontrollera siffrorna. Är det så att man måste tjäna dessa summor för att inte behöva betala för att förvärvsarbeta?

När vi då diskuterar deltid säger Mona Saint Cyr hela tiden att det är "hon" som skall ha deltid. Detta är en riktig beskrivning av verkligheten. För det är i de allra flesta fall en hon som har deltid, därför att hon skall hinna med det andra arbetet också och mannen arbetar heltid eller övertid. Det har vi socialdemokratiska kvinnor vänt oss emot, inte deltiden som sådan men mot att det fungerar på det sättet att kvinnor blir dubbelarbetande och sliter ut sig, så som jag beskrev i mitt första anförande. Att man kan avtala om arbetstiderna är väl väldigt bra, men risken är bara att de anställda kommer i underläge och att arbetsgivaren har övertaget och dikterar villkoren.

En annan sak som jag tycker att det finns skäl att ta upp är talet om att familjen själv skall bestämma. Naturligtvis skall familjen själv bestämma över viktiga saker. Vad ni moderater och andra många gånger glömmer bort när ni talar om att familjen själv skall bestämma är att det också i familjen finns en maktstruktur. Det har visat sig att den maktstrukturen går ut på att mannen väljer först. Sedan kommer barnens behov, och kvinnan får ta det som blir över. Detta har arbetarklassens kvinnor alltid vetat och alltid fått arbeta på den tid som blir över – baka på nätterna, bära ut tidningar på morgnarna och skura trappor på kvällarna.

Sedan till frågan vem som får driva dagis. Det möter inget hinder att kyrkan har daghem och bedriver barnomsorg. Kyrkan har rätt till egen beskattning och kan mycket väl taxera ut pengar om den så önskar för att driva dagis.

Förste vice talmannen anmälde att Kersti Johansson och Mona Saint Cyr

anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Regionala frågor

Anf. 153 ULLA PETTERSSON (s):

Fru talman! Mitt anförande skall bli kort, för mitt ärende är lika enkelt som angeläget: det är för dyrt att resa med Gotlandsfärjorna! Ni har hört det förut, och jag lovar att jag så länge orättvisan består och jag är ledamot av Sveriges riksdag fortsätter att påtala det faktum att det är dyrare för en enskild eller en familj att resa till Gotland än till andra orter.

Jag har tidigare här i kammaren, för att göra det tydligare, gjort jämförelsen med en godtyckligt vald ort på ungefär samma avstånd från Stockholm, nämligen Borlänge. Jag har följt upp detta i dag och kan konstatera att en tvåbarnsfamilj som väljer Gotland framför Dalarna förlorar minst 270 kr. i pengar och 6 1/2 timme i tid. Det, fru talman, skall vi slåss emot när vi skall hävda turistnäringen som en av våra basnäringar i Gotlands län.

Vår landsväg består inte av grus, betong eller asfalt. Den består av fartyg och hamnar. Kostnaden för vår landsväg beräknas inte på samma sätt som kostnaden för andra länsvägar. Därför är det dyrare att resa till Gotland. Vi ser framför oss ännu högre kostnader nästa säsong. Vi behöver en ny konstruktion av Gotlandstrafikens finansiering.

Det är inte rimligt att människor skall välja andra resmål än Gotland på grund av kostnaden.

Det är inte rimligt att utflyttade gotlänningar skall ha högre kostnader än andra för att besöka sin hemort.

Det är inte rimligt att resekostnaden skall få företag och enskilda att tveka inför en flyttning till Gotland.

Man kan, fru talman, diskutera avgångstider, turtäthet, restidens längd och mycket annat i Gotlandstrafiken. Jag har medvetet valt att koncentrera mitt inlägg på kostnaden. Det är dags att Sveriges riksdag erkänner – och tar det ekonomiska ansvaret för – Gotlands landsväg till fastlandet.

Anf. 154 GUNHILD BOLANDER (c):

Fru talman! Under vårsessionens slutskede fattade riksdagens majoritet ett antal beslut som för Gotland kommer att få näst intill förödande effekter.

Det gäller stödområdesindelningen, där Gotland inte längre fick tillhöra stödområde.

Det gäller beslutet om århundradets skattereform, där speciellt turismen har blivit drabbad av den förhöjda mervärdeskatten.

Det gäller framtiden för jordbruksnäringen, som fortfarande är den dominerande näringen på Gotland.

Inför alla dessa beslut har jag i motioner och debattinlägg försökt påtala konsekvenserna för det gotländska näringslivet, men utan nämnvärt resultat. Varför vill man i regeringen inte lyssna, varför är man inte beredd att se till helheten? Det har funnits många anledningar under mina år i denna

kammare att konstatera att den ena handen i regeringen inte vet vad den andra gör. Gång efter annan upprepas detta.

Hela Sverige skall leva – det har vi snart hört till leda. Jag måste då ställa frågan: Vilka förutsättningar ger regeringen för ett liv i glesbygdslänet Gotland?

Den höjda turistmomsen blev ett dråpslag för oss med 50 000 färre turister den gångna sommaren, ungefär en tiondel färre besökare på ön. Mina uttalade farhågor i juni har dess värre besannats. Det gick några veckor efter riksdagsbeslutet, och den 5 juli hade statens industriverk fått i uppdrag att studera momsförslagets effekter på vissa turistregioner i Sverige, däribland Gotland. Om det efter några år visar sig att det blir "orimliga effekter", kan staten möjligen tänka sig en stödinsats. Men då är ju skadan redan skedd, det är den i dag. Och hur kommer "orimlig effekt" att definieras?

Från centerpartiets sida har vi aktivt motarbetat höjningen av turistmomsen. Vi kommer att fortsätta med det, därför att vi inser vilka konsekvenser denna har för den enskilde företagaren inom denna bransch.

Som ytterligare lök på laxen kommer från årsskiftet införandet av persontrafikmoms. Mitt krav från juni på att färjetrafiken till och från Gotland måste undantas ställer jag på nytt här i dag till de båda partier som genomdrivit skatteomläggningen, nämligen socialdemokrater och folkpartister. Det är otillständigt att en familj med två vuxna och två barn plus bil, som i dag betalar ca 2 000 kr. för ett Gotlandsbesök, nästa år skall betala ytterligare 500 kr. i mervärdeskatt för persontrafik.

Dessutom aviserar nu Gotlandslinjen en biljettprishöjning utöver momsen med uppemot 10 %.

Jag kan sälla mig till övriga frågeställare när det gäller trafiken: Vilken trafikant i Sverige betalar ett sådant kilometerpris över länsgränsen som vi gotlänningar och alla som tar sig till och från Gotland får göra? Här har staten tidigare gått in med SIND-pengar i ett projekt "Avstamp Gotland", som bl.a. skulle resultera i ökat stöd till turism och jordbruk. Detta ingav förväntningar inom turistnäringen, förhoppningar som i dag ligger grusade av denna eländiga mervärdeskatt. Det är varken mer eller mindre är en paradox att regeringen nu slår undan benen på projekt som tidigare initierats av samma regering. Återigen – var finns helhetssynen?

Under den gångna veckan har bensinpriserna diskuterats främst i glesbygdslänen i norra Sverige men också på annat håll. Regeringen har svarat med höjda avdrag för arbetsresor. Och det är väl bra så långt. Men för Gotland, som faktiskt är landets mesta glesbygdslän så till vida att Gotland procentuellt har mest invånare boende utanför tätort, hade en total sänkning av bensinpriset/-skatten varit mera rättvis. Det finns ett antal nödvändiga resor som inte är arbetsresor. Med centerns förslag till energibeskattning skulle bensinpriset vara mer än en krona lägre.

När det gäller den förändrade jordbrukspolitiken kommer en omställning att få större inverkan på arbetsmarknaden på Gotland än i något annat län i landet. Bortsett från sockerproduktionen finns det inget som helst hänsynstagande till Gotlands speciella läge och beroende av jordbruksproduktionen. Från riksdagsmajoritetens sida saknas det både förståelse och vilja när det gäller att rättvist möjliggöra en positiv utveckling på ön.

Fru talman! Det finns anledning att återkomma i denna talarstol vid ett senare tillfälle såväl till dessa frågor som till villkoren för våra kommunikationer med fastlandet. Vad jag ville redovisa i denna debatt var den oro som vi gotlänningar känner inför framtiden när det gäller de här frågorna.

Anf. 155 LISBETH STAAF-IGELSTRÖM (s):

Fru talman! "Värmland det är mitt liv, det se". "Där vill jag leva, ja, där vill jag dö" står det ju i Värmlandsvisan.

Egentligen skulle jag kanske ha sjungit den sistnämnda. Men när jag tänkte efter insåg jag att det nog var bäst att bespara fru talmannen samt övriga åhörare det.

Ja, hur är det då att leva i Värmland 1990? Bilden är inte helt ljus. Mörka moln börjar torna upp sig vid horisonten, och fortfarande råder en regional obalans. Den längsta högkonjunkturen under efterkrigstiden börjar nu mattas av. Men denna långa och intensiva högkonjunktur har naturligtvis under tiden påverkat Värmland mycket positivt. Utgångsläget inför den väntade lågkonjunkturen är därför bättre än vad det normalt brukar vara inför bistrare tider.

Antalet arbetslösa i nuläget visar inte på någon större ökning. Däremot har oroande varsel lagts, och orderingången till vissa företag har minskat. Tendensen visar därmed att arbetslösheten i det korta perspektivet inte förväntas öka drastiskt. Men utvecklingen i det längre perspektivet inger viss oro och måste därför nogsamt följas.

I Karlskoga har t.ex. sedan mitten av 70-talet ca 4 000 arbetstillfällen försvunnit. Degerfors och Storfors har förlorat ca 1 000 arbetstillfällen vardera. I år har Kristinehamn drabbats av en minskning av antalet arbetstillfällen med ca 500. Vidare har Saab-Scania varslat om nedläggning, vilket innebär att ett stort antal arbetstillfällen kommer att försvinna.

I den berörda regionen finns det ett högteknologiskt kunnande. Där finns arbetskraft med mycket kvalificerat verkstadskunnande. Där finns också den modernaste industriella utrustning som står att få.

Staten måste här känna ett särskilt ansvar för de strukturförändringar som följer av att försvarsindustrin får andra förutsättningar.

I västra Värmland har TVAB, som tillverkar kablar främst till bilindustrin, beslutat att flytta tillverkningen till Portugal. Om det sker kommer ett hundratal anställda att förlora sina jobb, och Töcksfors kommer att drabbas mycket hårt. Även de enheter som TVAB har i Säffle, Koppom, Malung och Vansbro kommer att beröras.

Riksdagen har ju fattat beslut om att ge stöd till teknisk utveckling beträffande bilindustrins underleverantörer. Jag förutsätter att det stödet kommer att utgå till de berörda.

I Säffle har vi Billeruds bruk, som tillverkar fettavstötande papper. I dag råder det osäkerhet angående brukets framtid på grund av att ägarna vill sälja koncernen, i vilken bruket ingår. Här måste man mycket noga följa utvecklingen ur regionalpolitisk synpunkt.

I norra delen av Värmland har vi länets högsta arbetslöshet. I dessa delar är det fråga om långa avstånd samt dåliga vägar, vilket gör att det är svårt med arbetspendling till andra orter. Det beslut som har fattats om nedlägg-

ning av NKLJ-banan i Hagfors gör inte situationen i denna del av Värmland bättre.

Kvinnoarbetslösheten i den här delen av länet är också mycket hög.

Fru talman! Vad behöver man då göra för att kunna komma till rätta med den regionala obalansen?

Först och främst vill jag lyfta fram utbildningen. Utbildningen är ett medel när det gäller att komma till rätta med den regionala obalansen. Därför är det mycket viktigt att det från statens sida sker en satsning på framtida ökade samt fasta forskningsresurser vid högskolan i Karlstad.

Vidare råder det som bekant fortfarande en överhettning i storstadsområdena. Därför anser jag att statsmakterna bör ta initiativ till en starkt ökad utlokalisering av verksamheter och statliga verk och myndigheter till de regioner där ökad sysselsättning är ett måste för regionens överlevnad och utveckling.

Ett konkret exempel i nuläget i det sammanhanget är postgirohanteringen, som tas upp i post- och teleutredningen. Denna verksamhet skulle med fördel kunna utlokaliseras. Vi värmlänningar säger att postgirot är hjärtligt välkommet till Hagfors. Där finns det bra arbetskraft och lämpliga lokaler. Är det så att det måste vara en större ort, är man hjärtligt välkommen till Kristinehamn eller Karlstad.

Vidare hälsar vi värmlänningar den eventuellt kommande nya TV-kanalen mycket mycket välkommen.

Bra kommunikationer är ju en mycket viktig förutsättning för att länet skall utvecklas. Därför måste vi se till att det blir en ny länsflygplats i Värmland.

Järnvägsförbindelserna måste också utvecklas.

Inte heller vägstandarden är bra. Det gör att vi också kräver höjda statliga väganslag.

Slutligen protesterar samtliga riksdagsledamöter från Värmland mot förslaget om en ny tullorganisation. Vi vill inte förlora ytterligare 24,5 tjänster, som väl kommer att försvinna i Karlstad, Kristinehamn och Charlottenberg.

Fru talman! Värmland är ett bra län att leva i. Jag vill att det skall vara så även i fortsättningen. Därför kommer vi socialdemokrater att fortsätta vår kamp för en positiv utveckling i Värmland.

Anf. 156 KJELL ERICSSON (c):

Fru talman! Värmland är ett bra landskap att bo och leva i. Man kan inte göra annat än instämma i det. Från Värmlands sida arbetar vi alla för att det skall vara så även i fortsättningen.

Jag har här i talarstolen många gånger talat om värmländska förhållanden. I dag skall jag ha ett litet annorlunda och mera omfattande anförande som också gäller andra län.

För att hela vårt land skall kunna utvecklas fordras det många olika åtgärder inom olika områden. Det gäller tillgången till arbetstillfällen, bostäder, kommunikationer m.m. Jag skall i den här debatten något beröra dessa frågor.

Under en osedvanligt lång period har det varit högkonjunktur i vårt land. Det har gjort att hjulen har snurrat för fullt inom nästan alla områden. De

brister som har funnits har därför inte kommit i dagen. Nu kan vi däremot skönja en försvagning av konjunkturen. Orsakerna är flera. En orsak är den ekonomiska situationen, vilken berörts av flera talare tidigare i dagens debatt.

Både skogsindustrin och bilindustrin, men även underleverantörerna till bilindustrin, har fått ett kraftigt försämrat läge. När det gäller de här två industrigrenarna har man ofta verksamhet i områden som regionalpolitiskt är mycket känsliga.

Beträffande bilindustrin kan vi dagligen både se och höra att omstruktureringar är på gång. Såväl SAAB som Volvo har genomfört personalminskningar, och nya varsel om ytterligare neddragningar har aviserats.

Båda dessa företag har en stor del av sin tillverkning förlagd till det som i dag kallas för stödområdet. Nu riskerar många arbetstillfällen att försvinna. Detsamma gäller olika underleverantörer till bilindustrin som kommer att få vidkännas samma neddragningar.

En av orsakerna till det försämrade läget är att våra svensktillverkade varor blir för dyra och därför har svårt att konkurrera på den internationella marknaden. Våra underleverantörer inom t.ex. bilindustrin har därför fått vidkännas kraftigt sänkta priser på sina produkter. Detta har lett till att en del av tillverkningen har förlagts utomlands. Ytterligare produktion kommer att flyttas ut till låglöneländer.

För att vi även i framtiden skall kunna vara med som en ledande tillverkare av bilar och komponenter till bilindustrin krävs det, utöver det som tidigare har angivits av flera talare under rubriken ekonomisk politik, en skyndsam insats för att utveckla både produkter och metoder, så att vi kan konkurrera om framtidens komponenter på de nationella och internationella marknaderna. Det gäller t.ex. TVAB, som Lisbeth Staaf-Igelström nämnde. Men det gäller också sådana företag som Fundo i Charlottenberg, VME i Arvika osv. I den näringspolitiska propositionen, som riksdagen antog i våras, anslås 150 miljoner för utveckling av just underleverantörssektorn inom bilindustrin. Det var ett bra initiativ av industriministern. Men dessa medel kan bli alltför små med tanke på vad som har skett och vad som kan komma att ske inom branschen. Vi måste ha en hög beredskap.

En annan näring som nu börjar känna av en försämrad konjunktur är massaindustrin, med åtföljande neddragningar i produktionen. Det är någonting som bör följas med uppmärksamhet med tanke på varsel om personalminskningar, som kan bli aktuella.

Än så länge har sågverksnäringen gått bra. Men på grund av svårigheter att bli av med spån och flis har flera sågverk fått stoppa produktionen under en viss tid. Det är något som är helt oacceptabelt. Går det inte att bli av med spån och flis till massafabrikerna och till plattfabrikerna måste det vara ypperligt att använda de produkterna för energiändamål. Tyvärr har vi i dag en lag, träfiberlagen, som förhindrar ett fritt utnyttjande av dessa produkter. Jag och flera med mig har motionerat om att denna lag omedelbart bör avskaffas. Jag hoppas därför att vi inom en inte alltför avlägsen framtid skall kunna få bort denna hämsko på utnyttjandet av träråvaror. Det är också ur regionalpolitisk synvinkel viktigt att våra sågverk, som finns på många platser i vårt land, kan hålla i gång sin produktion på ett rationellt sätt.

En annan fråga som har en mycket stor regionalpolitisk betydelse är tillgången till goda kommunikationer. Tyvärr är det si och så med den saken ute i våra glesbygdslän. Där saknas oftast tillfredsställande allmänna kommunikationsmedel. Det som står till buds är i regel bilen. Men på grund av det höga bensinpriset har resekostnaderna i glesbygden blivit orimligt höga. En del beror på oroligheterna vid Persiska viken, men den största delen är självförvållad, genom den höga skatt som vi har på bensin här i Sverige.

Jag har hela tiden bestridit att skattereformen skall finansieras genom den höga beskattningen av glesbygdsbefolkningen. Det blir en orättvis beskattning som slår mycket hårt mot utsatta grupper. Sedan har oroligheterna vid Persiska viken lagt ytterligare lök på laxen. Därför borde regeringen omedelbart sänka bensinskatten. Vill vi ha kvar människor på landsbygden får inte statsmakterna slå undan fötterna på dem. I dag är det så dyrt för många att köra till och från arbetet att man ifrågasätter om det verkligen är värt att arbeta. Därtill måste man på landsbygden använda bilen för att komma till service av olika slag och även till barnens aktiviteter. Det nu höga bensinpriset gör det orimligt dyrt att klara av alla nödvändiga resor. Därför vädjar jag till regeringen: Sänk omedelbart bensinskatten!

Jag är tacksam för att finansministern i går föreslog en höjning av reseavdraget, men det är inte tillräckligt och det täcker inte på långt när de höjda kostnaderna för att ha bil. Det gäller inte endast arbetsresor. Som jag tidigare sade måste man köra långa sträckor för att komma både till service och andra aktiviteter på landsbygden. Om vi inte vidtar åtgärder som lättar den tunga bördan för landsbygdens folk kommer allt tal om en levande landsbygd bara att vara tomma ord.

Fru talman! Till sist skulle jag vilja ställa en fråga till Lisbeth Staaf-Igelström. Hon har tidigare själv arbetat hårt för att bensinskatten skulle sänkas. Är Lisbeth Staaf-Igelström nöjd med finansministerns ställningstagande att höja reseavdraget eller kommer hon att fortsätta att arbeta för sänkt bensinskatt?

Anf. 157 LISBETH STAAF-IGELSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Skattereformen som vi socialdemokrater och folkpartiet har beslutat om är en mycket bra reform. Den är något som kommer att gynna alla i Sveriges land. I år har vi mest fått känna av kostnaderna. Nästa år kommer faktiskt också lättnaderna. LO och TCO har gjort en utvärdering av skattereformen. Den pekar på att reformen är neutral mellan glesbygd och storstäder.

Nu har, som Kjell Ericsson nämnde, den olyckliga invasionen inträffat vid Persiska viken, vilket har drivit upp bensinpriset. Jag är mycket medveten om att det höga bensinpriset är något som främst drabbar glesbygden. Därför har jag jobbat för att få en lösning på frågan. Den lösningen kom vi socialdemokrater och folkpartiet överens om och lade fram i går. Resor till och från jobbet skall ha ett högre avdrag än tidigare.

Detta förslag innebär att den som kör tio mil om dagen till och från jobbet kommer att få en minskning med 1:08 kr. per liter bensin. Det finner jag i nuläget acceptabelt. Men jag hoppas verkligen att krisen vid Persiska viken löser sig, naturligtvis först och främst för de människor som bor där och för

att vi får fred i vår värld, men även för att vi skall få ett lägre bensinpris här i Sverige.

Anf. 158 KJELL ERICSSON (c) replik:

Fru talman! Visst beror det höga bensinpriset till en del på krisen vid Persiska viken, men den största delen utgörs av bensinskatten. När jag läste Expressen i går såg jag vad Lisbeth Staaf-Igelström skrev där, att det måste komma till en lösning, en sänkning av något slag. Det rekordhöga bensinpriset drabbar glesbygdsbefolkningen hårt i hela länet. Det är inte bara resorna till arbetet som kostar mer nu. I glesbygden har man också långt till affärer, bensinmackar och skolor. Jag tycker att det Lisbeth Staaf-Igelström skrev i Expressen var bra. Jag hoppas att hon skall arbeta med frågan i fortsättningen också.

Tittar man på vad som har skett med bensinpriset under året ser man att det i början av året gällde en kostnad på 5:17 kr. per liter. Den 1 juni var det 6:50 kr. och i dag är det 7:57 kr. Alltså har priset stigit med 2:40 kr. på den här tiden. Regeringens förslag är att man i 1991 års deklaration skall få göra avdrag för 11 kr. per mil oavsett körsträcka.

Om man t.ex. kör 3 000 mil per år innebär det att man får ett avdrag på 7 400 kr. Med 50 % marginalskatt ger det 3 700 kr. i förtjänst. Vid 30 % marginalskatt, som många kommer att ha efter nyår, ger det 2 220 kr. Det skall jämföras med den merkostnad på ungefär 7 200 kr. som man får vid 3 000 mils körning. Alltså täcker det knappt hälften av vad merkostnaden handlar om. Jag funderar på vad Lisbeth Staaf-Igelström egentligen säger till exempelvis ett vårdbiträde i Gillberga som arbetar inne i Säffle. Hon har fått kraftigt höjda bensinkostnader och får inte ens kompensation för det i sitt avdrag. Därtill kommer alla andra kostnader för resor. Hon får inte heller speciellt stor kompensation i skattereformen. Det skall bli roligt att höra vad Lisbeth Staaf-Igelström säger om detta.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 159 LISBETH STAAF-IGELSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Sjukvårdsbiträdet i Gillberga, som Kjell Ericsson tog som exempel, kommer naturligtvis att få ta del av ökningen av avdraget för resor till och från arbetet. Kjell Ericsson sade själv att bensinen kostade 5:17 i början av året. Nu är den uppe i 7:57 kr. Studerar vi effekterna av bensinprishöjningen vet vi att den mesta höjningen kom i samband med invasionen i Kuwait. Enligt skattereformen hade bensinpriset legat kvar på den nivå som det hade 1982, om icke invasionen i Kuwait hade ägt rum.

Anf. 160 KJELL ERICSSON (c) replik:

Herr talman! Jag håller inte riktigt med Lisbeth Staaf-Igelström om att den största höjningen har kommit med krisen. Mellan den 1 januari och den 1 juni höjdes priset med nästan 1:50 kr. Efter den 1 juni har det höjts med ungefär 1 kr. Det mesta ligger på skatten.

En lågavlönad som måste köra lång väg till jobbet har stora utgifter för

bensin men blir kompenserad knappt till hälften genom reseavdragen. Det tycker jag är otillständigt.

Anf. 161 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Utan Västernorrland dör Sverige. Den svenska skogsindustrin svarar för 54 miljarder av Sveriges nettoexportintäkter. Av dessa kan 35 miljarder hänföras till norra Sverige och ca 25 miljarder av dessa kommer från Västernorrland.

I jämförelse med svensk bilindustri är nettoexportintäkterna från Västernorrland dubbelt så stora som från hela den svenska bilindustrin. Dessutom exporterar Västernorrland 4,3 TWh el till övriga Sverige.

Västernorrland bidrar med avgörande nettoinkomster till Sverige i jämförelse med exempelvis Stockholm, som är en tärande del av landet. Stockholm lever av Västernorrlands och andra läns förmåga att producera och exportera skogsråvaror som gör att Stockholm och övriga Sverige kan överleva.

Är då Västernorrland nödvändigt för landet eller kan vi avveckla skogsindustrin i "mittlän" till förmån för etableringar inom EG? Svaret är självklart. Skogsindustrin är avgörande för Sveriges framtid.

Herr talman! Jag har många gånger från denna talarstol redovisat situationen i Västernorrland. Befolkningsutvecklingen har dramatiskt förändrats sedan 50-talet. Då bodde i länet 281 000, och i dag är vi nere i 260 000, en minskning i runda tal med 21 000 personer, och det är då huvudsakligen ungdomar som har flyttat söderut. Det är alltså "en hel kommun" som har försvunnit.

Västernorrland är ett län som regeringen har rest förbi. Intresset har saknats från den socialdemokratiska regeringen att analysera och utvärdera de rapporter som kommit från "mittlän".

Trots att den regionalpolitiska utredningen föreslog betydande insatser i länet slog regeringen dövörat till. Man tycker att en statlig utredning borde vara mer trovärdig än det klagande som vi politiker ibland framfört från länet. Men så var tydligen inte fallet.

I dag är vi på nytt inne i en betydande kris. Av de varsel som lagts i landet kommer en tredjedel från Västernorrland. Jag skall ta några exempel:

Kema Nobel lägger ner kiselfabriken i Ljungaverk i Ånge.
Kabi i Matfors, Sundsvalls kommun, flyttar tillverkningen till Norge.
Hagraf lägger ner tillverkningen i Härnösand.
Saab avvecklar i Kramfors.
T 3 i Sollefteå läggs ner.
Hägglunds i Örnsköldsvik avvecklar en del av den spårbundna tillverkningen och Husum i Örnsköldsvik avskedar inom pappersindustrin.

Herr talman! Jag vill påstå att regeringen inte medverkar till att tvinga fram en lösning i Ljungaverk. Bofors borde ta sitt ansvar i denna glesbygd. Regeringen gör heller inget för att påverka Kabi att lösa krisen i Matfors.

I Härnösand har de statliga verksamheterna dragits ner med flera hundra personer. Därför ställs särskilda krav på ersättningsindustrier när nu Hagraf lägger ner i Härnösand.

Saabs etablering i Malmö tvingar delvis fram avvecklingen i Kramfors. Därför har regeringen ett särskilt ansvar för nya jobb i Kramfors. Hittills har det gått trögt med ny verksamhet.

T 3 i Sollefteå skall enligt försvarsutskottet ersättas med annan verksamhet. Ingen reaktion från regeringen!

Utredningar har gjorts i Örnsköldsvik om tänkbara kunder och arbetstillfällen inom tjänstesektorn. Regeringen sade nej till stöd för byggandet av tjänstecentrum Arken. Tala om statlig kluvenhet! I det ena fallet initierar man verksamhet och i det andra fallet vägrar man att ställa upp. Sammantaget handlar det om över 1 000 industrijobb som hotas, 700–800 jobb inom tjänstesektorn och 200–300 jobb inom grossistindustrin. Allt detta i ett län som har tappat över 20 000 människor under åren.

"Mittlän" har trots den dystra bild jag målar upp enorma möjligheter till utveckling. Det ligger mitt i Norden. Det skulle kunna bli en centralpunkt för samverkan i Mittnorden.

Det är 40 minuters resväg från Stockholm.

Det har överskott på el, som är till glädje för övriga delar av landet.

Vi har en blomstrande högskola med goda förutsättningar att utvecklas till ett Mittnordenuniversitet, en högskola utan problem med bostäder för de studerande, landets vackraste kårhus, närhet och gemenskap i Sveriges vackraste län.

Den socialdemokratiska regeringen har "mittlän" i sin hand. Skall den strypa Sveriges ekonomi och därmed också Stockholms överlevnad? Eller kommer regeringen att lösa energifrågorna för skogsindustrin, metallindustrin och den kemiska industrin? Blir elpriset sådant att Gränges Aluminium kan överleva? Blir elpriset sådant att inte skogsindustrin tvingas utomlands? Blir elpriset sådant att ökad förädling kan ske i våra basnäringar?

Jag vill ge några förslag till insatser som kan vara bra.

Det är då en satsning på vägarna. Av 300 mil belagda vägar är det 200 mil som skall åtgärdas. Vad händer med resten? Vi skall ha klart för oss att 60 % av vägarna i Västernorrlands län är belagda, medan 100 % är belagda i övriga Sverige.

Vi behöver forskning och utveckling vid högskolan. Då menar jag att kollektivforskningen inom massa och papper skall flyttas från Stockholm till Västernorrland.

Vi vill ha en satsning på snabbtågsutveckling, så att vi slipper åka mjölktåg norr om Gävle, och vi tycker att Botniabanan måste byggas, för annars klarar man inte skogstransporterna.

Vi menar också att man måste etablera det nya skolverket i Härnösand som en kompensation för problemen vid Hagraf.

Anf. 162 KARL HAGSTRÖM (s):

Herr talman! Repris, repris, repris – det brukar mina barn säga när man upprepar en sak för många gånger. Men jag tar risken. Jag tänker tala om arbetslöshetssituationen i Gävleborgs län.

Här i riksdagen pratar vi en hel del om sysselsättning och arbetslöshet. Den allmänna uppfattningen är att arbetslöshet är ett resursslöseri, åtmin-

stone i tider när högkonjunkturen gör att marknaden efterfrågar mer arbetskraft än vad som finns tillgänglig inom regioner eller branscher.

Vid månadsskiftet maj-juni var 2 388 personer heltidsarbetslösa i Gävleborgs län. I augusti hade siffran stigit till 3 900. Vi står på ungefär samma nivå som för två år sedan.

Herr talman! Den långvariga högkonjunkturen börjar nu att vika. Samtliga sektorer i samhället kommer att vara ytterst restriktiva med expansion och nyanställningar. Det sker nu varsel och driftsinskränkningar inom delar av industrin och neddragningar inom den offentliga sektorn.

Det är från en extrem högkonjunktur nedgången sker. Emellertid har nedgången kommit snabbt under de senaste två månaderna, och signalerna indikerar att det bara är början på en våg av inskränkningar som kommer framöver inom samtliga områden i samhället.

Kostnadsläget, med ökade produktionskostnader, samtidigt med den fallande dollarkursen medför kärvare konkurrensläge för den svenska industrin på exportmarknaden. Det ger en komplex problembild för just Gävleborgs län.

Stora basindustrier rationaliserar, med minskat personalbehov som följd. Byggsektorn, jord- och skogsbruk samt den offentliga sektorn har stor betydelse för sysselsättningen. Inom samtliga dessa sektorer kommer färre människor att sysselsättas framöver.

Länets höga deltidsarbetslöshet är ett problem som inte underlättas av en vikande konjunktur med färre fasta heltidsjobb att erbjuda. 3 000 personer är deltidsarbetslösa i Gävleborgs län. Det är ett faktum att deltidsarbetslösheten oftast drabbar kvinnorna.

Vilka åtgärder behövs? Gävleborgs län har den näst högsta arbetslösheten i riket, den högsta deltidsarbetslösheten, den högsta förtidspensioneringen och en av de lägsta utbildningsnivåerna.

Länets näringslivsstruktur är sådan, att en stor andel av sysselsättningen är koncentrerad till de områden som nu drabbats hårdast.

Länet har en av de lägsta utbildningsnivåerna i riket. Detta, samt den vikande konjunkturen, gör det angeläget att ökade utbildningssatsningar möjliggörs.

Exempel på åtgärder:

Utbildningssatsningar med påbyggnad inom t.ex. ekonomi och data samt på arbetsmiljöområdet.

Utbildningssatsningar riktade mot yrken som fortfarande har brist på arbetskraft – NC-operatörer, svetsare, yrkeslärare med naturvetenskaplig och ekonomisk inriktning, socialsekreterare och hälso- och miljöskyddsinspektörer.

Inte ens vid en eventuell ny högkonjunktur om 3–4 år kan man räkna med att yrkena inom administration och kontor kommer att bli fler.

Arbetsmarknadsutbildningar, med inriktning på kontor och administration, har för länge sedan dragits ner till ett minimum. Däremot fortsätter gymnasieskolan att utbilda alltför många med inriktning på handel och kontor. Därför är ökad samverkan mellan olika instanser i samhället av yttersta vikt för att man över huvud taget skall ha en chans att komma till rätta med denna obalans.

Ökade utbildningssatsningar i länet är därför nödvändiga.

Här behövs också en intensifierad information i skolorna för att förhindra inflöde till yrken som försvinner eller ytterligare reduceras.

Flyktingar och invandrare är en viktig framtida arbetskraftsresurs. När lågkonjunkturen vänder har vi inte längre några stora arbetskraftstillskott i form av kvinnor eller ungdomar att ta till. Trots rationaliseringar inom många branscher och sektorer i samhället, kommer vi då att behöva det arbetskraftstillskott som invandrarna utgör. Det är därför viktigt att under lågkonjunktur förbereda detta.

Anf. 163 EIVOR HUSING (s):

Herr talman! När jag förra veckan lyssnade på partiledardebatten så hade jag svårt att känna igen mig när allt elände presenterades av främst de borgerliga partiledarna. Samtidigt är det fastlagt att barnen i Sverige har det bäst av alla världens barn. Det är väl ett bra betyg för vår välfärd. Det var nog riktigt som en ung pappa sade i våras när vi tvingades skjuta upp utbyggnaden av föräldraförsäkringen: "Jag känner inte igen mig i den bild som media skildrar av oss småbarnsföräldrar."

Låt oss fortsätta att bygga vidare på vår familjepolitik, som på sikt ger en god återbäring med trygga barn. Men visst finns det många än som saknar barnomsorg – inte minst i storstäderna. Därför vill jag gärna förmedla hur bra barnomsorgen kan fungera ute i en glesbygdskommun som Lycksele och även ute i småbyarna.

Jag har nyligen besökt ett minidagis som vi kallar alternativt dagis. I ett litet Folkets hus hyr kommunen lokaler för dagis Kattfoten, i byn Kattisavan, och pensionärsföreningen upplåter sina hobbylokaler för vävning och träslöjd. Äldreomsorgen är införlivad i dagisverksamheten genom att pensionärerna äter lunch där, med barnen vid samma bord.

Här känner sig personalen inte instängd i ett monopol, som någon uttryckte det här tidigare i debatten.

Här har man hittat lösningar för att överbrygga generationsklyftorna. Barnstugan har blivit en central punkt i byn, precis vad som sades i barnstugeutredningen. Och här är det ingen som efterfrågar vårdnadsbidrag; kvinnorna ja, även männen, vill ha arbete, och därför är barnomsorgen ute i glesbygden en stor regionalpolitisk fråga. Annars stannar inte kvinnorna kvar – vi har ändå underskott på kvinnor under 40 år i alla de sju skogslänen.

Regionalpolitik för 90-talet – som antogs i våras har redan börjat sätta spår. Att det mesta av stödet går till det inre stödområdet gör att de små kommunerna vågar hysa en viss framtidstro, trots att de aldrig riktigt fått ta del av den högkonjunktur som gällt under den senaste tiden. Dock har de fått uppleva en viss brist på arbetskraft. Nu behövs åtgärderna – inte minst för utbildning – när arbetslöshetssiffrorna tenderar att stiga.

Det finns många idéer om de 200 miljoner som går till de tre nordligaste länen för särskilda infrastrukturåtgärder i de inre stödområdena. Här har länsstyrelserna en stor uppgift att fastlägga bra förslag. Idéerna finns, inte minst när det gäller kompetensutveckling – och speciellt för kvinnor. Vi upplever faktiskt nu att kvinnorna börjar räknas som en resurs även i glesbygden, och det är glädjande.

Kulturen nämns också, och här vill jag säga att kultur och småföretagsamhet i glesbygden måste gå hand i hand. Sänkningen av den allmänna löneavgiften om 10 % i det inre stödområdet får vi hoppas leder till nya investeringar och därmed ökad sysselsättning. Här finns också utrymme för att förverkliga "det goda arbetet" med tanke på arbetsmiljön, delaktighet och utbildning för de anställda.

Men visst finns det klagomål också. Bensinpriset upplevs som högt, och människorna har inte pratat om något annat den sista tiden. Det är glädjande att förändringar är på gång.

I gruvorna är det neddragningar.

Många påstår att hotell- och restaurangmomsen slår hårt mot turismen. Det finns säkert många andra orsaker. En kan vara att demokratiseringen i Östeuropa har medfört att många valt att åka till dessa länder. Vi bör nog invänta de studier som SIND gör av hur turistnäringen utvecklas och vilka effekter skattereformen har på densamma.

Att turistnäringen skall kunna ta del av samma regionalpolitiska stöd eller utvecklingsbidrag som all annan näringsverksamhet betyder mycket för vår landsända.

Avslutningsvis vill jag säga att vi hälsar glesbygdsdelegationen varmt välkommen till Östersund med Marianne Stålberg som chef.

Anf. 164 SIGGE GODIN (fp) replik:

Herr talman! Det är intressant att höra Eivor Husing tala om kvinnorna i glesbygden och vad sänkta socialavgifter kan betyda. Detta innebär att socialdemokraterna på allvar anammat folkpartiets förslag att sänka socialavgifterna i de mest utsatta områdena i landet. Vi har fått kämpa i många år för att detta skulle bli verklighet. Det är bra om ni nu insett behovet.

Men jag skulle vilja fråga Eivor Husing: Varför gäller detta inte kvinnorna? Avgifterna sänks ju inte för typiska företag som kvinnor bedriver – på det ville ni inte vara med.

Eivor Husing tycker att det är viktigt att kvinnorna kan få förvärvsarbeta även i inlandet. Det är vi överens om. Men skall de då inte ha samma förmåner och samma möjligheter att bedriva företagsamhet i form av egen verksamhet och få samma möjligheter som männen har? Kvinnor bedriver inte tekniska företag och industriell verksamhet, utan de finns i högre grad inom servicenäringen, och där gäller inte denna nedsättning. Varför gör ni skillnad mellan män och kvinnor i det sammanhanget?

Sedan tror jag att Eivor Husing inte har besökt tillräckligt många kvinnor i inlandet för att studera barnomsorgen och möjligheten att få välja den formen. Fråga samtliga, så kanske det blir ett annat resultat. De kvinnor jag har träffat i inlandet vet verkligen vad de vill, och de vill själva bestämma vilken form av t.ex. barnomsorg de skall ha. De vill dessutom själva bestämma inom vilka branscher de skall arbeta.

Anf. 165 EIVOR HUSING (s) replik:

Herr talman! Sigge Godin går förbi vad jag sade när jag tog upp sänkta löneavgifter. Jag hoppades att den sänkta avgiften skulle leda till nya investeringar och därmed även sysselsättning som kvinnor kan ta del av.

Jag har varit ute mycket i glesbygden och sett vad kvinnor arbetar med. Jag har även sett annan verksamhet inom dagisverksamheten än den jag nu skildrade. Jag skulle kunna berätta mycket.

Det finns många kvinnor som startar eget. Flera projekt är på förslag i kommunerna i Västerbotten. Jag tror emellertid att folkpartiet helt har bitit sig fast vid att människor skall starta eget inom verksamhet som knyter an till den offentliga sektorn, främst när det gäller sjukvård. Kvinnor kan mycket mer än vård och omsorg!

Anf. 166 SIGGE GODIN (fp) replik:

Herr talman! Vad jag försöker säga till Eivor Husing är att kvinnor inte har möjlighet att välja, eftersom de inte blir behandlade på samma sätt som män. Enligt Eivor Husings modell måste kvinnor alltid ägna sig åt industriell verksamhet. Service och tjänsteproduktion, vilket jag nu tänkte mig, är ju det viktigaste som kvinnor brukar ägna sig åt och har erfarenhet och utbildning för.

Skall kvinnorna inte ha samma förutsättningar som männen? De har de ju faktiskt inte i dag. Det är det som jag opponerar mig mot. Jag har inte sagt att de enbart skall ägna sig åt vård och omsorg. Det skall de kvinnor och män göra som är intresserade av och har utbildning och fallenhet för det. De andra skall fritt få välja att forma en förvärvsverksamhet som de tycker är bra.

Jag tycker att det är litet beklämmande att ni socialdemokrater inte inser detta. Människor måste ha möjligheter att fritt välja och skapa sig en framtid och dessutom skapa en framtid för den region och ort där de arbetar. Det är viktigt framför allt om vi skall få inlandet att kunna leva vidare och dessutom kunna intressera kvinnor för att stanna kvar – många kvinnor flyttar tillbaka. Det behövs kvinnor med kompetens, välutbildade kvinnor, som verkligen satsar på inlandet. Det finns några exempel, men med socialdemokratisk politik får de inte samma förutsättningar som männen.

Anf. 167 EIVOR HUSING (s) replik:

Herr talman! Visst får kvinnor välja! Det är väl då det här med omsorg kommer in i bilden, eftersom Sigge Godin tror att alla vill starta eget. Jag träffar många kvinnor – senast i lördags när jag var ute i Nordsjö, där jag träffade kvinnor i åldern 21 till 61 år. Där fanns det ingen som pratade om att de hade önskemål om att starta egen verksamhet inom sjukvården eller äldreomsorgen. Det fanns heller ingen som pratade om vårdnadsbidrag. I stället vill kvinnorna ha bra barnomsorg, och då är det dagis man vill ha. Det är inte ens dagbarnvårdare som efterfrågas.

Det har kommit fram många förslag nu vad gäller kompetensutveckling för kvinnor. Vi kommer säkert att starta upp något. Det är bara att komma fram till vad som blir det bästa när det gäller kompetensutveckling för kvinnor.

Andre vice talmannen anmälde att Sigge Godin anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 168 ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! Norrbotten har på många betydelsefulla områden haft en positiv utveckling under praktiskt taget hela 80-talet. Grunden till detta lades med den socialdemokratiska regeringens proposition "Utveckling i Norrbotten". Genom de åtgärderna och insatserna skapades en bättre situation för länets basindustrier, vilket också medfört att dessa har kunnat hålla en hygglig investeringsnivå. Det har i sin tur lett till att de små företagen har kunnat utvecklas bl.a. som underleverantörer. Det har också startats många nya företag. Aldrig har vi haft så hög sysselsättningsgrad som vi har för närvarande i vårt län.

Den beskrivning som jag nu gett kan kanske få den oinvigde att tro att allting är bra i vårt län, men det finns många problem. Faktum kvarstår att länet har den största arbetslösheten i landet. Det finns också stora regionala skillnader inom länet mellan arbetslösheten i kustregionen och inlandsregionen.

Dessutom finns nu tendenser till en vikande konjunktur. Det är ju så att reaktionen vid lågkonjunktur i regel först kommer till Norrbotten, och därför gäller det att vara lyhörd och bromsa arbetslösheten så tidigt som möjligt för att inte försämra de positiva effekter som nåtts i vårt län.

Skogsbruken i Norrbotten är en väldigt viktig näring. Skogen, skogsarbetet har av tradition varit en av de stabilaste näringarna i länet med hög sysselsättningsgrad till gagn för framför allt lands- och glesbygd.

Nu friställs skogsarbetarna på löpande band, främst från domänverket och de stora bolagen. Om detta får fortsätta kommer landsbygden att ytterligare tunnas ut, och ett helt kunnande kommer att försvinna. Här borde i första hand de stora bolagen, som domänverket, känna ett större ansvar för framtiden.

Jordbruket är en annan näring som har mycket stor betydelse för vår landsbygd. I våras fattades ett stort och historiskt beslut när riksdagen beslutade att en avreglering av jordbruket skulle inledas och genomföras. Dessutom skedde detta med mycket stor majoritet i kammaren.

Man var också överens om att slå vakt om det norrländska jordbruket och att lönsamheten och produktiviteten i stort skulle bibehållas. Allt detta är bra. Men när det gäller Norrbottens län är nu utvecklingen mycket negativ.

På grund av att mjölkproducenterna fortfarande får bidra till överskottsproduktionen, fast man inte bidragit till överskotten, viker lönsamheten drastiskt. Om detta får fortsätta hotas både näringen och förädlingsindustrin. Det är därför nu nödvändigt att det beslut som vi fattade i våras omsätts i praktiken för att man skall komma bort från överskottsavgifterna och att den nya beräkningen av Norrlandsstödet omedelbart fullföljs. Om inte detta sker, riskerar vi att jordbruksnäringen utarmas totalt i dessa områden.

Jag vill samtidigt uppmana de lantbrukare som går i tankar att lägga ned: Invänta resultatet av det beslut vi fattade i våras innan ni avvecklar!

Herr talman! Under senare tid har debatten om bensinskatt och höjningarna av bensinpriset i samband med krisen i Mellanöstern gått varm. Därför är det naturligtvis tillfredsställande att finansministern nu gått in för en höjning av reseavdragen på arbetsresor. Om den unga, arbetsföra befolkningen inte anser sig ha råd att bo ute på lands- och glesbygd skulle det ju få föröd-

ande konsekvenser för framför allt äldre människors service och omvårdnad. Men mycket återstår att lösa för att inte de höga bränslepriserna skall slå enormt orättvist.

I förra veckan besökte jag Muodoslompolo, längst uppe i Pajala kommun. Där finns i stort sett ingen kollektivtrafik, ingen läkare, ingen tandläkare och i stort sett inget, eller väldigt litet, kultur- eller fritidsutbud. All denna service som människorna och kanske framför allt barnen är i behov av finns på elva mils avstånd, enkel väg. Liknande exempel skulle kunna tas från andra kommuner och områden i vårt land. Det finns alltså ett annat behov, nämligen den sociala servicen och kontakten människor emellan, som är så viktig för människors utveckling.

Vad tjänar det till att vi genomför kampanjer som Landsbygd 90 och Hela Sverige ska leva! samt tillsätter glesbygdsdelegationer, om vi inte följer upp och ser till att människorna också har råd att arbeta och bo och åtminstone får den nödvändigaste servicen? Därför måste resekostnaderna för glesbygden ses över. Men låt oss också dra lärdom av krisen i Persiska viken, så att vi skyndar på utbyggnaden och förbättringen av kollektivtrafiken på såväl landsväg som järnväg. Då kan mycket av de negativa effekterna mildras.

Anf. 169 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Herr talman! Jag hade från början tänkt tala om Bergslagens positiva utveckling, men den senaste tidens händelser med besked om företagsnedläggningar, varsel på grund av minskade orderingångar m.m. gör att den optimism som man känt har dämpats en aning.

Bergslagen har i stort sett haft en positiv utveckling under de senaste åren, och de regionalpolitiska insatser som gjorts har gett resultat.

Högkonjunkturen har naturligtvis haft sin del i den positiva utvecklingen, och en del rationaliseringar har därför skjutits på framtiden.

Nu är vi på väg in i en lågkonjunktur, och nu börjar det komma, det som vi fruktat: rationaliseringar, varsel, nedläggningar och arbetslöshet. Men det finns en skillnad i dag jämfört med förra gången som Bergslagen drabbades av en lågkonjunktur. Vi känner problemen och har lärt oss vilka insatser som behövs. Vi kräver också att få dem, och det snarast.

Bergslagskommunerna har vid uppvaktningar på departementen kommit med olika förslag och idéer, som ofta bemötts positivt därför att det var väl underbyggda och realistiska förslag.

Departementen säger att de skall titta vidare på förslagen, men sedan händer ingenting. Inget besked ges. Vi undrar varför.

Bergslagen är fortfarande i behov av regionalpolitiska insatser för att klara de hot som finns mot en fortsatt positiv utveckling. Hoten är framför allt det ensidiga näringslivet, som det tar tid att förändra, samt infrastrukturen, avsaknad av högre utbildning och utflyttningen framför allt av unga kvinnor.

Det finns alltför stora skillnader när det gäller arbetsmarknaden för kvinnor. De större orterna, dvs. länscentra, har en relativt sett bra arbetsmarknad, medan småorterna har en från kvinnosynpunkt bristfällig, för att inte säga mycket bristfällig arbetsmarknad. De kvinnor som inte vill ägna sig åt vård- och omsorgsyrken har inte mycket att välja på. Det här har lett till att kvinnorna har flyttat.

Men en differentiering av arbetsmarknaden kräver naturligtvis utbildning och möjligheter till utbildning. Det behövs och kommer att behövas satsningar på alla nivåer, inte minst när det gäller vuxenutbildningen.

Vi tycker att den satsning som gjorts på Bergslagens tekniska högskola är bra och av stor betydelse, och den måste få fortsätta.

Helt klart har Bergslagens tekniska högskola varit framgångsrik. Tyvärr finns det förespråkare som vill upplösa nuvarande organisation och som också anser att de medel som är öronmärkta för Bergslagens tekniska högskola skall fördelas mellan berörda högskoleenheter.

Det här motsätter sig Bergslagskommunerna och menar att utbildningen i stället borde vidgas till att omfatta fler områden. Det har t.ex. visat sig att framför allt småföretagare har behov av kvalificerad fort- och vidareutbildning, men de har ofta svårt att kunna delta i utbildning på annan ort. De har ingen som under tiden sköter företaget. Därför måste utbildningen ske på hemorten och på tidpunkter som passar för arbetets gång. Utbildningen skall helt enkelt vara vad man kallar kundanpassad.

Det finns i Bergslagen egentligen ingen tradition när det gäller högre studier, och därför är det bra när kvalificerad utbildning kan ges på hemmaplan.

Ett alldeles utmärkt exempel på hur man kan utnyttja tekniken och högskolan för distansutbildning får vi i slutet av oktober i Ljusnarsberg. Via en TV-skärm följer kursdeltagarna hemma i Ljusnarsberg undervisningen vid högskolan i Örebro. Precis som studenterna i föreläsningssalen kan de ställa frågor direkt till läraren. Detta kan ske tack vare en tvåvägs bild- och ljudkommunikation. Tekniken öppnar verkligen nya utbildningsvägar, men detta under förutsättning att telenätet är tillräckligt utbyggt. Trots att Bergslagen geografiskt sett ligger centralt i landet är telenätet otillräckligt utbyggt och behöver med det snaraste förbättras. Bra och tillförlitliga datakommunikationer är av betydelse för regionens utveckling.

Teleavgifterna kommer också att spela en avgörande roll. Kommer en eventuell aktiebolagsbildning och privatisering att göra det dyrare för företag att existera i glesbygden? Vilka regionalpolitiska hänsyn kommer att tas? Blir det samma regionalpolitiska hänsyn som SJ tar, då är risken stor att våra företag i Bergslagen går en svår framtid till mötes.

Bra kommunikationer när det gäller såväl telekommunikationer som vägar och järnvägar är ett livsvillkor för Bergslagen.

Det samarbete mellan kommunerna som Bergslagsdelegationen inledde och som nu kommunerna själva fortsätter med efter delegationens nedläggning bygger på en vision för samverkan och samarbete, som jag gärna vill förmedla: Ett Bergslagen där det är bra att leva, bo, arbeta och driva verksamheter, ett Bergslagen där människor kan identifiera sig med och känna stolthet över sin bygd.

Anf. 170 INES UUSMANN (s):

Herr talman! Regionalpolitiken omfattar inte bara glesbygden utan också storstaden. Vi är ganska många, vi som jobbar och bor här i Stockholmsområdet. Vi är tillsammans, kvinnor och män, barn och ungdomar, gamla tanter och farbröder, ungefär en femtedel av Sveriges befolkning. Många av oss har

vuxit upp på annat håll: i Västerbotten, Halland, Chile eller Iran. Men nu är Stockholmsregionen vår hembygd, som vi uppskattar och t.o.m. älskar.

Vi vet att i dåliga tider får vi en nettoinflyttning till Stockholmsregionen från andra delar av Sverige, medan vi i goda tider har en utflyttning till det övriga Sverige. Därför är det för oss särskilt angeläget med en god tillväxt och en fast ekonomisk politik, genomförd av en socialdemokratisk regering.

Jag åker ofta tunnelbanelinje 23 mellan Danderyd och Hallunda i Botkyrka. Man kan jämföra den linjen med spårvagnslinje 5 i Göteborg.

På ungefär tre mils färdsträcka eller 45 minuters restid åker jag igenom ett tvärsnitt av Sverige. När jag kliver på i Mörby centrum träffar jag människor som är de mest välsituerade, välformulerade och välutbildade i världen. Jag passerar universitetet, och efter en kvart skulle jag kunna kliva av och ta en sväng kring de tusentals affärer som ligger runt Drottninggatan, gå på bio eller besöka någon av alla de teatrar som finns i innerstaden. Men jag fortsätter. Mellan Gamla stan och Slussen ser jag en flik av vår fantastiska skärgård, som vi också har i storstaden. Men sedan kommer jag till den del av Storstockholm dit det sällan kommer några yuppisar eller limousinebilar. I Skärholmen och norra Botkyrka bor Sveriges fattigaste människor i hyreslägenheter i ganska stereotypa miljöer. Ofta är det ensamstående mödrar, som har ett tungt knog med att få pengarna att räcka till, att pussla med tider så att både jobb och ungar får sitt. Och inte hinner de åka in till det glittriga city mer än kanske ett par gånger om året.

Det som gör mig glad i Botkyrka, det är mötena mellan olika människor, mellan språken och kulturerna. Det kan skapa möjligheter, vitalitet och tolerans och vilja att hitta lösningar på problem.

Det är detta som är vår region, ett rikt utbud av varor och tjänster, en god arbetsmarknad, ett rikt kulturutbud, möjlighet till utbildning och fin natur med en levande skärgård.

Men här finns också bilismen i sin extremaste form med buller och avgaser. Här finns trängsel och konkurrens om de knappa markresurserna. Här finns ensamhet, alkoholism och narkotikamissbruk. Här finns en utslagning från arbetsmarknaden som är större än någon annanstans.

Utvecklingen under de senaste åren har gått fort, vi i Stockholms län har blivit en del av en s.k. K-region. K står för kunskap och kreativitet bl.a. Mycket har varit positivt, men vi har också fått en hel del negativa effekter på köpet.

Vi som representerar socialdemokraterna i Stockholms län i den här församlingen menar att det är ett antal problem som vi måste lösa tillsammans rikspolitiskt och regionalt i landstinget och kommunerna i vårt län.

Det finns många exempel. T.ex. trafikinvesteringarna har blivit eftersatta.

Kollektivtrafiksystemet måste moderniseras och rustas upp. Samtidigt behöver den spårbundna trafiken byggas ut. Även vägsystemet behöver rustas upp och byggas ut för att klara vår regions transportbehov, men också för att lösa problem med avgaser, buller och framkomlighet.

Vi måste få en bättre inomregional balans. Det gäller t.ex. att sprida arbetstillfällena ut i regionen.

Genom en konkret samverkan mellan riksdagen och Stockholms läns landsting har man, genom den inomregionala skatteutjämningen, just i da-

garna kunnat fatta beslut om att föra över ungefär en halv miljard kronor från de rikaste till de fattigaste kommunerna i länet. Det är en sådan samverkan mellan riksdag och landsting som vi behöver mer av i fortsättningen.

Men det är också nödvändigt att vi får till stånd en omfördelning i länet som gör att vi kan bygga ut den högre statliga utbildningen och forskningen i de södra länsdelarna. Här behövs en starkare och mer medveten strategi för de statliga investeringarna.

Bostadsbristen är ett akut problem. Nu kommer det under året i gång ett byggande av inte mindre än 10 000 lägenheter i regionen, och det är bra. Men hyrorna får inte bli så astronomiska att folk inte har någon praktisk möjlighet att flytta in i en nybyggd lägenhet. Samtidigt måste vi få ekonomiska resurser som gör det möjligt att förnya och rusta upp de halvgamla bostadsområdena från slutet av 60-talet och början av 70-talet.

Det borde vara rimligt, anser vi socialdemokrater i Stockholms län, att vi får använda de övervinster som på grund av samhällets insatser har skapats i företagen i vår region till att lösa våra problem.

Vi tycker också att det är rimligt att vi får använda de specialskatter som tas in från Stockholmsregionen för att kunna förnya vårt trafiksystem och våra bostadsområden.

Vi menar till slut att det också är befogat att vi får använda den andel av investeringsmedlen för vägar och kollektivtrafik som motsvarar vår andel av det s.k. trafikarbetet. Detta är sannerligen inte för mycket begärt.

Övriga frågor

Anf. 171 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Verkligheten hinner till slut alltid upp socialdemokraterna. Så har skett beträffande den ekonomiska politiken, så har skett i energipolitiken, så har skett inom vård- och omsorgspolitiken, och så har nu också skett inom bostadspolitiken.

Men som så många gånger förr reagerar socialdemokraterna helt irrationellt. Den gamla politiken sitter djupt rotad, och nytänkande vad gäller nya lösningar och förslag lyser med sin frånvaro.

Det räcker inte med att konstatera att "så här kan det inte få fortsätta", som finansministern beskriver den förda politiken, det gäller dessutom att finna ut en annan politik, och en politik som är bättre än den gamla.

Detta borde i de flesta fall inte vara särskilt svårt, men tyvärr blir ofta den ena villan värre än den andra, när socialdemokraterna skall lösa problem som de själva skapat. Inom bostadspolitiken är detta förhållande särskilt påfallande.

För oss moderater har det sedan länge stått klart att bostadspolitiken måste läggas om. Den har alltför länge kännetecknats av tvång, brist på valfrihet, gynnande av vissa grupper och byggherrar, byråkratiskt krångel, kostnadsdrivande regler, onödiga skatter och för höga kostnader. Statens utgifter för denna sektor har, inte oväntat, skjutit i höjden.

Herr talman! Felet i hela detta system är att politiken har förts av socialde-

mokraterna. Det är deras egen politik. Styrningen är för stor och skatterna och avgifterna för höga, för att nämna några exempel.

De mycket kraftiga hyreshöjningar som nu aviseras är ett resultat av socialdemokratisk politik. Regeringen har själv skapat den kris som bostadsmarknaden uppvisar. När nu äntligen regeringen skall göra något åt detta elände hoppar den ur askan i elden.

Förslaget om ett nytt bostadsfinansieringssystem med räntelån som i dag lämnats till riksdagen, kommer att innebära att småhusbyggande på landsbygden och i glesbygden helt kommer att upphöra. På en osäker arbetsmarknad och med små möjligheter att få ett nytt jobb om den enda arbetsplatsen på orten i fråga upphör, finns det ingen som är så äventyrligt lagd att han bygger ett hus för en miljon kronor och med perspektivet att detta hus belastas med en skuld på kanske två miljoner kronor efter ett antal år. Vem köper ett hus i en glesbygd utan jobb? Även om det går att sälja, inte finns det någon som betalar två miljoner.

Nu menar regeringen att staten i vissa fall skall ge ekonomiskt stöd till dem som drabbas av stora förluster. Här öppnar sig möjligheter för godtycke. Inte heller kan det vara särskilt roligt för en villaägare att veta att går det riktigt illa, så kommer farbror staten – kanske – och ger en liten peng så att han kan leva vidare.

Denna statliga kreditgaranti som nu kommer att införas kan leda till två reflexioner.

För det första utgår regeringen uppenbarligen från att det nya systemet kommer att leda till att många enskilda villaägare gör stora förluster vid sina husförsäljningar. Detta visar på ett av förslagets svagheter.

För det andra byggs byråkratin ut ytterligare genom att en särskild kreditgarantinämnd tillsätts. Var det inte meningen att vi skulle få enklare regler och mindre byråkrati?

Regeringens förslag om räntelån med en skulduppskrivning i 18 till 20 år innebär ett dråpslag mot allt villaboende, och då särskilt på landsbygden. Hur går det för dem som nyligen byggt ett hus med de då gällande reglerna, när de tvingas in i ett nytt och förödande system? Det kommer att gå illa!

Man kan fråga sig om detta system har som syfte att avskaffa det egna villaboendet och villaägandet. Socialdemokraterna har hunnit ganska långt på vägen att avskaffa äganderätten inom bostadssektorn. Nu kommer det avgörande slaget på detta område.

Herr talman! Detta säger vi moderater självfallet nej till. Att äga sin bostad har ett stort värde. Det måste vi slå vakt om även framöver.

En nödvändig förändring av bostadspolitiken och bostadsfinansieringen måste ske, men det måste ske planerat och gradvis. Vi har sedan många år tillbaka anvisat vägar för hur detta skall gå till.

Ett nytt lånesystem baserat på ett enhetslån, mindre byråkrati och krångel, reformering av Svensk Byggnorm samt en gradvis nedtrappning av statens subventioner till boendet i kombination med skattesänkningar är huvuddragen i den politik vi vill föra på detta område.

Om våra förslag hade bifallits tidigare hade dagens kris på bostadsmarknaden inte uppstått, och regeringens panikförslag, som nu kommer, hade varit ännu mer obehövligt.

Anf. 172 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Det är helt uppenbart att den bostadspolitik som vi har haft och som socialdemokraterna har haft ansvaret för, har lett till den kris som vi nu befinner oss i. Jag kan instämma i praktiskt taget allt vad Bertil Danielsson här sade i sitt anförande och i sin analys av situationen, och jag skall inte uppta kammarens tid med att ytterligare analysera läget genom att ta upp exempel för att belysa krisen.

Jag skulle vid detta sista avsnitt av den långa debatten vilja inleda med ett citat, som lyder så här:

"Sedan skattereformen presenterades har de mest orimliga påståenden om dess effekter på boendet gjorts. Påståenden om att kostnaderna i vanliga hyreslägenheter skulle stiga med ända upp till 1 000 kr. i månaden. Så är det naturligtvis inte.

För 1991 gäller att kostnaden för den genomsnittliga hyreslägenheten, som en följd av skattereformen, stiger med ungefär 10 % eller 275 kr. i månaden. Naturligtvis kan det i de enskilda fallen bli något mer eller något mindre."

Vem kan ha sagt detta? Jo, det sade bostadsminister Ulf Lönnqvist den 29 januari i år. Nu har det gått en tid sedan dess, och vi börjar än tydligare se effekterna av skattereformen för 1991. Nu har vi sett vilka krav som finns på hyreshöjningar, och ingenstans kan man se att kostnadsökningen blir 10 %. I alla krav för bara den sista av de tre etapperna som boendet har drabbats av genom skattereformen ligger kostnadshöjningarna på mellan 30 och 40 %. I den sista etappen ligger i stort sett alla krav på hyreshöjningar runt 1 000 kr. eller däröver.

Nu börjar oron att stiga. Man upptäcker allt tydligare att skattesänkningen äts upp av de ökade boendekostnaderna, av dyrare mat och resor samt av andra indirekta skatter.

Ann-Charlotte Molander hyr en femrumslägenhet på Södermalm här i Stockholm. Hon är ensamstående med tre barn. Hon får en hyreshöjning på 1 315 kr. i månaden nästa år, om man inte kan förhandla ner det kravet. Hon är vårdare och har en lön efter skatt på 7 000 kr. Hon får en hyra på 6 273 kr., och hon har då 700 kr. kvar att leva av. Det går alltså ungefär jämnt ut med nettolönen och hyran. Det hon skall klara sig på i fortsättningen blir alltså barnbidragen och bostadsbidraget. Hon kommer i stort sett att bli helt bidragsberoende.

Var det verkligen den effekten vi ville åstadkomma genom skattereformen? Är det verkligen en rimlig effekt av en riktig bostadspolitik? Om det inte är det, måste man ställa sig frågan vad vi skall göra åt det. Jag vill ställa de frågorna till bostadsministern.

Skattereformen och skatteomläggningen innebär att det blir ungefär 50 000 fler hushåll i landet som får leva på bidrag. Denna bidragsmodell ger också en rad andra effekter. Den tar t.ex. inte bort marginaleffekten, utan den flyttar över den från fattiga till rika. Den ökar kostnaderna för kommunerna, vilket gör att de boende kan drabbas på andra sätt, t.ex. genom försämrad service. Sammanlagt räknar man med att kommunerna kommer att få 2,4 miljarder i ökade kostnader. Till detta kommer ökade kostnader för KBT. Det har sagts att regeringen kommer att kompensera kommunerna för

detta. Gör man inte det, innebär det ytterligare ökade kostnader på de boende från andra håll.

Detta är en orimlig väg. Kostnadskrisen är förlamande för utvecklingen av en fortsatt sund bostadspolitik. Det kunde vara intressant att få höra vad bostadsministern vill göra åt kostnadskrisen för de boende.

Anf. 173 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST:

Herr talman! I dag har en proposition lämnats till riksdagen om ett nytt bostadsfinansieringssystem. Jag skall återkomma till detta, men först några ord om situationen på dagens bostadsmarknad.

Vi har i dag ett högt bostadsbyggande. Under 1989 påbörjades byggandet av nästan 60 000 nya lägenheter i vårt land. Årets siffra blir ungefär densamma. Det är de högsta igångsättningstalen sedan 1974. För de närmaste åren framöver har vi behov av en bostadsproduktion på ungefär 50 000 lägenheter. Detta är vad som behövs för att klara den bristsituation som råder på bostadsområdet på en hel del håll i landet.

Ett problem i sammanhanget är de höga byggkostnaderna. De beror främst på den kraftiga högkonjunktur som rått på byggområdet under några år. När efterfrågan på byggkapacitet – arbetskraft och material – överstiger tillgången, ökar priserna.

Byggsektorn består av tre storheter: nyproduktion av bostäder, ombyggnad av bostäder samt byggande för näringsliv och samhälle. I ett läge där det är nödvändigt att hålla en hög nyproduktion av bostäder samtidigt som det är angeläget att dämpa den totala efterfrågan för att på det sättet komma åt prisspiralen är det nödvändigt med åtgärder som drar ner byggandet på de andra båda områdena. Därför har regeringen genomfört begränsande åtgärder när det gäller näringslivsbyggandet och ombyggnader av bostäder. Vidare har en särskild investeringsskatt på 30 % på annat byggande än bostäder införts i Stockholmsområdet. För att öka tillgången på byggmaterial har beslut fattats om att byggmaterial godkänt i ett nordiskt land utan nytt godkännande skall få användas i Sverige.

De insatta åtgärderna har dämpat kostnadsutvecklingen. Under åren 1986–1988 ökade kostnaderna för bostadsbyggande tre gånger snabbare än inflationen. Under 1989 halverades ökningstakten. Under det första halvåret i år har byggkostnader och inflation stigit ungefär lika mycket.

Men detta räcker inte. Det måste också göras klart att det är en uppgift för beställare och producenter att medverka till att dämpa kostnadsutvecklingen. Det är trots allt byggherrar och producenter som beställer och producerar de hus som byggs. De gör det lätt för sig genom att skylla på någon annan. Ofta skyller man på finansieringssystemet. Det är nu nödvändigt att de drar sitt strå till stacken och gör sitt för att dämpa kostnadsutvecklingen. Det ansvaret har vi rätt att kräva.

Herr talman! I dagarna har kraven på hyreshöjningar lämnats från de allmännyttiga bostadsföretagen. Det är rekordhöga krav som redovisats. En del av de framförda kraven har anknytning till den finansiering av skattereformen som riksdagen fattat beslut om. Dessa krav ligger enligt redovisningen i massmedia betydligt högre än de genomsnittsvärden för skatterefor-

mens effekter som såväl SABO som bostadsdepartementet räknat fram. Till detta kommer krav på höga påslag också i övrigt.

Effekterna av skattereformen måste redovisas för sig. Jag utgår ifrån att den redovisningen bara tar med de kostnadsökningar i boendet som har med skattereformen att göra, varken mer eller mindre.

Jag vill för kammaren redovisa att jag inhämtat att inom ramen för den särskilda utvärdering av skattereformen som genomförs kommer statens pris- och konkurrensverk att granska skattereformens påverkan på boendekostnaderna både i början av detta år och i början av 1991. Hyresgäströrelsen har nu en viktig uppgift framför sig. Som vanligt kommer hyresgäströrelsen nu att granska kalkylerna och göra sina bedömningar. Normalt brukar den granskningen leda till att ursprungskraven prutas. De beräkningar vi utfört när det gäller skattereformens effekter på boendet pekar mot att de uppgår till ungefär 60 kr. per m^2. Det skall då sättas i relation till de skattesänkningar som kommer nästa år.

Låt mig ta ett exempel. En familj med två barn som bor i en 90 m^2 stor fyrarumslägenhet i allmännyttan, och där den ene inkomsttagaren tjänar 11 000 kr. i månaden och den andra 8 000 kr. i månaden, får följande effekter av skattereformen. Skattesänkningen på deras inkomster blir sammantaget ca 14 500 kr. Barnbidraget för de två barnen ökar med tillsammans 4 600 kr. Totalt ökar den disponibla inkomsten med ungefär 19 000 kr. De höjda boendekostnaderna uppgår till ca 5 400 kr., vilket innebär att den disponibla inkomsten ökar med ca 14 000 kr. under 1991 för denna familj. Hyresgäströrelsen har i en lång rad exempel redovisat sin syn på detta, och den redovisningen visar att de boende i vanliga lägenheter med vanliga inkomster är vinnare på skattereformen.

Så till finansieringssystemet. Dagens finansieringssystem har spelat en viktig roll när det gällt att genomföra en social bostadspolitik i vårt land. Det infördes vid ett ränteläge på ungefär 7 % och en garanterad ränta på 3,9 %. Utvecklingen sedan dess har gjort att systemets kraft när det gällt att åstadkomma de olika mål man vill uppnå har avtagit. Den granskning som genomförts visar att neutraliteten i systemet försvagats, att pariteten inte kunnat uppnås och att den fördelningspolitiska träffsäkerheten minskat.

Av dessa skäl bedömde regeringen det som nödvändigt att söka genomföra ett nytt finansieringssystem. Den s.k. boendekostnadsutredningen tillsattes. Dess förslag redovisades och remissbehandlades. De olika organ som har med bostadsbyggandet att göra var i stort sett ense om att det var ett bra system. Vissa kritiska synpunkter anfördes framför allt när det gällde kapitalförsörjningen.

Inom bostadsdepartementet har dessa frågor bearbetats. Ett förslag, som i allt väsentligt bygger på boendekostnadsutredningens principer där problemen med neutraliteten, pariteten och fördelningspolitiken rättats till, där låntagarnas trygghet förbättrats jämfört med utredningens förslag och där kreditmarknadsfrågorna fått en tillfredsställande lösning på grundval av remissinstansernas kritiska synpunkter, lämnas nu till riksdagen.

Det är ett stabilt system som skall kunna klara den bostadsförsörjning som vi behöver för 1990-talet och som innebär ett fullföljande av den sociala bo-

stadspolitiken. Systemet förutsätts träda i kraft för nyproduktionen den 1 juli 1992 och för beståndet i övrigt den 1 januari 1993.

Hela lånefinansieringen sker på den allmänna lånemarknaden genom olika bostadslåneinstitut. Statens bostadsfinansieringsaktiebolag – SBAB – jämställs med övriga kreditinstitut.

I det nya finansieringssystemet får alla 30 % subvention på sina räntekostnader. Egnahemsägare får en skatteminskning med detta belopp av sin ränteutgift, och till de boende i hyres- eller bostadsrätt lämnas motsvarande bidrag. Därmed har neutralitetskraven uppfyllts. Övriga ränteutgifter täcks i princip med räntelån och egna betalningar.

Den del som faller på egna betalningar kommer för det första året då det nya systemet införts att vara 3,75 % av ursprungsskulden, lika för alla upplåtelseformer. Denna nivå höjs sedan i tre steg så att den för hus som byggs 1995 eller senare kommer att vara 4 %. Återstoden av ränteutgifterna kan sedan täckas genom statligt garanterade räntelån. Dessa påverkar inte de egna betalningarna så länge lånen fortfarande byggs upp, dvs. under de första 15–20 åren av lånetiden. En del av systemets stabilitet är just att skulduppbyggnadsperioden inte får överstiga 20 år.

Om realräntan – marknadsräntan minus inflationen – är högre än 4–5 % lämnas ett realräntebidrag, lika för alla, för att skydda låntagarna mot alltför stor skulduppbyggnad och för lång lånetid.

Hushållens utgifter hålls kvar på i princip den nivå de har inom dagens räntebidragssystem vid den tidpunkt då omläggningen genomförs.

Omläggningen gäller även de hus som den 31 december 1992 finns kvar i det nuvarande räntebidragssystemet. Ägarna av dessa hus kommer att erbjudas skattekompenserande räntebidrag, realräntebidrag och kreditgarantier för räntelån. För nyinvesteringar och varaktiga underhållsåtgärder med en livslängd på 30 år ges från den 1 juli 1992 i huvudsak samma villkor som för nybyggnad.

Den 1 januari 1991 införs ett investeringsbidrag som kompensation för den höjning av byggmomsen som tidigare beslutats. Detta gäller för permanentbostäder. För att man skall klara övergången till ett nytt system på ett smidigt sätt kommer den övre delen av den s.k. räntebidragstrappan att tas bort den 1 januari 1991. Detta kommer att gälla alla hus för vilka lånen utbetalas efter den 1 januari 1991. Det sänker kostnaden i främst allmännyttans nyproduktion.

Herr talman! Det nya finansieringssystemet är en viktig del av genomförandet av en bra bostadspolitik för 1990-talet. Vid de överläggningar som förts inför propositionens överlämnande har överenskommelse nåtts med vänsterpartiet om stöd till det förslag som tas upp i propositionen. Jag hoppas att det skall vara möjligt att nå en än bredare uppslutning bakom de förslag som nu överlämnats till riksdagen när frågan nu diskuteras i riksdagens bostadsutskott.

Anf. 174 AGNE HANSSON (c) replik:

Herr talman! Det är bra att vi äntligen har fått en hög bostadsproduktion i landet. Men det kan också vara intressant att höra vad bostadsministern tror om prognoserna framöver. Med den kostnadskris som nu hotar är det

uppenbart att just den här viktiga höga nivån kommer att brytas. Om man inte kan strypa kostnaderna hjälper det inte med åtgärder för att förhindra t.ex. kontorsbyggande här i Stockholm.

När det sedan gäller effekterna av skattereformen på boendet är det uppenbart att man inte enbart kan räkna på de direkta effekterna. Man måste också räkna på den allmänna effekten på ekonomin som skattereformen åstadkommer.

Den inflation vi nu fått, det höga ränteläge som vi har och de indirekta skatterna i flera led gör att effekten blir så mycket större. Det är naturligtvis den som nu avläses i dessa höga krav på ökade hyror. Det är detta som man räknar in. Till detta kommer vad som har hänt i Mellersta Östern.

Det finns minst fyra starka skäl som nu pekar på att man borde ompröva den hårda belastning på bostadssektorn som skattereformen innebär. Inte ens jag och vi från centern som har kritiserat förslaget vågade ens gissa att man i dag, när reformen genomförs, skulle ha en kostnadsökning på boendet på över 40 % i förhållande till den dag då utredningsarbetet startade.

Sedan en kommentar till det exempel som bostadsministern tog. Man kommer inte alls att få några 19 000 kr. över eller bara en boendekostnadsökning på 5 400 kr. Den kommer att bli mer än dubbelt så stor med det kvadratmeterpris i ökning på hyran som nu har begärts. Med det kvadratmeterpris i genomsnitt som SABO har begärt skulle det alltså bli 6 000 kr. netto kvar i det exempel som bostadsministern har visat för en tvåbarnsfamilj där två arbetar, för att alla andra kostnadsfördyringar som skattereformen åstadkommer på mat, kläder, resor osv. skall klaras. Jag tycker att det är belysande nog att vi har hamnat helt snett ur boendets synvinkel.

När det gäller bostadsfinansieringssystemet övervältrar man ännu mer kostnader på de boende.

Anf. 175 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Herr talman! Bostadsministern berömmer sig för att kostnadsutvecklingen inom byggsektorn har dämpats. Det är till att ha ganska låga ambitioner. Nu är inflationen 10–11 %, och byggkostnaderna för bostäder ökar inte mer än inflationen. Är det något att slå sig för bröstet för och säga att nu ökar bara byggkostnaderna med 10–11 %? Det tycker jag är en låg målsättning. Bättre måste vi väl ha det på det området.

När det gäller systemet med räntelån utgår man i propositionen från en rad antaganden som är ganska förgyllda. Jag nämnde nyss inflationen, som är tvåsiffrig på årsbasis. I propositionen utgår man från att den skall vara 6 %. Skuldduppskrivningarna får en helt annan profil om man utgår från den ränte- och inflationsutveckling som vi just nu upplever. Det finns inget tecken som tyder på att den kommer att dämpas, snarare tvärtom. Det är möjligt att bostadsministern antar att det skall bli en borgerlig regering och att räntan och inflationen därmed skall dämpas, men det var kanske inte riktigt så tänkt.

Det vore skräp annars om inte bostadsministern är belåten med sitt eget förslag. Jag har hört dessa tongångar förr, nämligen att det förslag som regeringen har lagt fram är det avgörande och det som skall vara vägledande en lång tid framöver. ROT-programmet försvann ganska snart, för att inte tala

om hela den berömmelse som man ägnade sig åt när det gäller den tredje vägens ekonomiska politik – den är man nu tyst om.

År 1988 sade man i valrörelsen att den ekonomiska krisen är avklarad. Vad upplever vi i dag? Jag måste vara försiktig om jag skall bedöma detta förslags varaktighet och de effekter som kommer att bli av det. Det kommer att bli ökade kostnader, framför allt för dem som bor i villa.

Slutligen har vi de hyreskrav som har rests. Bostadsministern nämnde 60 kr. kvadratmetern. Det var väl att vara utomordentligt blygsam. De siffror som har nämnts ligger mycket högre, på tiodubbelt högre nivå. Det kommer att bli utomordenligt kännbart för det stora flertalet. Det är regeringen som har ansvaret för det.

Anf. 176 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST:

Herr talman! Bertil Danielsson har levererat en våldsam skrämselpropaganda i dagens debatt. Han försöker skrämma boende i glesbygden med det nya finansieringssystemet. Men, Bertil Danielsson, i systemet är inbyggt en sådan säkerhet att man inte skall behöva komma i den situationen att någon skuldfälla ramlar ner. Tanken är att om värdeutvecklingen på huset är lägre av olika skäl än den skuld man drar på sig skall de bedömningar göras som vi har sagt att kreditgarantinämnden skall utföra. Det är för att kunna klara ett bostadsbyggande även i glesbygden. Det är naturligtvis viktigt att man åstadkommer möjligheter för ett byggande över hela landet. Men jag tror att det är bättre, Bertil Danielsson, att vara beredd att beskriva detta på det sätt som framgår av propositionen i stället för att försöka gå ut med skrämselpropaganda av olika slag.

Bertil Danielsson ägnade en stor del av sitt inlägg till att tala om hur illa det nuvarande bostadsfinansieringssystemet är och hur många fina förslag moderaterna har haft för att försöka åstadkomma en bättre tingens ordning. Låt mig stillsamt erinra om att ni moderater fanns med på olika sätt under sex års tid och att ni hade möjlighet att påverka denna politik. Jag märkte inte så värst mycket av era glänsande förslag i de sammanhangen.

Nu har vi presenterat ett förslag som skall göra det möjligt att ha ett stabilt bostadsfinansieringssystem. Det är naturligtvis inte så, Bertil Danielsson, att det systemet endast skulle fungera vid en inflation på 6 %. Systemet har en sådan stabilitet att det har förutsättningar att klara de ekonomiska situationer som vi kan möta på olika sätt. Det är naturligtvis en förutsättning att det är ett stabilt system som vi har anledning att presentera, dvs. ett system som skall kunna bidra till att klara en bra bostadsförsörjning under 1990-talet.

Agne Hansson frågade om prognoserna framöver. Bostadsfinansieringssystemet kommer att ge förutsättningar för byggande av de bostäder som vi har behov av. Sedan är det upp till kommunerna att i sin planering göra bedömningarna av hur många bostäder som behövs i skilda sammanhang. Jag har angett att vi har ett behov av bostadsbyggande de närmaste åren på i storleksordningen 50 000 bostäder. Långtidsutredningen säger att mera långsiktigt kan det röra sig om ca 40 000 bostäder. Detta finansieringssystem ger förutsättningarna för att klara detta.

Jag blev något förbryllad när Agne Hansson ville föra in även de hyreshöjningar som drabbat svenska folket under årens gång, oavsett om det har

skett förändringar av något skattesystem eller ej, och lägga dem till skattereformens påverkan på boendekostnaderna. Så kan man alltså inte göra. Man skall renodla de kostnader som har med skattereformen att göra. Det är också det som SABO har räknat fram i sina grundläggande prognoser, och det är det vi har räknat fram. Det är detta, Agne Hansson, som ligger bakom den stora undersökning som hyresgäströrelsen har genomfört och där man nogsamt har granskat skattereformens effekter för de boende.

Om inte Agne Hansson och Bertil Danielsson vill tro på mina siffror och uppgifter, tag till er den undersökning hyresgäströrelsen har gjort! Där kommer ni att kunna utläsa att vinnare på skattereformen står att finna bland vanliga människor i områden med flerfamiljshus.

Jag vill gärna betona att det som nu har presenterats är de krav som olika bostadsföretag har på hyreshöjningar. Det är med utgångspunkt i detta man skall diskutera och förhandla. Det är viktigt att understryka att de kostnadsökningar som är en följd av skattereformen skall man självfallet redovisa som en följd av denna, varken mer eller mindre. Jag är övertygad om att de skrämselord som uttalas om skattereformens ohemula effekter kommer att avta. Skattereformens påverkan på boendet kommer att vara sådant att de allra flesta inkomsttagarna får en kraftigt ökad disponibel inkomst sedan skattereformens påverkan på boendekostnaderna har tagits i beaktande.

Anf. 177 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Herr talman! Bostadsministern tycker att jag ägnar mig åt skrämselpropaganda när jag beskriver hur vi ser på frågan om skulduppskrivningen för villor på landsbygden. Jag tror tyvärr att det är en realitet. Det kommer att mötas av utomordentligt stor misstro och misstänksamhet av dem som skall bygga och bo på landsbygden, eftersom de vet att skulden kommer att öka under 20 år. Att överbrygga detta tror jag är en pedagogisk uppgift som överstiger även bostadsministerns förmåga, tro mig.

Den garanti som då skall kunna utlösas är inte gratis. Det blir 0,5 % till på räntan. En särskild nämnd skall nagelfara varje enskilt fall. Det kan inte vara särskilt muntert att veta att man möjligen kan få litet hjälp om det skulle gå riktigt illa.

Jag vill göra en liten kommentar till frågan om ökningen av hyreskostnaderna, som kan bli en följd dels av regeringens allmänna politik, dels av skatteomläggningen. Det hjälper inte om man bara redovisar vad reformen ger i hyresökning. Den totala politiken påverkar hela samhället och naturligtvis även hyreshöjningarna. Oavsett hur man redovisar det, tror jag inte att man hjälper dem som får sin hyra höjd med flera hundra kronor i månaden. Det hänger inte på redovisningssystemet, utan den faktiska höjningen.

När vi från vårt parti under årens lopp har försökt att försiktigt trappa ned räntebidragen för att på så sätt något minska statens utgifter, har det mötts av mycket stark kritik från socialdemokraterna. I våra förslag har vi haft mycket måttliga höjningar kombinerade med skattesänkningar. Det har då hetat att det är omöjligt med en hyreshöjning på 75 kr. per kvadratmeter och år. Nu är det tydligen opportunt att acceptera detta.

Slutligen vill jag säga ytterligare några ord om glesbygds- och landsbygdsfrågor. Det kommer nog att bli två marknader när det gäller hus på landsbyg-

den. Den ena marknaden består av de hus som inte har räntelån. De kommer att kunna köpas betydligt billigare än de som har räntelån. Ingen vågar eller kan dra på sig de stora kostnader som det blir fråga om. Det kommer således att uppstå två marknader om det över huvud taget kommer att finnas någon marknad. Jag misstänker att luften totalt går ur den marknaden, och vi får en ytterligare inlåsning och minskad rörlighet när det gäller vår bostadspolitik. Det är olyckligt.

Anf. 178 AGNE HANSSON (c) replik:

Herr talman! Bostadsministern, det är självklart att dessa kostnadsökningar även är orsakade av de indirekta effekter som skattereformen har gett. Skattereformens förmåga att bidra till stabil inflationsutveckling och ett stabilt ränteläge är i mycket hög grad avgörande för hur fördelningsprofilen är lagd i skatteomläggningen och hur mycket kompensatoriska krav de väcker och inte väcker. Ingen kan väl ha undgått att de väcker en rad kompensatoriska effekter. Varifrån tar SABO sin bas för sina krav om det inte har upptäckt den indirekta effekten? SABO är inget företag som skall drivas med vinstintresse.

Är det nya bostadsfinansieringssystemet verkligen en garanti för att vi skall kunna klara 40 000 lägenheter? Jag delar Bertil Danielssons oro när det gäller glesbygden. Jag tror att det finns en djup ovilja hos en bred allmänhet att ge sig in i en sådan här skulduppbyggnad.

Det är ganska uppenbart att regeringen och bostadsministern nu har lagt fram ett förslag som visar att han inte vill vinna nästa val. Nu släpper han fram en subventioneringsbrasa som kommer att bli förödande för statsfinanserna i detta land om två år. Vad är det för konsekvens, bostadsministern, i att som i år ha en begränsad och skärpt räntetrappa och begränsade RBF-stöd och nu släppa alla slussar fria, ta bort räntetrappan och införa lån och subventioner för ombyggnader av hus som inte är mer än tio år? Vad kommer det att kosta staten om två år? Vad kommer det att få för följder för de boende när statens finanser inte kan klara de stora belastningarna på statsbudgeten? Den sociala bostadspolitiken kommer att bli ännu mer urholkad än vad den är nu. I dag har många inte råd att bo och det finns inte heller bostäder att bo i.

Jag tror att följande tre mål är mycket viktiga att arbeta för när det gäller 90-talets bostadspolitik. Det gäller för det första billigare bostäder, för det andra bättre boendemiljö och för det tredje ett mer resursbevarande byggande.

Anf. 179 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST:

Herr talman! Bertil Danielsson säger att förslaget kommer att möta misstro och misstänksamhet. Det kommer naturligtvis att möta misstro och misstänksamhet i den tappning som Bertil Danielsson försöker ge det. Det förslag han söker beskriva när det gäller byggandet på glesbygden är i alla fall inte det förslag som vi har överlämnat till riksdagen i dag. Det är något helt annat, och jag vet inte varifrån Bertil Danielsson har fått det.

Bertil Danielsson säger också att det inte är muntert att veta att man får hjälp om det går illa. Det måste väl vara en trygghet att veta att om det skulle

bli fråga om industrinedläggning eller annat i en bygd så att det hus man har byggt inte längre får den värdetillväxt man har väntat sig, finns det en säkerhet för den enskilde så att han inte behöver hamna i en skuldfälla. Det måste vara den trygghet som gör att den bild som Bertil Danielsson försöker skapa av systemet inte hör hemma i verkligheten.

Vidare säger Bertil Danielsson att moderaterna har mötts av motstånd när de har försökt trappa ned räntebidragen. Det möts naturligtvis med motstånd om man inte försöker sätta in något annat i stället. Ett nytt finansieringssystem måste därför innehålla andra ingredienser om det skall vara möjligt att trappa ned en del av de direkta bidragen.

Det finansieringssystem som vi nu har lagt fram och som i allt väsentligt bygger på de principer som boendekostnadsutredningen presenterade har de inslagen. Därför ställde sig hela Boendesverige positivt till utredningsförslaget, alltifrån producenter, beställare av hus, byggherrar och förvaltare till hyresgäströrelsen. Småhusorganisationerna ställde sig också bakom de principer som redovisades i kommitténs förslag. Det fanns en kompakt samstämmighet från Boendesverige bakom detta. Det borde kunna få även Bertil Danielsson och hans parti att inse att det nu presenterade systemet är bra.

Agne Hansson resonerade kring skattereformen och dess effekter på boendekostnaderna. Man kan naturligtvis inte ta upp andra effekter än de som har med skattereformen att göra. Ökade boendekostnader som de olika företagen tar ut på annat sätt kommer att finnas oavsett om skattereformer genomförs eller ej. De brukar också stå i överensstämmelse med att folk har fått ökade inkomster under året.

Agne Hansson uttalade också sin oro när det gäller glesbygden och finansieringssystemet. Jag vill bara hänvisa till det som jag nyss har sagt med anledning av Bertil Danielssons farhågor.

När det gäller att göra en överbryggning mellan ett nu pågående finansieringssystem och det nya systemet har det varit nödvändigt att göra vissa förändringar för att klara bl.a. nyproduktionen under 1991. Då handlar det om att man skall ta bort den övre delen av räntebidragstrappan. Det är alltså en kostnad i storleksordningen 30 miljoner. Det är en åtgärd som främst är tillkommen för att man skall skapa den utjämning och jämlikhet som krävs om allmännyttiga bostadsföretag skall kunna fortsätta med sin bostadsproduktion. För dem som har haft möjlighet att låna upp till det som legat över trappans 125 % har det inte varit något problem tidigare heller.

De ombyggnadsregler som är viktiga och nödvändiga samt tioårsunderhållet är en fråga för nyproduktionen år 1991 och åren därefter. Agne Hansson, om det är fråga om tioårsunderhåll så handlar det om kostnader som uppstår först tio år framåt i tiden. Det är egentligen inte något konstigt. Inom ramen för ett nytt finansieringssystem ges alltså de som bor i hyreshus samma möjlighet som de som bor i småhus redan har, nämligen att de kan låna till kostnaderna för underhållet. Sedan får den som äger sitt hus göra avdraget på räntan, medan den som bor på annat sätt får ett motsvarande bidrag. Det är alltså ett led i strävan att skapa en fullständig neutralitet mellan systemen.

Jag hoppas som sagt att det, när Agne Hansson och Bertil Danielsson har haft möjlighet att i detalj studera det nya förslaget, skall finnas förutsätt-

ningar för att fortsätta diskussionen i en mer konstruktiv anda än den som har redovisats här i dag.

Andre vice talmannen anmälde att Bertil Danielsson och Agne Hansson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 180 STIG BERTILSSON (m):

Herr talman! Tack så mycket för det. Det är ingen överdrift att påstå att svenskt föreningsliv och i första hand idrottsrörelsen i dag skakas av den skatteomläggning som socialdemokraterna och folkpartiet har genomfört. Runt om i våra föreningar börjar man i dag inse att det är idrottsrörelsen som är en av de stora förlorarna i uppgörelsen om skatterna, detta av den enkla anledningen att föreningar i allmänhet inte kan kompensera sig för skattehöjningarna genom att dra nytta av sänkta inkomstskatter.

I stället får svenskt föreningsliv bara vara med och betala notan. Vad vi just nu ser är hur en gigantisk kostnadsövervältring på föreningslivet håller på att genomföras.

Det blir, herr talman, full moms på i stort sett alla varor och tjänster för vilka föreningar saknar avdragsrätt – de är ju i allmänhet inte momsregistrerade och har ingen momsredovisning. På exempelvis hotell- och restaurangkostnader är full moms redan införd. Detta gäller också för bensin, vilket i kombination med höjning av bensinskatten och höjda marknadspriser på bensin drabbar idrotten hårt.

Vidare blir det, för att ta några ytterligare exempel, full moms på persontrafik med buss och på telefonkostnader. Dessutom fördyras fastighetsskötsel på grund av moms på sotning, sophämtning, el, vatten och avlopp.

Skatteomläggningen som drabbar föreningarna innebär vidare att idrottspriser till ett värde av 300 kr. beskattas. Dessutom skall föreningar betala avgifter på ersättningar – t.ex. på domararvoden – som uppgår till 1 000 kr. per år. Det kan jämföras med att gränsen i dag är 14 850 kr., dvs. ett halvt basbelopp.

Utöver de här mycket stora merkostnaderna kommer den administrativa bördan för föreningarna att växa dramatiskt genom de ökade kraven på föreningarna att lämna kontrolluppgifter, arbetsgivaravgifter och redovisning av sociala avgifter.

Herr talman! När ungdomsledare och andra i föreningarna borde få ägna sig åt sitt ledarskap och inte åt byråkrati så lägger samhället de här bördorna på svenskt föreningsliv.

Dessutom skapas det en onödig och meningslös administration hos skattemyndigheterna. I tider som borde användas till att effektivisera och minska den offentliga byråkratin så känns det frustrerande att konstatera att det är till administration man vill styra pengarna i stället för till föreningslivets egen verksamhet.

Det har gjorts beräkningar som visar att summan av alla de pålagor som svensk idrottsrörelse nu råkar ut för uppgår till åtminstone 500 milj. kr. per år. Det som kan synas som små oansenliga bäckar blir, när de flyter ihop, en

gigantisk fors, en fors som hotar att dränka de krafter som så väl behövs inom svensk idrottsrörelse och i svenskt föreningsliv.

Inför allt detta står skatteomläggningens ingenjörer uppenbarligen helt kallsinniga. Någon full kompensation för kostnaderna har inte utlovats. Jag är glad över att idrottsministern lyssnar på detta inlägg, även om han kanske inte var förberedd på det. Jag vill också ställa en fråga till honom. Är det meningen att ideell frivilligverksamhet inom föreningslivet skall bära en del av skatteomläggningens kostnader?

Någon form av åtgärder har aviserats till budgetpropositionen i januari. Jag vågar påstå att svensk idrottsrörelse med noggrannhet kommer att nagelfara och värdera de förslag till lindringar som regeringen säger sig avse att då lägga fram.

Herr talman! Skatteomläggningens effekter har redan till vissa delar slagit igenom. Åtgärder måste därför, menar vi moderater, vidtagas nu. Till att börja med är det orimligt att idrotten ensidigt skall drabbas av momskostnader. Därför anser vi, vilket jag gärna vill skicka med idrottsministern, att man omgående bör utreda möjligheten att registrera ideella och allmännyttiga föreningar i momsregistret och därmed ge dem avdragsrätt för all erlagd moms på varor och tjänster. En utredning skullle snabbt kunna visa om detta är en framkomlig väg för att motverka en del av skatteomläggningens negativa effekter för föreningslivet.

Jag har, herr talman, förhoppningar om att regeringen skall kunna medverka till att en sådan utredning snabbt genomförs, eftersom en momsregistrering av föreningslivet till sin natur förmodligen inte strider mot de intentioner som regeringen har haft med skatteomläggningen.

Jämförd med de byråkratiska pålagor som skatteomläggningen medför för föreningarna skulle en årlig momsredovisning inte skapa några stora problem i föreningslivet. Däremot skulle en avdragsrätt för erlagd moms innebära betydande besparingar och till en del kunna motverka skattereformens dråpslag mot idrotten.

Vi moderater vill, herr talman, snarast möjligt se till så att skatteuppgörelsens effekter inte drabbar idrottsrörelsen. En snabbutredning av momsregistrering är, menar jag därför, ett konstruktivt förslag som om det visar sig genomförbart kommer att få betydande positiva effekter för idrottsföreningarna.

Samtidigt vill jag, herr talman, understryka att en momsregistrering, om den visar sig genomförbar, inte kompenserar fullt ut för föreningarnas nya avgifter och skatter. Regeringen måste därför snarast visa vad den ytterligare vill göra för att idrotten inte skall behöva bli en strykpojke i skatteomläggningens spår.

Anf. 181 Bostadsminister ULF LÖNNQVIST:

Herr talman! Jag vill säga ett par saker med anledning av detta inlägg.

Först vill jag beträffande idrottspriser säga att det ganska länge har rått en missuppfattning i debatten om att det skulle innebära en försämring för idrottsrörelsen när idrottspriser över 300 kr. nu skall beskattas. Om man i dagsläget under ett år får priser som uppgår till ett värde som överstiger 600 kr. är man skyldig att skatta för dessa pengar. Nu blir det fråga om 300 kr. per

tillfälle. Och eftersom det kan handla om många tävlingstillfällen är detta en påtaglig förbättring ur idrottsrörelsens synpunkt.

När det gäller kontrolluppgifter blir det ingen skillnad jämfört med dagsläget. Man är inom idrottsrörelsen även i dagsläget skyldig att lämna kontrolluppgifter för de inkomster som olika utövare eller ledare får.

Så till den summa som nämndes, 500 miljoner. Det är riktigt att den summan har redovisats av Riksidrottsförbundet på ett ganska tidigt stadium. Vi har bett om en precisering och bett om ett underlag som riksidrottsstyrelsen skall kunna anse mera säkert än det som lämnats. Vi har ännu inte fått det. Jag vill då hänvisa till att i anslutning till skattepropositionen redovisades för denna riksdag att om det skulle visa sig att skattereformen får sådana negativa effekter för folkrörelserna, bl.a. idrottsrörelsen, som idrottsrörelsen påpekat, skulle regeringen återkomma senast i anslutning till budgetpropositionen med olika förslag på området.

När det sedan gäller frågan om att registrera ideella föreningar för moms vill jag understryka att idrottsrörelsen såg det som en oerhört stor lättnad när man för några år sedan tog bort momsredovisningsskyldigheten för ideella föreningar för sådan verksamhet som inte är skattepliktig. Ideella föreningar är som bekant befriade från skatt, med vissa undantag. Man tyckte att det var utomordentligt värdefullt när det gällde att minska på byråkratin. Om det nu skulle vara så att vissa föreningar önskar få tillbaka momsredovisningsskyldighet för att kunna göra olika avdrag medan man har inkomster att göra dessa på, finns naturligtvis den möjligheten genom att föreningar kan registrera den del av sin verksamhet som man vill ha införd i momsredovisningssystemet som ekonomisk förening eller bolag. Vissa större föreningar vill måhända överväga detta, men för andra föreningar är det fortfarande inte någon större vinst med ett sådant system, eftersom man som sagt saknar inkomster som man skulle kunna dra av momsen mot. Detta är väl en sak som föreningslivet i första hand måste avgöra. Det är naturligtvis i det sammanhanget som man får se vilka avväganden de själva är beredda att göra.

Herr talman! Jag hade som sagt inte tänkt gå in i denna debatt, men eftersom det ställdes en rad frågor till mig ville jag ändå göra det. Jag kommer däremot inte att ytterligare delta i debatten.

Anf. 182 STIG BERTILSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill tacka idrottsministern för dessa besked. Det var positivt att höra att idrottsministern i varje fall inte är negativ till momsavdrag för idrottsföreningar. Jag tycker att man kan tolka svaret så. Jag förstår mycket väl att idrottsföreningarna tidigare inte ville ha momsregistering. Men då hade man inte den byråkrati som har uppstått under senare år, inte minst med tanke på effekten av skatteomläggningen. Situationen är en helt annan i dag. Jag ser det idrottsministern nyss sade som en möjlighet att väsentligt förbättra idrottsföreningarnas ekonomi, för det skulle resultatet i dag bli av möjligheten till momsavdrag.

Sedan helt kort om de 500 miljonerna. Det är, som idrottsministern helt rätt sade, en ganska osäker siffra. Just nu görs en enkät bland 25 % av landets idrottsföreningar. Det föreligger inga resultat ännu. Det är också kor-

rekt. Ingenting i dag talar emellertid för att siffran blir lägre än 500 miljoner. Man skall inte bli överraskad om den blir betydligt högre.

När det gäller kontrolluppgifterna på småbelopp nämnde jag förut inte det värsta av allt, nämligen att idrottsföreningarna i fortsättningen skall skicka in kontrolluppgifter om de betalar startavgifter för sina medlemmar för deltagande i tävlingar, förutsatt att avgifterna överstiger 100 kr. under ett år. Det kommer att skapa oändlig byråkrati. Jag vet idrottsföreningar som i dag förutser att de kommer att få hundratals, kanske tusentals, kontrolluppgifter att sysselsätta sig med.

Som helhet: Tack idrottsministern, för svaren på frågorna.

Anf. 183 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Antalet polisanmälda brott i Sverige uppgick under år 1989 till inte mindre än 1 144 800. Det är en ökning med 58 589 brott, eller 5,4 % från år 1988.

Vissa brott har ökat ännu mer. Det kan exempelvis nämnas att antalet rån har ökat med 24,7 %, narkotikabrott med 15,9 %, biltillgrepp med 14,2 % och våldtäkter med 9,7 %.

Regeringens kriminalpolitik har otvivelaktigt banat väg för den här utvecklingen. Nedrustningen av polisen, den flitiga användningen av institutet åtalsunderlåtelse, halvtidsfrigivningen, oviljan att sätta in kraftfulla åtgärder mot ungdomsbrottsligheten och den släpphänta narkotikapolitiken är några av de faktorer som varit brottsbefrämjande.

Den socialdemokratiska politiken med färre poliser på gatorna och på sina håll nästan tomma kriminalavdelningar har lett till att upptäcktsrisken minskat. Det finns ett stort mörkertal i brottsstatistiken.

Den s.k. uppklaringsprocenten ligger nu på en mycket låg nivå. År 1989 klarades i genomsnitt endast 32 % av alla brott upp. När det gäller vissa typer av brott var uppklaringsprocenten ännu lägre. För t.ex. rån var den 18 %, för biltillgrepp 14 %, för bostadsinbrott 8 %, för stöld från motorfordon 4 % och för cykelstöld 2 %.

En förstärkning av polisens resurser skulle öka upptäcktsrisken och därmed också bestraffningsrisken, vilket i sin tur skulle få en brottsavhållande effekt. Förutsättningen för detta är förstås att de upptäckta brotten verkligen resulterar i en reaktion från samhällets sida. Men det är dåligt bevänt med den saken i dag.

De många åtalsunderlåtelserna innebär att en stor mängd brott i vårt land inte resulterar i någon särskild påföljd för de skyldiga. Det är naturligtvis olyckligt, eftersom respekten för lag och rätt då minskar.

När det gäller frågan om den s.k halvtidsfrigivningen har regeringen ännu inte lagt fram någon proposition, trots att frågan stötts och blötts i justitiedepartementet ända sedan 1986, då den s.k. fängelsestraffkommittén kom med sitt betänkande.

Justitieministern har förklarat sig beredd att avskaffa den obligatoriska halvtidsfrigivningen, men bara under förutsättning att detta inte leder till några generella ökningar av de faktiska anstaltstiderna. Vad det kan bli fråga om är alltså endast en kosmetisk förändring utan verklig effekt på strafftiderna.

Vi moderater har år efter år krävt att halvtidsfrigivningen skall avskaffas. Men i motsats till regeringen anser vi att avskaffandet av halvtidsfrigivningen med nödvändighet måste leda till längre fängelsetider för de dömda.

Nuvarande regler är rena rama bedrägeriet mot svenska folket. Människor läser i tidningarna att en brottsling dömts till fängelse i t.ex. två år. Då tror man naturligtvis också att vederbörande sitter inne två år. Men i verkligheten är brottslingen ute i samhället redan efter ett år. Det är ingen bra bild medborgarna får av rättssamhället när de upptäcker detta. I utlandet skrattar man åt oss på den här punkten.

"Hälften kvar" – det är vad man skall ha när man har suttit inne den första halvan av straffet! Vi moderater anser att villkorlig frigivning inte skall vara obligatorisk, utan en belöning för gott uppförande som inte bör komma i fråga förrän större delen av straffet avtjänats.

Jag sade inledningsvis att regeringen visat ovilja att sätta in kraftfulla åtgärder mot ungdomsbrottsligheten. Med detta menar jag att socialdemokraterna gång på gång röstat ned moderata förslag på det här området.

Vi har t.ex. föreslagit att polisen skall ges tillstånd att registrera lagöverträdare under 15 år. Polisen har inte laglig möjlighet till detta i dag. När personer under 15 år begår upprepade brott saknas därför oftast uppgifter om deras tidigare brott, brottskamrater, förhörsledare, föräldrar och kontaktmän. Detta försvårar polisens arbete och minskar möjligheterna till effektiv brottsbekämpning.

Herr talman! En stor del av brottsligheten kan härledas till missbruk av narkotika. Många missbrukare begår brott för att kunna finansiera sina narkotikainköp. Inom det här området har regeringens släpphänta kriminalpolitik varit särskilt förödande. Jag vill påstå att 80-talet blev ett förlorat decennium i kampen mot narkotikan. Det hade inte behövt bli så, om regeringen hade lyssnat på dem som tidigt varnade för t.ex. kokainet. Men nu är kokainet här, i full skala. Och i dess spår följer en mängd nya, syntetiskt framställda, centralstimulerande preparat.

Som det nu ser ut står vi sannolikt inför en narkotikaboom utan like i svensk historia. Det är därför hög tid att förklara krig mot narkotikan på alla fronter. Narkotikastrafflagen måste ändras, så att den kan användas fullt ut – alltså även mot missbrukarna. Det är ju de som trots allt är marknadens yttersta förutsättning och i praktiken den enda oersättliga länken i hela kedjan av aktörer inom narkotikahanteringen.

Tiden medger inte att jag redogör för alla åtgärder som skulle behövas i det här kriget. Men det står klart att det bl.a. krävs lagändringar även när det gäller straffskalorna. Exempelvis måste livstidsstraff kunna utdömas vid den här typen av brott.

Herr talman! Taletiden är slut. Jag vill bara understryka att vi moderater har ett mycket omfattande program när det gäller att få ned brottsligheten. Jag har här bara tagit upp ett fåtal inslag i det programmet.

Anf. 184 PAUL CISZUK (mp):

Herr talman! Försvarspolitiken bör finnas med i en allmänpolitisk debatt. De politiska och militära förändringarna i vår omvärld har gett oss en unik

möjlighet att grundligt ompröva vår försvarsorganisation. Vi kan göra det utan att riskera att blottställa oss inför någon potentiell angripare.

Hoten mot det svenska samhällets fortbestånd har successivt förändrats. Andra hot än de militära har blivit dominerande.

Miljöförstöringen hotar grundvalen för vår existens. Vad skall vi leva av när markförsurningen stoppar tillväxten i skogen och förgiftar livsmedel och vatten med tungmetaller och aluminium eller när Östersjön och Kattegatt producerar sumpgas i stället för fisk och skaldjur? Men vi blir ju färre när ozonskiktet försvinner och hudcancern breder ut sig.

Sverige satsar i dag 2,5 % av den s.k. bruttonationalprodukten på militärt försvar, medan våra samlade satsningar på miljöåtgärder ligger på 0,64 % enligt tyska beräkningar. Det finns sannerligen anledning att omprioritera.

Vårt militära försvar drar lika stora kostnader som hela vår sjukvård. Behoven inom sjukvården kommer att öka dramatiskt, även om miljöförstöringen hejdas, på grund av att antalet äldre ökar. Dessutom klarar vi inte uppsatta mål när det gäller barnomsorgen.

Det kan anses tarvligt att jämföra och att ställa olika nödvändiga samhällsfunktioner mot varandra. Jag gör det inte därför att jag vill försämra vårt försvar, utan därför att jag vill förbättra det och därför att jag tror att det går att komma fram till en försvarsorganisation som kan ge oss både nödvändig militär beredskap och kraft gentemot miljöhot och vårdkris. I en miljöpartistisk motion kallar vi den här modellen allmän värntjänst, som motsvarar vad vi tidigare kallade samhällstjänst.

I korthet går förslaget ut på att ge alla ungdomar, alltså både pojkar och flickor, en grundläggande försvarsutbildning när de är i 18–20-årsåldern. Utbildningen bör vara i minst sju månader. Därtill kommer repetitionsutbildning. Vissa kortare moment, som grundläggande sjukvård och överlevnadskunskap, skall vara gemensamma för alla. Men sedan specialiserar man sig på några olika områden. Huvudområden bör vara militärtjänst, räddningstjänst, miljövärn, humanvärn, ekotjänst och internationellt bistånd.

Militärtjänsten får, liksom nu, vara inriktad på olika specialiteter men skall enligt vad vi föreslagit i andra motioner mera vara inriktad på decentraliserat territorialförsvar och lättrörliga jägarbataljoner. Det skall vara en god beväpning och modern utrustning, men mycket litet av dyrbara stridsfarkoster som pansarfordon och JAS-plan.

Räddningstjänsten innebär utbildning för förband som kan assistera den ordinarie räddningstjänsten vid stora olyckor både i Sverige och utomlands. Bara som ett exempel vill jag nämna de bränder som vi har upplevt i både Uppsala och Stockholm och som mycket väl utrustade brandkårer inte har klarat av helt enkelt därför att man haft för litet personal. Det finns alltså ett behov av att ha möjligheter att mobilisera extra styrkor.

Miljövärnet bör bestå av dels fältarbetsförband som restaurerar sjöar, anlägger våtmarker och sköter naturreservat, dels av arbetslag som arbetar med provtagning och kartläggning av miljösituationen.

Humanvärnet utbildar vårdlag som kan tjänstgöra inom vården av barn, äldre och sjuka dels vid olika fredstida arbetstoppar, dels vid kriser och i krig.

Ekotjänsten utbildar arbetslag som kan rycka in vid utbyggnad av ekologiskt lantbruk, ekologisk energiteknik och avfallshantering.

Den internationella biståndstjänsten bör syfta till beredskapsstyrkor för flyktingmottagande, internationella räddningsstyrkor, lantbruksbistånd och bistånd i ekologisk teknik.

Denna allmänna värntjänst är en utveckling av den s.k. allmänna värnplikten, som vi nu har för män. Nuvarande system befinner sig i kris. Även om en riksdagsmajoritet fortfarande säger att värnplikten har en grundläggande betydelse och att den skall bibehållas, blir det en urholkning genom att man förkortar och differentierar utbildningstiden, lägger ned de bästa utbildningsförbanden och förvärrar lärarbristen. Stödet för värnpliktsutbildningen är verbalt men kommer till korta när JAS och pansarfordon skall betalas.

Ett företag eller system i kris måste antingen avvecklas eller också utvecklas. Varför inte välja utveckling och marknadsanpassning, som ju blivit så gångbart även inom den offentliga sektorn? Hotbildsmarknaden ser inte ut som den gjorde 1901. Oberoende av om man är pacifist, militarist eller ekologist borde man kunna se det ekonomiskt rationella med att ha en försvarsorganisation som kan göra något nyttigt även i fredstid.

En försvarsvän bör kunna se fördelarna med att få en stor och flexibel försvarsorganisation. En sådan innebär möjligheter att hålla en militär beredskap som är lätt att anpassa till en växlande militär hotbild. Fältarbetsförband med olika civila huvuduppgifter kan få viss militär grundutbildning. Om militära hot visar sig besvärligare, kan man sätta in kompletterande utbildning och vapen – naturligtvis inte JAS-plan och pansarfordon men olika typer av svensktillverkade eller lagerhållna robotar, minor, granatgevär, handeldvapen osv.

Herr talman! Ett försvar av här skisserat slag ger den bästa folkliga förankringen och innebär, tror jag, den bästa anpassningen till våra naturliga förutsättningar – ett litet folk med stort territorium. Det handlar inte om en efterapning av stormakternas militärmakt men heller inte av Vietnams eller Afghanistans gerillakrig. Det jag föreslår är något som bör vara militärt avskräckande för en stormakt genom sin oberäknelighet och sin folkliga förankring. Samtidigt ger det kraft att möta de stora hoten mot vår miljö och vår inre solidaritet.

Den allmänpolitiska debatten var härmed avslutad.

5 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1990/91:10 till konstitutionsutskottet
1990/91:11 till justitieutskottet
1990/91:17 till näringsutskottet
1990/91:23 till justitieutskottet
1990/91:28 till jordbruksutskottet

1990/91:30 till näringsutskottet
1990/91:31 till jordbruksutskottet
1990/91:32 till justitieutskottet
1990/91:36 till jordbruksutskottet
1990/91:38 till socialutskottet

6 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1990/91:9 Höjning av Sveriges kvot i Internationella valutafonden, m.m.
1990/91:13 Godkännande av 1989 års internationella avtal om jute och juteprodukter
1990/91:14 Ansvaret för service och vård till äldre och handikappade m.m.
1990/91:18 Ansvaret för skolan
1990/91:26 Ändring i lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag
1990/91:33 Ändring i lagen (1984:351) om totalisatorskatt
1990/91:34 Ny bostadsfinansiering, m.m.
1990/91:37 Vägtrafikskatten för utländska fordon, m.m.
1990/91:44 Ytterligare försöksverksamhet för förnyelse av den offentliga sektorn
1990/91:45 Ändringar i allemansspararandet

Skrivelse

1990/91:20 1990 års redogörelse för de statliga företagen

Motion

1990/91:Sk3 av Inger Schörling m.fl. (mp) om skattepolitiska åtgärder till följd av Irakkrisen (väckt med anledning av händelse av större vikt)

7 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställts

den 11 oktober

1990/91:41 av *Viola Claesson* (v) till utrikesministern om Chile:

I samband med försöken att återinföra censur och självcensur i Chile pågår fortfarande trakasserier och förföljelser riktade mot massmedia och journalisterna. De anklagas av bl.a. Pinochet för att bedriva en kampanj mot armén. För närvarande pågår processer mot ett trettiotal journalister. Fyra journalister har fängslats efter den 11 mars 1990. Militärdomstolarnas åklagare har enbart under september månad kallat anställda från fem olika massmedia till förhör.

Den 26 september greps för sjunde gången Juan Pablo Cardenas, direktör

för tidskriften Analises, i Santiago de Chile. Cardenas anklagas nu enligt uppgift för ett samhällskritiskt debattinlägg som en av tidskriftens läsare fått publicerat. Militäråklagarna har förklarat Cardenas skyldig till det "brott" han anklagats för.

Den chilenska regeringens flathet har hittills omöjliggjort ett genomslag för demokratiska fri- och rättigheter i Chile. Därför har yttrandefriheten satts på undantag. Utan fortsatt internationell uppmärksamhet och stöd åt bl.a. de massmedia och journalister som nu drabbats riskerar den utlovade demokratin och friheten i Chile att kvävas.

Jag vill därför fråga utrikesministern:

1. Hur ser regeringen på utvecklingen i Chile mot bakgrund av militärdomstolarnas fortsatta förföljelser av massmedia och dess journalister?
2. Tänker regeringen agera internationellt för att stödja de chilenska journalisternas kamp för yttrande- och pressfrihet?

1990/91:42 av *Karl-Erik Persson* (v) till miljöministern om glasbruket i Hammar:

PLM har nyligen beslutat att lägga ned glasbruket i Hammar. Därmed upphör produktionen av returglas i Hammar. Det är numera oomtvistat att returglas är den ur miljö- och energisynpunkt bästa dryckesförpackningen.

Det är också en av riksdagen uttalad målsättning att minska mängden avfall som måste deponeras, vilket entydigt talar för att returflaskan måste få en ökad marknadsandel.

I Hammar finns också Svensk återglasvinning, det enda företag i Sverige som sysslar med återanvändning av krossglas. Företagets verksamhet kan knappast ses som oavhängig till glasproduktionen i Hammar.

Mot bakgrund av ovanstående vill jag fråga miljöministern:

1. Hur ser miljöministern på att returflaskans marknadsandel stadigt sjunker till förmån för de miljöolämpliga aluminiumburkarna och PET-flaskorna?
2. Avser regeringen att komma med konkreta förslag som kan leda till att avfallsmängden från dryckesförpackningar minskas?
3. Avser regeringen att vidta åtgärder som kan garantera fortsatt återvinning av krossglas?

8 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställts

den 10 oktober

1990/91:81 av *Martin Olsson* (c) till statsrådet Erik Åsbrink om hobbybiodling:

Biodlingen har mycket stort samhällsekonomiskt värde främst genom det pollineringsarbete som bina utför, men även genom honungsproduktionen.

Det är viktigt att skatteregler och andra regler inte motverkar en omfattande biodling.

Hittills har från beskattning undantagits biodlare med högst 15 bisamhällen, men skattereformen leder av allt att döma till att även dessa små biodlare drabbas av hobbybeskattning. Reglerna för hobbybeskattning passar dock inte biodlarna, eftersom de stora initialkostnaderna då inte kan kvittas mot framtida överskott på verksamheten.

Kostnaderna för att starta med t.ex. sex bisamhällen uppskattas till minst 30 000 kr. förutom lokalkostnader. Att skatta för framtida inkomster utan att få dra av initialkostnaderna ger så negativa resultat att många biodlare torde avveckla och nya ej vilja starta. Jag tog upp dessa frågor i våras i motionen 1989/90:Sk63, vilken dock avvisades av majoriteten utan särskild motivering.

Eftersom det är viktigt att biodlingen stimuleras i stället för att motverkas vill jag fråga statsrådet Erik Åsbrink:

Vilka initiativ avser regeringen att ta för att skattereformen inte skall omöjliggöra hobbybiodlingen?

den 11 oktober

1990/91:82 av *Rune Backlund* (c) till statsrådet Erik Åsbrink om avräkningsskatten:

Riksdagen beslutade i våras om en särskild avräkningsskatt som skall tas ut av kommunerna för att neutralisera de vinster som kommunerna annars skulle göra på skatteomläggningen.

Det visar sig nu att avräkningsskatten för 1991 i vissa kommuner inte bara neutraliserar skatteomläggningen, utan i själva verket blir en extra straffbeskattning av kommunen. I t.ex. Jönköpings kommun beräknas utfallet bli att kommunen betalar drygt 24 miljoner mer i avräkningsskatt än vad man vinner på skatteomläggningen.

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för 1991 så att avräkningsskatten inte blir en extra straffbeskattning av vissa kommuner?

1990/91:83 av *Viola Claesson* (v) till statsrådet Maj-Lis Lööw om invandrarverkets och arbetsmarknadsdepartementets administrativa rutiner:

De sju chilenska syskonen Monte Sotos fleråriga kamp för att få hit sina åldrade föräldrar har nu, efter ett tredje försök, fått ett positivt gensvar hos statens invandrarverk. Modern, som är svårt märkt av cancer, kan äntligen få komma till Marks kommun i Sverige tillsammans med sin make för att återförenas med sju av sina barn och deras familjer. Alla utom den yngsta dottern, 21-åriga Marcela, har bildat familj, arbetar och har uppehållstillstånd i Sverige.

Det anmärkningsvärda har inträffat att medan föräldrarna förbereder sig för att återse sina sju barn i Sverige så har invandrarverket beslutat att verkställa utvisning till Chile av den yngsta dottern Marcela. Om utvisningen full-

följs kommer av allt att döma mor och dotter aldrig mer att återse varandra. Av någon anledning tycks det som om Marcela Monte Sotos fall bedömts helt fristående från familjesituationen.

Jag vill därför fråga Maj-Lis Lööw:

Vilka förändringar i de administrativa rutinerna hos invandrarverket och arbetsmarknadsdepartementet anser regeringen erfordras för att undvika liknande fall i framtiden?

1990/91:84 av *Annika Åhnberg* (v) till statsministern om åsiktsregistrering:

Riksdagen har beslutat att åsiktsregistrering ej skall förekomma. Likväl har enligt tidningsuppgifter en representant för SAP i SÄPOS styrelse diskuterat strejkerna på Scania i våras, som ett hot mot säkerheten. Detta är djupt upprörande.

Rätten att agera för rimliga löner och arbetsvillkor måste vara självklar i ett demokratiskt samhälle. Det är ett hot mot demokratin att stora ekonomiskt betydelsefulla företag som Scania i Södertälje tvingar ut sina anställda i stridsåtgärder genom att vägra förhandla.

Det borde vara arbetarrörelsens uppgift att värna och utveckla möjligheterna till fackligt inflytande. I stället har man i detta fall, och kanske fler, slagit in på en motsatt väg. Hur kan det över huvud taget vara möjligt att ens närma sig tanken att använda SÄPOs för registrering av strejkande arbetare? Detta är en skam för hela vårt samhälle!

Jag vill därför fråga statsministern:

Vilka åtgärder avser regeringen vidta med anledning av vad som förevarit i SÄPOs styrelse angående registrering av strejkande arbetare?

9 § Kammaren åtskildes kl. 22.29.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Torsdagen den 11 oktober

1 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 6) 1
Ekonomisk politik 1
Finansminister Allan Larsson
Lars Tobisson (m)
Anne Wibble (fp)
Karl Erik Olsson (c)
Lars-Ove Hagberg (v)
Carl Frick (mp)
Skatter m.m. 37
Karl-Gösta Svenson (m)
Kjell Johansson (fp)
Ivar Franzén (c)
Lars Bäckström (v)
Gösta Lyngå (mp)
Statsrådet Erik Åsbrink
Förste vice talmannen (om debattreglerna)
Sociala frågor 64
Statsrådet Bengt Lindqvist
Förste vice talman Ingegerd Troedsson (m)
Daniel Tarschys (fp)
Ulla Tillander (c)
Gudrun Schyman (v)
Marianne Samuelsson (mp)
Socialminister Ingela Thalén
Energipolitik 95
Gunnar Hökmark (m)
Sören Norrby (fp)
Förste vice talmannen (om sammanträdets fortsättning under kvällen)
Roland Larsson (c)
Annika Åhnberg (v)
Lars Norberg (mp)
Göran Magnusson (s)
Lars De Geer (fp)
Krister Skånberg (mp)
Jämställdhet 122
Mona Saint Cyr (m)
Charlotte Branting (fp)
Kersti Johansson (c)
Berith Eriksson (v)
(forts. 4 §)
2 § Ajournering för middagsuppehåll 130

3 § Återupptagna förhandlingar 130
4 § Allmänpolitisk debatt (forts.) 130
Jämställdhet (forts.) 130
Anna Horn af Rantzien (mp)
Statsrådet Margot Wallström
Förste vice talmannen (om debattreglerna)
Berith Eriksson (v)
Mona Saint Cyr (m)
Charlotte Branting (fp)
Kersti Johansson (c)
Margareta Winberg (s)
Regionala frågor 146
Ulla Pettersson (s)
Gunhild Bolander (c)
Lisbeth Staaf-Igelström (s)
Kjell Ericsson (c)
Sigge Godin (fp)
Karl Hagström (s)
Eivor Husing (s)
Åke Selberg (s)
Maud Björnemalm (s)
Ines Uusmann (s)
Övriga frågor 164
Bertil Danielsson (m)
Agne Hansson (c)
Bostadsminister Ulf Lönnqvist
Stig Bertilsson (m)
Jerry Martinger (m)
Paul Ciszuk (mp)
5 § Hänvisning av ärenden till utskott 181
6 § Bordläggning 181
7 § Anmälan om interpellationer
1990/91:41 av Viola Claesson (v) om Chile 182
1990/91:42 av Karl-Erik Persson (v) om glasbruket i Hammar 182
8 § Anmälan om frågor
1990/91:81 av Martin Olsson (c) om hobbybiodling 183
1990/91:82 av Rune Backlund (c) om avräkningsskatten 184
1990/91:83 av Viola Claesson (v) om invandrarverkets och arbetsmarknadsdepartementets administrativa rutiner 184
1990/91:84 av Annika Åhnberg (v) om åsiktsregistrering 184

gotab 97105, Stockholm 1990